MIRCEA ELIADE

Lumina ce se stinge...

CASA EDITORIALA ODEON

— (

Considerat de Constantin Noica drept primul roman de aventuri spirituale din literatura noastră, Lumina ce se stinge... opune unei acţiunicu implicaţii judiciare, trăirile interioare ale eroului – împinse până la limita dintre real şi

absurd, dintre iubirea pură şi magia sexului.

Dramei existenţialiste, Cesare – eroul principal, ameninţat cu orbirea – încearcă să-i facă faţă prin studiu şi meditaţie împotriva tuturor slăbiciunilor, a tentaţiilor, a căderilor.

Operă practic inedită, neputând fi reeditată în ultimii zeci de ani, acest roman prezintă un larg interes datorită acţiunii captivante şi surprinzătoare-i sale modernităţi.

Actuala reeditare reproduce textul volumului publicat de Editura „Cartea Românească” în anul 1934 pe baza manuscrisului elaborat de autor în anii 1930 – 1931.

Faţa de această ediţie am adaptat ortografia păstrând formele lingvistice specifice autorului.

Casa Editorială ODEON

MIRCEA ELIADE

LUMINA CE SE STINGE

Roman

Casa Editorială „ODEON”, Bucureşti

Coperta VICTORIA VLAD

ISBN 973 – 9008 – 06-O

VOLUMUL 1

I.

PROLOG ÎN CER

În dimineaţa de 28 aprilie, un vizitator neaşteptat bătu la uşa portarului Julius. Necunoscutul era un tânăr lung, palid, şi vorbea puţin gângav, stânjenit, dar afectându-şi în acelaşi timp gângăveala; se rezemă într-un baston necioplit, pe care îl ţinea cu amândouă mâinile la spate. Julius venise numai cu puţine minute înainte, ca să deschidă ferestrele sălii de lectură,

şi să scuture praful din biroul directorului. Era singur în toată clădirea. Era încă prea devreme, nu mai mult de şase jumătate. Fireşte, vizitatorul neaşteptat îl înciudă, cu atât mai mult cu cât vorbirea lui împiedicată se dovedea plină de taine. Julius nu izbutise să-i afle numele. Era străin, de-abia picat de la gară; Julius zărise geamantanul în trăsura care îl aştepta la poarta Bibliotecii. Nici motivul vizitei nu izbuti să-l afle. Necunoscutul revenea – după scurte pauze, în care timp schimba poziţia bastonului – la aceeaşi întrebare iniţială:

— Şi ştii bine că *nimic* nu s-a schimbat în bibliotecă?

Julius îl asigura, stăruitor, că totul era ca mai înainte; nu s-a schimbat nimic, pentru că toate erau bune aşa cum erau; de ce să se schimbe?

— Bibliotecarul e aici?

— Cum se poate? Dl. Cesare vine la opt. Biblioteca s0 deschide la nouă. Cum ar putea veni cu noaptea în cap?

— Fireşte, fireşte… Aşa dar nimic?… Hm! e de necrezut! Dumneata ai fost astă noapte?

— Nu rămâne nimeni noaptea aici, dar uşa o închid eu, seara. Şi vedeţi, e destul de zdravănă.

Ieşi pe coridor şi arătă singurauşă ce se deschidea în clădire, uşă masivă şi ferecată. Biblioteca fusese cândva palatul unui duce obsedat, către sfârşitul vieţii, de conspiratori. Aceasta, însă, se întâmplase de mult. Acum, palatul adăpostea cea mai preţioasă bibliotecă a oraşului, şi maniile ducelui îi simplificaseră paza.

Necunoscutul rămase nesatisfăcut.

— Dumneata ai fost înăuntru?

— Desigur. Am detschis ferestrele peste tot…

— Şi cabinetul directorului?…

— De acolo vin.

— Hm! Manuel e nebun, sau ne-a păcălit ou o farsă de prost gust. În sfârşit, mă duc. Aceasta e pentru dumneata…

Înainte ca Julius să protesteze sau să mulţumească, necunoscutul aşeză pe mescioara vecină o bancnotă – pe care desigur că o avea pregătită în buzunarul pardesiului – salută jenat şi traversă grăbit grădina îngustă. Julius îl auzi cum vorbeşte singur, înfuriat, urcându-se în trăsură, strigă:

— La gară! şi repede…

Portarul privea banii şi nu-i venea să creadă. De ce i-o fi dat, când arăta atât de nejmulţumit?…

Şi nu putea înţelege ce căuta în oraş, de ce venise la bibliotecă atât de dimineaţă şi de ce a plecat brusc, fără să-şi spună numele şi fără să întrebe de director sau de dl Cesare.

Faptul ar fi fost uitat lesne dacă o serie de împrejurări ciudate! nu s-ar fi abătut, chiar în aceeaşi noapte, asupra bibliotecii şi bibliotecarului.

*

Sala de lectură o inaugurase acel duce spân, mort de două veaouri. Pe orice uşa ar fi intrat, lectorul întâlnea bustul mediocru, pe creştet de coloană, aşezat solemn şi stingher în bătaia luminii. După o viaţă frivolă şi răutăcioasă, – ducele fusese uitat de toţi. Pe chipul lui turnat se odihneauacum privirile tinerilor cu ghiozdan. Faţa ducelui, insignifiantă, avea totuşi o soliditate,

ireală şi reconfortantă. S-ar fi spus că e aidoma şi vie, deşi întrucâtva jenată de înălţimea pe care o situase Centrala Bibliotecilor. Ducele e cu desăvârşire străin acestei povestiri, bucurându-se, de privilegiul omului mort fără urmaşi. Povestirea, totuşi trebuia începută prin acest amănunt – pentru că numele ducelui era Emmanuele.

Întunecată şi rece, cu mireasmă de oleandri străbătând pânza prafului, biblioteca adăpostea, alături de tipăriturile timpului, vrafuri de dosare „colecţii de scrisori, hârtii pecetluite. Portretele în ulei insipide şi flatante, se păstrau din prestigiu. Niciun harnic erudit nu le cercetase. Cesare, din cel dintâi an, cotrobăise atent duzini de cartoane şi cetise Memorii care mai târziu au fost publicate de alţii, şi au adus faimă. Bibliotecar diplomat la École des Chartres, îndrăgostit de tezaurele minime. Cesare ordonase manuscrisele după ritualul tuturor Arhivelor, reînnoise cartoanele, adăugase titluri abreyiate şi index sumar. Începuse să le studieze pătimaş, iar gândul „catalogului raţionalâl ispitea ca o muncă lungă, blândă şi odihnitoare. Dar în existenţa bibliotecarului s-a ivit, pe neaşteptate, un fapt simplu şi extraordinar, care l-a silit să renunţe. Într-un scrin scump de lemn roşcat, cu trup de sirenă cioplit drept mânuchier, Cesare a descoperit manuscrisul grecesc *Contra Procli* al lui Johannes Scholasticus. Era o minune caligrafică şi bibliotecarul, deşi începuse a uita anii de învăţătură de la École des Chartres, s-a putut convinge de la cea dintâi lectură că e un manuscris mai vechi şi mai complet decât cel după

care s-a e, ditat, în 1551, la Venezia, cartea cu numele de *Joannis Grammatici Philoponi Alexandrini contra Proclum de Mundi oeternitate libri XVIII*.

Descoperirea fusese un eveniment filologic şi adusese o nouă glorie, oraşului. Singura emoţie pe care o cunoscuse totuşi, Cesare – a fost în seara descoperirii. Sala era pustie, animată numai de umbletul atent al lui Julius, care scutura raftul dicţionarelor şi lustruia ferestrele de sticlă scumpă. Ferestrele, se deschideau în grădina cu havuz şi palmieri pitici. În glastră, aşa cum fusese adus de la seră, cel mai proaspăt palmier respira cu acea vie indiferenţă vegetală care, fermeca pe bibliotecar. Cesare se ataşase mai mult de plante decât de statui sau de femei. Palmierul era un inimitabil obiect de me. ditaţie iar regnul vegetal un odihnitor suport al dialecticii. Pasionat după reflecţii banale, bibliotecarul obişnuia să se asemene în gând cu palmierul, iar meditaţia lui – lent şi analitic soliloquiu – capătă valoare edificatorie de trainic optimism.

Seara descoperirii; prezenţa lui neverosimilă în casa cărţilor, sobră voluptate de arhivar, fără munci şi fără nostalgii. t Palmierul era în aceeaşi seră, şi Cesare lucra pe acelaşi fotoliu cu rezemătoare largă, singur şi comod. Singurătatea nu-l înspăimânta nici nu-l deprima. * Bibliotecarul era un privilegiat. Demonii nu-l îmboldeau cu enigme, nici Dumnezeu ou răstignirea cea de taină. Creierul lui alimentat de prodigioase lecturi greceşti ştiuse să aleagă din tezaur elementele viabile: gramatica, ritmul şi etimologiile. De idei

se dezinteresa, pentru că nu simţea nevoia lor decât un ceas pe zi, iar atunci găsea destule, proaspete, ime, diate şi personale.

Pe măsuţa mobilă, adusă de Julius alături de fereastra la care lucra, dosarul A. Re. 3., în care el păstra provizoriu câteva codice fără importanţă. Cesare se lăsă leneş pe) speteaza fotoliului şi privi palmierul, cu satisfacţie de tic. Gândurile schimbară cadenţa, şi tiveau acum nudul vegetal, gândire straniu de organizată şi posomorâtă-Dădu atunci cu ochii de *Codex Pamphilius*. Caligrafie, excelentă, deşi copie târzie bizantină; scribul fusese un scholiast priceput şi modest, purist al tradiţiei manuscrise şi evitând, maniac, interpolările. Un bibliotecar al Ducelui – confrate îngropat de mult – adăugase o predoslovenie în latinească barbară. Literele se citeau mai gre, u, scrise pe o hârtie imperfectă, cu filigran tulbure. Iar latineasca – rebarbativă pentru eruditul Cesare – încerca să convingă Ducele că manuscrisul e un simplu *Protrepticus*, care abundă în toate bibliotecile medievale.

Şi iată căjj din senin, Cesare se îndoi de ştiinţa protejatului Ducelui. Faptul hotărâtor al existenţei sale – descoperirea celui mai autentic *Contra Procli* se datorează meditaţiei asupra unei plante. Aşa, cel puţin, mărturisea Cesare.

Au urmat apoi zile de glorie, ou audienţe la profesori bătrânî şi corespondenţe prin Centrala Bibliotecilor cu arhivele din Lipsea, unde eleniştii îndrumaseră entuziasmul lui Cesare după recolta tuturor condicilor *Contra Procli*. Anii au trecut, repezi şi seci – şi ediţia onorată de o subvenţie

academică, îi dăruia lent voluptatea corecturilor în pagină. În timpul în care începe, această povestire, Cesare pregătea introducerea critică la *Contra Procli* şi obişnuia să poarte lungi convorbiri cu o cetitoare inteligentă şi bătrână, căreia el îi spunea „Domnişoară” – iar ea „Cesarea.

Probabil că s-a ataşat de bibliotecă odată cu Melania, asistenta profesorului de slavă, cel care povestea irezistibile anecdote, întotdeauna în franţuzeşte, şi se oprea nemotivat, ca în faţa unei jigniri aeriene, întrebând:

— Domnişoară Melania, unde ne aflăm cu polemica an ţi-mazziniană?

Asistenta se grăbea să explice într-un limbaj tehnic, abreviat şi savuros ca ritualul unui joc de păpuşi. Dr. Weinrich, profesorul de slavă, vizita biblioteca incidental, cu! puţine minute înainte de închidere, ca să răsfoiască fişele asistentei şi să corecteze copiile dosarului cu scrisorile lui Bakunin din vremea campaniei împotriva lui Mazzini. Şi acest dosar era dăruit de un îndepărtat membru al familiei ducelui. Directorul se arătase măgulit de cererea politicoasă a binecunoscutului dr. Weinrich, îi oprise, o masă specială şi îl întovărăşea regulat în sală, conversând în franţuzeşte.

Despre acest profesor, oraşul zvonea ştiri ciudate, câteodată tainice, câteodată păcătoase. Oraşul vorbea de tovărăşenia prea intima a profesorului cu asistenta şi lăuda veninos nurii domnişoarei Melania. Dr. Weinrich era bărbat arătos, robust, cu priviri drăceşti însufleţind o faţă

urâtă, pometţii alungiţi dăruind figurii o antipatică simetrie, vag atenuată de barba tunsă scurt şi duioşia lentilelor cu braţe de aur. Asistenta avea o frumuseţe rece, ceruită de politeţe, şi arareori străbătută de simţiri; asemenea unei făpturi nesfârşite, din vis, imaterială ca o nălucă şi exterioară ca cun chip de porţelan. Articulaţiile acestei făpturi trimisă în lume cu incertitudinea ciornei, erau decente şi discrete ca ale unui robot luxos. Legătura insinuantă părea celor care cunoşteau pe d-ra Melania imposibilă şi terifiantă ca o revelaţie. Domnişoara Melania, mulţumită acelui rar privilegiu al unui trup îngheţat, putea admira un bărbt pentru numărul cărţilor citite şi numai pentru aceste cărţi – iar sensibilitatea ei elaborată cast şi suficient dăruia expresiilor conţinutul sterilizat şi inuman, înţelegând prin „dragă" o felicitare, iar printr-un ghiont ştrengăresc o sumară gelozie către un lector mai harnic. Născută sub o stea prielnică, domnişoara Melania se izbăvise de orice fior trupesc ca şi de orice* surpriză cerebrală. Viaţa i se lămurea modestă şi clară. Munca nu i se părea nici dureroasă, nici plăcută – ci ca „ceva" pe care nu era ispitită s-o formuleze, dar despre care ştia că trebuie dusă până la moarte. Hărnicia ei, curajul pe) care, îl dovedea de a înţelege lucrurile deodată, fără a mai reveni, siguranţa cu care evita obstacolele şi simplitatea cu care afirma adevărul ei – al celor împăcaţi cu duhul – colaboraseră la stârnirea admiraţiei şi la inaugurarea cunei cariere de elită, pe care asistenta nu o tânjise, dar pe care nu o refuza. Fără îndoială, gândeau

prietenii, numai aceste rare calităţi o ataşaseră de dr. Weinrich.

E drept că nimeni nu putea pătrunde, în sufletul profesorului de slavă, dar nimeni nu simţea nevoia s-o facă, dr. Weinrich fiind acel bărbat asupra căruia nimeni nu se poate înşela, de dimensiuni sigure şi publice, care se revelează într-o anecdotă şi e atât de stângaci să; se ascundă încât cea mai simplă atitudine împrumutată stârneşte panică. Dr. Weinrich era atât de total şi permanent el însuşi încât se refuza oricărui dubiu, oricărei măşti. Intru-<un timp când existenţele sunt atât de compozite, şi contradictorii, de ascunse, şi de surprinzătoare – profesorul de slavă prezenta reconfortanta excepţie a omului aşa cum trebuie să fie, radiind unitatea conştientă şi certă a insului, iar nu acear scurgere de zdrenţe şi eşuări a muritorului. Fireşte că, pentru cei care se bucurau de intimitatea profesorului de slavă, legătura lui cu domnişoara Melania nu era nici mai mult nici mai puţin decât mărturisea el: o rară, o privilegiată legătură cu un creier uimitor de disciplinat.

Cesare, însă, era atât de complet adâncit în viaţa lui de muncă şi austeră reflecţie – încât nu aflase nimic, nici de însuşirile ştiinţifice ale domnişoarei Melania, nici de urzeala oraşului pe seama drului Weinrich, a cărui „Prolegomene ia o istorie, a spiritului panslavist” o citise cu mult respect încă de pe când se tipărea în „Isisw. Fusese prezentat profesorului, şi probabil că acesta – universitar cu rutină enciclopedică – îl felicitase pentru descoperirea lui. Dar Cesare,

care judeca pe orice autor prin cărţile scrise (nici nu înţelegea folosul sau posibilitatea unei altfel de judecăţi), şi care avea neasemuita însuşire de a-şi amâna atenţia asupra unui om care nu-l interesa, deocamdată, în munca lui – uitase, repede această întâlnire. Căpătându-şi, însă, întâia lui prietenă în domnişoara Marta, ajunsese, deşi fără să vrea, să cunoască vag legătura domnişoarei Melania cu dr. Weinrich, pe care el o înţelegea corect, iar nu cu insinuări.

Domnişoara era prieţena Melaniei şi se interesa de bibliotecar pentru drama care credea că se ascunde între rafturi şi catedră. Ea ghicea pretutindeni conflicte şi descoperea pretutindeni crize sufleteşti. Aşa cum îi fusese, tinereţea, îi era mintea: într-o agitare continuă, filiformă, stearpă, alimentată de orice text sau de orice scenă. Domnişoara Marta era o pasionată a inutilului, deşi se flata, socotindu-se laborator de nuanţe. Viaţa ei, iniţiată printr-o evadare din pension, nu izbutise să nască dragostea, dar cuibărise duzini de entuziasme „de idile şi de aventuri. Cu fiecare descoperire, se descoperea pe sine, şi această eroare a auto-revelaţiei generase o mixtură seducătoare de cerebralism afrodiziac, de libertate, feminism şi dannunzianism. Consumată de inutila ei agitare, zărea drama acolo unde nu se afla, de fapt, decât cumplitul optimism al vieţii de toate zilele sau cearta provizorie între simţuri. Se pasionase, antrenată şi entuziastă, de existenţa lui Cesare, pe care o reconstituise cu o justă luciditate. Voia să pogoare tulburări şi răzvrătiri într-o mare moartă, pentru că domnişoara nu

înţelegea masculinitatea fără conflict intern soluţionat în acte, şi nici feminitatea fără capriciu şi nuanţare. Gum Cesare era un singuratec şi un biblioman, nu avea dimensiuni accesibile spiritului ager* şi trepidant al noii sale prietene. Convorbirile lor sugerau straniul unui monolog agresiv şi captivant – domnişoara, – căruia îi urmau, subterane, cele mai mediocre şi mai rectilinii rectificări din partea prietenului. Cesare, care nu gândea decât singur şi numai după ce se golea biblioteca – nu izbutise, încă, să se facă înţeles.

Fără să proclame, şi poate fără să ştie, bibliotecarul elaborase o filosofie proprie, robustă şi amplă. În cadrele acestei filosofii, gândirea nu era anarhică nici gratuită. De fapt, Cesare nu putea înţelege de ce trebuie omul să gândească întotdeauna, după cum nu putea înţelege de ce trebuie să acţioneze întotdeauna. El nu gândea decât privind palmierul din ghive, ci sau felurite alte obiecte la îndemână, şi-şi întrerupea corect gândirea îndată ce Julius îi ura noapte bună. I se părea firesc, ca şi inactivitatea lui, indiferenţa faţă de deplasări, călătorii, emoţii artistice, sentimentale, religioase. Cee, a ce numea domnişoara timiditate, era numai o completă asimilare a situaţiei de fapt, fără nostalgia obiectelor inaccesibile momentului.

Ciudăţenia spiritului lui Cesare îl expunea la nenumărate echivocuri. Într-o după amiază, în aprilie, mireasma oleandrului intoxica sala de lectură. Prin ferestre pătrundea o boare caldă, şăgalnică, nepăsătoare; la răstimpuri albine

curioase se rătăceau printre lămpile verzi, iar invazia voluptăţii vegetale şi a degradantei nostalgii de mamifere captive colabora la violarea castei inferiorităţi a sălii de lectură, Cesare se oprise o clipă din lucru, fără a fi obosit, dar umectat de aceeaşi generală toropeală primăvăratică. În sufletul lui sobru şi în gândurile lui rutinate, nu se pogorâse nostalgia, tristeţea nedefinită a celor ce au fost sau ar fi putut fi – ci numai o umană simţire de surpriză şi protest. Era surprins să-şi vadă sălaşul muncii invadat de himenoptere şi ducere pe gânduri; era surprins, şi în acelaşi timp curios, observând promiscuitatea mentală a cititorilor, care trădau priviri umede, grele şi inconsistente; era surprins şi curios să urmărească procesul şi, în acelaşi timp, protesta lăuntric cu o aprigă sinceritate. Cesare era legat de comunitate, nu prin simpatie sau dragoste – ci printr-un foarte cinstit sentiment al demnităţii. Un om beat întâlnit pe stradă îl alarma ca şi o idilă în ceasul de muncă. Un bărbat lovind o femeie era tot atât de nedemn ca şi unul iubind-o. Se simţea singur, dar nu se lăuda cu singurătatea lui, pentru că ştia că aceasta e un dat al existenţii, iar toţi ceilalţi care nu o împlinesc – sunt nedemni. Orice abatere îl jignea, chiar dacă se dovedea la oameni pe care nu-i cunoştea, care nu-l interesau, care nu-i oprise nici încai privirile, necum gândurile. Instinctul lui de solidaritate se deştepta de câte ori o celulă mai mult din imensul organism al speţei (asupra căruia nu gândise niciodată, pentru că îi era un dat) se dovedea patogenă, cu porniri abuzive, fie de forţă inutilă fie de slăbiciune

nepermisă. Acel instinct se răzvrătea privind spectacolul deprimant al unor erudiţi abătuţi de boarea primăvăratică, duioşi sau excitaţi, ca şi cum aprilie ar fi fost un dar personal al Domniilor lor, iar nu un fenomen obiectiv, indiferent, acelaşi acum zece mii de ani, acelaşi după ce însăşi cetatea va fi îngropată şi uitată. De ce predarea în faţa unei brize binemirositoare, când cărţile zac necitite în rafturi şi neprevăzutul pândeşte pretutindeni? Cesare arăta faţă de anotimpuri aceeaşi indiferenţă politicoasă ca şi faţă de femei, ştiind că *sunt*, dar că nu sunt ale lui. Să le cucerească, să le posede, să se bucure de masticarea lor – i se păreau fapte necumpătate, izvorâte numai dintr-o emfatică iluzie a celor care confundă lumea cu ei înşiși, şi dreapta posesiune cu apropieri nedemne.

Gândurile acestea se manifestau, paradoxal, printr-o expresie de torpoare confuză, sub care se putea bănui depresiune sau curiozitate dezamăgită. Bibliotecarul exprima fără voie, oricare ar fi fost miezul gândirii, aceeaşi mincinoasă atitudine de privire în gol sau în trecut. Anevoie s-ar fi descifrat, sub aparenţa lui mediocră şi obosită, o activare personală, vie; de aceea domnişoara Marta îl ispiti, ameninţându-l cu creionul:

— Iarăşi sentimental, Cesare?... Păcătuieşti împotriva breslei...

— Pardon?! şopti bibliotecarul, cu geniala lui incapacitate de a răspunde insinuărilor maliţioase. Domnişoara se ridică de la masa cu bizară împerechere de cărţi şi se apropie de catedră,

purtându-şi creionul cu graţia şi solemnitatea – unei baghete. Se apropie ce Cesare minată de acelaşi instinct atroce al iscodirii, intoxicată de aceeaşi momentană lascivitate ce inundase biblioteca.

— Ai timp de mine o secundă? De altfel, tot trebuie să te ostenesc cu *Enchiridion*, pe care Julius îl rătăceşte întotdeauna… À-propos, de ce-ţi neglijezi părul? Te îmbătrâneşte şi bănuiesc că e incomod… *Enjin*, te-am văzut şi te ştiu…

— Oh! domnişoară, dumneata pătrunzi atât de repede în sufletul oamenilor…

— E altceva mai bun de făcut, spune?

— Dar e altceva mai greu?…

— Cesare, răspunzi penibil de banal. îţi repet: cu tine e imposibil de discutat; orice atingi tu, ajunge loc comun, truism, nu ştiu cum să spun…

— Dumneata ştii că sunt un om tăcut…

— Asta nu înseamnă nimic. Tăcerea ta e stearpă însă, e iritantă. Dacă ai scrie, cel puţin, un jurnal. Întotdeauna am iubit lectura lor. E ceva tragic, nu?

Pe Cesare îl supărau două cuvinte: „scris” şi „tragic”, el de o epică placiditate, care credea că scrisul a fost indispensabil numai grecilor.

— Dar de ce să scriu? De ce să scriu altceva decât contribuţii la Arhive? Iartă-mă, cum să spun?… mă împotrivesc abuzului de a preţui pe cineva prin ceea ce a scris, de a stima pe un singuratec numai după ce a rupt tăcerea vorbind publicului.

— Dar cum ai vrea să-i cunoaştem, să-i pricepem? protestă domnişoara, avidă de

cunoştinţe.

— E nevoie?

— Cesare, te întorci din drum şi nu ne vom înţelege niciodată. Dacă nu admiţi comunicativitatea ca temei al omenirii…

— Dar e necesară *întotdeauna*, e obligatorie această comunicativitate? Domnişoară, eu vorbesc puţin şi prost, dar iartă-mă, cred că am dreptul să spun mai mult acum, după o critică atât de…

— Haide, haide…

Cesare tuşi instinctiv, ca să ignore întreruperea.

— Vreau să spun atât: că nu înţeleg de ce insişti ca cineva să scrie sau să publice sau să gândească sau să acţioneze când nu e nevoie, când nu i se cere nici de împrejurări nici de oameni.

— Dar ce ai vrea să fgcă? întrebă domnişoara zâmbind iritat.

— Să trăiască! răspunse Cesare, mirat de tăria afirmaţiei, pogorâtă brusc şi tranşant în neorânduiala convorbirii.

D-ra nu-şi putu opri excitaţia. Aproape îl îmbrăţişa felicitându-l, spre enervarea celor doi germani de la capătul mesei.

— Să trăiască, nu? fireşte! Asta cer şi eu. Dar trăieşte, omule! trăieşte-ţi viaţa aşa cum e…

— „Aşa cum e”? repetă Cesare interogativ. E obscur. Viaţa *aşa cum ne e dată*.

— Acelaşi lucru.

— Iată că ne înţelegem, perfect, perfect! se aprinse Cesare. Sunt cel mai punctual consumator al existenţii sale, sunt un entuziast al

punctualităţii…

— Asta numeşti tu *viaţă*, într-o bibliotecă, între şoareci, între…? Nu, Cesare, eşti imposibil! eşti iremediabil…

— Fiecare trebuie să-şi trăiască viaţa *lui*, nu? Mi-o trăiesc pe a mea, perfect, pentru că mi-e *dată*; dacă aş alerga după, cum să spun? emoţii mondene, aventuri şi glosse insipide, mi-aş trăda chemarea şi aş trăi o viaţă străină, aş purta măşti, aş fi paiaţă, n-aş fi eu însumi, nu e aşa?…

— E grozav, e grozav!… exclamă domnişoara amuzată.

Cesare se antrenase. Descoperise porunca întâi: primatul existenţei. Şi descoperise că toţi cei pomeniţi sau ilustraţi de prietena lui erau personaje, iar el e viu, e viu şi întreg. Era străbătut de un sentiment plenar, agresiv, al propriei sale existenţe, recunoscute ca atare de o lege sau de o revelaţie. De aceea nu-şi lua în seamă verbozitatea. Repetă acelaşi şi acelaşi lucru până la saţietate. Întreruperile domnişoarei le ignora, cu o gimnastică agilă care surprinse plăcut pe bătrâna prietenă. Izbutise în sfârşit să formuleze instinctul său de orientare. Repeta cu monotonie profetică adevărul său, care se definea net şi consistent alături de ereziile celorlalţi. A fi el însuşi, datoria dintâi: adică a trăi larvar opt ceasuri în bibliotecă şi cinci acasă, a medita, un ceas, a dormi trudit restul. Orice interesare în obiectivele celorlalţi – se cheamă pluralitate bolnăvicioasă. Acţiunea ar fi inutilă, pentru că nu aparţine castei lui nici timpului în care îi fusese scris să se nască. îşi trăia viaţa complet, dar nu

frenetic – pentru că nici temperamentul nu-i îngăduia frenezia, nici împrejurările nu i-o cereau. Acţiune fără motiv se cheamă descreierare sau slăbiciune, amândouă patogene.

Numai neuroticii doresc o libertate care e absentă în datele prime ale existenţei şi numai femeile păcătuiesc fără tentaţii. Curajul înseamnă a păstra calea, fără emfază şi fără comentarii. Timiditatea e, dimpotrivă, în veşnică curiozitate, ezitând să aleagă, neîndurându-se să respingă, incapabilă să sufere. Timiditatea cere confesiuni, *volte-face*, ştrengării, fandări, spiritul polemic şi, mai ales, teoretica activării violente. Toate acestea din incapacitatea organică de a *exista* real, omeneşte. Cei care nu pot dormi nopţile visează în nămiaza. Lucrurile sunt simple, încheie Cesare cel dintâi manifest al filosofiei sale, lucrurile sunt simple; omul, înainte de toate, trebuie să trăiască. Acţiunea sau gândirea sunt secundare, sunt posterioare. Ele se împlinesc când viaţa o cere. Altminteri – „ce suntem noi, fluturi?” – încheie mirat Cesare, cu degetele oprite interogativ şi cristalin în aer, ca un mărgean de ceară”.

Domnişoara, deşi tulburată de puterea vorbirii celuilalt, nu se dădu bătută.

— Tot ce spui sunt valabile dacă se admite punctul întâi; că a trăi înseamnă *a-ţi trăi meseria*, accentuă ea. Dar aceasta e un sofism; meseria nu e întotdeauna o vocaţie şi chiar când e, nu epuizează existenţa. E un moment fragmentar. Fundamentul existenţei e curentul acela liber şi libertin de instincte, experienţe, curiozităţi care, normal, nu poate fi subjugat unei formule, cum să

spun? administrative sau arbitrare… Un om veritabil nu poate renunţa la experienţă şi la acţiune, astfel înţeleg eu omul. Altminteri – ce suntem noi? furnici?…

Domnişoara încheie parodiind. Cesare ascultase neconvins. Multe seri, în urmă, îşi regândi discursul. Nu găsise nicio exagerare în cele ce spusese. Vorbise sân cer, închegat, şi mărturisise gânduri care îl preocupau de mult. Cele ce spunea d-ra nu-l interesau.

…Se întâlneau de acum des, mai în fiecare zi, la bibliotecă. Domnişoara Marta vorbea despre tot, dar ezita să reînceapă vechea discuţie, care fusese de fapt pretextul şi alimentul prieteniei lor. Pe Melania o vedea în treacăt, şi arareori vorbeau. Era ocupată cu teza sa asupra lui Mazzini şi lumea slavă.

Toţi ceilalţi obişnuiţi ai bibliotecii rămăseseră aceiaşi. Veneau şi plecau la ceasuri ştiute. Unii îşi luau rămas bun de la Cesare, şi acesta le ura, fără nostalgie, succes în carieră. Alţii, noi, apăreau – şi erau iniţiaţi de Julius în ritualul administrativ al cataloagelor şi buletinelor.

În ultima iarnă se petrecuse un singur eveniment neaşteptat: o carte dispăruse, un magnific dicţionar mongollatin pe care nu-l cercetase nimeni şi de care nimeni nu-şi amintea să fi auzit întrebându-se. Evenimentul fu comentat, răutăcios „în oraş. Un licean îi închinase o odă.

Cesare cultiva prietenia cu domnişoara bătrână. Prietenii lui erau morţi sau risipiţi în ţară. Nu se gândea niciodată la ei, nici nu-i dorea. Iar

corespondenţă nu purta decât cu erudiţi şi cu Direcţiile Arhivelor.

Seara, judecând în termenii lui Cesare, se cobora cu admirabila ei punctualitate şi cu tot straniul indiferenţei prin întuneric, minune asupra căreia bibliotecarul îşi oprea adesea gândurile.

Julius a închis toate uşile, din sală şi din hali, cu excepţia celei a cabinetului directorului, unde auzise glasuri. Directorul, probabil că întârzia cu prietenii. Aceştia erau bărbaţi pe care bibliotecarul nu-i văzuse niciodată, pentru că nu traversau sala de lectură, ci veneau şi plecau prin holul de la etajul I. Julius ştia, însă, că sunt mai toţi universitari sau ziarişti, iar unuia dintre ei, cu râs fals şi mâini palide, îi umbla nume rău prin oraş. Domnişoara Marta, agitată şi curioasă, ştia mai mult asupra tânărului răutăcios. Dar Cesare, dăruit cu o vastă indiferenţă faţă de anecdotă şi mondenitate, nu o putuse asculta. Cunoscuse, pe când se afla la Ecoie de Chartres, un grup de învăţăcei care se adunau într-o cafenea şi proiectau o revoluţie literară. Cesare i-a întovărăşit într-o seară nădăjduind că revoluţia va include şi serviciul cartografic, unde avea multe de spus. Dar de cum se începu discuţia, a înţeles că locul lui, infim şi efectiv, e incompatibil cu axele revoluţiei tinerilor – şi şi-a exprimat detaşarea de această revoluţie, observând toată noaptea peştii roşii şi obezi din havuzul de sticlă.

De atunci, tinerii care tăinuiesc explozii şi zei nu-l mai mirau şi nu-i opreau atenţia. Anii au clădit din acel eveniment indefinit o funcţiune clasificatoare. Cesare înghesuia pe toţi cei

nemulţumiţi şi agitaţi, pe cei care nu se supun menirii lor şi pe cei ce aşteaptă o reformă ca să-şi înceapă viaţa propriu-zisă sau munca efectivă – în aceeaşi clasă a revoluţionarilor. Sunt oameni care vor să soluţioneze incompatibilitatea lumii cu slăbiciunile sau nostalgiile lor – schimbând lumea. Cesare, dimpotrivă, ştia că lumea e destul de perfectă ca să nu mai fie nevoie să fie schimbată de oameni. Oamenii trebuie să privească pătrunzător în juru-le, să-şi afle locul şi să-şi muncească munca până la moarte – şi vor fi fericiţi, asemenea lui Cesare.

Nu era tulburat de întârzierea oaspeţilor în cabinetul directorului, pentru că uitase de ei îndată ce plecase Julius. A doua zi era duminică şi biblioteca era închisă. Acasă, în odaia complicată şi vecină odăii cu copiii gazdei – nu putea lucra, migala celor patru manuscrise şi a ignoranţei culegătorului tipografic cerând o masă largă şi atenţie ascuţită. Lucra cu acea tensiune minimă a creierului căruia nu i se îngăduie nimic de spus. De aceea se trezea, la răstimpuri, conjugând rădăcini greceşti neregulate. Aromeala corecturilor îl copleşea, cu cât creştea noaptea. Trecuseră câteva ceasuri, judecând după lihnirea şi resemnarea cu care îşi sfârşea lucrul. Deşi era pentru întâia oară când lucra în bibliotecă după ceasul nouă, deşi situaţia era inedită, neaşteptată şi ciudată – Cesare nu avea în suflet nimic deosebit. I se părea că *trebuie* să lucreze în bibliotecă în acest ceas târziu, poate nu atât pentru corecturi, cât pentru a răspunde unei potriviri cu o realitate din afara lui. Deşi începuse

munca de seară din propria-i iniţiativă, hotărât să corecteze ultimele fascicule, Cesare, atingând acea nedesluşită stare de oboseală şi foame, căpătase o stranie senzaţie că e reţinut în bibliotecă. Aceasta era numai o părere, ce se abătea şi dispărea, fără să-l tulbure, asemenea acelor gânduri străine şi tentaţii idioate care se pogoară fără rost asupra omului care îşi împlineşte munca.

Părerile, totuşi, stăruiau şi se obiectivau, îngheţând în senzaţii discontinue sau plutind amorfe în lungul şi în latul sălii, încolăcindu-l, împletindu-se între ochi şi manuscrise, chemându-l, ţipându-i în urechi, usturându-l în ochi. Cesare îşi frecă pleoapele blestemând paşnic litera secolului XV din manuscrisul B. 102. îl obosea până la împăienjenire. Apoi începu să tuşească, mirat. Ridicând ochii în sală, i se păru că zăreşte strigoi de fum urcând de-a lungul pereţilor. Strigoii se prelingeau livizi dinspre hol şi depozitul cu cărţi, târându-se printre calorifer şi bănci, înălţându-se către ferestrele oblonite. Văzu fluturi mari zbătându-se de lămpi şi de ferestre, aiuriţi, apoi auzi zgomote şi vedenii mototolite se fugăriră în cercul de lumină al lămpii, pânză alburie proiectată în semiobscuritatea sălii. Toate acestea se petrecuseră atât de precipitat şi izvorau atât de firesc din starea lui de suflet, nedesluşită şi exceptativă, încât nu-l tulburaseră. Ar fi vrut mai degrabă să-şi lămurească ciudăţenia sufletului, impresiile vagi şi muiate în vis, care nu-l străbătuseră niciodată. Dar ciudăţenia era atât de una cu sufletul lui, şi într-atât îl stăpânea – încât

Cesare se minuna şi nu înţelegea cum de i-a venit acel cui străin în cuibul lui cel mai ascuns, în locul unde nu sunt acceptate decât realităţile. De aceea privea oarecum zăpăcit dar fără teamă haitele de şobolani, de fluturi şi de năluci ce invadau ungherele – şi tuşea, încet, frecându-şi pleoapele.

Cesare aşteptase – ca să poată crede, sau să se deştepte. Fără îndoială că lucrul lui în noapte, cu manuscrise scumpe şi ilizibile îl osteniseră. Dar gândul acesta de bun simţ i se părea stupid, şi prevestirea vedeniilor îl ţintuiră saturându-l de realitate.

N-a ştiut niciodată câte clipe s-au scurs. Dar a rupt firul clipelor coborându-se îndârjit de pe catedră – şi de atunci clipele nu s-au mai numărat pentru el, pentru că timpul şi lumea s-au oprit, înmărmurite, ca să-l privească Bibliotecarul *a* aprins toate becurile în sala de lectură şi s-a repezit către uşa holului, ştiind de acum ce are de făcut. A ştiut fără să se întrebe, fără să caute şi fără să judece – şi păstra sentimentul net că ştia de la început de incendiu, iar toate vedeniile fuseseră numai amăgiri de bunăvoie. Pasămite focul s-a întins din depozitul de cărţi, grotă prodigioasă – cu ferestre în fier oblonite spre grădină, cu uşa în coridorul ce duce spre hol. De acolo, a cuprins mobila din hol, iar covorul de flăcări a ajuns la uşa sălii de lectură. Numai astfel se putea lămuri vâlvătaia şi fumul duhnit ce i s-a revărsat în obraji îndată ce a deschis uşa. A trântit-o la loc, orbit. Sărind peste bănci, călcând pe mese cu călimări, agil şi sigur ca un gimnast aţâţat, s-a trezit lângă fereastra de la care

obişnuia să privească palmierul din grădină. A deschis-o dintr-o mânuitură, deşi altă dată cerea ajutorul lui Julius şi al scării portative.

Muşchii lucrau prompt, corect, anticipând gândul. A înţeles, însă, că pe aici nu e scăpare. A privit noaptea – clară şi lunatecă – şi a lăsat strigoii de fum să alerge prin fereastra deschisă şi să piară după plac în lenea vegetală. El s-a întors la catedră, oarecum intimidat de tovărăşia celor patru manuscrise de la Leipzig. N-ar fi voit să le strângă, dar instinctiv le-a repezit în mapă, a înşfăcat-o şi iarăşi a sărit băncile, gonind spre uşă. Se hotărâse; să treacă prin iadul holului şi să coboare treptele de marmură, care nu puteau arde. Dar l-a lovit cumplit imaginea rafturilor. Erau acolo cărţi. Le-a şi văzut, în gând, cenuşă – şi o sfârşeală fără seamăn l-a mohorât, iar pieptul s-a oprit gol, cu o inimă aiurită. Pompierii… Dar până să vadă ei focul, hrănit pe ascuns în miezul clădirii, şi până să ajungă… N-a căutat mult. Mădularele au gemut iarăşi, elastice. Va telefona din cabinetul Directorului. Titlul de „cabinetul Directorului” i se părea fără noimă, ca un cuvânt dintr-o limbă moartă, care sună frumos dar care nu se află în dicţionarele portative, ci e înţeles numai de acei uriaşi ai textelor. „Cabinetul Directorului” îi dăruia numai o intuiţie, caldă şi reconfortantă, a umanităţii. Acolo auzise, acum câteva ceasuri, glasuri; acolo s-au adunat tineri vârtoşi şi curajoşi, acolo s-au fumat ţigări şi s-a râs. Cabinetul Directorului era viu, era nepreţuit în clădirea moartă, oarbă* mistuită acum de foc nevăzut de nimeni. Când au plecat oaspeţii? De

ce-au plecat? De ce a rămas singur, fără Julius?

Îl învolburau întrebările, dar în pragul uşii a înmărmurit. Dr. Weinrich, cu păr smuls şi spasme în fălcile tăiate, a apărut în prag, înalt şi zguduit, fără vestă, fără guler. Chipul lui Cesare, răsărit în febră, luminat de becurile sălii, l-a istovit ca o apariţie de dull rău. A şoptit, întrebând: „Cesare?” – dar spaima focului l-a biruit a doua oară, şi a răcnit, rezemându-se împietrit de uşă.

— Melania!… Foc, foc pretutindeni!…

Trup dezgolit, spăimântat şi fără ruşine apăru din Cabinetul Directorului, iar alături de el, umbra fără zâmbet a tânărului pe care Cesare îl recunoscu îndată, deşi nu se întrebase asupra-i şi nu căutase să afle cine e. Tustrei se strânseseră, se zguduiră, strigară, implorară pe Cesare.

În sufletul bibliotecarului se cobora, lent şi atroce, o revelaţie. Urechile îi vuiau aceleaşi sunete: Melania, Melania… Nu o cunoscuse, nu-l interesa. Dar nu-şi putea stăvili mirarea – imensă, secătuitoare, – care îl năpădea din toate ungherele înţelegerii şi ale amintirii. Ea? ea?… Refuză net, nebuneşte, să creadă că cele trei trupuri dezgolite, adunate într-un mănunchi obscen şi nefiresc, sunt aievea, asemenea muşchilor de jar ce se lăţeau pe pardoselele holului, asemenea cărţilor care ard în de pozit, gemând aievea.

— Vreau să telefonez… imediat…

— Vom arde de vii, vom arde cu toţii… se tânguia d-ra Melania, agăţându-se de umerii drului Weinrich.

— …ca şoarecii, murmură inutil celălalt.

D-ra Melania nu părea stânjenită de trupu-i

gol şi alb, ca o diavoliţă albă în fumul incendiat de becuri. Dar Cesare descoperea cu ochi speriaţi sânii palizi şi coapsele abia ascunse, şi cobora insistent privirile pe umerii de ceară ai păpuşii, neizbutind să înţeleagă ce soi de ceremonie inumană, infernală, se împlinise între acest trup nepătat şi pur şi cele două trupuri vinete.

Gândurile îl chinuiau, dar nu-l împiedicau să acţioneze. În cabinetul Directorului, nu era fum, doar guzganii roiau pe covor şi se loveau de mobile.

Pe canapea, veşminte, iar pe covor pahare mărunte, cutii, o tavă; tot ce a. putut vedea, în boarea acelei lămpi tainice aşezate prudent pe o etajeră.

Cesare n-a cerut număr la telefon dar a strigat răspicat în pâlnie, repetând cuvintele, de îndată ce a apucat receptorul.

— …Incendiu la Biblioteca Ducelui Emanuele! … Urgent!… Incendiu, incen-diu… mare!… Urgent, te rog… urgent!…

Ceilalţi trei luptau la uşa zăvorâtă de Julius. Cu pumnul înfipt pe minerul mapei, Cesare se apropie, iritat, de grup.

— E inutil, e nebunesc! Aceasta dă în coridorul depozitului!… Cealaltă uşă!…

Şi se repezi, el întâi, la uşa vecină, lovind cu genunchii, împingând zănatec cu umerii, opintindu-se din tot greul. Ceilalţi, cu domnişoara Melania, diavoliţă zbătându-se, îl ajutau, mai mult împiedicându-l. Profesorul de slavă alerga de la o uşă la alta, ciocănind, încercând clanţele, buimac, tânguindu-se. Celălalt se îndreptase către

fereastra din sala de lectură, deschisă de Cesare, şi începuse a striga ajutor în noapte, răcnind cu palma la gură, ţipând şi chiuind. Numai Cesare lupta cu acelaşi lemn masiv şi ghintuit, în timp ce d-ra Melania îl încolăcea lăcrămând.

— Cesare, să nu mă laşi! să mă scapi pe mine întâi! Cesare, dragule, am să ard!…

— Ce mizerie, şopti răguşit şi beat dr. Weinrich, ce mizerie! să arzi ca şoarecii!…

Cesare era ispitit să înjure, să spună vorbe grele şi batjocoritoare Melaniei, să pălmuiască pe profesor. Era un om nou, îndârjit şi sălbatic, ştiind ce vrea şi înfuriat că ceilalţi doi se învârtesc ca fluturii în loc să se opintească la uşa holului.

Când o deschise, puse braţul pavăză ochilor şi plecă fruntea umedă. Arşiţa ajunsese nesuferită în hol. Tablourile şi tapeturile arseseră îndesat, iar flăcările, mistuind totul, căutau o răbufnire.

Ceilalţi se refugiară îngroziţi către dulapul de cristal. Numai d-ra Melania plângea, agăţată. Gândul lui Cesare era să-i strige în faţă: curvă! – şi să dispară cu geanta, întâmplă-se ce s-o întâmpla. Dar în clipa următoare făcu tocmai contrariul. Manuscrisele?… Acum?… Nu ştia de ce *acum* i se păreau ridicole acele scoarţe, cu literele lor greceşti nedibaci copiate. Poate pentru că nu înţelegea goliciunea albă a drei Melania.

Zvârli geanta pe biroul murdar de funingine şi răvăşit de viciu. Înşfăcă trupul domnişoarei şi dădu uşa la o parte cu piciorul. Jarul îi răni gleznele, fumul îl orbi şi văpaia pereţilor îl înspăimântă cu panica asfixiei. Ştia drumul şi-l începu fără ochi, călăuzit de fripturile picioarelor

şi îndemnat de lumea nouă ceri chinuia creierii.

Drumul era nesfârşit şi gândurile lui Cesare săreau şanţurile anilor cu o prodigioasă elasticitate şi frăgezime.

S-a întâlnit întâi cu acel Cesare din Universitate şi s-a minunat de irealitatea lui. Un Cesare fără vârstă şi fără ispite, înţelegând totul dar hotărât să-şi ţărmurească această înţelegere numai la cronologia arhivelor medievale.

Şi iată pe acel turc mort, prieten cu faţă spână, menit să incomodeze certitudinea celorlalţi. El s-a despărţit înainte de vreme. Prietenul şi-a continuat existenţa lui paradoxală până ce s-a înrolat voluntar şi a murit, undeva în munţi, aşa cum mor oamenii în război. Dar Cesare n-a plecat, nu l-a chemat nimeni pe front, orfan cum era. Rând pe rând a revăzut popasurile şi oamenii din mărunta lui existenţă, mirându-se că a fost el cel care a vorbit şi a gândit în acele împrejurări ridicole. Cumpăra pâinea dimineaţa şi o purta subsuoară până acasă. Iar la prăvălia domnului Andrei trebuia să ridice ochii şi să ureze bună-dimineaţa. Un trecător a glumit într-o zi, întrebându-l: „bună? de unde ştii”... Uitase gluma fără rost. N-a putut răspunde, nu s-a gândit niciodată de ce e dimineaţa bună. Era firesc, era aşa cum trebuie să fie, perfectă, de aceea *bună*. Dar acum ştia că e un non sens. Nu e nimic bun. Totul e aşa cum văd oamenii. Unii văd, alţii nu văd. Aşa a fost cu *Contra Procli*. A fost nebun, a fost orb, şi d-ra Marta avea dreptate. Îl uluia intuiţia, inteligenţa domnişoarei. Ce va spune mâine?... Şi unde va mai lucra el, şi manuscrisele

– cum va da seamă de ele?…

Şi iarăşi un Cesare posac şi gânditor, care se dăruia în fum, ca nălucile din sală. Cineva a pus focul, deşi gur. Dar de ce? Şi cum n-au aflat cei trei de prezenţa lui, alături? Cum a avut curajul d-ra Melania să se despoaie în faţa celorlalţi? Şi nimeni, nimeni să nu cerceteze tocmai sala de lectură în care el, printr-o singură excepţie lucra în noapte? Erau prea multe întrebări şi vedenii asupra cărora creierul ars şi bântuit al lui Cesare nu găsea linişte. Erau prea multe lucruri care s-au întâmplat *tocmai* pentru că rămăsese el acolo, sau poate *pentru că* rămăsese. De ce? De ce a fost focul pus? Julius?… Directorul?…

Policandrul *ancient style* s-a prăvălit pe podea cu sunet cleios de sticlă topită şi de becuri oarbe. Ceilalţi doi strigau. Oamenii se adunau, desigur. Poate că şi pompierii au venit. Poate cineva va ridica geanta cu manuscrise. El continua să păşească rănit, cu povara albă pe braţe.

Aproape de uşa lojei prin care trebuia să se coboare, o bârnă de flăcări îl ameninţă. Cesare săltă cu o neobişnuită vigoare, şi rănile îl usturară. Pantalonii ardeau. Dar aceasta n-a observat. A simţit, numai, cum o zvâcnitură fierbinte l-a stropit, la încheietura nasului, pe deasupra orbitelor şi apoi spre mijlocul frunţii. În acelaşi timp domnişoara Melania se zbătu, răcnind, cu mâinile la ochi. Părul îi ardea, vâlvătaie deasă şi urât mirositoare. Capul îi rămăsese într-o clipă chel şi murdar, iar funinginea lăsase dâre de-a lungul obrajilor, pe trup, pe mâini. Ţipă, cu spasm de lebădă. Puterile lui Cesare cedară, istovite de

acea lovire în frunte, pe care nu şi-o putuse lămuri şi nu ştia cum îl atinsese. Poate bârna, aceeaşi care aprinsese părul domnişoarei Melania, sau poate numai o surcea. Închisese ochii, gemând, cu broboane de sânge sub pleoape. Cu grumazul aplecat, cu aceeaşi sarcină caldă pe braţe, nimeri uşa lojei, şi începu a coborî scările fără să vadă, lovindu-se de vreascuri şi de jăratec. Auzi glasuri, topoare care spărgeau, răcnete şi claxoane. În sala de jos, fumul se adunase, rece şi gros, năpădind sub gene, înecând gâtlejul.

L-au înconjurat oameni necunoscuţi, cu căşti, vorbind răstit şi întrebând toţi în acelaşi timp. Apoi l-au purtat pe braţe, cu pulpele atârnând arse şi negre, iar alţii au strigat:

— Cesare, Cesare!… bravo Cesare!

Oamenii au coborât de asemenea pe d-ra Melania, în timp ce flăcările se întindeau în sala de lectură. De ceilalţi doi nu ştia nimeni. îi căuta un locotenent aspru, întrebând pe bibliotecar ce căuta acolo la miezul nopţii, şi unde e dr. Weinrich de care pomenise aiurit Directorul, deşteptat din somn prin telefon, şi sosit înspăimântat să-şi vadă biblioteca incendiată.

Cesare nu răspundea nimic. Cu braţele la ochi, se lăsa purtat. Trecuse de acum infernul cu flăcări, şi iată loc viu cu oameni care îl cheamă, îl ating, îl felicită, îl insultă. Toţi strigau.

— Cesare…

Nu vedea nimic. Numai auzind un glas piţigăiat, a încercat să deschidă ochii. Glasul rânjise:

— Craiul! Avea o fată, cu el, sus… Şi s-au

aprins cărţile!...

Dar glasul era stingher. îl înconjurau toţi, îl stropeau cu apă, îi dădeau de băut. Pierzându-se pe sine, în somn, în nepăsare, renunţând să înţeleagă, auzea:

— Cesare... Cesare... Cesare.

II.

CAPITOL CU ŞERPI

Întuneric, nu plin şi gros, ci desfăşurat ca suluri de umbre, acum asemenea zăbrelelor de cuşcă, acum ca un tapet straniu de şerpi lăţi, strânşi unul în altul şi mişcându-se din inele. Era greu să se lămurească, greu să afle răsăritul şi apusul în acea albie de păcură şi de lapte vânăt, însufleţită ca o legiune de larve. Fără îndoială că el, Cesare, era tot el – altminteri domnişoara nu l-ar fi vegheat la căpătâi, şi glasul străin nu l-ar fi mângâiat: „Curaj, Cesare”. Dar atâtea lucruri se schimbaseră de când iazul mohorât inundase lumea. Bandajul care îi acoperea ochii îi pătrunsese cu încetul sub pleoape, apoi alunecase în adânc, scăldându-şi veriga în apele negre, răcorindu-l sau pârjolindu-l, altul după fiecare apropiere a glasului străin. Era acest bandaj o vietate capricioasă, ciudat împărţită în lumea din afara pleoapelor şi în apele moarte ale întunericului din adânc. Îl ridica şi îl aşeza un necunoscut, probabil medicul bătrân pe care îl întâlnise la Institut. Dar desigur că acesta nu bănuia organismul complicat şi viu al acelei cârpe îmbibate farmaceutic. Inel de ger, scânteia stins câteva clipe, apoi se moleşea, transpira ca o bestie lipicioasă, se lăţea şi apăsa pleoapele. Odată cu

prelingerea de scame înapoia pielii, făptura se irosea în lame şi fulgi, pătrunzând tot mai adânc, chemate de volbura lină a apelor. Acolo se împlinea acea minune mitică, fiecare scamă luând nume şi an de naştere, improvizând convoi grotesc în creier şi purtând cu ei mireasma de funingine a apelor. Vorbeau şi mimau, dar printr-o minune acustică vorbele lor nu-l loveau în totdeauna, ci adesea pluteau desprinse, se aninau de şerpi şi piereau fără urmă.

Cesare, maturizat în atmosfera de bun simţ şi sănătate a bibliotecii, nu lua în seamă toate acele stârpituri optice ale bolii ci îşi trudea creierul să gândească noaptea incendiului, poate noaptea de ieri, de acum două zile, sau poate noaptea de acum. Cine i-ar putea spune, dacă e zi sau noapte? Domnişoara îl minţea, răspunzând întotdeauna că e noapte. Încercau toţi să nu-l sperie cu orbirea lui, căci nu aveau cum să ştie că nu e orb. Domnişoara îl ruga mereu să nu se gândească, să nu se teamă. Doctorul îi cerea curaj pe acelaşi ton blând şi decisiv. Dar de lămurit, nimeni nu se încumeta şi nimeni nu ştia de unde să înceapă.

A întrebat iarăşi pe domnişoara dacă s-a făcut ziuă.

— Acum se înnoptează, Cesare… A fost mohorât toată dimineaţa…

— Da, da… înţelegea Cesare.

Apoi, ca să alunge vietăţile opticii lui bolnave, încercă să afle de soarta bibliotecii.

— Cumplit, cumplit… A ars tot. E consternat întreg oraşul… Şi nu înţelege nimeni…

— Aşadar voi fi judecat…

— Nu, nu, nu te gândi… Nici vorbă de aşa ceva. Dr. Weinrich a mărturisit tot, azi dimineaţă…

— Ce a spus? se alarmă Cesare.

— Grozăvenii… Doctorii îl cred nebun, cu slavii lui şi cu Melania. Ea e pierdută. E arsă, e aproape în agonie. Manuel a scăpat printr-o minune, a sărit în plasa pompierilor… 1

— Care Manuel?…

— Tânărul acela urât şi năzdrăvan. El a fost nebun mai dinainte; un stricat, un morfinoman, un adevărat viciu, bârfea pe toţi şi polemiza prin ziare fără motiv, numai ca să dezguste publicul, să seducă şcolăriţele.

— E inteligent – …

— Oh, inteligenţa lui, sclipiri vicioase, sarcasm prefăcut… N-are nicio conduită, niciun fond; nu ştie ce vrea, se joacă în gol, ca să vorbească lumea de el…

— Dumneata? aşadar te-ai schimbat şi dumneata?

— M-am schimbat? Iarăşi generalizezi. Eu nu mă schimb, dar admir, Cesare, admir actul viril, superb eroic… Pe tine! Experienţa ta e divină, Cesare. Te admir, m-aş ruga ţie ca unui zeu. Ai făcut minuni. Ai dat ordine, ai spart uşa de druguri, ai străbătut para focului cu Melania în braţe, ai orbit – şi totuşi ai ajuns! Nu te-a putut nimic opri, nici lumina, nici întunericul. Ai biruit, asemenea unui zeu. Cine te-a învăţat, Cesare?… Nu te gândi la nimic. Ce-ţi pasă? Poţi orbi, ei şi? Experienţa ta n-a făcut-o încă, nimeni. Eşti unicul stăpânitor al experienţei eroice în acest veac de molii. Poţi muri, te vor plânge toţi, numele tău e

pe buzele tuturor. Gloria, Cesare, şi geniul tău eroic!…

— Oh! oh! domnişoară…

— Nu te pripi! Lasă-mă să-mi recunosc eu întâi greşeala, să te convingi că înţelegerea şi subtilitatea mi-au rămas aceleaşi. Nu te cunoşteam, am greşit socotindu-te aşa cum nu erai. Acum înţeleg de ce-mi spuneai că oamenii nu sunt datori să activeze întotdeauna ci numai în experienţe mari, unice, vitale, aşa cum a fost a ta!…

— Dar n-a fost o experienţă.

— Atunci ce-a fost?

— Întâmplare, menire, Dumnezeu ştie ce…

Domnişoara se pregăti să răspundă, dar bolnavul gemu deodată.

— Ce ai?

— Şerpii mei, zâmbi Cesare.

— Eu sunt de vină, numai eu… Te-am obosit. Nu te gândi la nimic, las că ai să te faci bine… Ssst! ascultă-mă, nu-ţi mai spun nimic. Mă duc, am să vin după cină…

— Un singur lucru, te rog… Ce face domnişoara Melania?…

— Nu ţi-am spus? Agonizează. Nu mă pot duce s-o văd. Mi-e silă, mi-e frică, nu ştiu ce am. Am plâns auzind doctorul, mi se rupe inimă, dar nu pot s-o văd, e monstruos ce a făcut, e inimaginabil… Când va muri, am s-o văd, şi îi voi duce flori… O iubeam atât de mult.

— Dar ce-a făcut?

— E îngrozitor, e îngrozitor… Nu are nimeni curajul să spună, şi totuşi zvoneşte tot oraşul.

Manuel e cinic, a mărturisit totul fumând şi a cerut să fie arestat. Dr. Weinrich e nebun, de la el nu se poate afla nimic…

— Dar dumneata ştii?

— Ştiu, adică… Ştiu, dar nu înţeleg… E îngrozitor. Întreabă pe doctor… Dar nu acum, Cesare te rog nu acum. Nervii tăi sunt atât de zdruncinaţi.

Domnişoara a plecat. Cesare i-a auzit paşii repezi şi mărunţi pe covor. A rămas singur în crucificarea apelor negre, dar gândea, izgonind larvele orbirii, gândea destinul pecetluit al drei Melania, pe care o ignoraseră toţi şi pe care, acum, toţi o osândesc. Vedea trupul alb şi simţea încă pe piept lipitoarea caldă, îmbrăţişarea dinţii, între strigoi, cu iadul uşilor. A purtat-o strâns, şi ultima vedenie era de nerecunoscut, fără păr, zăbrelită de surcele şi zgârcită de panică. Apoi, n-a mai văzut-o. Iar dacă va orbi, nu o va mai vedea niciodată… La orbirea lui nu se gândea, pentru că nu putea crede. Numai doctorul se temea, şi poate domnişoara plângea, gonind reporterii care se adunau ziua întreagă, cerând amănunte eroului bandajat.

…Întâlnea iarăşi pe prietenul spân singurul care izbutise cândva să-l tulbure. Cesare, care socotise afecţiunea – de orice fel – aburi ce întunecă obiectele şi ţine pe om departe de datoria lui, îndurase numai o singură înfrângere sentimentală: prietenia lui cu tânărul spân. Nu ştia ce-l putuse lega trainic de un matematician. Încerca acum să se lămurească, dar nu reuşea decât să întunece amintirile. împrospăta, însă, o

impresie nedesluşită, capricioasă, că adevărul fusese de partea prietenului, iar nu a lui. De ce, şi care era „adevărul” prietenului – nu-şi amintea. Obosit, se reîntorcea în infernul lui optic, asista livid la descălecarea umbrelor şi şerpilor, privea scârbit, fără puteri, şi n-ar fi fost ispitit să şoptească decât: „ce mizerie!...”, după cum făcuse dr. Weinrich în biblioteca incendiată.

Peste Cesare treceau zile şi nopţi, în acelaşi convoi incert de întuneric. Şerpii se zbăteau, încercând o nouă Facere.

Domnişoara alerga pe străzi pasionată de păpuşile ce vorbeau, mimau şi se tânguiau în suflet. Din cea dintâi dimineaţă, viaţa ei căpătase un ritm nou, care o îmbăta. Descoperise în Cesare un erou. Era prea bătrână ca să se îndrăgostească, dar pornirile ei sentimentale îşi împresurau idolul pe zeci de cărări. îl va îngriji toată viaţa, dacă orbirea va fi definitivă. îşi va aduna averea, şi îl va îngriji într-un sanatoriu; nu-l va lăsa să piară în singurătate. Se închipuia mângâindu-l, vorbindu-i, certându-l copilăreşte – pe orbul ei. Cesare va fi înţelept şi original, asemenea omului care a trecut prin flăcări ca să scape o femeie, şi flăcările l-au orbit. Ea va fi o soră de caritate transfigurată de sacrificiu. O sfântă şi un erou. Iar lumea va vorbi în veacuri de Cesare şi de necunoscuta care l-a păzit...

Străzi senzual luminate* trecători grăbiţi, sănătoşi, lacomi de văzduhul îmbibat de respiraţia parcurilor, de femei şi de benzină. Viaţa oraşului se aduna din cartiere spre piaţa cu lac, cu muzică şi sute de vitrine. Domnişoara nu vedea nimic, şi

purta eroul cu aceleaşi braţe de prietenă bătrână agitată. I se părea sarcina uriaşă, şi aceasta o aţâţa. Grăbea paşii, cu cât îşi declama mai apăsat devoţiunea către orb. Ajunsese pe strada principală. Coti fără să şovăie, deşi se îndrepta pentru întâia oară către şeful de serviciu al sanatoriului. Se hotărâse să-l intervieveze în cuibul lui, tăindu-i orice cale, punându-i întrebări directe şi neîngăduindu-i nicio menajare.

— Caut pe dl. doctor… Urgent!… Iată cartea mea. Şi spune-i că vin pentru cazul de la Ducele Emanuele…

În vestiar, recunoscu geanta şi paltonul Directorului. Aşadar venise şi el, probabil pentru Weinrich. Era o minune că directorul scăpase, încă, nearestat. Lumea îl învinovăţea numai pe el. Dacă nu i-ar fi îngăduit lui Weinrich să rămână serile în odaia sa de lucru, numele bibliotecii nu ar fi fost adus alături de scenele dizgraţioase pe care reporterii le ticluiau şi ziarele continentale le reproduceau în prima pagină. Totuşi, Weinrich i-a salvat reputaţia, minţind. A mărturisit procurorului, fără să i-o ceară nimeni, că el şi cu Manuel s-au introdus în bibliotecă după despărţirea de director, pentru că Manuel nu accepta „riturile” decât în casa Ducelui, al cărui nume era şi al lui şi care însemna tocmai ceea ce căutau ei, cei trei: „mântuirea”. Procurorul n-a luat în seamă volubila cazuistică a lui Weinrich, care stabilea vina prin filologie şi estetică, pretinzând că focul a izbucnit din nimic – dar a reţinut dezvinovăţirea directorului, care îi era prieten şi de a cărui onestitate nu s-a putut îndoi.

Procesul era, încă, peste putinţă de început; Cesare orb, domnişoara Melania fără cunoştinţă, iar dr. Weinrich nebun. Singurul martor valid, Manuel, se dovedea tot mai misterios. În casa lui s-au găsit tot felul de curiozităţi, amulete groteşti, toxine şi cărţi desperecheate. Procurorul a adunat din rafturi câteva duzini de tratate oculte care, deşi nu dovedeau nimic precis, erau cel puţin o dovadă în plus de dezechilibrul prizonierului. Aflând de aceasta, Manuel a protestat amuzat şi a cerut să se aducă, de asemenea, cărţile de bucătărie care se prăfuiau pe toate mobilele din biroul lui, dovedind că acestea i-au fost ultimele lecturi, dovedind că le citea şi le adnota, în timp ce cărţile magice le cumpărase din snobism, după cum cumpărase şi duzina de *inquarto* luxos ilustrate. Întrebat, însă, dacă poate nega tot ce scrisese în ultimul timp într-o revistă obscură – Manuel a refuzat să discute în absenţa unui specialist, a unui profesor universitar de filosofie. El a fost întotdeauna un idealist şi, aşadar, magia era implicată în sistemul său. Avea argumente ca să-şi susţină atitudinea. Dar era inutil să le exprime în faţa unor incompetenţi. Dacă cele ce a mărturisit în prima zi nu-l lămuresc pe procuror, mai mult nu poate spune decât unor specialişti! Altminteri s-ar amuza de uluirea juriului şi în loc să argumenteze, ar fi fost ispitit să se joace. Procesul incendiului, cât şi cel al actului imoral – nu trebuiau amestecate cu procesul idealismului său magic. Cu dragă inimă ar putea conferenţia asupra acestui subiect. Dar îi repugnă promiscuitatea ideilor, şi va refuza să scoată un

singur cuvânt la proces. Procurorul, oarecum zăpăcit de contradicţiile ziaristului, aştepta. Provizoriu, cauza incendiului fusese atribuită unui scurtcircuit în depozit.

Portarul protesta, însă, mărturisind că în niciun caz focul n-ar fi izbucnit la acel etaj dacă ar fi fost un scurtcircuit. Focul a fost pus în depozit, orice altă posibilitate era exclusă. Asupra, pricinei, nu ştia nici el nimic. Nu fuma nici el, nici bibliotecarul. Luminări, surcele, cărbuni – nu se pomeniseră în depozitul cu cărţi. Caloriferul, fusese instalat cu zece ani în urmă, şi de atunci focul nu se aprinsese în nicio odaie. Presa comenta toate aceste declaraţii, iar detectivii ofereau interviuri. Veniseră şi corespondenţi din Capitală.

Domnişoară-nd-şi găsea loc pe canapeaua de pluş și a răsfoit toate cărţile de pe mescioară fără să le privească încai titlurile. De cum a apărut medicul cu directorul palid, s-a ridicat brusc, şi a întrebat.

Credeţi că va orbi?

— E un caz dificil… Luaţi loc vă rog, o potoli medicul, el îndreptându-se către birou.

— Dumneata? Şi Dumneata tot pentru Cesare? se miră directorul. Bietul băiat, bietul băiat… Doctorul mi-a… doctorul a avut gentileţea să-mi explice tot. Sunt atât de puţine şanse… Şi apoi, preşupunând că îşi va recăpăta vederea, nimeni nu poate şti dacă i se va îngădui s-o păstreze…

— Tocmai, interveni cu un calm prefăcut medicul. Nervul. optic e anemiat complet, e mai

mult sau mai puţin distrus. Probabil că are şi o retinită forte, cauzată de presiunea sângelui prin şocul bârnei incendiate. Dar aceasta nu e tot. Orbirea e condiţionată mai ales de o lovitură transversală între tâmpla stingă şi etmoid. Chiar dacă retinita va putea fi tratată, slăbirea nervului optic printr-o astfel de lovitură e incurabilă, e mai mult sau mai puţin fatală… Pentru un erudit ca Cesare, pierderea luminii e grea, e foarte grea.

— Dar, doctore, o operaţie?…

— La ce bun? Nu poţi nutri un nerv distrusun nerv mai mult sau mâi puţin mort…

— Atunci?: … E posibil?

— Vedeţi domnişoară, filosofă pedant medicul, ştiinţa noastră nu se întreabă niciodată ce e şi ce nu e posibil. Noi, clinicienii, constatăm; din când în când, vindecăm… în acest caz, însă…

— Bine, dar…

— Un moment… Eu păstrez, încă, speranţe. La început, examinându-i rana, am crezut că e pierdut. De ieri, însă, pacientul se plânge de dureri, de iluzii optice Acestea mă fac să cred că un tratament special i-ar putea regenera nervul şi aşadar, retina. Pentru câtă vreme, însă, nimeni nu ştie… Câteva luni sau câţiva ani… La început va vedea excelent, cu un nerv proaspăt. Apoi mediocru. Apoi… Şi atunci orbirea va fi definitivă.

— E crud, e crud, exclamă Directorul. Bietul băiat prepara o ediţie critică, era o glorie a oraşului… Şi câte lucruri am pierdut într-o zi: biblioteca, cele patru manuscrise de la Leipzig, pe Cesare, pe dr. Weinrich…

— Dar el?…

— E mai bine să nu vorbim, se încurcă Directorul. Dr. Weinrich e un mistic.

— E nebun, făcu medicul jucându-se afectat cu un coupe-papir ca o gheară.

— Nimeni nu ştie, împăcă Directorul.

— Pentru mine nu e niciun mister; publicul, fireşte, cultivă senzaţionalul. Am fost agitat şi eu în prima zi. Acea orgie „pură", cum spune Weinrich, e un lucru rar, în orice caz. Dar am aici pe birou câteva cărţi de la Universitate. M-am uitat prin ele. Ceea ce au încercat să înfăptuiască cei trei, e nebunie curată. Mă rog; dintr-o femeie poţi face obiect de voluptate sau de artă, şi eşti logic, sănătos. Dar să adori un organ sexual feminin şi să crezi că prin aceasta faci magie, mă tem că...

— Dar nimeni n-a ştiut că dr. Weinrich e un magician, şopti domnişoara.

— Eu n-am spus că e magician, ci că e nebun. Sunt atâtea spete de nebunie, ştiţi. Ideile acestea circulă şi prin marele public. Se vorbeşte atât de mult de nebunie, de pluralitatea personalităţii, de psihanaliză, şi mai ştiu eu ce. Pentru un medic, atmosfera aceasta profanatoare e insuportabilă. Fiecare e puţin informat şi rău informat, uzând de un vocabular tehnic pe care noi, medicii, îl suspectăm. E preferabilă o ignoranţă sinceră, pentru că atunci explicaţia e posibilă. Dar în zilele noastre nu mai ascultă nimeni la un practician de clinică. Se cere o manieră psihologică de a vedea şi judeca lucrurile, o calitate volatilă, şi aşa mai departe. Toate acestea sunt absurdităţi şi de aceea înnebunesc oamenii. E cazul lui Weinrich, care

purta din Rusia microbul bolii. Am citit şi eu de sectele acelea care oficiază în orgii. Sunt bolnavi, monoideici, dar nu sunt incurabili. O soţie sănătoasă, o muncă sănătoasă, îi face oameni la loc. Dar Weinrich e celibatar, a fost în permanentă febră cerebrală de când a emigrat, a avut nenorocirea să întâlnească pe Manuel şi ceea ce urmează se ştie.

— Mai bine zis se ghiceşte, încumetă Directorul un gând împăciuitor.

— Dar eu nu înţeleg nimic. Dr. Weinrich mi-a părut întotdeauna un om calm şi sănătos, complet devotat cercetărilor sale erudite şi rezonabile. Iar Melania mi-a fost prietenă, vă asigur că e rece, e de gheaţă…

— Tocmai, e tipul care convenea, o femeie frigidă care să nu se tulbure. O statuie, o statuie albă şi perfectă pentru Weinrich. Manuel, însă, a văzut cu totul altceva. îl cunosc şi eu, e o inteligenţă prodigioasă, scăpărătoare, e realmente interesant. S-a amuzat, cu un nebun şi o victimă. Cel puţin acestea sunt concluziile la care am ajuns… Şi nu văd altele mai bine.

— Dar incendiul?

— Oh, e simplu. Probabil vreun muc de ţigară, pe covor, sau un scurtcircuit în depozit Nu trebuie să exagerăm misterul… Dar pierderea rămâne, fireşte, şi e ireparabilă, oricare ar fi cauzele…

Medicul vorbise cu o linişte reţinută, dar era enervat de discuţie. De câteva zile lumea nu vorbea decât de acelaşi şi acelaşi lucru, complicând faptele şi sugerând ipoteze absurde

sau imaginând orgii. Subiectul se vulgariza, în ziare sau în cafenele, pătrunzând peste tot, amplificat şi senzaţional până la desfigurare. În faţa acestui material descompus, răbdarea medicului se preda, bunul său simţ neîngăduindu-i elegii sau tenebre de foileton. El vedea faptul dezgolit de colaborări vulgare sau melancolice, şi constatase în cazul bibliotecii Ducele Emanuelle o impresionantă coincidenţă, cu un dublu şi trist rezultat. Regreta pierderea bibliotecii şi regreta orbirea iminenţă a lui Cesare, pe care îl aprecia pentru creierul său ordonat şi modestia lui de muncitor. îl irita nervozitatea domnişoarei, care dovedea pentru pacient o pasiune tardivă, aşadar patogenă. Convorbirii i-a pus capăt feciorul, invitându-l la cină. Directorul, politicos şi afabil, a luat braţul domnişoarei şi s-a oferit s-o conducă acasă în automobilul institutului. Dar ea era tulburată de cele auzite, era însetată de libertatea străzii, de cursa pe care o ştia lungă şi aromitoare, singură cu monologul ei şi icoana acelui Cesare orb. Aşa că refuză.

*

Treceau nopţile. Bandajul se schimba în întuneric, dar Cesare vedea, tot mai pronunţat, vedea blocuri de cărbune, covoare metalice şi zeci de obiecte fosforescente împresurându-l într-o dimensiune încă incertă. Se plângea medicului şi acesta îi anticipa corect senzaţiile, îi lămurea procesul de creştere al ţesutului şi etapele noii lui viziuni. Apoi iar treceau nopţi de cumplită izolare, când ochii priveau înăuntru şi creierul se întreba. Gândurile îl purtau fără noimă în amintiri sau în

închipuire, iar când îl părăseau – Cesare încerca o stare nouă* depresivă, teatrală şi urâcioasă.

Calmul stoic al primelor nopţi se măcinase, bucată cu bucată. Întunericul confunda gândurile aşa cum confunda obiectele în cameră. Cesare simţea şi înţelegea că o piatră se desprinde de sub căpătâi şi începe să se mişte la întâmplare. Rezista mut şi mâniat, la clătinarea liniei sale. Acea mândrie potolită, demnă, conştientă a omeniei din el, bibliotecarul, sângera văzându-şi parii de îndreptar smulşi de şerpii bolii sau roşi de gândurile întunericului. El, care gândea numai în amurg, era osândit acum să gândească noapte şi zi laolaltă. Aceasta îl exaspera, gândirea îl biruia. El care gândea privind, trebuia acum să gândească fără ţintă, dus de valurile de întuneric din adânc. Oh, obiectele, obiectele şi lumina… jinduia Cesare. Nu ştia despre care lumină e vorba; pentru el, lumina fizică şi cea metafizică erau tot una. Deprins să privească şi să înţeleagă, era acum jucăria iluziilor, a împerecherilor promiscue de idei, era macerat de acel proces grotesc al interpeâietrărilor visului şi luminii.

Cesare se umilea, roşea, se mânia – dar bandajul şi cutia metalică în care i se afla prins capul, continuau să-l ţină captiv, indiferente şi plictisite. Când se deştepta din încăierarea cu gândurile străine, se descoperea un om nou şi cu o întrebare nouă, stupidă, un non-sens care l-ar fi înmărmurit cu o lună mai înainte. Datoria sa, de Cesare şi de bibliotecar, datorie evidentă asupra căreia nu se putuse îndoi niciodată tocmai pentru

că fusese una cu existenţa lui – era acum supusă interogatoriilor indiscrete şi brutale. El, Cesare, se descoperea întrebându-se de unde ştie dacă aceasta era o datorie, şi ce înseamnă o datorie, şi ce înseamnă a fi om şi care e mijlocul de a rămâne om iar nu de a ajunge maşină. A se deştepta şi a sorbi trei ouă moi la acelaşi ceas şi apoi a citi cărţi, şi a medita pironit pe acelaşi palmier pitic – unde e omul? unde e viaţa? înainte, îşi răspundea că tocmai această deşteptare la ceas fix îl califica om, pentru că diminua intervenţia stâmulilor externi şi arbitrari – la care răspund şi plantele – şi diminua, de asemenea, trepidaţia fără rost a animalelor, organizându-i viaţa din lăuntru, pe temelii sigure, şi proiectându-l pe el, omul Cesare, întreg şi conştient, obiect viu în ordinul obiectelor moarte. Acum, însă, dialectica aceasta i se părea insipidă şi goală, ignorând tocmai întrebarea din capul unghiului: de unde ştie că mutilarea e viaţa, că o asemenea viaţă e menirea lui?

Bibliotecarul gemea recunoscând că viaţa nu mai e de acum un dat, ci o întâmplare, o cucerire, o resemnare, orice, dar nu un dat. Dar, cum se întâmplă după orice schimbare care cuprinde omul – revolta această postumă nu răsuna. Era o mustrare prin oglindă, iar viaţa şi întunericul din el Stăruiau fără să o ia în seamă.

De ce e întuneric pe lume? se pomenea el visând. Noaptea, zi, aceasta e ordinea, e viaţă, e ritm. Dar întunericul deplin, în lung şi în lat, era pacoste menită anumitor oameni slabi; sau, cine ştie, poate era încercare pentru cei tari. Dar cine să-i lămurească, cine l-ar putea înţelege dintre cei

nepăsători, răsfăţaţi în lumină?

Un simţ nou, supărător de tragic pentru idilicul Cesare, îşi impunea colaborarea, ca să revizuiască viziunea lumii şi să-l încarce cu dureri noi. Nu ştia de unde vine acest nou simţ, stingher dar lacom, pentru că niciodată nu cugetase asupra obârşiei lucrurilor, şi Dumnezeu ori neantul i se păreau absurdităţi bune pentru filosofi. Dar acum, soliloqviile[1] îi scuturau făptura, îl năpădeau – cu frică şi îndoială, îl purtau peste ape – şi când îl părăseau, Cesare se pomenea altul, mereu altul, în fiecare ceas altul.

După rezistenţă şi dezamăgire, urma o orgie de doruri. Voia să hoinărească, voia să mănânce bucate cu piper mult, să se scalde în toate râurile, să urce pestetot, să cunoască lumea şi să-şi piardă timpul. Plănuia schimbări în viaţa lui viitoare, îşi făgăduia plăceri fără număr – şi apoi iar se moleşea, înţelegându-se jucăria instinctelor. Convorbirile eu domnişoara sau cu medicul îl oboseau. Tăcea şi implora tăcerea cu mâinile încrucişate.

Dar era dator să vorbească. În acea zi, oameni cu hârtii sigilate – pe care le citea domnişoara – i-au cerut lămuriri. Plictisit, vorbea.

— Nici eu nu ştiu cum s-a întâmplat. Lucrasem toată seara, ca să sfârşesc corecturile. N-am observat de la început fumul…

— Vă rog, vă rog, un minut, glăsui străinul. De unde venea acel fum?

— Nu ştiu. Nu privesc niciodată în sală. E un

1 Din latină, soliloquium, monolog (soliloc-solilocuri, cf. Dicționar explicativ al limbii române) (Nota Ed.)

obicei al meu să nu-i stingheresc pe lectori. Nu ştiu… Când am văzut fum, am văzut peste tot.

— Vă rog, dar nu v-aţi întrebat de unde ar putea veni?

— Nu. E un obicei al meu, minţea Cesare, să nu mă întreb înainte de a înţelege.

— Cum?

— Vreau să spun că nu-mi pierd vremea cu întrebări. Am coborât de pe catedră şi am deschis uşa. Aceasta a fost tot…!

— Vă rog… Ce-aţi gândit când aţi văzut fopul? Nu v-aţi întrebat de unde venea şi cine l-a pus?

— Nu m-am gândit la nimic. Am căutat să scap eu întâi, şi am pus la întâmplare manuscrisele în geantă.

— De ce aţi luat manuscrisele?

— Probabil le socoteam, încă, preţioase.

— Aşadar aţi neglijat întreaga bibliotecă pentru câteva manuscrise străine…

— M-am gândit şi la biblioteca noastră. De aceea am telefonat.

— Un moment… De unde ştiaţi că odaia directorului era deschisă?

— N-aş putea răspunde. Nu m-am întrebat atunci, ci am încercat să telefonez, *pur şi simplu am încercat să telefonez*…

— Dar în cabinetul directorului mai erau *alte* persoane, nu?

— Aceasta am aflat şi eu întâlnind în prag pe dr. Weinrich.

— Aaa!… Aşa dar l-aţi întâlnit în prag?

— Posibil.

— Nu, nu, vă rog să precizaţi: unde l-aţi

întâlnit pe dr. Weinrich?

— După câte îmi amintesc, în prag. Am fost surprins, fireşte, cu atât mai mult cu cât dr. Weinrich era în deshabille şi apoi am descoperit şi pe domnişoara Melania, oarecum…

— Aa!… Acesta e un punct capital. Nu v-aţi întrebat ce *puteau face* aceste două persoane în cabinetul directorului?

— Tocmai când mă întrebam, uimit, am văzut pe al treilea, şi gândurile s-au încurcat într-atât încât le-am amânat…

— Curios. M-aş fi aşteptat să încercaţi a dezlega enigma…

— Era prea mult fum, mi-era teamă de bibliotecă, în sfârşit, aceasta a fost, nu m-am întrebat nimic, ci am telefonat…

— Dar cum se face că n-aţi ştiut nimic de prezenţa celor trei persoane alături de d-voasară? Mai precis, când a părăsit directorul biblioteca?…

— Nu ştiu. Lucram.

— N-aţi auzit paşi?

— Repet, lucram; eram adâncit în corecturi…

— Oricât, o elementară curiozitate…

— Nu sunt curios, sau, dacă voiţi, nu eram, pe atunci. Mi-am văzut de treaba mea. Cabinetul, uşile, directorul, toate acestea interesau pe Julius, iar după ce Julius a plecat, n-am revenit asupră-le…

— Dar n-aţi auzit zgomote, glasuri? Unul din martori afirmă că a fost chiar o mică luptă…

— Dacă martorul afirmă, probabil că a fost şi o mică luptă. Eu, însă, n-am auzit nimic.

— Ceilalţi doi martori, însă, neagă lupta.

— Atunci, poate că n-a fost nicio luptă.

— Dumneavoastră ce credeţi?

— De unde vreţi să ştiu? N-am fost acolo.

— Oricât, vă despărţeau numai câţiva paşi…

— Poate ne despărţea şi altceva. În orice caz, acei câţiva paşi înseamnă enorm pentru zece pagini de corecturi greceşti.

— Voiţi să spuneţi că eraţi *complet* cufundat în corecturi? E posibil să nu fi obosit „să nu fi ridicat un minut ochii din manuscris?

— Sunt sigur că am ridicat de mai multe ori ochii din manuscris.

— Aha! Aşadar afirmaţi că *aţi ridicat ochii*?…

— Fireşte. Aceasta mi se întâmplă adesea, ca să-mi amintesc vreun amănunt gramatical sau vreun citat.

— Ei bine! E posibil ca, în *acel minut* să nu fi auzit glasuri alături? Amintiţi-vă că mărturia dv. e indispensabilă, deoarece, aparent, sunteţi singurul obiectiv, exterior dramei. Ceilalţi trei au depus fiecare declaraţii complet diverse. Justiţia e îngreunată în misiunea ei. Vă rog, *în interesul dumneavoastră*, să vă amintiţi orice amănunt, pentru ca Justiţia să poată reconstitui evenimentele şi să poată afla definitiv cauzele incendiului…

— E o nefericire că singurul martor obiectiv a fost tocmai un bibliotecar corectându-şi o ediţie critică, vorbi Cesare stăpânindu-se. Vă asigur sincer şi definitiv că, deşi mi-am întrerupt câteodată lectura, am fost atât de pasionat în lucrul meu, încât n-am putut auzi nimic.

— E nemaipomenit? E ceva extraordinar! dar

în Interesul Justiţiei vă rog să părăsiţi această atitudine. Înţeleg că din respect pentru domnişoara Melania şi dr. Weinrich, ezitaţi să mărturisiţi cele ce-aţi văzut. Vă asigur, însă, că o parte din scene au fost dezvăluite de martori. Rămân. acum de verificat. Mărturia dumneavoastră e indispensabilă, iar rezerva nu numai deplasată, ci şi dăunătoare cazului dumneavoastră personal.

Cesare nu-şi putea stăpâni reflexele de nerăbdare, de furie. Începea să-l exaspereze neîncrederea celorlalţi. Şi totuşi, pentru el, lucrurile erau, încă, limpezi. Fiecare şi-a împlinit datoria lui, şi astfel s-au ignorat reciproc până ce o primejdie comună i-a nucleat într-o singură fiară spăimântată.

— Nu ştiu ce aş putea spune întru apărarea mea mai mult decât am spus. Dacă *Justiţia* nu poate accepta mărturia aşa cum e, eu nu mă apăr; facă-se voia Justiţiei. Repet ceea pe ani spus dintru început; că n-am bănuit prezenţa, nimănui, că nu m-am întrebat şi, mai mult, nici acum nu ştiu ce s-a întâmplat în noaptea incendiului, pentru că nimeni nu-mi spune…

— E posibil? Tocmai dumneavoastră?! *Singurul martor*! Dar ştie tot oraşul!…? s

— De ce nu mi se spune şi mie?

— E extraordinar!… Mai e nevoie să adauge cineva ceva asupra celor ce-aţi *văzut*?! Gândiţi puţin şi veţi înţelege ce şubredă e ipoteza Dumneavoastră: aţi fost tot timpul alături şi *n-aţi auzit* glasuri; l-aţi întâlnit pe dr. Weinrich *în prag*, deşi unul din martori v-a *văzut* întâi telefonând;

afirmaţi că n-aţi ştiut nimic de domnişoara Melania, şi totuşi o scăpaţi *numai* pe ea. În sfârşit dr. Weinrich afirmă că domnişoara Melania a rugat pe toţi s-o scape şi numai dumneavoastră aţi luat-o în braţe. Nu probează aceasta că toţi aţi fost *la un loc şi în acelaşi timp*? Nu e datoria mea să trag concluzii, aceasta se va face la proces, dar găsesc necesar să vă avertizez cât de primejdios e alibiul pe care vă încăpăţânaţi să-l reţineţi… Reconstrucţia scenei e atât de clară dacă *aţi recunoaşte* că aţi asistat la ea…

— Nu înţeleg de ce e necesară mărturia mea.

— Pentru că ceilalţi se contrazic, şi aceasta se înţelege dată fiind nervozitatea cu care îşi anticipează fiecare sentinţa. Dar pentru dumneavoastră e cu totul altceva…

— Mi-e imposibil să înţeleg, mi-e imposibil să înţeleg! se tânguia Cesare.

— Nu vă agitaţi, şopti celălalt. Îngăduiţi-mi încă o întrebare: *de ce aţi scăpat pe domnişoara Melania*?”…

Cesare se cutremură neliniştit, brusc, în pat. Întrebarea străinului era întrebarea funinginii din sufletul lui. Improviza, cu obrajii dogoriţi, tulburat fără să ştie de ce.

— Nu e greu de aflat… Era singura femeie, am crezut de datoria… Aceasta a fost; pur şi simplu *datorie*.

— Dar de ce tovarăşii ei nu – s-au încumetat s-o scape?

— Nu ştiu, nu ştiu, de ce mă întrebaţi pe mine? Probabil că au fost mai tânspăimântaţi). i probabil că…

— Voiţi să vă spun eu? Pentru că între, el a fost o luptă, urmând încercării unuia din inculpaţi, jar dumneavoastră aţi apărat pe domnişoara Melania

— Aceasta e de necrezut, de necrezut! ridică glasul Cesare. Repet că nil m-am ridicat de la catedră o clipă. Repet că n-am ştiut nimic. Pe d-ră Mefania o cunosc prea puţin...” /

— Aa! să ne opririi aici. Domniş Oară Melania a mărturisit că vă stimează foarte mult – că aţi fost întotdeauna, cum să vă spun, cel visat... *

— Am să înnebunesc, am să înnebunesc! răcni sybit bolnavul. Apoi, către străin, cu faţa zgârcita:

— Marş d aicl, lichea!... D-le doctor, Vă rog, vă rog! daţi-l afară/ Nu-l mai primiţi niciodată! Licheni

Străinul din lumină* se ridică.

— A fost datoria mea, deşi e neplăcut. Scuzaţi vă rog... Se, va lumina totul...

Şi dispăru.

Cesare nu-i răspunse, năruit şi. orb.

*

Puţine zile în urmă, medicul încercă experienţa cea mare. Odaia era întunecată, asistenţii emoţionaţi, Cesare încă nedumerit de cele ce, se pregăteau, der neliniştit, bănuind o încercare definitivă. Medicul nu-I vestise că va înlătura bandajul. Lucrurile se petreceau că şi cam ar fi fost o schimbare a legăturii şi pansarea tâmplei.

Rana se închisese complet, cu un semn sfielnic ca un L plecat pe sprânceană.

Cesare aştepta unj nou bandaj. Dar medicul îi spuse:

— Deschide ochii…

Bolnavul făcu ochii mari, tremurând. O emoţie agonică îl purta pe aripile spaimei, în lumea începuturilor. Vinele ochilor pâlpâiau, luminiţele se stingeau, dar întunericul rămânea acelaşi, mai puţin dens, mai amorf, dar tot atât de imens şi de viu ca cel din nopţile lui.

— Nu văd nimic… gemu.

— Dar şerpii aceia îi mai vezi? întrebă medicul.

— Nu, nu pe ei… Acelaşi întuneric, şi parcă lacrimi…

— Perfect!… Acum…

O dâră feerică se înălţă dintr-un colţ, luminând albastru şi ireal obiecte de diamant, de oţel şi de mătase. S-ar fi spus un con fosforescent, cu mlădieri de ferigă marină, răspândind taina duhurilor subterane, cu pitici şi cu lighioane cuvântătoare. Camera farmaceutică se transforma într-un prolog de feerie, ca proiectorul luminând ca din pământ, iar umbrele lipite de pereţi amuţite ca în aşteptarea unei minuni. Cesare holba orbite vinete şi-şi rezema? coatele înţepenite pe perne albăstrii. Totul se azurea în juru-i. Răsăreau feţe albastre, mute, care îl priveau temându-se că nu-i vede. Dar Cesare vedea, tot mai distinct şi mai tăios, fiecare colţ ascuţindu-se, fiecare dungă adâncindu-se, volumele căpătând dimensiuni straniu de corecte, adâncimea odăii părânduri-se j-fârşită şi vie. Vietăţile lui optice? erau oribile, teşite, mişcându-se în două dimensiuni, ca

bacteriile privite cu un microscop imperfect. Era acum copleşit de emoţia *adâncimii*, de acea dimensiune dumnezeiască, prin care omul se poate mişca şi apuca *real*. Revelaţia luminii pălea alătferi de revelaţia acestui simţ care aleargă înaintea ochilor, prin spaţiu, lovindu-se de obiecte, jucăuş și nepăsător, culegând răni lumihoase şi înapoindu-se cu o ofrandă vie de forme şi culori smulse. Magia liniei care se încovoaie şi se zvârle «undeva, în spaţiu, unde nimeni n-ar fi bănuit – îl împietrise, îi clătina creierul, îi ispitea nebunia.

Medicul aştepta, încă, iar lumina stăpânea tot mai din belşug în cameră. La început albastră, apoi verzuie, apoi gaibenă, portocalie, roşcată – apoi a pălit, a palpitat fumurie şi iar s-a întins, lumina de zi, minune.

Nu vorbea nimeni, dar toţi priveau ochii bolnavului, plânşi în lacrimi, sticloşi şi neumani.

— Cesare!... chemă doctorul.

— Eu, eu... îngână.

În aceeaşi după amiază, Cesare a suferit întâiul atac e de nervi. Faptul l-a umilit la deşteptare, S-a trezit în cearşafuri reci, cu broboane pe frunte. Vedea, dar imaginile, i se păreau) amintiri sau doruri, într-atât erau de vii, de violente.

— Oh! aş vrea să plec, să alerg!... Nu ştiu unde voi pleca, dar trebuie, trebuie să plec, imediat d-le doctor. Cum să vă spun ce simt? Nu mă recunosc... Aş vrea să urlu!...

Medicul zâmbea, cu aerul cekii care ştie şi înţelege prin anticipaţie, Chipul lui arăta în lumina crudă a lui Cesare oarecum; osos şi străbătut de

riduri vinete, – gălbui, cărunte. Părea palid, obosit, cenuit. Domnişoara Marta arăta bătrână, ghebuită, iar pudra zgrunţuroasă pe obrajii umezi.

Medicul îi vorbi deschis şi cumpătat, faţă în faţă. I-a lămurit cum a fost posibilă minunea, cum speranţele l-ai deşteptate prin acele iluzii optice, s-au verificat observând vâlvătaia pupilelor când proiectorul a luminat acel albastru pal. A urmărit schimbarea culorilor cu toată atenţia, şi înainte de a-l întreba, ştia că vede şi că vede mult mai pătrunzător decât oricare altul din cameră.

Dar mai era un fapt, asupra căruia datoria lui de medic şi de bărbat îi poruncea să-i cheme, neşovăind, întreaga lui atenţie. Îi lămuri primejdia care îl aşteaptă. În şase luni, într-un an, în doi, – *poate* va orbi, şi atunci cu greu se vor mai găsi speranţe. Medicul uză un vocabular ştiinţific, sobru, care dădea adevărului un aspect de piesă clinică. Cesare ascultă cu o linişte* înspăimântată, iar orgia de forme să veştejea în faţă-i şi fără veste un gust sălciu îi bântui senzaţiile, şi palmă de vânt îi năruia bucuriile.

Termenul acela funebru, asupra căruia medicul comentă savant, lui i se părea ca o vale neagră către care se îndreaptă, în care va intra cu un picior, apoi până la brki, până la buze, până la frunte, – şi apele se vor împleti iarăşi deasupra creştetului, zidindu-l viu în întuneric, iar şerpii lăţi se vor usca sub pleoape, păsările vor amuţi, şi numai funinginea va ploua, blestemându-l. „Anul” căpăta în minte trup lungueţ şi Cesare se vedea clătinându-se ca să-l treacă, bucată cu bucată, până ce va cădea la căpătâi, – iar „anul” va

rămâne buturugă plutitoare în apele lui, peşte putinţă de înţeles şi de legat cu viaţa dinainte sau ca cea care va veni.

— Te sfătuiesc, aşadar, bărbăteşte şi prieteneşte, începu medicul, să *trăieşti* acest an sau aceşti ani, să nu lucrezi, nimic, să nu citeşti?… Bucură-te, de lumină. Nu mă întreba cum, căci pentru noi, medicii, bucuria vieţii e un fapt fiziologic iar fiziologie cunoşti şi dumneata… Fii liber!… Nu ştiu dacă libertatea dumitale e în instincte sau în raţiune. Eu, tot fiziologiceşte, înclin pentru cea dintâi. Cu cât vei fi mai saturat, cu atât eventuala orbife va fi mai suportabilă…

Cesare se lăsă iarăşi stăpânit de furia alergărilor, a libertăţilor aşa cum îi apăruse în cel dintâi ceas de lumină. Vorbi agitat. Mărturisi că, deocamdată, nu ştie unde va porni şi ce va face. Dar un lucru simte; că nu va putea rămâne nici în sanatoriu, nici în oraş.

— Mă veţi crede nervos, bolnav, dar nu pot pămâne d-le doctor, fmi-e pestef putinţă să rămân. Nici la proces nu pot asista. Ce alte declaraţii aş mai putea face?…

— Procesul e o chestiune simplă pentru dumneata. Am ycrbit procurorului. Nu se opune plecării, dată fiind situaţia specială în care te afli… Nu sunt atât de inumani încât să reţină un om în ultimul an… În sfârşit, ca martor. Şi directorul, şi primarul au protestat. Procesul verbal al declaraţiilor făcute aici „va servi. Dar din ţară nu vei putea pleca înainte de sfârşitul procesului… Cred că aceasta nu e, prea grav pentru dumneata. „Totul vai fi sfârşit într-o lună, două. Lucrurile

sunt simple, şi pedepse mai mari decât cele ce s-au dat deja; mi cred1 că vor fi. Weinriche demisionat – din Universitate, d-ra Melania de asemenea, iar patronul lui Manuel l-a concediat. Manuel are deja trei săptămâni de închisoare. Ce s-ar putea mai mult? De altfel, Weinrich nu e minor, iar d-ra Melania nu e un copil de şcoală. Chestiunea lor e privată şi nu are nimic de lămurit asupra incendiului care, probabil, a izbucnit dintr-un chibrit în depozit… Vezi dar că nimic tragic nu se va adăuga peste cele întâmplate…

Când doctorul şi-a luat bună-seara şi i-a urat călătorie bună pentru câteva săptămâni, după care trebuia să se întoarcă şi să fie examinat (*poate* s-ar întâmpla ceva); când Cesare a îngânat mulţumirile lui de înviat, şi a întrebat, sfielnic, cât are de plătit sanatoriului şi tratamentul devotat al medicului, acesta l-a bătut deschis pe umăr asigurându-l că chestiunea se aranjase de către Centrala Bibliotecilor şi el nu va face decât să semneze o hârtie şi să scrie directorului general din capitală. Domnişoara s-a apropiat atunci de Cesare şi l-a rugat să întârzie puţin cu ea, pentru o „taină”.

Purta aceea, aşii rochie alb-roz cu care venea la bibliotecă. Încerca să fie cochetă şi pieliţa roşiatică a pleoapelor tremura în zâmbete, dar Cesare Ved-a prea mult acum şi, fără să înţeleagă de ce, tovărăşenia acestei fete aproape bătrâneţ – care îl chema drăgăstos pe nume şi îi apucase braţul cu căldură protectoare – îl enerva şi începea să-l dezguste. Era încă plin de seva dezlegării din întuneric.

Domnişoara îl aşeză pe canapeaua din salon ca pe un convalescent, şi acesta îl înfurie, îl umili. Tăcu, posac şi pus pe ceartă, simţământ necunoscut lui. Se lăsă dus, fără să încerce să se stăpâne, ască.

— Aşa dar, Cesare...

— Da! scurtă el, apoi se opri deodată, indispus.

Domnişoara se opri surprinsă. Cu simpatia ei maternă şi clar-văzătoare, ghicise posomorârea celuilalt şi-şi consolă dezamăgirea spunându-şi că sunt „nervii”.

— Va să zică, pleci...

Tăcea.

— Faci bine Cesare, Ştii unde să te duci? Întâi la mare şi să te plimbi mult pe plajă, privind tot timpul în sus. În sus m-ai înţeles? Am citit de curând că cerul de mare e un remediu excelent pentru ochi... Drept să-ţi spun, vrei să mă crezi că sunt fericită, sunt nespus de fericită?... Ştii, acum vezi iarăşi, oh! trebuie că par bătrână şi urâtă, nu? Doctorul mi-a lămurit... Dar oricum, prietenia, noastră e spirituală, e pură şi devotată, nu e aşa Cesare?...

— Fireşte, domnişoară...

— De ce-mi spai „domnişoară”? De mult ţineam să te mustru? Aproape, că m-am supărat într-o zi. Eu spun peste tot că suntem prieteni buni, că ne cunoaştem de ani, iar tu, în faţa tuturor, mă îmbătrâneşti şi mă respecţi cu „domnişoară”!

— Dar cum să vă span?

— Marta, scurt.

— Te cheamă Marta?

— Cum, te prefaci că nu ştiai? şi îl ameninţă cu degetul, ca o mătuşă, lucru care îl scârbi şi-l făcu să-şi strângă fălcile, ostil.

— Da, da, îmi amintesc acum. Am semnat de atâtea ori pe buletinul dumitale.

— Va să zică „Dumitale”?! şi-l privi galeş, mlădiindu-şi braţul rezemat alături de al lui Cesare.

Oh! aceasta e insipid, e o declaraţie de dragoste! gândea dezgustat şi oarecum alarmat bibliotecarul. Apropierea de trupul mignon în alb-roz, cu faţa pudrată şi mâinile palide, nervoase – îl neliniştea, ca şi cam s-ar fi temut ca un vizitator grăbit să nu năvălească în salon şi să judece scena o idilă de prost gust.

— Îmi poţi spune *tu*, aşa cum îţi spun şi eu de când ne-am cunoscut… Mă respecţi prea malt, înţelegi tu Cetsare? mă respecţi prea mult, şi mă jenează… Nu. Nu mă crede îndrăgostită…

Cuvântul sună fals şi se jenară amândoi. Cesare, puţin nervos, se trudea să pară amuzat de acest cuvânt. Marta se precipită cu scuze şi glume, fără a izbuti să repare.

În loc să râdă, Cesare se ridică de pe canapea şi se îndreptă spre măsuţă. Văzuse ţigări. Nu fumase niciodată, dar acum simţea puternic nevoia să încerce. Aprinse una, spre uimirea domnişoarei.

— Şi despre ce taină vrei să-mi vorbeşti, *Marta*? apăsă el galant numele fetei în alb-roz.

Descoperise o voluptate nouă, mediocră dar nouă;, aceea de a se plimba prin odaie ca paşi

înceţi, de a fuma gânditor şi a juca comedie. Din noaptea incendiului, Cesare se aflae într-o panică de descoperiri, era purtat de un iureş de mime şi superstiţii, se lăsa îmbrăţişat de păreri şi poze care *nu puteau fi ale lui*, dar care îl surprindeau, îl amuzau şi îl cuprindeau cu atâta măiestrie încât numai după ce treceau înţelegea că fusese farsă sau închipuire – şi atunci Cesare gândea umilit sau înfuriat, amintindu-şi cu nostalgică ciudă regimul lui spiritual dinainte, binefăcător de real şi de orientat, compact şi viu. Dar ceasurile de întoarcere în el se împuţinau, noapte cu noapte, cu cât Cesare recunoştea mai definitiv şi mai sincer că viaţa dinainte fusese construită pe date imaginare, şi ireale, deoarece s-a zdruncinat la cea dintâi ciocnire cu un eveniment real.

Se plimba prin salon afectat, desigur stingherit de descoperirea care i se păruse în cea dintâi clipă mântuitoare, fumând nepriceput şi ascultând-o pe Marta.

— Da, e într-un anumit sens o taină. Dar nu trebuie să crezi că sunt complice… Nu, am crezut că… *Enfin*, tu nu eşti un copil iar eu nu mai sunt la vârsta confidenţelor. Nu crede că conspir cu Melania…

— Domnişoara?…

— Da, Melania mi-a trimis acum câteva zile un bilet, s-o văd.

— Şi?…

— Puteam, spune, puteam s-o refuz? E în agonie…

— De când domnişoara Melania e *tot* în agonie…

— Nu vorbi astfel, biata de e, a… Nu va scăpa; pneumonie, tuberculoză, plăgi, mai ştiu eu ce?… De abia vorbeşte. Doctorii speră, îi fac radioscopia la fiecare trei zile, dar e rău, e pierdută. Vorbea încet, oh! vorbea atât de încet… Nu (m-am putut reţine, am plâns. Aceasta a mişcat-o mult, biata Melania… M-a întrebat de tine.

Cesare încremeni cu ţigara stinsă între degete – şi înţelese deodată cât de ridicol a fost tot timpul plimbându-se cu paşi mărunţi într-un salon de sanatoriu, alături de o domnişoară sentimentală.

— Desigur că m-a întrebat, crezi că mint? Haide, Cesare, e atât de simplu; i-ai scăpat viaţa, ai fost întotdeauna atât de bun cu noi la bibliotecă, şi apoi… în sfârşit, era chiar *datoria* ei să întrebe. I-am spus că totul e bine, şi ea a fost tare mulţumită, a zâmbit. Oh! e atroce cât de desfigurată e. Ştii, obrazul ei superb alb şi fin… acum e o bucă umflată, ciopârţită, e oribil… Şi părul nu-i creşte, e de necrezut… I-am spus că totul merge bine cu ochii tăi şi atunci m-a rugat să-ţi spun că doreşte mult, foarte mult… să vii s-o vezi când vei părăsi sanatoriul…

Cesare se râstâci ca sărutat pe ceafă, de o necunoscută.

— Nu, nu, e inutil. Nu, nu pot. Nu am timp. Ştii că mâine plec. Nu am timp, şi sunt atât de obosit, de epuizat…

— Dar Cesare, nu trebuie să te precipiţi. Fii uman, fii puţin uman. Poate peste puţine zile va muri şi nu o mai poţi vedea Cesare, du-te şi o vezi!

…

— Nu, nu pot… Nu mă pot *întoarce*.

— I-ai face atât de bine…

— …e atât de aproape…

— Unde e internată?

— Aici.

Cesare fu aproape să-şi piardă minţile. Gândurile îl năpădeau cu asociaţii ciudate, bolnave, şi nu ştia de ce simţea în jurul lui noaptea incendiului, cu toată atmosfera de mister şi farsă, care îl năruise, îl schimbase în câteva săptămâni, făcându-l dintr-un bărbat întreg şi cert unul cu o sută de măşti, neştiind ce vrea şi blestemându-se după fiecare descoperire.

Aceeaşi noapte de hotar, cu nelămuririle ei, cu surpriza ruinătoare şi imaginea albă a trupului Melaniei – învia acum în salonul sanatoriului.

— Înţelegi că nu-ţi puteam spune; te-ar fi tulburat mult; au adus-o două zile după tine, pentru instalaţia radioscopică. Se află la capătul celălalt al clădirii, cu faţada spre parc.

— Nu.

Apoi, îndreptându-se către domnişoara înmărmurită, cu mâna întinsă franc şi definitiv, pentru a-şi lua rămas bun.

— Marta, îţi mulţumesc mult, ai fost prea bună. Eu plec. Mai ai ceva de spus?

Domnişoara era zdrobită, jignită de sălbăticia lui, dar recunoştea că se poartă firesc, aşa cum se purtase şi ea refuzând să o vadă pe Melania, până ce a primit biletul cu puţine rânduri aruncate tremurând pe hârtia cu efigia sanatoriului. Dar ea nu putuse rezista. Cesare însă… E de

nerecunoscut. Cum s-a putut schimba atât, şi când? Ea îl socotise tot timpul acelaşi erou din bibliotecă, avântat pe culmi solitare, puternic şi tragic, cu destinul câinos neizbutind să-l încovoaie. îl privea, şi nu-i venea a crede că tânărul încărunţit la tâmple, slăbit, cu ochii strălucind ciudat ca de oţel – era Cesare al ei. Şi totuşi, neuman, rău, stupid – nu se putea opri să nu-l admire. „Personalitatea”, pe care o slăvise ea şi cu care îl ispitise ea, se învârtoşa de acum, semeaţă, tiranică, inconştientă – dar fermecătoare. Abătută, şi plânsă, şi neconsolată pentru Melania – Marta privea pe Cesare cu o nelămurită ciudă admirativă. Începu să regrete că se purtase cu atâta copilărie, aducându-l în salon. De acum, va mai putea fi sora lui de caritate? – Dar nu poţi pleca, aşa, singur în oraş. Şi mâine, nu-mi dai voie să vin la gară?…

— La ce bun, Marta? Ne vom revedea. La ce bun?

Marta se ridică, îmbujorată şi fericită. Era o fericire nouă, nedesluşită. Simţea în faţă-i pe celălalt, zgrunţos şi rău, dar era fericită ştiind că Cesare se luminase în viaţa nouă prin ea. 5

— Bine, *prietene*… Am să-i spun Melaniei minciuni. Te înţeleg, adică încerc să te înţeleg… Nu, nu, nu-mi strânge mâna, nu mă goni… Taina aceasta a fost numai partea I. A doua, iat-o. Dacă îmi făgăduieşti că *vei citi* aceste pagini, şi nu le vei rupe, ţi le dau… Nu-ţi spun numele, jură întâi… Nu, nu, jură, aceasta e condiţia cu care am. primit comisionul… Aşa. Acum ţi-l dau, îl citeşti şi îl arzi; m-ai înţeles?

— Dar ce înseamnă asta?

— Niciun mister. Scrisoare de la Manuel... Mi-a adus-o Julius. E rău din partea mea? Fiecare are dreptul să se explice... Acum fug. Ne vom revedea, nu? îmi scrii la şcoală. Nu mâna; sărută-mă pe obraji, Cesare... =

Rămas singur în salon cu buzele reci, reci de sărut, Cesare se simţi îndată împovărat, izolat. Bucuria plecării, setea de a se lăsa purtat de nebunii, pieriseră.

Cântări plicul; greu. Scrisul fin şi aplecat, cu iniţialele şerpuitoare şi punctele afectat de groase. Se apropie de lampă şi citi.

„Domnule.

„Toţi te numesc Cesare, dar numele acesta imperial îmi displace, aşa că nu voi uza de el. Probabil că ai şi privit încheierea acestei scrisori neaşteptate, aşa că ştii cine ţi-o trimite. Da, Manuel, unul cu care n-ai vorbit niciodată. Recunosc, nu m-ai interesat, anemic şi bibliograf cum arăţi – iar eu, neştiind greceşte (aşa se spune), nu-ţi puteam seduce atenţia.

A fost o mare neînţelegere din partea amândurora. Singurele creiere excepţionale ale acestui oraş idiot s-au ignorat reciproc atâţia ani (află că uzajul calendarului în acest mister al izolării noastre, e stupid). Aveam multe de spus începând această scrisoare, dar acum nu ştiu unde s-au dus. Adevărul e că nu pot scrie privat. Da, sunt ziarist în creieri şi în sex. Când scriu, scriu pentru oricine; când fac, fac de unul singur. De aceea concetăţenii noştri îşi bat capul să mă înţeleagă. În sfârşit, confesiunea aceasta e de

prost gust. Sunt un om care mă laud teribil. Dacă ai gândi că aceasta e o dovadă de neîncredere în mine, te-aş socoti neabil în intuiţii şi mi-aş pierde părerea bună ce o am despre Dumneata.

Spun părere bună? Excelentă, excelentă! Domnule, eşti unul de care mă tem. E inutil să mă explic. Oricum aş gândi „cazul” nostru dumneata apari luceafăr. Ori eşti cel mai victorios prost contemporan, ori eşti un om care mimezi sfinţenia, ori eşti mai vicios decât mine – oricum te-aş reconstitui, dumneata mă baţi la puncte şi întreci aşteptările speţei noastre de mamifere triste; în sfârşit – eşti Cesare. Îţi pomenesc numele numai o singură dată, dar nu în sens onomastic, ci de privilegiat. Mai e nevoie să adaug că mă iriţi cu enigma dumitale de sfinx latin? Te şi văd zâmbind, amuzat superior, oarecum în sensul premiului Nobel sau al Evanghelistului. Sunt tentat să rup scrisoarea şi să aprind o ţigară înjurându-te. Dar ştii bine că nu pot face aceasta, ştii bi» e că *trebuie* să-ţi scriu şi să-ţi mărturisesc indignarea mea feroce: nedumerirea şi stima unui Emmanuele. Citesc bine numele: nu Manuel, ci Emmanuel. Ah!... ghiceşti acum de ce m-am împrietenit cu nebunul de Weinrich, şi de ce mi-era foame de trupul Melaniei? Haide, dacă nu ghiceşti eşti un prost şi sunt gata să-mi cer scuze pentru cadenţa mea apologetică.

„Pe scurt, iubite d-le bibliotecar, nu e extraordinar faptul că un rit monstruos, şi divin, şi nemuritor, şi incomunicabil – care va rămâne în istoria continentului nostru alături de episodul lui Iisus – s-a petrecut *alături* de dumneata, şi

dumneata n-ai ştiut nimic? Nu e extraordinar că minunea a trei oameni (dintre care unul e geniu sau erou) – singura minune pe care o cunoaşte Europa de la moartea lui Apollonius din Tyana[2] – minunea s-a împlinit în aceeaşi clădire cu dumneata şi dumneata ai fost orb, ai fost o altă lume, şi nu vei *putea mărturisi* pentru ea? Nu e fantastic faptul că ai pierdut spectacolul pe care omenirea creştinată se zbate de două mii de ani să-l revadă? Cine va scrie, de acum, „Evanghelia" noastră? Sunt elegiac, dar mă întreb (recunosc, din slăbiciune pentru logică) *de ce* s-au întâmplat lucrurile aşa cum s-au întâmplat? în sfârşit ce *puteri* te stăpâneau? Eu nu mă înşel în claire-voyance şi te pot asigura că magia dumitale nu e inferioară celei pe care am dezlănţuit-o eu. Vezi că *ştiu*? Ştiu că te prefaci în erudit mălăeţ şi trăieşti posac, ca să-ţi împlineşti chemarea. Vezi că nu pot păstra secrete cu dumneata? Altul în – ar crede nebun, dar dumneata mă vei aprecia. Probabil că te va vizita Weinrich. El e cu adevărat pierdut, bietul rus. E cuprins de ceea ce numim noi „elementul lichid", e mistic, e *traviato*. Aşadar nu-l lua în seamă. Admiră-mă pe mine, care sunt *Emanuel*".

Gesare zvârli foile mâniat. Gândurile îi alergau repezi şi tăioase.

— Hotărât, sunt nebuni! Hotărât, conspiră toţi să mă înnebunească şi pe mine. Ce vrea

---

2 Filosof grec (c. 4 î.e.n.—c. 90 e.n.), reprezentant al neopita-gorismului. (N.E.).

, 1 Soteriologie, capitol al dogmei creștine privitor la învățătura* despre mîntuire a lui Iisus Hristos (N.E.).

zănatecul acesta, mag pervers şi… în sfârşit, nu mă interesează. Afectează esoterismul şi Dumnezeu ştie ce gnoză degenerată. Dar ce făceau ei acolo, Dumnezeule! *ce făceau*? Acesta e singurul lucru pe care ard să-l cunosc şi nimeni nu mă poate lămuri. Toţi vorbesc cu cheie. Toţi îmi arată cu degetul un simbol obscur, o alegorie incertă, o orgie cu tâlc soteriologic1 – şi eu nu vreau decât un singur lucrur un lucru neînsemnat şi facil: faptul! Hotărât, conspiră toţi să mă facă să cred că şi *eu am fost de faţă*. Dar nu, nu, eu ştiu bine că n-am fost. Şi totuşi, trebuie să aflu „trebuie să găsesc pe cineva care să-mi spună numai ce a fost, atât, numai atât; curii a venit Manuel, şi ce a spus dr. Weinrich, şi că a răspuns Melania, şi, în sfârşit ce-au făcut ei împreună, ce au *făcut*. Doar nu sunt nebuni cu toţii…

O sfârşeală toropitoare îl cuprinse înţelegând că vorbeşte singur ca un lunatec şi că „faptul” îl obsedează stăruitor, irezistibil, chin. Orice ar fi gândit, imaginea golaşă a drei Melania revenea, albă şi drăcească, iar alături de ea, limbile de foc din hol şi cele două umbre înspăimântate, cu refrenul inutil: „Vorii arde ca şoarecii! „Trecuseră atâtea peste creierul bietului om, fix această zi, încât îi era peste putinţă să le înţeleagă firul. Dimineaţa se afla, încă, în patul farmaceutic, cu bandajul ca o cuşca de carne deasupra ochilor orbi. Şi apoi a văzut, a plâns, a înnebunit pentru câteva ceasuri, a aflat paloşul zalmoxian (cum spune medicul) – şi acum citeşte o scrisoare idioată, a unui tânăr care e nebun sau! e un geniu al prefăcătoriei.

Mă rog, se întreba blând Cesare, *crede* el în toate poveştile acestea misterioase/şi cifrate, în magie şi în rituri, în „corpul lichid” şi în soteriologia prin carnea Melaniei? (aici, Cesare se înfrigură). Scrisoarea era prolifică, era nesfârşită. Poate zece, poate douăzeci de pagini „cu referinţe ciudate, cu o erudiţie zăpăcită, într-un stil dubios şi mistificat, aşa încât niciodată el n-ar puteaşti. dacă glumeşte sau dacă e nebun de-a binelea. Şi, în sfârşit, de ce i-a scris? Ca să-l ispitească, să-l înfurie sau numai să-şi bată joc, de stupiditatea lui?

Pentru că, de fapt, a fost stupid, să nu ciulească urechile, să nu audă şoaptele, să nu *privească, să nu vadă* faptul. Oh! faptul acela monstruos pe care îl comentează oraşul, cum l-ar fi putut privi, şi ce *real* ar fi fost el, cu trupul pângărit al domnişoarei Melania, şi rictusul vicios al lui Manuel, şi fălcile păroase ale drului Weinrich? Desigur că barba profesorului dă slavă se agita femelic şi sugativ: da, da, „sugativ” (termenul i se părea *une trouvaille*). Şi desigur că tânărul pervers descoperea marmura diavoliţei albe, şi cine ştie ce mângâieri strecura el, saturat de fibre, şi cum priveau ochii lui supţi sânii şi coapsele… Nu, nu, toate acestea sunt imaginaţii, sunt farsă mitică. Poate nu a fost aşa; poate Manuel îşi acoperea ochii, iar dr. Weinrich o chema „soră”, iar Melania era hipnotizată, sau beată, sau… Dar dacă nici aşa nu era? Despre acestea toate urzea oraşul. Dar de ce să le *creadă*, de ce să le creadă ca pe orice poveste din cărţi?…

Cesare se ridică scuturat de un zâmbet larg şi

fluid, ce invada muşchii gâtului şi se coborî, legănând, pe trup. Trupul întreg era un zâmbet, uluit ca în faţa unei revelaţii despre care nu ştia, încă, ce să creadă, dacă e închipuire, dacă e joacă sau dacă e revelaţie aievea. Câteva clipe zâmbetul a evoluat evaziv, acum strangulat, acum clătinându-se sub povara râsului gata să izbucnească. Şi în sfârşit, râsul s-a pogorât, căldare fără fund, vâlvătaie, gâlgâind şi înecând. Cesare râdea sănătos, stupid de sănătos şi de sincer, atât de mult şi de sincer încât nimeni nu i-ar fi crezut sinceritatea, nimeni nu s-ar fi putut opri să nu bănuie că insul se preface ca pe scenă sau la o logodnă ruptă. S-a trântit pe canapea şi a râs, ştergându-şi fruntea cu o batistă îmbălsămată farmaceutic.

— Desigur Cesare, desigur! E atât de simplu, de clar, nu vezi? O sută de mii de cuvinte, o mie de idei, o mie de corespondenţe şi de alegorii, tipuri, personaje, dramă, E o carte, o carte care se face, nu vezi? La început a fost un fapt, unul singur mărunt şi sideral. Dar cine să-l ia în seamă, şi de ce? Dar acum?! Oh! acum toată lumea e interesată, nu mai e o întâmplare, ci un rit, o semnificaţie, o perversitate gnostică, un simbol, nu? În sfârşit, magie şi Appolonius din Tyana! Incendiul, scăparea, orbirea – toate i-au conturat subiectul. Lumea îl citeşte, îl discută, fetele îşi oferă de acum virginitatea mai uşor, soţiile – au să-şi înşele soţii mai copios, soţii au să caute Melanii albe, iar băieţii au să citească magie, au să se masturbeze şi au să-şi pocească zâmbetul întocmai ca al perversului Manuel. Desigur, de acum faptul

poate influenţa, poate îmbolnăvi şi poate fi comunicat. E monedă, e delicios iar eu… Eu am fost stupid să-mi bat capul să dezleg faptul. Gine îl ştie?…

Râdea, râdea, apoi lacrimile au început să curgă lin, sfioase şi noi, ca din ochii dăruiţi printr-o minune a Maicii Domnului.

III.

PLECAREA LUI DON QUICHOTTE

Dimineaţă, şi o trăsură pe şoseaua care duce la gară. Plopi umezi se întorceau agale, chemaţi de oraş. Cesare rămânea mai singur în trăsură, cu un geamantan şi o pelerină, fără cărţi şi fără tovarăşi care să-l însoţească.

Nu se gândea la nimic, nu era nici trist nici emoţionat; se lăsa purtat de o hotărâre care îl înflăcărase cu o zi mai înainte. Pleca; unde şi pentru cât timp n-ar fi putut răspunde nimănui. Dar trebuia să plece, era frumos să plece, departe, şi apoi să orbească… Era interesant, şi cartea ar fi citit-o mulţi, şi Marta ar fi plâns, şi câte alte cititoare…

Nu se dezlipea de nimic din oraşul lui. Nu se mai simţea atras, nu-l reţineau amintiri sau cămin, era neutru, era şi nu era al lui, de ce ar fi rămas?

Se trezi, sterp şi surescitat, aproape de gară. Maşini, tramvaie, autobuze se adunau în piaţa cu havuzul luminat electric. Numai trăsura lui înainta greoi şi geamantanul se clătina pe scăunaş.

Pe peron lume puţină, dar strânsă la un loc şi neliniştită. Cesare privea indiferent, întrebându-se ce va face în tren, nefiindu-i îngăduit să citească încă jurnale. Să privească magazine ilustrate sau

pe fereastră? Poate va găsi un alean în fumat; convorbiri cu vecinii nu era în stare să poarte.

În timpul acesta trăsura se oprise mândră în faţa treptelor lungi şi cenuşii. Cesare înşfăcă pelerina şi vru să plătească. Repezi mâna în buzunar, dar nu găsi monede. Nu avea decât pachetul de hârtii de o mie, aşa cum se aşternuseră în caseta notarului, strânse an cu an, şi din care va putea trăi chiar dacă Centrala Bibliotecilor nu-i va acorda pensie. Era stânjenit şi ridicol că nu are mărunţi şi că va trebui să-l trimită pe vizitiu la ghişeu să schimbe. Dar acesta, înţelegându-l, îl asigură cu zâmbete şi temenele.

— Pentru dumneavoastră nu-i nimic de plată… Vă rog, d-le Cesare… Am primit ordin de la Primărie… Vă rog…

— Ce înseamnă mizeria asta? începu Cesare să se revolte, dar în acelaşi moment o mână prietenească îl bătu pe umăr.

— Desigur, desigur nu e nimic de plată. Tu, Cesare, eşti cetăţeanul care ai cinstit mai mult oraşul nostru.

Primarul, cu joben, afabil şi agitând un ziar proaspăt în mână – îl târî spre peron. Domni şi doamne, cu flori, cu aparate de fotografiat, îl înconjurară, îi apucau mâinile, îl întrebau întrebări neînţelese şi îl rugau să semneze caiete parfumate. Bibliotecarul simţea cum se dilată peronul, se umflă ca un asfalt vrăjit, tremură şi-l ameţeşte. Se rezemă de primar, şi şopti înfrigurat:

— Dar ce înseamnă aceasta?

— Ai pierdut două trenuri. Noi te aşteptăm de la şase jumătate. Ai pierdut expresul de 6.55 şi

personalul de vilegiatură. Dar oricum vei putea pleca cu alt personal, la 8.45.

Cesare privea necunoscuţii care îl fotografiau.

— Bine, dar... cine v-a spus că plec? de unde ştiu domnii, că plec azi?...

— Oh! râse primarul. Cesare, nu ai aflat nimic de când ai fost internat? Ziarele au vorbit tot timpul de tine, au publicat zi de zi buletinul medical, iar azi dimineaţă au informat despre plecarea ta; şi interviul cu doctorul, şi fotografia, şi biografia... uită-te!

Înspăimântat, Cesare repezi ochii lui de oţel nou pe pagina cenuşie, şi-şi descoperi numele pe trei capete de coloană, iar în mijloc o fotografie de cerneală, un trup în cămaşă albă, o domnişoară...

— Cine e ăsta*? se răsti el, presimţind.

— Te faci că nu ştii nimic?! râse primarul. Tu în spital, şi d-ra Marta.

— Bine, dar asta e neruşinare!! se îmbujară şi pâlpâi Cesare.

— Ssst! nervosule! acceptă primarul furia celuilalt. Dacă te agiţi de pe acum, ce te vei face în Capitală unde eşti aşteptat de mii de oameni, iar societatea „Meritul” îţi va da banchet de gală, vei fi primit la Palat, decorat şi după câte aud, ţi se va da post onorific la Arhivele Statului? Eşti glorios, Cesare, şi meriţi. Ai intrat în istorie ca un nou cavaler Bayard. Ai auzit cum am vorbit de tine la banchetul Presei? Te-am comparat cu Uhland[3], mă înţelegi? Dar-articolul cel mai perfect...

---

3 Ludwig Uhland (1787—1862), poet și istoric literar german, reprezentant al romantismului tîrziu (N.E.).

— Hotărât, visez, bâlbâi celălalt.

— Un moment, vă rog, interveni un necunoscut cu ochelari de baga şi aparatul pregătit. Daţi mâna cu dl. primar. E pentru „Flacăra”.

— Nu vreau să fiu fotografiat! strigă Cesare cu glas ultim.

Primarul îi strânse braţul, plictisit.

— Ci stăpâneşte-te omule! are corespondenţi în străinătate… şi va apărea în „Illustration”…

Apoi, schimbându-şi brusc agasarea în strălucire şi bunăvoinţă, ridică jobenul şi apucând strâns mâna bibliotecarului, întoarse faţa către necunoscutul cu ochelari. Cesare se feri, dar fotograful sări doi paşi în lături, cu o agilitate neaşteptată, şi un chip uluit se prinse cheag alături de profilul primarului. Necunoscutul strigă „mersi”, puse aparatul în geantă, apoi se apropie familiar cu carnetul.

— Nu încap scuze; noi ştim tot. În ce zi veţi fi în Capitală?

— Nu mă duc în Capitală, şuieră Cesare.

Necunoscutul fu apucat de o bucurie-panică. Apucă umărul tânărului vecin şi-i strigă fără să-l privească.

— Bernard, „nu se duce în Capitală!” Cifrat…

Tânărul dispăru. Reporterul se apropie şi mai mult, cu o curiozitate nestăpânită, şi mai familiar.

— Dar unde credeţi că vă veţi opri pentru sănătate? Unde vă duceţi?

— Au diable, *au di-a-ble*!…

— Ha! ha! ha! se dezlănţui celălalt. Cea mai bună a sezonului. E Chamberlain!

Voi să mă întrebe ceva, dar fu înghesuit de grup. Cesare păşea hotărât şi întunecat, cu pelerina aruncată pe umăr, cu capul descoperit şi geamantanul trecut dintr-o mână în alta, nervos ca un om care se simte privit şi bănuit de poză. Se îndreptă către ghişeul de bilete şi, ca să nu pară ridicol, acostă un hamal:

— Hei băiete, ce tren mă duce la frontieră?

— Unde voiţi să vă duceţi?

— Oriunde, munte, mare, oriunde…

— Luaţi pe 801. Face legătură cu Simplonul la 21.25 şi vă puteţi duce la Paris.

Cesare îşi repezi pelerina mai sus pe umeri, înhăţă iarăşi cureaua geamantanului şi porni.

— Doriţi hamal?

— N-am schimbat, băiete.

În timpul acesta, cineva alergă în urma lui. Cesare, fără să privească, grăbi pasul. Dar primarul, răsuflând greu şi ştergându-se cu batista, îl ajunse.

— Cesare, ce-i cu tine omule? Unde umbli hai hui prin gară, când delegaţia te aşteaptă la restaurant? Şi discursul meu?… Trezeşte-te omule!… Ne facem de râs în faţa delegaţiei…

Cesare se opri şi încercă să vorbească politicos…

— Mă iertaţi d-le primar… Nu pot suporta nici delegaţie, nici discurs. E mai bine să mă lăsaţi singur. Dacă ştiam aşa, îmi aduceam prietenii. Dar am voit să fiu singur. Nu e posibil?

— Cum să fie posibil dacă e cea mai imposibilă prostie? se uimi, scandalizat, primarul.

— Mă rog, dar cine sunt eu şi ce sunt eu?

Viteaz, morfinoman, aviator, geniu?! ce sunt să-mi daţi banchete şi să mă fotografiaţi?

— Bine omule, trezeşte-te! De câte ori să-ţi repet că eşti gloria oraşului, că eşti stimat de o ţară întreagă pentru eroismul tău şi, în sfârşit, că prietenii vor să-ţi spună rămas bun…

— Dar eu n-am prieteni, d-le primar. Ştiţi bine că n-am nici familie, nici prieteni. Nu cunosc pe nimeni în gară. Nu-mi pare rău că mă despart de ei, pentru că nu i-am cunoscut niciodată. Iar eu le sunt indiferent. Înţeleg că sunt curioşi ca de o vietate exotică, dar recunoaşte-ţi şi dumneavoastră, cu nervii mei nu le pot suporta curiozitatea. Spuneţi, nu e mai bine să mă lăsaţi singur?…

— Dar discursul? L-am dat la ziare… Aşi! e imposibil… Fii serios, Cesare, şi gândeşte-te un pic şi la cinstea urbei…

Hamalul apucă geamantanul, secretarul primarului luă pelerina, primarul şi consilierul comunal îi apucară prieteneşte braţele şi, vorbăreţi, îl purtară pe Cesare spre restaurant.

— Nu ne-ai spus unde pleci, cu ce tren vrei să pleci, nu ne-ai spus nimic…

— Nici eu nu ştiu, nici eu nu ştiu, se tânguia Cesare, stins. E mai bine să nu plec de loc!…

— Aşi! fii serios, du-te la mare…

În restaurantul gării, bărbaţi în jachete negre, cu de coraţii, cu eşarfe, unii bărboşi, alţii raşi şi cheli, aşteptau cu vădită nerăbdare pe cel care se refuza sărbătoririi. Când Cesare apăru la braţul primarului, fu o generală satisfacţie, manifestată prin aplauze, şoapte şi schimbări de

scaune. Primarul îl prezentă pe bibliotecarul în haine vechi câtorva veterani ai urbei, ale căror nume Cesare le auzise cândva pronunţate cu respect şi teamă. Cineva dintre ei vorbi despre meritele bibliografice ale lui Cesare, cum a gospodărit el cea mai faimoasă bibliotecă a oraşului, cum a găsit manuscrisul şi cât a muncit pentru editarea lui, operă de care va rămâne legat numele oraşului. Slăvi, apoi, curajul lui civic şi propuse medalia virtuţii, acceptată cu aplauze de delegaţie. Cesare mulţumi, stingher – şi i se păru că vede mai puţin clar, oarecum ca printr-o pojghiţă. Dar impresia nu stărui. Clipi ochii, văzu iarăşi clar – şi-l auzi pe domn încheind:

— Vivat Cesare!…

Voiră să vorbească încă alţi trei membri, unul din partea Universităţii, altul al Camerei de Comerţ, şi al treilea un profesor tânăr, de care oraşul discutase mult în ultimul timp, atât pentru oda lui latinească închinată bibliotecarului, cât şi pentru originalul extemporal supus clasei a şaptea secundară cu subiectul: „Ce este şi cum se defineşte forţa morală, ilustrată prin cazul de la Ducele Emanuele?” Dar un domn bătrân, care mărturisise că Cesare a fost destul de nepoliticos lăsându-se aşteptat de la şase jumătate – aminti că mulţi membri au serviciul la nouă şi trebuie să-şi schimbe hainele. În plus, nu mai era timp de discursuri.

— Pleacă trenul! recunoscu alarmat un altul.

— Să vorbească numai primarul! hotărî un colonel în retragere.

Primarul, flatat şi politicos, păşi în mijlocul

grupului şi, privind pe Cesare, începu emoţionat brusc. Dar curând rul mai privi, ci se adresă oraşului. În timpul acesta, Cesare asculta şi gândea: „ce bine vorbeşte primarul.

Se mustră, totuşi, că nu plecase noaptea cu un tren de marfă, pe furiş – liber şi fericit de evadarea lui. Se mustra că nu are curajul să le spună: hoţi! Gândul acesta violent îl năvăli dintr-odată, şi gândindu-l până la captit se liniştea, aproape satisfăcut.

De ce s-a lăsat adus, *acum*, când ştie? Ştie că va avea numai un an sau poate numai o lună de văzut. Cesare încercă să *simtă* finalul acesta, ca un tonic împotriva laşităţii, un ghiont viu în sfârşeala de care se lăsase cuprins. Se îmbăta de tragic. Se prevedea orb, se exalta de întuneric – doar îşi va recăpăta curajul şi tăria de a pălmui pe primar. Visa un fapt mare, şi el ar fi fost lesne de împlinit dacă ar fi avut curajul să simtă finalul şi să-şi spună franc: „ei şi? de acum ce-mi pasă?!” Cât de mulţumit ar fi fost să se poată ridica acum când primarul cita din Uhland, şi să-i spună cu vorbe drepte tot ce crede despre primăria lui şi despre domnii în redingote; să vorbească lin şi indiferent, ca un zeu, şi să le spună că sunt făţarnici, farsori, pierde-vară şi pungaşi. Să-i întrebe cu fulgere în ochi: „de ce v-aţi adunat domnilor?!” Oamenii care cred viaţa o veşnicie pentru că se simt răsuflând, şi închid ochii saturaţi de lumină pentru că niciodată nu s-au îndoit de ea…

Dar nu, Cesare însuşi recunoştea ce insipid şi mălăieţ polemizează cu massa şi cât de inutilă ar fi

fost ieşirea lui, cât de fals-profetică, de sectară, de adventistă ar fi părut creierelor acestea mediocre dar solide, nutrite de ţ/luri, de ambiţii, de instincte, – iar nu de vidul acelui fiual, ipotetic „an” fără sens. Mânia lui se învolbura cu frazele, primarului, dar şiragul de gânduri cu bun simţ îi vădeau, împotriva răzmeriţei, realitatea masivă şi sinceră a celorlalţi, alături de sticla incertă a sufletului său. De fapt, orice ar fi spus ar fi fost prost sau inutil spus. Omul care va trăi numai un an – ce poate spune celor care au nemărginirea albă îmbiindu-i? Ce-ar putea spune drept oamenilor care socotesc cu zece ani, cu douăzeci de ani, care spun: „peste doi ani” ca un fapt zilnic, fără emoţii şi fără înmărmurire? Poate şi ei, mulţi din ei, vor muri, vor orbi, vor înnebuni – înaintea lui! Oh! *dar ei nu ştiu*! răcnea un ins din sufletul lui Cesare. Ei trăiesc viaţa şi gândesc gânduri de turmă, – el, poate se află acum mult deasupra-le; dar cine ştie de partea cui e dreptatea? Gândurile lui sunt ale unui am care ştie că va pieri într-un an…

Dezamăgit, ca să-şi dea singur curaj, Cesare schimbă gândurile şi-şi spuse: numai cel care îşi cunoaşte sfârşitul poate descoperi valorile supreme; ceilalţi – vremelnicii, efemeride, efemeride… Râsul lui lăuntric se manifestă printr-un zâmbet sincer şi împăciuitor, pe care primarul îl surprinse şi îl reflectă automat, socotindu-l decentă încuviinţare şi laudă din partea celui sărbătorit…

Dar oraţia primarului nu putu fi sfârşită datorită unei apariţii neaşteptate. Într-adevăr, la

mijlocul unei entuziaste evocări a începuturilor tipografice din urbe – uşa se deschise scârţâind atroce, şi un bărbat bătrân, slăbit, înspăimântat se îndreptă spre centru, căutând către Cesare ca spre un mântuitor. Acesta privi, nu crezu, apoi strigă emoţionat, înviind într-o lume nouă.

— Julius! Ce-i cu tine Julius?!…

Portarul se apropie de Cesare printre mese, iar când îi atinse mâinile, începu să le sărute lacom şi umil ca un câine.

— Ce înseamnă asta Julius, bătrâne? Scoală-te Julius… Ce s-a întâmplat? Ci răspunde omule!…

Portarul nu îndrăzni să ridice ochii nici să vorbească. Sttângea numai mâinile lui Cesare şi le ţinea la piept, scuturat ca de friguri.

Primarul se enervă, strigă. Cineva din sală ceru linişte.

— Neruşinare, să ceară de pomană la uşa trenului…

— Mă rog?! ce înseamnă scenele astea? se înălţă colonelul. Afară!!

Cesare nu-i auzi. Încerca să întrebe pe Iulius.

— Mi-e foame. Eu… începu portarul, şi apoi tăcu brusc, scuturat.

Cesare se ridică, palid, şi-i strânse braţul.

— Haide cu mine…

Nu luă în seamă adunarea în redingote, care îl urmărea cu ochi năuciţi. Primarul, cu prodigiosu-i instinct de a ghici lucrurile şi de a presimţi definitivul, strânse foile şi le vârî nervos în buzunar. Apoi, adresându-se secretarului:

— Telefonează la redacţie că, din pricina plecării, discursul n-a putut fi terminat…

Cesare cu portarul ieşiră prin uşa interioară, iar în urma lor plouară comentariile.

Cesare alese o masă tăinuită şi sili pe Julius să se aşeze. Uitase şi de pelerină şi de geamantan. Comandă tot ce văzu mai de seamă pe listă, şi repetă chelnerului: repede! repede!...

— Dar eu nu înţeleg nimic, Julius, nu înţeleg nimic. Cum se poate una ca asta? De ce n-ai venit la sanatoriu să mă vezi?

— Am fost închis până acum patru, cinci zile. Apoi am căzut la pat. Numai ieri am putut umbla, şi domnul Emanuel mi-a dat bani să vă duc o scrisoare, dar la spital nu m-au lăsat să intru...

Vorbea acum potolit, întretăiat de suspine timide, pauze.

— Bine, dar tot nu înţeleg. De ce te-au închis?

— Spuneau că *noi* am pus focul, eu şi dumneavoastră, că vă vor închide când vă veţi face bine; că aţi spus tot şi că zadarnic tăgăduiesc, căci tot nimic nu câştig, căci acum e prea târziu, cu sau fără mărturia mea tot la ocnă vom ajunge...

Tăcu o clipă.

— Am citit şi eu azi dimineaţă, adică Sofia a citit şi mi-a spus: „du-te să-l vezi pe dl. Cesare, poate s-o îndura să semneze pe petiţie!

— Ce petiţie?

— M-au dat afară... Pensia am pierdut-o. Şi pe băiatul meu l-au dat afară de la primărie... Sofia s-a îmbolnăvit de necaz, după ce nepoata noastră a căzut la examen, pentru că profesoara spunea că bea parfum de unde, biata de ea.

— Bine, bine, dar e de necrezut! Trebuie să-i dăm în judecată. Trebuie să se facă dreptate

Julius!…

Bătrânul aprobă respectuos. Apoi îşi continuă gândul.

— Eu m-am gândit să fac o petiţie şi s-o semneze dl. doctor, şi d-ra Marta şi dumneavoastră, să găsesc o slujbă la biblioteca Universităţii. De aceea am venit… Dar nu m-au lăsat să intru spuneau că sunteţi în consiliu. Mai era unul, străin… m-a fotografiat…

Chelnerul adusese jumări şi friptură, şi văzându-le Julius înghiţi în sec, cu lacrimi, şi nu mai spuse nimic. Se sfia să mănânce, deşi ochii îi sticleau aprinşi.

— N-am mâncat de ieri nimic… Laptele pe care ni-l trimite dl. doctor îl las pentru femei… De pâine am mai găsit noi… dar acum s-a sfârşit tot, tot…

— Mănâncă Julius!… întrerupse Cesare.

— Băiete, un ceai cu pesmeţi şi unt pentru mine, şi bere pentru domnul. Ai rest la o mie?

Voi să scoată portmoneul, dar privi pe Julius mâncând, şi se sfif. Desfăcu punga afundând mâna în buzunarul de la piept şi, cu greutate aproape rupând-o, scoase hârtia. Fără să se pripească, firesc şi calm, începu să ticluiască lui Julius o poveste, cum a moştenit de curând o mare sumă de bani de la o rudă din Capitală, cum viaţa îi e asigurată de acum, aşa că el, Julius, nu trebuie să se simtă jignit dacă va fi rugat să primească bani…

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc şi eu şi Sofia, făcu portarul, umil, fără să ridice ochii. Sofia chiar mi-a spuşi roagă pe dl. Cesare să ne împrumute…

— Tocmai, tocmai, împrumut…

Chelnerul aduse restul. Cesare puse banii în alt buzunar, spre uimirea lui Julius, apoi scoase portmoneul şi îl întinse, firesc.

— Aici vei găsi ceva, Julius… Nu, nu, îl deschizi acasă… Eu am cecuri cu mine. Biletul l-am plătit, totul e plătit. În Capitală voi ridica poate o sută de mii, poate două sute…

— Atât de mult? se uimi sincer celălalt.

— Oh! de acum banii nu mai joacă rol pentru mine… Multimilionar, înţelegi tu Julius, *mulţi milionar*. Cum să nu-mi amintesc de bătrânul meu prieten?!… Ha! ha! ha: … Fără mulţumiri, Julius.

Tăcură câtva timp.

— Dar ştii că trebuie să plec?… Te rog, dumneata rămâi aici să sfârşești… Altminteri nu plec de loc. Alege. Ne-am înţeles, nu?… Rămas bun, Julius, şi salutări Sofiei… Nu te mişti de aici, m-ai înţeles?…

Cesare alerga înfrigurat şi fericit, tremurând, palid, dar cu o foame necunoscută şi furtunoasă de fapte mari. Nu se putea stăpâni să nu-şi spună: Bravo! – şi cu cât alerga, cu atât bucuria îl îmbăta. Când se apropie de ghişeu, zâmbea şi nu-l iritau privirile pe care le întâlnea stăruitoare, mirate. Ceru un bilet pentru trenul care se află în gară, şi spuse numele oraşului, la întâmplare; adevărata lui hotărâre se va lumina pe drum. Când primi biletul şi restul îşi aminti de geamantan. Panica îl străbătu o clipă, dar aceasta îi revelă parfumul ridului, al aventurii, şi nu-l răpuse. Liniştit, aşeză biletul în buzunarul de la vestă.

Porni să-şi caute geamantanul, după ce un funcţionar politicos îl informă că trenul va pleca

numai într-o jumătate de ceas şi îl asigură că locul va fi păstrat într-un compartiment alături de vagonul restaurant. Porni să-l caute fără niciun gând precis, mânat de aceeaşi bucurie care îl incendia şi îl purifica de la despărţirea de Julius. În faţa unui băiat cu jurnale se opri şi cumpără toate magazinele ilustrate. Apoi, numărând banii, îl întrebă într-o doară:

— Ţigări ai?

— Nu avem, dar vă pot aduce.

— Dacă nu ai, găsesc eu singur.

— Greu. Să vă arăt eu…

Băietanul o porni sprinten printre hamali, şi Cesare îl urmă bine dispus, privind călătorii şi iscodind toate coşurile cu fructe.

Toate incidentele îl amuzau acum. Văzu o reclamă colorată, înaltă cât un stat de om, un golf albastru, cu pini maritimi, nisip de aur şi dudui cu zâmbete de sticlă. Viziunea îl emoţionă prompt cu fiorii plecării, cu dorul valurilor care poartă scoici şi vapoare, valuri verzi şi albe. Se hotărâse, de acum, să se ducă la mare.

— Veniţi domnule? îl întrebă băiatul cu jurnale.

Ţigările se puteau cumpăra în odăiţa vecină bufetului de clasa I. Cesare privea dezorientat tava cu specimene, le mirosea la întâmplare şi le examina etichetele. Se hotărî, în sfârşit, pentru o cutie elegantă, verde, cu o sută de ţigări late şi scurte. Dădu câţiva gologani băiatului, dar când fu să iasă îşi văzu geamantanul şi pelerina pe o masă, un om spân şi ciung păzindu-le.

— Extraordinar! e geamantanul meu…

Omul îl salută şi îi dădu un plic. Pe o carte de vizită, primarul scrisese: „drum bun, nerecunoscătorule!” şi alăturase un abonament de cale ferată. Omul îl întrebă dacă e dl. cesare de la Bibliotecă.

— Eu, eu, fireşte… unde să semnez… Extraordinar ce coincidenţă!… bravo piciule!…

Şi mai dădu băiatului alţi gologani.

— Să le duc la vagon?

— Desigur, iute… Aa? ia stai!… Trenul meu merge la mare?…

— Nu…

— Păcat… Vreau să mă duc la mare…

— Luaţi atunci personalul… Dar nu ştiu dacă mai e timp să cumpăraţi bilet.

— Nu e nevoie de bilet. Zici că trenul e de mare? Unde e?

— Linia două. Pleacă acum, dacă n-o fi plecat…

— Pas alergător! Hei, hamal!…

Cesare se zăpăcise, apucă pelerina, dădu buzna pe uşă, izbi o doamnă şi alergă pe peron, întrebând pe fiecare funcţionar: Linia două?!… în urmă, omul ciung cu băiatul, purtau geamantanul.

— Ce-i cu domnul tău? întrebă omul, scuipând în goană. îi moare vreo rudă?

— Aş! zâmbi celălalt, e logodit!…

Cesare îi aştepta pe treptele vagonului. Trenul se mişca lin, călăuzit de semnalele cu steguleţe verzi. Oamenii priveau pe tereştri, şi îl priveau. Cesare neastâmpărat şi asudat făcea semne disperate. Când băiatul îi înălţă

geamantanul, îl apucă aproape răpindu-l şi-l avântă copilăreşte, gata să lovească oamenii de pe peron.

— Închide uşa domnule de pe scară! auzii strigând – Desigur, desigur, râdea Cesare, şi-şi trânti geamantanul pe coridor, frecându-şi mâinile, iluminat.

IV.

FANTOME

Fereastra pe jumătate deschisă îl purta comod în ţara de care se mira că e a lui. Revedea câmpurile şi dealurile, «e oprea cu gândurile în pomi, cobora vâlcele, scutura crengi – şi beţia ochilor îi ţinea de foame. Trecuse nămiaza. Compartimentul era aproape gol. Aşezase pelerina fi ziarele pe canapea în aşa fel încât să nu aibă vecini. Intrarea lui în vagon fusese observată de toţi, iar domnul pe care îl găsise fumând la fereastră se trăda doritor să-l cunoască. De cum oraşul se pierduse după dealuri – domnul îi oferi ţigări, dintr-o tabacheră de aur albicios. Refuză încurcat, zâmbind.

— Totuşi fumaţi, protestă dl. arătându-i cutia proaspăt cumpărată din gară. Şi încă ţigări turceşti.

— Oh! câteodată, ştiţi… reteză Cesare.

Apoi, rezemându-şi cotul de fereastră, lăsându-şi faţa bătută de vânt şi funingine, încercă să gândească ceva, profund şi antrenant, care să-i schimbe expresia zâmbitoare a feţei, expresie detestabilă pe care o ghicea fără. s-o vadă, numai din destinderea muşchilor şi dormitarea «sprâncenelor. Simţea că adunase prea multe

descoperiri, năruiri, furii şi elegii de la despărţirea de gazdă, în zorr fi până la teatrala lui poză pe scara vagonului – şi toate* aceste vedenii şi strigăte se cereau examinate dintr-un* rest de superstiţios imperativ al ordinii.

Dar introspecţia lui Cesare eşua. Nu se înţelegea, nti se recunoştea, îi era greu să găsească justificări. Atunci de ce să gândească, pentru cine? îşi răspundea cu o urgenţă suspectă: oamenii trebuie să dea seamă de ceea ce fac şi spun, oamenii nu sunt vite. Dar sunt liberi, răspundea tot el. Liberi de ce? liberaţi de o povară şi de o armură? De sistem, de ipocrizie, de timorantă moralitate şi bun simţ. Aşadar goi, cu un vid imens şi veşnic, seci, uşori, fulgi. Nu, nu, protesta celălalt, libertatea nu e o cantitate negativă. Iată, el, Cesare e acum liber – şi nu se simte gol, ci pâlnie de senzaţii şi bucurii, arcan de înţelesuri noi, adevărat laborator alchimic al lumii care se face înaintea lui, pe care o va găsi şi îl va mulţumi. Descifrarea aceasta îl îmbătă. Libertatea însemna plinătate, rodnicie, cuib gata să primească orice, să asimileze orice – iar nu scoică de zădărnicii.

— Permiteţi? întrerupse domnul arătând magazinele ilustrate.

— Oh! desigur, desigur „făcu celălalt, scârbit.

Ce idioţi, se răzbună el comod, insultându-şi vecinul în gând. Dar firul dialectic al libertăţii nu-l mai putu înnoda. Privea ca în vid, aceleaşi dealuri şi acelaşi cer pudrat. îi era foame, dar nu se îndura să-şi părăsească compartimentul. Ce stupid fusese să nu cumpere cornu îi... Aceasta îi aminti

de banii pe care îi dăruise lui Julius şi de cei pe care îi purta, încă, în buzunarul hainei. Se alarmă deodată. Ce va face când va ajunge la mare? De abia va putea plăti hotelul pentru trei-patru zile. Să telegrafieze Directorului pentru leafă? Să scrie Martei? Amândouă soluţiile îl umileau sau îl enervau. Strânse buzele amărât, fără niciun gând, fără nicio bucurie de călătoria pe care o începuse într-un iureş de bună veicl îi era peste putinţă să se înţeleagă.

Atitudinea lui din gară fusese o serie de acte nesocotite, – acum vedea. îl jignise pe primar, şi totuşi acceptase permisul liber pe toate liniile. Acceptase să fie sărbătorit, dintr-o slăbiciune umilitoare şi apoi plecase la braţul lui Julius, fără să spună un cuvânt domnilor în haine negre. Şi toate acestea pentru ce? Nu avusese curajul să meargă până la capăt, să-şi manifeste ura sau scârba – justificate sau nejustificate – pălmuind pe reporter, spărgându-i aparatul, insultând pe primar şi dăruind portarului toţi banii. De ce oprise restul? De ce năruise preţul actului lui nebunesc, sfânt? De ce se urcase într-un compartiment de clasa I? făcuse totul instinctiv* reacţionase divers şi inconsecvent. îi lipsea ceva, ceva trainic şi ascuns, o axă, o osie de oţel sau de gânduri în jurul căreia acţiunile lui ar fi evoluat cert şi categoric ca un cosmos, pe care năvala simţirilor n-ar fi frânt-o, nici gândurile împrumutate n-ar fi dezlocuit-o. îi lipsea ceva, simţea vidul, simţea nesiguranţa paşilor lui ţi începea să se teamă, să se scuture. Va înnebuni?

Se va tâmpi, călătorind la întâmplare şi

strângând copiii după el? Cum înţelegea acum… cât de stupid fusese să nu înţeleagă pe loc, în plină acţiune… De altfel, de ce nebunia plecării? Ce va vedea, şi cât timp? La ce bun să vadă, dacă într-un an… Ce va vedea, ce va înţelege – când n-a putut vedea singurul fapt care i-a însemnat viaţa şi i-a menit moartea şi nu l-a înţeles nici până acum? Amintirea faptului îl enervă; cât timp va dura obsesia ridicolă a întrebărilor? încercă să se corecteze blând; de ce nevoia să înţeleagă un fapt? Dar simţea că toate acestea sunt vorbe, că o vietate însetată de taine îl scurmă şi îi cere trudă, îl biciuieşte, îl neliniştește – să afle, să afle… Nu se putea opri să nu filosofeze, bagateâizând năravul acesta fără sens, care tulbură vieţile şi le iroseşte, – pentru ce, pentru ce?

Îi era foame. Se reculegea în senzaţia blândă a nesatisfacţiei, a lipsei. Cel puţin de acum se află pe pământ, pe pământul cu axă şi cu dimensiuni, unde oamenii pot arăta un cer deasupra şi o prăpastie dedesubt, unde stânga şi dreapta sunt deşi se schimbă. Cesare se minuna cât de pătimaş iubește seninătatea aceasta indiferentă a globului şi solidaritatea oamenilor în spaima faţă de incertitudine fi inconştienţă. Din toată afluenţa de reacţii şi gânduri, păstrase un singur adevăr, simţit; că ceva s-a întâmplat cu el, ceea ce nu s-a întâmplat cu ceilalţi. Aceasta l-ar fi îndemnat să urle: eu sunt – şi voi visaţi; dar iarăşi îl ispitea să-şi spună: ei vor rămâne, iar eu mă duc…

Doi călători, bine dispuşi şi continuând o conversaţie care se ghicea de mult începută, intrară în compartiment. Unul avea o faţă comună,

insignifiantă, placidă – deşi strălucind de mulţumire şi toleranţă. Celălalt, înalt şi deşirat, purta un pardesiu cu vărgi, şi un baston pe care nu se îndura să-l atârne în cuier. îl purta din mâna în mână, nervos, ca şi cum ar fi fost împiedicat să-şi satisfacă un tic. Vorbea inteligent şi copios, dar gângav, şi Cesare remarcă îndată că îşi afectează gângăveala.

Intrarea celor doi călătari îl necăji, dar îşi propuse şi nu-i privească, să nu le asculte vorbele, ci să continue solilocul calmant cu capul întors spre fereastră, preferabil în orice caz unei convorbiri promiscue cu necunoscuţi. Dar discuţia celor doi îi birui încăpăţânarea şi îl tentă să o asculte, viu interesat. Subiectul după câte putuse înţelege, era destul de curios, iar lui Cesare îi repugnau subiectele curioase, îl neliniştеau gândurile care se depărtează de acea seninătate şi simplitate celestă pe care o jinduia. Omul bine dispus, contrar. părerii pe care oricine ar fi acceptat-o privindu-i faţa, părea a fi un fatalist ciudat. Celălalt se amuza să propună ipoteze fanteziste – asupra unui fapt pe care fără îndoială că îl discutaseră mai înainte, şi pe care Cesare nu-l putea ghici.

— E nevoie să mă repet? întrebă domnul gângav. Ipotezele mele, deşi paradoxale, sunt singurele valide, mal cu seamă în cazul nostru.

— Pentru că crezi astfel, vorbi celălalt. În realitate, totul e menit, e predestinat; nu există nici libertate, nici putinţă de intervenire. „Agenţii” dumitale sunt închipuiri de şcolăriţă; e o viziune dramatică mai mult sau mal puţin primitivă. Totul

e atât de ordonat în cosmos şi î» viaţă, atât de vertebrat, de sistematizat, de matematic… E ca la cinematograf: oamenii cred că asistă la o *desfăşurare* în timp, iar adevărul e că această desfăşurare să află în cutia operatorului. Nimic spontan; cum putem deci crede în creaţie?…

Ce banal, reflecta Cesare… Opinia celuilalt îl interesa mai mult. Călătorul gângav propunea, în locul unul cosmos perfect interdependent şi determinat – o serie de „agenţi”, oameni-forţe sau idei, care apar spontan în lume, electrizează, răstoarnă, generează acţiuni neprevăzute, fără ca nimeni săr i cunoască. Acea pătură de oameni care sunt arşi de tentaţia spionajului în cauze, bănuiesc sau inventează fel de fel de explicaţii, dar explicaţia nu o pot găsi – deşi ea nu e supranaturală. Cesare îi aprecia argumentaţia, adâncă şi rectilinie, deşi iremediabil viciata de fleacuri sau paradoxuri.

— „Soarta” dumitale e de modă veche. Când nu poţi explica faptele sau când nu ai tăria să le sfidezi, conjuri totemul fatalist, cum conjură mătuşa-mea pe Voltaire în ultimă instanţă. Fatalismul nu explică nimic şi e aprioric, aşadar îl scuipă. Oamenii sunt mult mai puternici, dacă îi înţelegi. În cazul nostru, am oferit o ipoteză, evident numai o ipoteză, dar mă satisface.

— Acesta e un argument? Oamenii sunt mediocri şi palizi, iar dumneata le insufli gânduri de care s-ar speria auzindu-le enunţate.

— Nu crezi că un Manoil aşa cum ţi l-am descifrat eu e posibil? N-am avut onoarea să-l cunosc, dar un prieten al meu îl cunoaşte bine. De

la un astfel de om te poţi aştepta la orice.

A spus Manoil? se întreba încurcat Cesare…

— …Şi acceptând ipoteza mea, *numai o ipoteză* (accentuă, gângăvind afectat), Manoil efectuează un fapt misterios, asupra căruia nu se poate şti nimic, dar ale cărui consecinţe sunt imense. Prin simpla lui voinţă, sau dacă vrei prin forţa acelui fapt, un anumit număr de hârtii vechi sunt pierdute, anumiţi tineri nu mai pot – scrie cărţi erudite asupra acelor hârtii, un profesor înnebuneşte deşi el crede că a descoperit pe Dumnezeu, o fecioară implicată în fapt contribuie enorm la dizolvarea moralităţii oraşului, iar bibliotecarul…

Cesare păli, şi-şi răşchiră degetele nervos, dar nu scoase un cuvânt. Se prefăcu că priveşte pe fereastră. Domnul care îi ceruse gazetele îl ţintuia perplex. Toate acestea creau o situaţie ireală, incertă, care îl împiedica prin necunoscute puteri să rupă farmecul, vorbind sau acţionând.

— …iar bibliotecarul, pe jumătate orb, crede că *el* a făcut minunea salvând viaţa fetei, că el a găsit calea nouă în viaţă, şi crede că adevărata, propria lui viaţă personală începe din acel ceas, care de fapt e ceasul morţii omului original din el, şi naşterea unui om de paie, creat prin voinţa lui Manoil. Repet, nu-l cunosc. Dar să presupunem că acest Manoil îşi propune să schimbe faţa lumii, printr-o farsă pe care el o decretează mister. Şi nu e? Fireşte. Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat acolo. Faptul lui a ajuns mit. Aceasta n-are nicio importanţă; important e faptul că lumea se schimbă sau se va schimba. Deja, câţiva oameni,

direct implicaţi în fapt, şi-au pierdut minţile. Fiecare crede că s-a descoperit pe sine, că şi-au descoperit chemarea pe acest pământ. Faţa se pocăieşte, probabil că se va călugări, deşi linia ei de viaţa era cu totul alta. Rusul a ajuns mistic; crede că a descoperit pe Dumnezeu; bibliotecarul, după cum spun ziarele, pleacă în lume *căci s-a aflat pe sine… E* ridicol, nu? dar e plauzibil, e posibil şi, *cred*, e probabil. Ei toţi sunt de acum păpuşi electrice, răspunzând prompt stimulilor electrici emişi de dirijor.

Iar dirijor e Manoil; el se amuză, curios, supraveghind itinerariile roboţilor…

Un vârtej de râsuri şi de foame gonea sentinelele lui Cesare.

— …Acum, să duc ipoteza mai departe. Ce ar fi dacă instituţiile noastre, şi ceea ce pentru unii e religia, pentru alţii ştiinţa, etc., n-ar fi decât rămăşiţe din alte fapte individuale, începutul istoriei, pe care nimeni nu le-a înregistrat, pe care nimeni nu le cunoaşte?…

— Stai că te pierzi în veacuri! interveni râzând domnul cu voie bună.

— Ascultă-mă numai un moment. Eu nu spun că instituţiile, familia, matematica, abecedarul, etc., au fost *date* de acei ipotetici bărbaţi ce căutau să se amuze, ci că au fost *propuse* de ei, mai exact au fost generate de faptele lor libere, sugerate de miturile care s-au pogorât deasupra misterelor…

— Greu să te înţeleg…

— Un moment… Ce-ai zice dacă un bărbat, căutând să se amuze, a acţionat în aşa fel încât

urmaşii, ca să-l explice, au inventat familia? Un bărbat dibaci în violuri, pasionat de răpiri, împotriva căruia colectivitatea reacţionează creând o instituţie, reglementând un instinct, instaurând familia?... Ce e abecedarul dacă nu un breviar de cartezianism şi de revoluţie franceză? Şi ce e libertatea noastră, sau doctrina libertăţii, decât reacţiunea împotriva unor agenţi pe care nu-i putem întâlni, dar care au fost? Şi ce e?...

— Oh! dar aceasta e numai o ipoteză...

— Desigur, o ipoteză, întări gângavul.

— Fără îndoială, numai o ipoteză, vorbi şi domnul care citise ziarele lui Cesare.

— Ipoteze...

Aşa înnebunesc oamenii, gândea Cesare. Se adună, trei netrebnici care *se prefac că nu-l cunosc*, încep să discute teorii, apoi, la un semn, aleg *exemplul lui* ca din întâmplare şi-l comentează pervers, îi sugerează sensuri esoterice, idioate, inumane, îl sucesc şi îl răstălmăcesc – şi toate acestea de ce? de ce? Ca să-i surpe temelia, să-i înţepe îndoieli în măduvă, să-i implânte spaima pe creieri ca un fier roşu – dar toate acestea de ce? de ce? Ce soi de drăcească plăcere pot avea aceşti trei oameni ca să-l chinuie, prefăcându-se că nu-l cunosc? Furia lui Cesare se topea în lacrimi şi umilinţă. Domnilor, le spunea el în gând, emoţionat – eu sunt Cesare, dar nu sunt cel pe care îl propuneţi dumneavoastră. Nu pretind că mi-am descoperit drumul salvând-o pe Melania; nu plec în lume cum spun ziarele, ci mă duc la mare pentru trei zile. Ce aveţi cu mine? De ce vă preocupă cazul meu, un

caz nefericit şi mărunt? De ce priviţi înăuntrul sufletului meu? Vă asigur, nu e aşa cum spuneţi că e. Nu sunt eu Cesare, nu-l cunosc nici pe el, nici eu nu ştiu cine sunt – dar în orice caz nu sunt cel pe care mi-l insinuaţi.

De ce faceţi ipoteze asupra-mi? De ce nu mă lăsaţi singur? Vreau să mă înţeleg, vreau să mănânc, vreau să uit. Mi-e foame, mă doare capul, nu vedeţi? Aş vrea să mănânc, dar mi-e teamă să mă duc în vagonul restaurant. Şi acolo oamenii vor vorbi despre mine. Ce să fac? Ce să fac?

Fu umilit că trebuie să-şi şteargă lacrimile, prefăcându-se că funinginea îi înroşește ochii.

— Sunteţi imprudent privind pe fereastră în timpul mersului, îl povăţui politicos domnul care-i citise gazetele.

— Mulţumesc! zâmbi prompt Cesare.

Se preface că nu-mi ştie numele!… gândi el cu mânie. Umilinţa trecuse. Era tentat să dea totul pe faţă; să provoace şi să insulte.

— E primejdios, făcu gângavul, încercând să deschidă vorba cu acest tânăr posac. Cunosc un caz, o rudă de a mea, care a orbit dintr-o scânteie…

— Adevărat?! întrebă tainic Cesare, rânjind, cu punw nul înfipt în pluşul canapelei.

— Vă miră?

Cum *ştie*!!… gândea Cesare. Apoi încercă să se stăpânească, privind dealurile, cu batista la ochi.

— Îmi daţi voie, interveni domnul bine dispus. Ce* credeţi despre discuţia noastră, hai să-i zicem metafiziei, asupra libertăţii actelor? Iertaţi-mi

îndrăzneala, dar ml interesează nespus părerile oamenilor pe care nu-i cunosc, cu care mă întâlnesc o dată în viaţă… Sunt cele mai sincere: adevăratele taine se spun necunoscuţilor, nul

Cesare îl privi uluit şi revoltat. Mergea prea departe…

— …evident, dacă aceasta nu vă indispune.

— Câtuşi de puţin, minţi Cesare admirându-şi politeţea”.

Apoi, cu glas potolit, mascat, începu să vorbească. Se prefăcea că nu ştie şi nu bănuieşte nimic de urzeala celor trei, că discută subiectul cumpătat, cântărindu-şi vorbele.

— Drept să vă spun, amândouă atitudinile îmi erau cunoscute. Fatalismul dumneavoastră e plin de bun simţ şi, întrucât priveşte *anumite întâmplări* din viaţa mea, îl împărtăşesc. Asupra ipotezelor tovarăşului dumneavoastră (spuse aceasta fără să privească pe domnul gângav, care-şi muta bastonul nervos, iritat de încetineala vorbei lui Cesare), şi aceste ipoteze îmi sunt cunoscute…

— Din cărţi? întrerupse domnul rezemându-se robust în baston.

— Nu, e ceva ciudat. Faptele nu s-au petrecut da mult… Un prieten de al meu, pe când mă aflam la Paris, la École des Chartes, un turc inteligent, obişnuia să comenteze istoria şi, în genere, existenţa, cu aceleaşi valori „eroice”, presupunând adică…

— Îmi daţi voie; spuneţi un turc?…

— …foarte inteligent. Din nenorocire a murit în război…

— Extraordinar. Nu e Haruni?

Cesare tresări şi se plecă într-un avânt către domnul gângav. Urzeala se dovedea magică, împletită din ascunzişuri neştiute de nimeni.

— De unde ştiţi? De unde ştiţi că îl cheamă Haruni!

LUMINA CB ZB STINGI

— Extraordinar. A fost prietenul cel mai bun al lui Manoil.

— Cel cu procesul? interveni domnul bine dispus. Dar mi-ai spus că nu-l cunoşti…

Celălalt se fâstâci… Cesare privea neputincios jocul conspiratorilor. Toată tăria şi măsluirea cu care încercase să-şi ascundă taina se prăbuşise, fulgi şi sticlă.

— Oh! nu-l cunosc, fireşte că nu-l cunosc, încercă să se explice domnul gângav. Dar un prieten de al meu îl cunoaşte bine; şi, apoi, toată lumea interesată de acest personaj straniu ştie legătura lui cu Haruni.

— Vă rog, d-lor! începu Cesare aproape răcnind. Vă jucaţi cu mine? voiţi să mă înnebuniţi? Voiţi să-mi sugeraţi ideea perversă că Manoil a fost numai instrumentul lui Haruni *împotriva* mea? Sau ce voiţi să spuneţi? Vă rog, vă rog!… am să înnebunesc!…

— Dar nu înţelegem nimic! se precipită domnul bine dispus ridicându-se şi apropiindu-se sanitar de Cesare. Dumneavoastră înţelegeţi? se adresă el, apoi, domnului care citise gazetele şi care privea scena uluit, cu ţigara stinsă şi fooantă.

— Nu, nu!… e un atac de nervi?

— Ce nervi! ce nervi! strigă Cesare.

Dumneavoastră voiţi să mă înnebuniţi, altminteri nu v-aţi fi adunat aici înadins ca să mă vânaţi strategic cu întrebări şi ipoteze…

— Dar nu ne-am adunat de fel. Pe domnul nu-l cunosc, nici pe domnul…

— Spuneţi că *nu vă cunoaşteţi*, nu? Ha, ha, ha!! Cât credeţi că am să îndur batjocura dumneavoastră? Mă urmăriţi din gară…

— Extraordinar! se aprinse domnul gângav. Cine sunteţi dumneavoastră?

— Vă prefaceţi că *nu ştiţi*?

— Dar pentru Dumnezeu, nu vă cunosc! mărturisi domnul care se ridicase în picioare.

— Daa? rânji Cesare. Atunci de unde ştiţi că numele turcului e Haruni?

— Nici n-am auzit de turc până acum, pe onoarea mea! Domnul, cu care m-am întâlnit pentru întâia oară acum câteva ceasuri…

— Dar domnul de unde ştie?

— Eu… în sfârşit, v-am spus că ştie tot oraşul.

— Tot oraşul, tot oraşul! Am să înnebunesc auzind acelaşi şi acelaşi refren. E stupid; oraşul ştie întotdeauna tainele mele, şi chiar acelea pe care eu nu le înţeleg. Oraşul ştie de cauza incendiului, iar eu nu ştiu…

— Mă rog, cine sunteţi dv? Turcul?

— Nu, e absurd; Haruni a murit de mult interveni demnul gângav, ridicându-se şi el în picioare.

— Poate sunteţi Manoil, propuse mai timid domnul cu ţigara stinsă, încă nedezmeticit de ieşirea lui Cesare.

— Cum aş putea fi *el* şi *eu* în acelaşi timp?

gemu… De ce nu voiţi să încetaţi jocul acesta inuman? Sunt atât de obosit, sunt aproape bolnav. Mi-e foame, nu mai mă pot stăpâni… Vedeţi, sunt un biet om stăpânit de reflexe… Am să înnebunesc dacă nu vă înduraţi de mine. De ce nu vă înduraţi? De ce nu spuneţi?…

— Ce să spunem, pentru Dumnezeu?!

— Dar cine e Domnule? întrebă perplex cel care păruse a fi bine dispus, căutând spre tovarăşi.

— Ştiţi cine’s?ni… De ce mă chinuiţi? Ştiţi că sunt Cesare…

— Cel de la biblioteca Ducele Emanuele?

— Extraordinar! făcu domnul cu baston, trântindu-se surescitat pe canapea.

— Coincidenţa e într-adevăr extraordinară, mărturisi celălalt. Am vorbit despre dumneata tot timpul într-un compartiment vecin. De la cazul dumitale am evoluat teoretic către discuţia pe care o ştii… Ce coincidenţă! Şi dumneata, se adresă el tovarăşului, nu crezi încă în teoria fatalistă? Cum ai putea explica atâtea cauze convergând către un acelaşi efect? Extraordinar, nu?

— Extraordinar, confirmă domnul cu baston.

Cesare îşi rezemase, sfârşit, capul de speteaza canapelei. Faţa lui convulsionată câteva clipe de spaimă, furie şi lacrimi, trăda acum o linişte bolnavă, un calm care alarma mai mult pe ceilalţi trei. Domnul care stătuse tot timpul în picioare se apropie şi mai mult şi îi puse, compătimitor, mâna pe frunte.

— Totuşi, nu înţeleg criza. Pesemne că atacul

din acea noapte, după cum spun şi ziarele, v-a zdruncinat nervii. Nu vă mai gândiţi… Să inch'd fereastra?

— Nu, nu, vă rog…

— Bine… Veniţi cu noi în vagonul restaurant. B aproape timpul ceaiului, dar se va găsi ceva şi de la dejun, şi apoi o băutură tonică, răcoritoare… Ce spuneţi?

— Da, da, aceasta e o idee bună, aprobă domnul cu baston, neliniştit, dar trădând o gânditoare, amuzantă surpriză.

Cesare după ce trecu vârtejul, se mustră de criză, începuse să se teamă de el însuşi. Nu izbutea să se stăpânească nici în faţa necunoscuţilor. Evident că fusese *o* coincidenţă. Oare suferă de mania persecuţiei?…

Când toţi se aşezară să-l aştepte, Cesare făcu un ultim efort să-şi recompună faţa şi să-şi adune gândurile. O nedesluşită sfârşeală i se cobora în mădulare. Se simţea asudat, rece şi un vid greţos îi împiedica mişcările trupului ca şi corectitudinea gândirii. Începuse a simţi consecinţele sanatoriului, săptămânile petrecute orizontal, cu bandajul zid împotriva luminii. îşi aminti că a plecat ca să vadă marea. Nădejdea vântului de val îl împrospăta, îl împuternici. Întoarse ochii vii către domnul care se dovedise atât de amabil.

— Când ajungem la mare? Dumneavoastră ştiţi?…

— Oh! spre seară; mai avem cel puţin patru ceasuri… Veniţi în vagonul restaurant. Sunteţi obosit şi surmenat. Nu daţi importanţă…

Toţi patru se aşezară la o masă. Vagonul era

aproape gol. Domnul bine dispus, care îşi recăpătase atitudinea iniţială, comandă din belşug, băuturi, ceai, răcituri. Oferi havane şi lichior. Vorbea mult, degajat, ferindu-se să atingă faptul la care se gândeau toţi – „coincidenţele" şi criza lui Cesare. Domnul cu baston, care se prezentase Felix – un nume bătător la ochi de mincinos – se aşezase lângă celălalt călător şi discutau, anemic, recolta. Străbăteau acum o regiune Văroasă cu ierburi aţoase şi roşietice sub un cer neîndurat.

Cesare privea pe fereastră, incapabil să-şi găsească o mască vrednică de amabilitatea noilor lui tovarăşi. Se întâmplau atâtea lucruri cu el… De ce tocmai cu el, şi de ce atât de precipitat? Lumea se descifra ciudată, capricioasă, inegală şi inutilă, mai ales inutilă. Atâtea acţiuni evident inutile; oameni care îşi pierd trei sferturi din zi

MIRCEA ELIADB

Încurcând pe alţii; raporturi inutile, vizite şi convorbiri fără noimă, seci, insignifiante. Oamenii depind., unul de altul nu dintr-un simţ viril de solidaritate în faţa haosului spaimei – ci dintr-un vid interior. Fiecare se teme să rămână singur. Dacă se întâmplă să fie singuri, citesc sau dorm. De întrebat nu se întreabă niciodată; se tem că vor găsi nebunia, în Dumnezeu sau în diavol, amândoi chipul spaimei omului care nu ştie ce vrea. Întrebările din capul unghiului le evită toţi. Unii dialectic, alţii din prostie. Scopuri, ţeluri, idealuri, plăceri; cu acestea îşi justifică actele. Dar toate acestea sunt pretexte, vorbe fără miez, ascunzând un singur sentiment, vast şi umilitor, pe care îl

îndură toţi oamenii şi nimeni nu îl poate zdrobi: spaima de singurătate, spaima de întuneric. El ştie. Şerpii lui s-au ascuns, undeva în cutele memoriei sau ale pleoapelor – dar şerpii sunt încă, mulţi şi lăţi, şi vor reveni să are câmpul întunericului cu inelele lor păcătoase – aşa cum vor veni cândva în vederea oricui. Nimeni nu poate scăpa, nimeni. Şi atunci – la ce bun strădania, minciuna, flirtul cu lumina şi cu bucuriile? De ce toată zbaterea lui şi a oamenilor? El va pogorî treptele către fluviu într-un an, alţii în zece sau cincizeci. Dar poate rămâne cineva de-a pururi sus, pe mal, cu cerul deasupra? – poate cineva?

…De ce pornesc oamenii în trenuri? De ce se adună oameni în gări? De ce vor să plece? Să plece unde? Pot pleca acolo unde oamenii sorb miere şi sunt nemuritori? Ei schimbă numai ţările, oraşele. Cred că feţele necunoscute pe care le întâlnesc sunt feţele fericiţilor. Dar cine poate fi fericit – când toţi se tem? El ştie că se tem. Altminteri nu s-ar aduna în vagoane, sau în pieţe, sau în cetăţi – ci ar vieţui fiecare în bordeiul lui, pentru că dacă fericirea ar fi posibilă, ea ar fi numai în singurătate. Dar ea nu e. Nimeni nu rămâne singur.

Mânca în linişte, ascultând distrat vorba domnului. Ştia de acum că numele lui e George, că e director de ziar şi, într-o anumită măsură, literat. Călătorea spre acelaşi orăşel de mare. Dimpotrivă, domnul care se prezentase Felix şi se dovedea evaziv în lămuriri asupra meseriei, locului şi relaţiilor lui cu cazul de la Bibliotecă – mai avea

numai un ceas de călătorit. Se oprea la o staţie de ţară, la moşia unui prieten. Asupra celui de al treilea, nimeni nu aflase nimic. El îşi sorbea cafeaua cu lapte neliniştit încă de cele ce văzuse în compartiment, dar silindu-se să susţină corect conversaţia cu domnul gângav.

Cesare, fără să fie rugat, începu să istorisească fapte din viaţa lui de student la Paris, unde a cunoscut şi s-a împrietenit cu acel inteligent şi original matematician, Haruni. Simţea că numai spunând, destăinuind, va izgoni simptomele de spaimă şi nedumerire care abureau în sufletul lui obosit de coincidenţe. Începu povestirea la întâmplare şi o povestea domol, supraveghindu-se, rezumând corect, şi, mai ales, evitând să-şi angajeze materialul imens de cazne şi revelaţii personale – puhoi subiectiv şi inconsistent, ce năvălea prompt sau se scutura liric – adunat de ciudăţenia prietenului turc. În rarele clipe de luciditate, Cesare îşi intuia perfect capitala-i slăbiciune, acel subiectivism dezaxat care îl împiedica să contemple sau să se contemple. Nu izbutea să consolideze relaţia sufletului său cu evenimentele, nu izbutea să recunoască, ferm, distanţele. Timpul cu oamenii se teşeau în acelaşi plan alburiu. Dar povestirea, în după-amiaza caldă, cu dichisurile directorului – era calmă şi lucidă, contrastând cu neliniştea nervoasă prin care se relevase, numai un ceas mai înainte, noilor săi tovarăşi.

Acel prieten mort închipuise o filosofie a istoriei pe care nu era necesar s-o explice, ea coincizând întocmai cu cea exprimată de dl. Felix.

Singura deosebire era că matematicianul – conformându-se ştiinţei pe care o cultiva – nu propunea o ipoteză, ci o dogmă. El ştia, şi nu simţea nevoia demonstraţiei, că istoria e numai creşterea corectă a unor seminţe semănate la întâmplare de anumiţi oameni, cu mii de ani înainte, sau numai cu câteva zile. Haruni nu se împăuna cu dogma lui, nu o expunea în saloane (snob fiind, o bună parte a săptămânii o pierdea în viaţa mondenă), nici în cafenelele studenţeşti. O discuta mai degrabă cu colegii de la filosofie şi cu Cesare, pe atunci proaspăt sedus de arhivele medievale. O discuta ca pe o teoremă, cu acea înaltă şi rece pasiune a matematicianului, cu aceeaşi tensiune cerebrală rectilinie cu care discuta problema quantelor.

Cesare evoca domol, fumând şi odihnindu-şi la răstimpuri ochii în vidul ambulant al ferestrelor, atmosfera camerei din Rue Nicelle, unde Haruni îşi primea prietenii. Era o încăpere obositor de încărcată, cu ornamente ostile şi fel de fel de mătăsuri, şaluri, lampioane, alcătuind o prodigioasă mixtură de farsă şi budoare, plăcută doamnelor care îl vizitau în cinci zile pe săptămână – dar contrastând cu limpezimea gândirii lui Haruni şi cu rafinata precizie pe care e impunea colocviilor prieteneşti în celelalte două zile. Cesare nu izbutise niciodată să înţeleagă concubinajul sufletesc al prietenului – snobismul lui afemeiat şi ipocrizia politeţii, cu ascensiunea sinceră în acel plan al gândirii unde analiza lui străbătea precis şi decisiv. Convorbirile lui Haruni aveau însuşirea de a răsturna noiane de idei

înnăscute şi de superstiţii comode împlântate didactic prin manuale. Nimic nu rezista analizei lui, nici verva franţuzului de la Belle-Arte, nici erudiţia terifiantă a studentului sociolog. Cesare îşi amintea şedinţele de pomină, şi povesti crâmpeie din discuţia asupra capitalismului. Sociologul expunea fapte, fapte, fapte, – şi cita cărţi. Adevărul, istoria şi bunul simţ erau de partea lui, oricine putea vedea aceasta; faptul că istoria modernă nu era decât zbaterea pentru sau împotriva capitalismului; Karl Marx arătase aceasta. Dar Haruni întreba de *origini*. Celălalt pomeni de feudalism. Şi iată pe matematician improvizând o legendă cu un cavaler sau o ceată de cavaleri, acţionând nejustificat, spontan, ca un iureş de munte – şi inaugurând sistemul feudal. Familiile l-a-ii urmat, alţii l-au imitat. A urmat reacţiunea, forţe subterane s-au agitat, clase noi s-au alcătuit, disensiuni surde, lupte, naşterea burgheziei etc.

Dar toate acestea ce sunt altceva decât izbucniri sau consecinţe ale acelui act prim, necauzat, al unui erou, al unui om care şi-a făcut pofta inimii liber şi deplin? Prin vorbirea lui Haruni, istoria căpăta alt sens, ochii ascultătorilor vedeau mai departe, treceau peste convoiul ele măşti şi regi, peste evenimentele mediocre ale istoriei – şi vedeau aievea actul acelui necunoscut improvizând o carieră şi un sistem de vieţuire. Istoria ţărilor şi a oamenilor nu ar fi decât efortul de a se elibera de sarcina pe care acel necunoscut din negura începuturilor e pogorâse deasupra generaţiilor. Instituţiile, care sufocă şi împotriva

cărora luptă orice creier ce se dezbară de îmbulzeala instinctelor – nu ar fi decât mitologia unor asemenea fapte de oameni necunoscuţi, eroi sau nebuni. Cineva acţionase din propria lui vrere, spontan şi gratuit; ca să-l înţeleagă, ca să reziste tentaţiei de a-l imita, sau ca să asimileze rodul activării – comunitatea cristalizează în jurul actului său mituri, rituri, legi. Un Alexandru ţinteşte nebunia; veacuri după el, Europa îndură, înlănţuită de consecinţe, robia macedoneanului. A vrut ceva precis Alexandru? Nu; oamenii, ca să-l înţeleagă, ca să-l poată asimila logic, să-l apere sau să-l critice – au inventat doctrina lui politică. De unde ştim că Alexandru a gândit aşa cum scriu tratatele? De ce să raţionalizăm actele lui, care pot fi spontane şi nebuneşti? Şi câte alte fapte nu sunt la îndemână… Cine poate spune, atunci, că e liber? De când învaţă să citească sau să scrie – e robit prejudecăţilor şi legiferărilor impuse de actele anterioare ale câtorva necunoscuţi. Şcoala primară şi abecedarul sunt o robie, colegiul, împărtăşania, presa, familia, costumul, conflictele interioare, revolta chiar – toate sunt generate de un act sau de o pluralitate de acte prime. Viaţa omului e un continuu efort de a înţelege duşmanul ancestral, acel barbar sau rafinat strămoş care a generat urzeala. Când sociologul amintea sistemele totemice, clanurile, şi riturile, şi necesităţile asociaţiilor primitive – Haruni se amuza, cu o iritantă emfază. Acestea sunt imagini răturnate, spunea el. De ce nu gândeşte problema până la capăt? Toate sistematizările, instituţiile civile sau religioase, nu sunt decât mitologie

posterioară actului câtorva oameni care au acţionat după cum le-a vrut inima. Toate sunt reacţiuni, codificări, interziceri – dar miezul, centrul energetic, *cauza*? Ei au propus explicaţii: respectaţi totemul peşte pentru că e sacru şi comestibil! De aici, o serie de instituţii şi superstiţii economico-religioase, care supravieţuiesc încă astăzi. Dar cauza? Un om liber s-a dus odată la gârlă, a prins un peşte, 3-a fript şi l-a mâncat, şi a făcut a doua zi acelaşi lucru; iar ceilalţi s-au minunat că obiecte stranii ca peştii pot fi mâncaţi, s-au dus şi ei la gârlă, au *imitat* gestul, au apreciat carnea cu solzi – şi mitologia a crescut. Sociologii se opresc la mitologii, 3 a *„cauza cau zată"*. Dar cauza princeps le scapă, pentru că nu sunt matematicieni.

Cesare, el însuşi, recunoştea că ipoteza prietenului nu e probabilă, nici prin documente, nici prin reconstrucţii compatibile cu spiritul istoric. Dar Haruni observa că însăşi documentele şi, ceva mai mult, însuşi spiritul istoric sunt adiţiuni, creaţii posterioare, încercări de a înţelege sau critica actele prim-motoare ale necunoscuţilor generatori de istorie. Cesare ripostând că ipoteza e paradoxală, Haruni adăuga că geometria analitică e şi mai paradoxală. Discuţia atingea astfel un punct mort, şi turcul îi împăca pe toţi servind ceai parfumat şi tutun de Smirna. Se însera; bulevardul zdruncine L itinerar lui lui Haruni. Prietenii se despărţeau, purtând toţi aceeaşi senzaţie ciudată că matematicianul snob priveşte pe deasupra capetelor lor, dincolo, pe un fundal în alb şi rsgru unde ideile se aştern cu

certitudinea postulatelor. Cesare, rămânând singur, medita cu bun simţ recolta nouă şi sfârşea în faţa uşii mansardei grea de cărţi, conchizând că, în fond, sistemul lui Haruni era numai o ipoteză.

Prietenia lor stăruia, totuşi, în pofida violentei deosebiri de viaţă şi idei. Cesare era lucrător cu ziua la Arhive, lucrător de noapte în cămara de la etaj. Dimpotrivă, Haruni vieţuia o viaţă rău famată, adulteră, implicată în zvonurile budoarelor, clevetită de cercul unui parfumeur mecenat, stridentă şi schimbătoare. Nimeni nu ştia când se stabilise în Franţa, cine îi trimitea bani pentru extravaganţele lui mereu împrospătate şi când îşi va sfârşi examenele de la École Centrale. Profesorii îl plângeau şi îl pizmuiau. Critica lui Dedekind publicată de doi ani în „Bulletin de Mathématique", precum şi acea faimoasă comunicare la Congresul din 1910 asupra exegezei funcţiunilor abeliene, îi creaseră o reputaţie plină de făgăduinţe. Mulţi îl socoteau farsor, explicând geniul lui matematic printr-o întâmplare sau prin cine ştie ce plagierl dibace. Alţii îl suspectau şi îl exploatau, fumându-i ţigările scumpe, consumându-i lichiorurile şi contractând împrumuturi. Femeile îl căutau şi cei care frecventau aceleaşi cercuri mondene ar fi putut destăinui multe asupra turcului impecabil. Nu era frumos, nici magnific, dar vorbirea-i fermeca – fie şoaptele cu sugestii şi irezistibile fantezii, fie expunerile inimitabile asupra „dogmei" lui, cum îi plăcea să-şi numească tâlcuirea istoriei.

Era dogmă, şi nu accepta revizuiri sau

pertractări, ia» „experimentarea” îi repugna. Îl acuza pe sociolog de promiscuitate, de perversitate cerebrală – când eruditul propunea sau cerea verificări în fapte. Repeta că faptele de azi, fiind ele însele consecinţe ale unor acte libere, nu pot sluji de material pentru experienţe. Oamenii cresc robiţi; ei nu pot fi centri generatori. Cel mult dacă izbutesc să rupă un mănunchi de lanţuri, cel mult dacă pot înţelege câteva din legăturile superstiţioase şi se pot emancipa. Oh! un om liber, acesta ar însemna ceva... Dar cine e liber, într-o epocă de obligaţii? Oricine ştie citi şi scrie, oricine vorbeşte o limbă care nu e a lui, oricine acceptă să trăiască într-o casă şi într-o familie – e un pion mişcat, un robot electric urmând corect schema proiectată în veao de către libertatea acelor acte prime.

Într-o seară, totuşi, Haruni acceptă o unică posibilitate de verificare, dar o acceptă cu o dubioasă sinceritate, glumind în stilul lui pudrat şi monden. Expuse posibilitatea unei acţiuni libere, gratuite, monstruoase şi amorale. Conţinutul acestui „rit liberator”, cum îl numea el, putea fi oricare; conţinutul nu importă, ci numai forma, actul în sine, neimplicat în rutina birocraţiei, logicii, sentimentelor sau dogmelor moderne; un act spontan şi inuman... Prietenii nu-i urmăreau gândul, găseau inconsistenţe în această experienţă de creare a istoriei prin agenţi care ei înşişi sunt *creaţi*, sunt condiţionaţi de forme create anterior. Haruni n-a dat lămuriri, poate pentru că era prea obosit de balul din acea noapte, şi adunarea s-a despărţit fără să fie

obsedată sau entuziasmată de această curioasă concesie empirică a mult abstractului matematician. Cesare, însă, întâlnindu-l chiar a doua zi – i-a amintit de propunere şi l-a întrebat dacă aparţine seriilor de gânduri serioase sau celor „cotidiene”, cum numea ei sporovăială şerpuitoare şi strălucitoare a lui Haruni în tovărăşii mondene.

Ajungând la această parte a confesiunii – pe care tovarăşii o ascultau cu o sinceră atenţie, ca pe o cheie cu care vor izbuti, poate, să descurce taina omului cu nervi

— Cesare se opri, reconfortat de destăinuire, întrebă de timp şi aprinse o havană, cea dintâi în viaţa lui.

— Sunt realmente nefericit că nu pot asculta sfârşitul povestirii, spuse dl. Felix ridicându-se grăbit. La staţia următoare cobor; tocmai când acţiunile încep să se explice. Cele ce aţi spus despre turc le cunoaştem de la prietenul meu, care e şi prietenul lui Manoil. Dar anumite amănunte intime nu le ştim. Şi apoi, conversaţia care desigur că a urmat între dumneavoastră, tocmai această conversaţie sunt pedepsit să nu o ascult... Poate ne vom întâlni altă dată. Aţi mai povestit-o cuiva?

— Nu. Nu m-am gândit niciodată la ea. Nu i-am dat importanţă. Acum spun toate acestea nu ca să credeţi că sunt convins de veridicitatea lor, ci numai ca să înţelegeţi unele din coincidenţele tulburătoare, atât de tulburătoare încât m-aţi văzut cum am reacţionat...

— Păcat. Aşadar, Manoil, adică prietenul lui

Manoil nu mi-o va putea povesti... Şi cu Haruni... Ştiţi cum a murit?...

— Am auzit după război... În Alpi, stupid, intrase voluntar. Se făcuse cetăţean francez şi se creştinase formal ca să se poată însura cu o cameristă... Era într-un corp tehnic, la o baterie de tragere lungă... A murit în zăpadă, mai mult nu ştiu.

— Nu ştie nimeni... Păcat...

Apoi, întorcându-se către ceilalţi şi strângându-le afectuos mâinile:

— Drum bun, domnilor. Am petrecut o după-amiază admirabilă, *de neuitat*... Pe dumneata domnule director, te voi vedea după, cum ne-am înţeles... Poate şi pe dumneata, domnule Cesare...

După despărţire, o tăcere nefirească urmă. Cesare se sfia să reînceapă confesiunea. Directorul era nervos, numai ochi şi urechi. Celălalt, complet nedumerit, socotind mai degrabă că asistase la o scenă clinică şi acum în urmă la o conversaţie de roman.

Creierul lui fericit evita instinctiv tragicul printr-o fericită despărţire a lumii în oi albe şi negre, între fapte şi năluci, între oameni cumsecade şi bolnavi leneşi hrăniţi eu vise. El ignora tragicul, fie acel dezlănţuit de destin, fie de ziditor – şi de aceea scena la care asistase şi toată.

destăinuirea lui Cesare (despre care citise în ziare şi-l anticipase bolnav) îi apăreau fantezii dubioase sau coincidenţe triste (nu ştia de ce îl socotea pe turc morfinoman).

Ascultătorul cel mai corect şi mai sincer era directorul Ei stăpânea acea rară însuşire de a

putea întârzia dupî vrere concluzia asupra unui fapt sau asupra unui om. Spiritul îi era într-o permanentă aşteptare; aşteptare a ultimei tuşe, a ultimei cifre – ca să înţeleagă definitiv şi să judece. Nimic, însă, din neliniştea unei aşteptări apocaliptice sau neurotice; nu se distingea în el arderea la alb a posedatului de Duh, nici seismograful trupesc al femeii în aşteptarea ceasului sexual. Ci o aşteptare amuzată, ca a unui om calm la circ, neanticipând nicio concluzie, neafirmând nici că e farsă nici că minune – ci: savurând fenomenul pentru el însuşi, pentru apariţia lui unică şi reconfortantă, scoică în care semn ceresc sau bluff cotidian se pot tot atât de bine ascunde.

Directorul nu se neliniştea ca să înţeleagă întâmplarea din tren, nici nu se pripea să concludă, dar aştepta nervos revelaţiile lui Cesare, înfometat de substanţa lor tocmai pentru că erau manifestări autentice, pline, compacte, înmărmuritoare şi suficiente în ele însele. De aceea, temându-se că atmosfera de încredere se va risipi şi că destăinuirile, în care se antrenase Cesare ca în ghicirea unui leac, se vor opri, poate din oboseală, poate din sfială – directorul îşi mărturisi nerăbdarea şi curiozitatea.

— Oh! da, aproape uitasem, reveni Cesare. Mă îndoiesc, însă, dacă toate acestea vă interesează cu adevărat... Şi pe dumneavoastră? se întoarse el spre domnul care discutase recolta.

— Foarte mult... desigur că mă interesează foarte mult, mărturisi precipitat domnul.

Cesare vorbi, tot mai scăzut, începând a simţi

moleşeala lichiorului, faţa dogorindu-i, ochii culegând pânze tot mai stinse, ape de seară pe câmpul cald, vast şi nisipos, cu mărăcini pitici prevestind stepa.

Conversaţia cu prietenul mort se dezghioca proaspăta şi intactă. Prin nu ştiu ce ciudăţenie a memoriei, Cesare îşi amintea acum fiecare cuvânt şi fiecare ton, revedea străzile oraşului pe care aproape îl uitase, recunoştea vitrinele la care se oprise în timpul conversaţiei. El însuşi era aţâţat de cele ce spunea şi oarecum mişcat de revelaţia convorbirii uitate. Desigur că Haruni se purtase, în acea zi, ciudat. Mărturisi lui Cesare că „tipul6, lui îl interesează prodigios şi că, dacă e posibilă o experienţă în câmpul dogmei sale, apoi ea s-ar împlini numai cu un creier „inocent” ca al arhivarului.

— „Dar eu nu cred în toate ipotezele tale, a protestat Cesare, stânjenit de epitet şi uşor iritat de faptul că matematicianul îl privea, în acea zi, cu o atenţie de examen.

— „Tocmai pentru că nu crezi în ceea ce îmi place a numi ipoteze, tocmai pentru această neutralitate ai cele mai multe şanse de a izbuti. Ignori actul – pe care nici eu nu l-am precizat deocamdată – şi ignori forţa pe care o poţi dezlănţui în timp cu siguranţă de proiectil. Nr *doreşti rezultatul,* aceasta e de o maximă importanţă; nu eşti contagiat de patimă, nu eşti însetat de fruct, nu eşti străbătut de nelinişti asupra procesului, nu ai îndoieli pentru că nu crezi – pe scurt eşti un *agent* admirabil, rece, indiferent, mecanic, eşti... cum să spun? pe plan

pur fizic, te mişti ca un mobil pe un plan dat, nu ai contact cu neprevăzutul psihic, cu balastul emoţional.

— Timpul tău e cel matematic, poate fi calculat… Spaţiul tău e cel matematic, poate fi neglijat. Eşti un agent unic prin impasibilitatea ta, prin extraordinara ta placiditate sentimentală, prin puritatea minţii neprejudiciată de metafizică, de dogmă, de teologie. Ai putea face minuni pentru că nu crezi în ele. Poţi cuceri pământul, pentru că nu-l doreşti. Şi prin simplitatea ta structurală, organică, rece – eşti un ales. Mă înţelegi? un ales, un om care poate fi liber, care poate acţiona liber şi dezinteresat, în timp ce noi, ceştialalţi, între două lumi.

Cesare întrerupse dialogul ca să comenteze, cu fineţe ţi amploare, expresia dubioasă a lui Haruni când pomenise de „noi ceştilalţi…” Se putea ghici o dramă, de imensă dezamăgire sau incapacitate de realizare în sufletul misterios al misteriosului turc? Sau era numai o farsă, o mască pe care celălalt o lipise admirabil pentru reducţia inocenţei sale? Nu ştia de ce, dar Cesare *simţise* atunci că Haruni îşi bate joc de el, încearcă să-l ademenească într-o acţiune care îi repugnă – nefirească ţi /ineficace – ca să-l ridiculizeze sau să se convingă de cine ştie ce experienţă în laboratoarele lui de pasiuni. Nu, Cesare nu a acceptat rolul pe care celălalt i-l acorda, emfatic, nici nu l-a ascultat mai departe. A protestat, pu» şi simplu a protestat – cu creierul lui simplist dar fundamental ataşat realităţilor, cu sufletul lui candid. Q şansă unitară s-a împotrivit atmosferei

de mistificări şi groază pe care Haruni, paradoxal pentru un matematician, încerca s-o ridice în juru-i. Haruni revenea, tot mai aprins asupra calităţilor de „prim motor”, termen pe care Coşare îl respingea, ca reproşabil abuz de matematicism.

Toată povestea ar fi fost acceptabilă dacă s-ar fi mărginit la colocviile din Rue Nicelle, dacă ar fi rămas ipoteza generatoare de discuţii, obiect de gimnastică intelectuală şi instrument critic admirabil pentru mentalitatea nu mai puţin abuzivă, a studentului-sociolog. Dar cum să explice pasiunea pe care Haruni o trăda încercând să-l convingă, şi coborârea aceasta neverosimilă în mister? De ce încăpăţânarea unei experienţe – când Haruni satirizase întotdeauna experienţa ca o superstiţie a Renaşterii promiscuu standardizată de veacul XX? Cesare se simţea incomod în noua valoare pe care prietenul matematician i-o insinuă, de a fi „omul care e căutat”. Acea izolare pasageră a sa de massa solitară, împiedicarea lui în ace şi sfori, aşezarea sub cutia de sticlă a specimenului rar şi analizat sub o lumină piezişă, concentrată, arbitrară; în sfârşit faptul că i se exaltă însuşiri pe care el le ignoră sau le consideră date fireşti ale personalităţii sale – îl umilea şi îl enerva în acelaşi timp.

— „Eşti încăpăţânat ca o femeie, se supără Haruni. Deşi simt că rezistenţa ta e simulată, e factice, iar argumentele tale sunt improvizate. Te-am observat de mult. nu te superi că îţi spun acestea. E mai bine să dăm cărţile pe faţă, e mai bine aşa... Suntem prieteni de carte, nu pedestraşi sentimentali. Te-am observat de mult şi, ţi-o spun

sincer, m-am gândit întotdeauna la tine ca la un fenomen inexplicabil prin măsurile comune. Ai o facultate specifică: de a *ignora*. Ignori mediul, ignori veacul, ignori sexul – fără eforturi, fără conflict, pur şi simplu pentru că sistemul tău cerebral e cel al *începutului*... Mă înţelegi ce vreau să spun! Că eşti mai liber de nenumărate şi plictisitoare voluptăţi, că eşti *mai liber* decât noi, şi că te-ai născut astfel.

Cesare îl rugă să înceteze; e inutil, nu-l va convinge ţi apoi se va supăra; iar pentru el ar fi păcat să piardă un prieten preţios. Dar matematicianul începuse şarja* socotind, poate, că îl va convinge pe această cale.

— „Vorbeşti de prietenie ca un colegian. Ţi-am repetat-o în nenumărate rânduri că, de câte ori judeci *lumea noastră*, emiţi cele mai suficiente şi mai nesuferite adevăruri. Prietenia e oare toleranţă reciprocă, convorbiri amabile sau tovărăşie de cameră? Te-aş ruga să răspunzi: nul Prietenia e inchiziţie, implicând o transcendentă şi pasivă dragoste, dar o activă, neobosită, inumană ură* ură ce e vierme orb când: scurmă invidios în ascunzişurr dar bold creator, forceps dătător de foame când se îndreaptă deschis şi oarecum impersonal asupra tovarăşului. Aceasta e prietenia: ură şi viciu. Nu sunt retor, dar m-ai enervat cu platitudinile tale şi ridic tonul cu o ostilitate de amvon. Reacţionez, pentru că problema nu mai e de acum problemă, ci campanie. Repet că eşti *omul meu*, şi folosesc această expresie cu emfază, deşi ştiu că te irită. Eşti, oarecum, posesiunea mea, făptura care

coincide cu forma descoperită de mine. Eşti duplicat, eşti dependent în acel plan care singur contează, al ideilor. Sşti liber numai în viziunea mea; altminteri, eşti un arhivar…

— „Niciodată n-am voit să fiu mai mult, răspunse Cesare. E chemarea mea, e locul meu, mă satisface complet, îmi dă prilej să satisfac pe alţii şi, apoi, arhivistică are o aristocratică izolare care mă măguleşte.

— „Turnul de fildeş? întrebă ironic Haruni.

— „Tocmai. Fiecare şi-l caută undeva. Tu în „primmotori”, eu în arhive. De ce-am schimba rolurile?

— „Nu merge atât de departe scumpe prietene, nu atât de departe. Eu nu propun schimbări de rol, ci justa restaurare a rolului propriu. Al tău nu e în arhive, în istoria făcută. Tu poţi face mai mult, poţi face istoria…

— „Haruni, nu socoţi că te-ai amuzat destul?

— „Tinere, iar emiţi reflecţii banale. Eu nu mă amuz

LUMINA CE SE STTNGH

decât cu femeile, ştii. Restul existenţei e, pentru mine, chin; înţelege-mă, e chin…

Cesare se oprise uimit. Mărturisirea celuilalt avea e sinceritate dureroasa, şi releva adevărul cu o înmărmuritoare *imediattezza*. Poate nu minţea, nu se amuza cu el.

— „N-am fost fericit niciun ceas în viaţa mea, ştii…” adăugase Haruni.

Probabil că se simţise umilit de destăinuire, căci tăcuse încurcat şi propuse o cafenea, unde ar fi putut întâlni prieteni comuni. Neaşteptata

trădare de sine a lui Haruni generase o altă relaţie de nivel, aşa că Cesare nu mai fu asaltat de propuneri eroice. În treacăt numai, Haruni observase.

— „Aşadar eşti iremediabil pasiv, nu?… Păcat… Probabil că nu voi găsi altul care să încerce… Şi totuşi, dacă aş găsi, ce ciudat, nu? ce ciudat…

Nu l-a înţeles şi nu-l – înţelege nici acum. Dar acestea, dacă îşi aminteşte bine, au fost ultimele cuvinte asupra buclucaşei propuneri. Deşi s-au mai întâlnit de multe ori, se fereau să pomenească de ea. Cesare meditase multe după-amiezi asupra ieşirii matematicianului, pe care se obişnuise a-l socoti impecabil dialectician şi excesiv de calm prieten. Îndată după teză, Cesare a părăsit Parisul. Nu s-a mai gândit, apoi, la acest aspect al prieteniei cu Haruni. Încetul cu încetul, viaţa lui de student se detaşa, cu precizie de panoptic, şi se aşeza în penumbra trecutului. Stabilit în oraşul Bibliotecii, Cesare începuse acea viaţă liniştită şi feroce, asupra căreia nu simţea nevoie să insiste în confesiunea lui. De turc a auzit prea târziu; a auzit de moartea lui, în munţi. Afară de aceasta, nimic…

Povestirea se părea sfârşită. Cesare era obosit, oarecum îngrijorat de cele ce vor gândi noii lui tovarăşi, puţin distrat către sfârşitul confesiunii, părând că luptă cu amintirile şi tentaţia de a le expune integral, de a le comenta. Se abţinuse până acum, de la orice comentariu asupra semnificaţiei coincidenţei, Povestise numai faptele, destul de curioase în ele însele, fără să

încerce explicarea lor prin cele ce gândise Haruni. Directorul era, însă, deziluzionat de sfârşit, deziluzionat de tăcerea lui Cesare înainte de a-şi fi enunţat propriile lui păreri asupra caşului. Ar fi voit să afle cum influenţaseră ultimele întâmplări asupra conştiinţei arhivarului. Voia să ştie, în sfârşit, dacă el *crede* hotărât în destin, sau în esoterismul nietzscheean al acelui prieten mort.

*

Poate că revărsarea aceasta de mărturisiri nu s-ar fi întâmplat niciodată dacă Cesare ar fi cunoscut gândurile Directorului înainte de întâlnire. Acesta venise ca şi încerce o afacere cu totul gazetărească, inteligentă şi originală. Cazul bibliotecarului fusese alimentul zilnic aK mai tuturor reportajelor. În acel sfârşit de primăvară „evenimentele, de orice fel, se împuţinaseră, atmosfera, politică se limpezea obosită şi plată; niciun atentat împotriva Preşedintelui, nicio polemică între partide, tor mai dubioase sinucideri, tot mai inutile crime. Era un sezon de mediocritate terifiantă. Viaţa curgea irezistibil, gândurile cele noi izbândeau fără trudă, gândurile celei vechi se acomodau. Erau luni de tăcere, când hainele se schimbă fără emoţii şi fără împotriviri, iar apariţia noilor înveşmântaţi nu produce comentarii, nici laude” nici încai râs – ci numai o obosită încuviinţare şi o simplă luare de cunoştinţă. Şi atunci, presa a descoperit în cazul bibliotecarului de la Biblioteca Ducele Emmanuele o proaspătă şi întru totul originală sursă senzaţională. Tot timpul cât Cesare a zăcut în camera incendiului, interviuri imaginare cu

bolnavul (prelucrate după. detaliile obţinute de la d-ra Marta), fotografiile eroilor şi chiar istoricul instituţiei cu portretul Ducelui. Reporterii au vizitat biblioteci şi au anchetat erudiţii ca să dezlege întâmplarea cu taine. Directorii de ziare au trimis corespondenţi speciali. Toată acea atmosferă pe care cadenţa cotidianelor o urzeşte solidar, se agita, în jurul a patru personaje ciudate, posedate de o dubioasă dis«reţie, de pe buzele cărora nu se putea culege aceeaşi povestire a faptului şi o coerentă tâlcuire a dedesubturilor. Misterul cu care – voit sau nevoit – actorii îşi acopereau drama, sfârşise prin a enerva o parte din public. Redacţiile primeau scrisori de protest, cerând încetarea farsei şi a incertitudinii. S-au propus, chiar, comisii particulare, de medici şi profesori din Capitală. Cineva a ce rut, într-un interviu măsluit, reluarea procesului. Studenţi perspicace au descoperit procese analoge în istorie, şi le-au trimis, gratuit, marilor cotidiene. Unii au înţeles că situaţia nu se mai poate prelungi, că jocul cu gazetele a durat prea mult şi că trivialitatea s-a acomodat prea sincer.

Directorul, care se prezentase George – bărbat inteligent şi întreprinzător, dar cumpătat, poate din pricina acelui balast literar pe care el îl numea „umanism” – venise în oraş cu două zile înainte ca Cesare să părăsească sanatoriul. Nu făcuse imprudenţa corespondentului special de a se prezenta peste tot oarecum ostil, cu carta de ziarist şi cu carnetul. Păstrase un incognito de vacanţe. Venise să încerce o lichidare negustorească, fireşte ţintind numai renumele şi

venitul ziarului – a cazului, dar nu mărturisise nimănui în afara secretarului de redacţie.

Petrecuse două zile într-un oraş necunoscut amuzându-se să lege tovărăşii la întâmplare, amuzându-se că poate gândi firul unor gânduri începute în tinereţe, înaintea carierei, pierzând timpul pe şoseaua cu plopi, intrând în cofetării şi în biserici. Aproape uitase pentru ce venise. Directorul nu se transformase complet într-un robot. Înapoia travaliului financiar, înapoia ambiţiilor politice – se ţeseau fire umane, cuprinzând bucurii şi deznădejdi, cu virus stins, desigur, mai mult reminiscenţe de înserări în vii şi divagaţii literare. Acestea apăruseră neobservate după cea dintâi zi petrecută în târgul necunoscut, cu turnuri inutile.

Domnul George, păşind spre bătrâneţe, se desfătase în acel scurt timp de vacanţă savurând melancolii şi filosofie personală, oarecum mulţumit că nu poate afla nimic din cele ce dorise (lucru exagerat) şi tolerant cu prezenta-i slăbiciune.

În dimineaţa plecării lui Cesare, el se deşteptase târziu şi plictisit. Se făcea tot mai cald. Hotelierul îl enerva, camera i se părea murdară, oraşul insipid. Recunoştea necesitatea confortului şi dorea tinereşte libertatea. Afacerea pentru care venise, îl obosea. Aproape refuzase să o mai gândească. Răsfoise plictisit vraful de ziare locale şi metropolitane, toate cu acelaşi şi acelaşi subiect.

Propriul lui ziar nu i se părea mai puţin plat şi ridicol, cu fotografia lui Cesare reprodusă oribil

după un magazin ilustrat. Directorul încercă acea cumplită senzaţie de greaţă şi iritantă deznădejde în faţa propriilor acte sau posesiuni, senzaţie care, în unele creiere, se dilată până la sinucidere. Viziunile care îi aţâţaseră o tinereţe ambiţioasă se dovedeau insignifiante, cenuşii. Melancolia se schimbase în nervozitate, şi aceasta ameninţă să se prefacă în disperare. Duşul rece nu-l reconfortă. Mâncă în silă, refuzând farfuriile care i se păreau nespălate. O telegramă îl aştepta, nedeschisă, pe masă. Nu era curios s-o citească, pentru că ştia că e trimisă de secretar. Criza aceasta, care îl străbătea tot mai rar cu cât îşi îngropa mai adânc tinereţea – se cerea sfârşită. Şi domnul George, penindu-şi fericit părul cărunt, se hotărî să plece.

Fireşte, nu putea pleca decât acolo unde ştia că va putea trăi câteva zile în tihnă. În orăşelul de vilegiatură, risipit în golful fără vase şi fără docuri, dl George stăpânea o vilă. O cumpărase îndată după căsătorie, cea dintâi ambiţie împlinită. Ajunsese în gară la timp. Nu aflase nimic de toate întâmplările care se precipitaseră magnific într-o singură dimineaţă. Pe Cesare îl credea plecat cu trenul anunţat de ziare, plecat spre Metropolă. În compartiment îl întâlnise pe acel tânăr afectat şi bâlbâit – şi apoi apariţia şi revelaţia lui Cesare, cu emoţionanta comunicare a unei soarte triste, a unui destin iresponsabil şi a unei dureri de care bibliotecarul nu era pe deplin conştient. De cum începuse confesiunea în vagonul restaurant, dl George începuse să creadă, obsedant, că bietul om e incapabil să aprecieze vastitatea înmărmuritoare

a suferinţei în care căzuse. Acea *amânare* a orbirii, acea reîntoarcere în lumină ca pentru o vizită de un an, caracterul de vacanţă provizorie pe care întâmplările îl acordaseră luminii ochilor – îl mişcau nu atât prin durerea faptului în sine, cât prin inconştienţa bibliotecarului. Acesta părea că acceptă să trăiască şirul de zile în aceeaşi încetineală ca şi restul oamenilor. Nu simţea necesitatea accelerării, a condensării. Un singur tic îl deosebea de normalitate: nervozitatea, incapacitatea de a se stăpâni şi reflecta.

Dar acestea erau comoţii neurotice; ele nu trădau groaza animată a *ochilor*; a luminii. Erau nervi, nu erau lacrimi. Astfel reflectă, emoţionat şi amabil, dl George, tot timpul cât dură confesiunea. Şi cu toate acestea, nu ştia ce să creadă, nu se putea hotărî să-şi angajeze sinceritatea sau punga în noul caz; aştepta calm – deşi îl cutremura aşteptarea celuilalt. Contradicţia, intimă şi permanentă, nu-i era străină.

Dar după ce Cesare se opri definitiv, şi celălalt comesean părăsi vagonul, după ce becurile se aprinseră anticipat, şi pustia se învineţi spre marginile cerului – directorul fu copleşit de o adâncă milă pentru tovarăş și simţi setea de a-şi deschide sufletul, lui, celui care şi-l arătase, întâi şi nemotivat. Interesul filosofic al confesiunii îşi pierduse în acel minut strălucirea. El simţea că preţuirea maximă a destăinuirii e, înainte de toate, faptul că e o destăinuire.

În alte împrejurări s-ar fi oprit să comenteze ideile lui Haruni sau coincidenţele amuzante şi

bogate în sugestii. Dar în acel ceas, domnul George nu era nici directar de ziar nici diletant fatalist – ci un om care îşi descoperea sufletul copleşit de simţiri. Şi astfel, oarecum stânjenit de ipocrizia pe care o dovedise la începutul tovărăşiei cu Cesare, el începu a povesti de ce şi cum a venit în oraş, cum a gândit fi intervieveze pe Cesare, să-l violenteze, să afle adevărul – dacă era vreunul – şi să facă bani cu toate acestea tipărind în litere şi pe hârtie rodul investigaţiei sale neaşteptate. Domnul George vorbea pripit, gâfâind, şoptind, oarecum umilit de tot ce făcuse şi gândise, temându-se să nu-i ghicească vecinii taina.

Dl. George arăta schimbat, şi nu ştia de ce avea impresia că nu vorbeşte el, directorul, ci tânărul de mult depăşit, cineva înecat după căsătorie, dispărut lent şi vizibil – aşa cum nu fac cei care dispar în continente de peste mări şi ţări. A spus şi el tot, a spus mânat de aceeaşi poruncă străină care îl silise pe Cesare să vorbească. Un sentiment pe care l-ar fi chemat uman dacă n-ar fi părut straniu, o milă de frate şi, mai presus, o necesitate organică, trupească, în oase şi în sânge – de a *spune*, d «a se deschide celuilalt, de a trăi în celălalt.

Povesti – în faţa unui Cesare deşteptat din somn – cum se desfătase negustoreşte cu gândul că va descifra enigma celor trei, şi cu câtă satisfacţie, aproape glorie, anticipase – venind – interviul cu bibliotecarul orb, cu câtă perspicacitate l-ar fi trâmbiţat, publicându-l. Mai mult, însăşi curiozitatea sa personală era angajată în această vizită ce se transformase, neprevăzut,

într-o vacanţă. Poate că anumite instincte speculative, pe care meseria nu le secase, care se alimentau din lecturi şi din spiritul său „umanistic” – îl îmboldiseră. Poate… El nu ştia nimic (minţea inconştient, mărturisind aceasta; minţea din nevoia coordonării cu miezul confesiunii, din nevoia ritmului interior care se desluşea straniu de simplu şi uman). Dar trebuia să-i spună toate acestea lui Cesare pentru ca el, bibliotecar bătut de întâmplări, să cunoască până în ce nebănuite fruntarii se întinde piaza, fie că o numeşte destin, fie coincidenţe. Întâlnirea lor, urmată de toată ghirlanda de revelaţii şi introspecţii, era

— Mărturisea dl George – ultima probă că Cesare e jucăria piezei, deşi el încă nu înţelege asta.

Se afla între cei doi bărbaţi mult întârziind la aceeaşi masă, o inexprimabilă legătură, asemenea nevăzutei frăţii dintre martorii unei minuni sau ai unei monstruozităţi. Creierele le erau stăpânite de aceeaşi mirare, şi poate că sufletele se întovărăşeau înspăimântate prin taine ce se destăinuiseră firesc şi definitiv. De aceea Cesare nu se miră de confesiunea celuilalt, nici această nou dezvăluită „coincidenţă” nu-l tulbură adânc. Această zi din existenţa lui se dilata spasmodic, creând timpul cu atâta intensitate încât dimineaţa, cu trăsura care îl ducea la gară, i se părea considerabil de îndepărtată, iar dezlegarea lui de întuneric – vreo patruzeci de ore în urmă

— Era amintire de coşmar peste care ninseseră ani şi se clădiseră coloane.

Între cei doi, fluide sincere şi cutremurătoare circulau. Aceasta îl liniştea, într-un anumit sens, pe Cesare, pentru că echilibra raportul; dar neliniştea pe domnul George. Totuşi, trăiau amândoi un ceas unic şi firesc, când revelaţiile nu mai surprind ci completează revelaţia anterioară. Apropierea lor instinctivă şi neverosimilă se născuse dintr-o întâmplare ciudată. Inexplicabilă, amândoi evitau s-o cerceteze, şi stăruiau în confesiuni. Când dl George îşi încheie povestirea, Cesare – care se mulţumise până atunci să aprobe, privind – a vorbit; nu mult, nu adânc; a vorbit cum se obişnuiește între prieteni necăjiţi, oarecum consolator, protector, umil şi încurcat…

Se înserase de-a binelea. Marea se apropia. Deja pustia era tot mai nisipoasă, cu dune luminate pieziş în întuneric. Cei doi părăsiră vagonul restaurant şi se întoarseră în compartiment.

Domnul George plătise galant întreaga consumaţie, schimbând o bancnotă de o mie. Aceasta era plină de amintiri pentru Cesare. Fără să cugete, fără să se sfiască, Cesare povesti amuzat scena cu Julius, şi cum şi-a dăruit toţi banii, şi cât de nesigură îi e vilegiatura, şi teama de ce vor crede orăşenii despre nebunia lui.

Acest episod proaspăt din cariera donquihotească ai lui Cesare, alarmă nespus pe noul său tovarăş. DI George înţelegea şi aprecia fantezia şi actele gratuite – dar nu când ele sărăceau din senin. Încercă să-şi convingă tovarăşul despre acest adevăr, dar nu pe faţă, ci expunându-i primejdiile în care încurcase pe Julius

dăruindu-i o bogăţie ce-i întrecea puterile. Mai mult, continuă domnul George, oraşul va vorbi de acum răutăcios despre el, socotindu-l dacă nu nebun de-a binelea, cel puţin bolnăvicios de darnic, maniac, evadat din sanatoriu, sau poseur. Massa perverteşte întotdeauna sensul binelui, pentru că o colectivitate e incapabilă să aprecieze binele individual – filosofă dl George. Dar Cesare era neatent, pierdut în gânduri.

De cum intrase în compartiment căutase din ochi geamantanul, şi zâmbi satisfăcut descoperindu-l într-o postură schimbată. *Ştia* că cineva încercase să-l deschidă, ghicise aceasta de cum se ridicase de la masă, şi s-ar fi mirat să nu fie astfel. Desigur că acel străin bâlbâit îl spionase. Dar ce-ar fi putut găsi într-un geamantan fără cărţi, fără memorii, lipsit încai şi de hârtie de scris, geamantan sărăcăcios şi vechi, umplut în grabă cu rufele curate aduse noaptea de gazdă? Cesare nu cunoştea pe nimeni; nu va scrie nimănui şi nu va primi scrisori. Nici el nu-şi ştia adresa. Dar faptul că fusese spionat stăruia, sigilat de timp, şi gândurile nu izbuteau să-l suprime.

Tăcerile lui îl stânjeneau real pe dl George. Oare mustrările, după ceasul de înfrăţire, erau necuvenite, acum, tocmai în pragul despărţirii? Rotilele umanităţii lui proaspăt relevate lucrau prompt în sufletul directorului. Căutase o vacanţă în solitudine, un sfârşit de săptămână singur în vila lui; sete de confort şi linişte, de reverii meditative, răcoritoare, cu havane şi pijama, când filosofarea îşi pierde mărăcinii şi înfloreşte toleranţa, dulce şi cosmică. Dar, pe semne că

apropierea de tânărul demoniac, de necunoscutul care se ascunde şi totuşi destăinuieşte oricărui om ciudăţenii înmărmuritoare ca un asasinat – pesemne că vecinătatea acestui ins zăbrelit de enigme şi bice, comunica fluidul unei fraternităţi primordiale, viperă nefirească ce muşcă pe la spate şi porunceşte năzdrăvănii. Numai astfel şi-a explicat mai târziu dl George absurda invitaţie pe care o oferi lui Cesare. El vorbi despre greutăţile insurmontabile în care se afla arhivarul şi propuse cu o violenţă pe care numai o prietenie încercată ar fi justificat-o, ajutor imediat.

— Fii rezonabil, şi nu căuta motiv de umilire în mâna pe care ţi-o întind prieteneşte, dezinteresat, la nevoie, retoriză dl George. E de la sine înţeles că nu poţi trăi nici trei zile cu banii care ţi-au rămas, într-o staţiune de început de vilegiatură… Dar ai să locuieşti în casa mea, cât tâmp ţi-o place… Nu e niciun deranj, soţia mea va veni în august. Chiar eu nu voi putea rămâne mai mult de o săptămână. O rudă de a mea va locui o parte din vară… Nu, nu, nu e niciun deranj…

Cesare, care se afla într-un anumit sens pândit de un nou duşman – spaima de persecuţie şi de spionaj – văzu cu totul altceva decât prietenie în oferta directorului. Cine ştie dacă nu e o cursă nouă? Cine se mai poate încrede? De cum părăsise vagonul-restaurant, o zăpăceală iritată, poate mustrătoare, îi ameţi paşii. Presimţi că tânărul snob îl spionase. Şi, ceea ce îl îngrijora mai mult, simţea că şi dl George cu care legase neîndoioase îmbrăţişări de suflete dezgolite impudic şi feminin în laică îmbrăţişare – îl va

trăda, îl va batjocori. Nu putea să alunge piaza aceasta şi de aceea murmura şovăind.

Dar Cesare era lipsit, de acum, de puterea împotrivirii. Incapabil să aleagă drumul drept, păşea pe orice drum care iluzoriu îl ducea înainte. Dar această abandonare în voia întâmplărilor nu-l liniştea. El nu avea curajul să renunţe la obiectivele de care ştia că se depărtează, ci le purta aievea în suflet, le invoca prezenţa şi tânjea după ele. Slăbiciunea aceasta îl mistuia cu atât mai mult cu cât era una din cele din urmă descoperiri. Era atât de străină făpturii lui anterioare încât Cesare se simţea ispitit să creadă că toate stările pe care le încearcă sufletul nu sunt nici ale lui nici ale unor oameni străini, ci aparţin unei vitrine groteşti, patogene, cu schelete şi măşti, din care trebuie să aleagă şi să poarte cu sine ciudăţenii sau bibelouri oricine a pierdut firul luminii şi bâjbâie într-o lumină filtrată prin trei sute şaizeci de zile.

Şi astfel Cesare primi, cu jumătate de inimă, pronunţinând rezerve pentru timpul cât va putea rămâne ca oaspete – dar primi să-l întovărăşească chiar în acea seară pe dl George în vila de pe ţărmul mării. Învoiala o dădu când trenul poposi, cu o blândă oboseală de fierării, în gara necunoscută. Hamali se năpustiră în coridor. Domnul George îi luă braţul, traversă bine dispus peronul, găsi uşor o maşină. Era noapte de-a binelea, şi bulevardul către chei aproape pustiu. Trecătorii purtau pardesie. Cesare se înfioră uşor la primul vânt. Maşina coti dâmbul şi porni şuierând către cartierul vilelor.

Marea se rezema supusă de ţărmuri reci.

V.

ZIUA ÎNTÂI

Odaia în care Cesare petrecu acea noapte contribuia la tezaurul său de surprize, proteică recoltă a câtorva ceasuri. Odaia era sobru şi original mobilată, singurele cadre fiind trei xilogravuri. Amândouă ferestrele se deschideau atingând parchetul, în veranda din faţa mării. De cum aprinsese becul electric Cesare simţi că încăperea îi era cunoscută. Aceasta îl făcu să zâmbească fricos. Nu îi era străin sentimentul bolnăvicios al recunoaşterilor iluzorii, când creierul epuizat şi sufletul pustiit se odihnesc alungind timpul, producând prodigioasă şi terifianta părere că scenele şi locurile care se desfăşoară acum au mai fost cândva aievea cunoscute. Se temea de nervii săi, şi teama lui, verificată prin atâtea crize – nu mai era trecătoare. Dar Cesare îşi porunci să nu se gândească la nimic, ci să se culce. Refuză stăruitor invitaţia gazdei la un restaurant vecin. Primi numai ceaiul parfumat şi cutia cu biscuiţi englezeşti – din care ciugulea distrat, în timp ce se dezbrăca.

Era obosit, dar n-ar fi voit să doarmă. Totuşi se dezbrăcă pripit, sfârşi ceaiul în pat, deschise ferestrele şi fumă, cu speranţa că fumul înghiţit în piept îl va ameţi.

Somnul îi fu sfârtecat de vise scurte, din care se deşteptă pentru câteva clipe, nedumerit. Întâlni pe Haruni şi pe tânărul bâlbâit, discuţia matematică se dovedi joc de cărţi, apoi auzi

detunături. Dar află îndată că se înşelase; detunăturile erau numai ciocănituri în uşa camerei lui Haruni; cineva voia să intre. Haruni se ridică de la masă, apucă pachetul cu cărţi-de-joc – care se dovedi a fi numai un bandaj farmaceutic – şi deschise uşa. Dr. Weinrich apăru cu o înfricoşătoare expresie de spaimă, şi se repezi către Cesare numindu-l „soră” şi vorbind neînţeles. Toţi erau tulburaţi. Haruni întrebă de domnişoara Melania, Cesare protestă înroşindu-se. Urmară scene tulburi, cum se întâmplă îndeobşte în vise. Cineva îi vesti că detunăturile fuseseră aievea, căci Manuel se sinucisese. Haruni începu să râdă, se scuză că are o întâlnire urgentă, arătă ceasul – şi părăsi încăperea recunoscând că „Manuel a pierdut partida.

Visele se rupeau şi se legau. Dar dimineaţa le risipi Izbânditoare. Deşteptându-se, neaşteptat de bine dispus, îşi explică amuzat senzaţia bolnăvicioasă de cu noapte: camera avea o oarecare asemănare cu cea din Rue Nicelle, dar numai o superficială asemănare. Era mai mult o Impresie.

Începu să se îmbrace. Descoperi plăceri neîncercate în potrivirea cravatelor, deşi se înciudă întrucâtva de sărăcia garderobei. Alese culori tinereşti, îşi examină atent faţa în oglindă şi aprinse o ţigară fericit că arăta încă tânăr, deşi cu cearcănul lecturilor întunecându-i ochii şi cu tâmple cărunte. Gazda ciocăni discret la uşă.

— Aşadar nu s-au împuşcat? râse Cesare urându-i bună dimineaţa.

— Cine? întrebă.

— Oh! un Manuel din vis... Închipuieşte-ţi ce roman poliţist am visat astă-noapte...

Îi povesti visul. Amândoi râseră bine dispuşi şi se apropiară de fereastră, ca să recunoască marea. Cesare încercă să exprime o gamă nuanţată de impresii, traforaj dificil pentru fraza lui liniară şi vocabularul său tehnic. Se surprinse repetând cuvintele – spunea „real”, „oedipian”, „indescifrabil” mai la fiecare propoziţie – * şi aceasta îl irită. Întorcându-se către gazdă, improviză o analiză a documentului uman, voind să-şi convingă tovarăşul că exprimarea corectă a primelor recunoaşteri, a primelor impresii şi, mai ales, a oricărei experienţe cu conţinut revelatoriu – e excepţional de rară.

— Vino la ceai, îl întrerupse amabil domnul George. Dacă vrei să te ascult, vorbeşte-mi despre Sapho, căci marea aşa cum e, valuri şi plajă, o cunosc din copilărie...

Cesare se resemnă fericit. Simţise rezistenţa limbajului în orice comunicare străină cadrelor lui lexice, şi se bucură de sinceritatea domnului George.

— Sunt într-un anumit sens un băltăreţ, continuă acesta conducându-şi oaspetele într-o minunată sufragerie. Aceasta înseamnă că intimitatea mea cu marea s-a durat printr-o ascensiune firească, de la apă dulce la apă amară. Iar ascensiunile fireşti, cred că ai observat, sunt circumliniare, adică nu sunt ascensiuni de loc. De aceea, întotdeauna m-am surprins întrebându-mă de ce nu sunt raţe pe valuri.

Apreciezi fundalul meu palustru, nu?... À-

propos, dacă preferi ouăle cu totul şi cu totul moi, vei avea o deziluzie. Bucătarul meu a revenit la post numai acum un ceas, şi a preparat totul după ritualul ştiut, pentru – mine şi pentru M-me George…

Cesare mulţumi oarecum emfatic, pretextând că n-a gustat niciodată ouă pregătite mai gustos, şi alte vorbiri prieteneşti. Ceaiul se sfârşi antrenant, amândoi bărbaţii vorbind mult şi sincer, cu acea frivolitate decentă a dimineţilor. Apoi, oferind lui Cesare cutia cu ţigări turceşti, gazda alese o havană, o mirosi zâmbind şi îi reteză capătul cu dinţii, trădând în toate aceste mărunţişuri o voluptate încercată şi inepuizabilă. Ieşiră pe verandă cu un teanc de ziare şi provizie de ţigări.

— Nu, nu/ aşază-te pe chaise longue. Eu nu pot fi fericit decât pe bancă. Nevastă-mea se amuză chiar să mă numească licean sau conductor… E un obicei stupid, dar pentru că doamna nu e aici…

Aspiră o prodigioasă cantitate de fum parfumat şi gros, pe care îl liberă cu întârziere şi regrete, pufăind.

— E curios… Iată o influenţă efectivă şi vizibilă a literaturii. Vrei să-ţi spun cum am ajuns un maniac al ţigărilor de foi? Citind romanul lui Thomas Mann, „Zauberberg”, mediocru în pretenţioasa me, a părere, dar cuprinzând cea mai, bună pagină asupra ţigărilor „Maria Mancini”, lirică şi contagioasă… înainte, nu puteam suferi ţigările de foi. Am început cartea în tren, între Innsbruck şi Zürich. După un ceas, aş fi

plătit zece franci pentru o „Maria Mancini”. După două ceasuri simţeam că ajung nevropat. Din fericire, un vecin nou venit fuma ţigări de foi, nu „Maria Mancini”, dar oricât… A fost nostim cum m-am prezentat şi i-am cerut una. Iar de la Zürich începe cariera mea de fumător…

Nevastă-mea, care e o matematiciană supărătoare, a socotit că am fumat o avere, ceva mai mult decât vila ace, asta… Dar, cred căf ţi-am spus, eu nu apreciez matematica…

Convorbirea se dură din spicuiri autobiografice şi umorul gazdei, şi din evadările periodice ale lui Cesare într-o realitate al cărei limbaj îl căuta. Marea stăruia, magică, la câteva zeci de metri de drumul vilelor. Cesare; o privea cu o surpriză care nu trăda nici curiozitate, nici hipnoză, – ci oarecum mirat de vastitatea acestui element lichid pe care îl slăviseră toţi, chiar grecii.

Ce nemărginit potir e sufletul, filosofă Cesare, şi câte braţe şi ventuze stau încolăcite, flămânde, în acest receptacul uman – şi cât de prompt ţâşnesc şi flutură, se prind de orice pereţi, se echilibrează în orice poziţie oricât de răsturnată ar fi, şi întotdeauna caută voia bună, împăcarea cu sine şi cu ceilalţi. Cât de comod şi familiar se simte pe această verandă. Cât de trainică se dovedeşte lume, a} obiectele acelea din afară, pe care nu le numeşte „natură 4 de teama că le va însufleţi animist; şi cât de inconstant e raportul omului cu obiectele, câte divagaţii penibile, câtă pierdere de vreme şi risipire de nervi numai pentru că viziunea se „întunecă, lumina se stinge, se aprinde la răstimpuri cu chemări de far şi apoi

iar se stinge, poate pentru totdeauna.

— Iată ceva care trebuie să te intereşeze îi întinse gazdâun ziar local. Publică lucruri interesante despre Dumneata… M-aş mira să le ştii, adăugă el amuzat, zvârlind mucul havane Ppeste balustrada, verandei.

Cesare citi o coloană şi jumătate cu oarecare, interes, dar iritat de tonul misterios al articolului şi, mai puţin, de inexactităţile lui. Era mai degrabă o parodie a ultimelor evenimente, un interviu cu d-ra Marta, cu primarul şi cu Julius. Ajungând la această parte a lecturii, inima lui Cesare fu cuprinsă de panică. Oare. i-a destăinuit portarul nebunia? Citi rândurile trudindu-se în zadar să-şi calmeze respiraţia. Îşi lăsă capul pe rezemătoarea fotoliului. Oh! Julius, Julius! instinctul şi discreţia lui… Bătrânul nu spusese nimic, tăcuse, păstrase mulţumirile, ascunsese surpriza. Cesare începu să laude, elegiac, discreţia, sentimentul uman al demnităţii. DI George îl asculta viu interesat, antrenat.

— Destăinuirea o înţeleg între doi şi numai între al, urmă Cesare. E un moment iraţional, pe care creierul îl acceptă datorită circumstanţelor şi apoi îl trece, cu şapte lacăte, sufletului.

— Aşadar, crezi în suflet, şi dumneata?

— Nu, nu, probabil că nu, nu m-am gândit niciodată. Dar e numai o licenţă verbală… Ce voiam să spun? *Ca*, orice divulgare a tainelor ascultate e o crimă, e păcătoasă. Lipseşte esenţialul: momentul. În absenţa acestui moment, panic sau liric, nici chiar ei doi nu şi-ar fi destăinuit nimic. E penibil să te dezgoleşti. De

altfel, am auzit că chiar în dragoste, cei doi nu-şi dezgolesc trupurile decât noaptea.

— Hm! nu întotdeauna, observă domnul George gânditor.

— În sfârşit, aceasta n-are, nicio importanţă... Repet, strigarea la drumul mare a unei taine, a unei posedări sau a unei înfrângeri, e acţiune de nevropat sau de parvenit. Confesiunea în sine e o mare slăbiciune, o insuficienţă morală şi nervoasă, dar e provocată de condiţii asupra cărora noi nu putem activa. Dar *publicares*, publicarea e înfiorătoare... Nu ştia cum să spun: boala aceasta idioată de a spune tot, de a scrie tot, făcute sau nefăcute... Şi toate pentru ce? Pentru o superstiţie: glorie literară; pentru o povară: banii – pentru ce, altceva?

— Hm! bine spus, observă iarăşi domnul George tot mai gânditor.

Cesare împături ziarul şi îl înapoie cu mulţumiri. La rândul său domnul George îi mulţumi când îi trecu chibriturile. Amândoi se lăsară în voia gândurilor, privind marea. A trecut aşa vreun sfert de ceas, voluptuos pentru Cesare, vag pentru domnul George.

— Şi nu vrei să reciţi nimic din Sapho? apăru vioaie întrebarea gazdei. Nu ştiu o boabă greceşte, dar safismul mă incintă; e suav şi pur, oarecum asexuat, sau în orice caz hermafrodit, şi bănuiesc că nici în cele mai definitive spasmuri, corpurile nu-şi pierd echilibrul acela sinuos, aerian, adolescent.

— Ai spus „sofism?”

— Nu, cum se poate? „Safism”.

— Ah!…

Tăcu încurcat, parcă şi-ar fi chinuit memoria.

— Ce crezi? întrebă plin de curiozităţi domnul George.

— Drept să-ţi spun, nu-mi reamintesc precis înţelesul cuvântului. E de la „Sapho”, nu?

— Tocmai. E, cum să spun? dragostea, nu, mai degrabă erotica între… Ce Dumnezeu! N-ai auzit niciodată de safism?

— Probabil că am auzit, dar n-am gândit niciodată asupra lui.

— Dar nu e nimic de gândit, omule! protestă râzând, vădit amuzat, dl George. E… între femei… cum să spun?

— Oh! platonismul, ştiu! se însenină Cesare.

— Niciun platonism, domnule! protestă iarăşi dl eeorge, de data aceasta puţin iritat de ignoranţa tovarăşului şi dezamăgit că erudiţia lui elenă nu va putea adăuga piese noi muzeului său de curiozităţi şi anecdote erotice.

— Dacă nu platonism… Drept să-ţi spun, eu am lucrat mai mult în lexicologie şi papirologie, ştii, şi mi-am limitat de timpuriu subiectul… Am lucrat cu deosebire în retranscrierea palimpsestelor, ştii, câtva timp în hagiografia alexandrină, apoi în urmă asupra lui Johannis Scholasticul…

— E de necrezut! Dar nu e nevoie să fii elenizant ca să cunoşti înţelesul oavântului safism, chiar dacă nu-l practici, *chiar dacă nu-l practici*, repetă accentuând dl. George.

— Ce să practic?

— Tocmai, *aceasta* e imposibil…

— Ah!... se miră, lămurit numai pe jumătate, Cesare.

— E perversitate, e tot ce vrei, dar e sublim, artisticeşte vorbind, se înţelege. Numai închipuieşte-ţi ghirlanda, albă sau arămie, dar când e brună, mă înţelegi? hrană şi adolescentă. Ce crezi?

— Frumos, încuviinţă Cesare, iarăşi nedumerit.

O sfială inocentă îl veste, ci că „ghirlandele” nu trebuie înţelese în sens literal, dar era jenat să întrebe. Paradox unic, puritatea şi inocenţa lui Cesare în orice se lega de anatomia, fiziologia sau poetica sexuală – se drapase într-o sobră demnitate, fără nimic ascetic, fără nimic turmentat, ci demnă şi distantă ca orice atitudine care poartă înapoia-i o desăvârşită indiferenţă faţă de subiect. Ştia asupra sexului atât cât eră necesar higienei şi zoologiei. Restul nu-l interesase, cum nu-l interesau o sumă de alte lucruri după care se prăpădesc contemporanii. Nu era un frigid, niciun pervers, niciun vicios – ci un bărbat care trecuse izbânditor crizele pubertăţii, pentru că ştiuse să evite ispitele şi să-şi aleagă lecturile. Era un bărbat pur, şi epitetul acesta trebuie păstrat integral – împotriva oricărei insinuări medicale sau gazetăreşti.

Poate nu era întâia oară când asista la o discuţie sexuală, dar desigur că niciodată nu se aflase *singur*, şi în faţa unei enigme. El care îşi alegea meditaţiile cu scrupulozitate fireşte că îndepărtase acele enigme „care nu-I interesau, pare „nu îi erau date”. De aceea convorbirea cu

care îl asedia gazda prezenta dificultăţi şi atenta, într-un anumit sejis, la sobrietatea masculinităţii sale. Domnul George înţelegea aceasta, şi tocmai pentru aceasta stăruia, neîndurat.

— Mă rog, înţelegi cum devine?...

— Ghicesc, se umili Cesare. Aşadar o prietenie exagerată, romantică... Nu-mi place romantismul... E epidemic, iar eu...

— Nu, nu, revino la subiect. Spuneai că e frumos; de ce? Lumea clamează că e pervers. Să ne înţelegem... Dar mai întâi, spune-mi cum vezi safismul?...

— Eu... Probabil că nici dumneata n-ai văzut. Asta a fost pe când trăia Sapho...

— Extraordinar! Atunci n-ai priceput nimic. Safismul, cum să spun? ştii, în pensioane...

— Ce în pensioane?

— Poate te prefaci ca să mă necăjeşti. Dar, iartă-mă* nu mă înţelege rău; sunt un curios îmbătrânit, sunt penibil de curios, mai ales cu străinii. Deşi dumneata nu mai eşti un străin, în sfârşit, te-am cunoscut abia ieri. Nu mă sfiesc să te întreb... dar, rogu-te, încetează de a te preface...

— Cred că am spus tot ce ştiu...

— Dar nu ştii nimic, te asigur că *nu ştii* nimic, repetă dl. George.

— Atunci probabil că nu mă interesează, încheie filosoficeşte Cesare.

— Dar cum omule? e, una din chestiile cele mai arzătoare. N-ai auzit de procesul căpitanului de anul trecut? Trăim într-o epocă tulbure, teoretiză dl. George. Chiar în interesul castităţii e

obligatoriu studiul perversiunilor.

— N-am gândit niciodată asupra acestor chestiunr mi-e teamă că nu voi putea spune nimic.

— Dar nu trebuie, să gândeşti, repet, acestea nu sunt *probleme*, sunt lucruri care se *ştiu*, aşa, pe nevrute, şi constituie bagajul indispensabil oricărui om cult, care trăieşte şi judecă în civilizaţia secolului.

Cesare se opri oarecum încurcat; gazda pomenise de „om cult”, şi poate îl viza. De, fapt, noţiunea aceasta era foarte vagă în conştiinţa lui, mai ales acum. Nu ştia ce poate să însemne cultura dacă materialul de perverversiuni psihologice şi sexuale îi era indispensabil. Încercă iarăşi să schimbe convorbirea, dar dl George era pre, a aţâţat şi insistent.

— Nu numai atât, reluă el. Cum poţi aprecia poezia safică dacă nu ştii motivele care au provocat-o? E absurd…

— În general nu apreciez poezia, se apără domol Cesare. Iar dacă Sapho n-ar fi scris în greceşte, probabil că nu i-aş fi reţinut nici numele. Oh! dacă n-ar fi fost o femeief poet, ci un anticar, un glossolog, în sfârşit, un nume…

— Ai citit vreodată poemele ei?

— Poate, în Universitate. Desigur că am auzit de ea „să nu crezi că Dar pe poeţi îi citesc mai cu seamă pentru lexic. Sunt foarte utili, şi ajută enorm la asimi larea spiritului limbii; de altfej. poezia, gramatical privită, e un tezaur… Acum, însă, nu mai mă interesează nici din punct de vederii gramatical. Sunt un apostat, ştii…

— Dar aici nu e vorba de gramatică, ci de

viaţă, de dragoste, de sex, de *tot*…

— Desigur, desigur, aprobă comod Cesare, Sunt şi eu în dubiu asupra vieţii mele anterioare. M-am schimbat mult. S-au întâmplat atâtea cu mine… Când am părăsit sanatoriul, eram intoxicat fiziologiceşte şi sufleteşte. Aş fi sărit de pe glob în cosmos, cam aşa ceva, războinic, dionisiac, un soi de frenezie me, diteraniană, cuceritoare, greu să spun, pentru că m-am schimbat de atunci. Nenorocirea e că mă schimb din oră în oră; nici eu nu ştiu cum se face asta. Ceva s-a întâmplat cu mine, desigur că ceva s-a întâmplat. Nu-mi găsesc locul, nu prea ştiu ce vreau, şi nici mulţumit nu sunt. Oh! desigur că m-am schimbat…

— Aşadar *incipit vita nova*… Dar dacă te, schimbi, trebuie să asimilezi cunoştinţele indispensabile timpului. Şi mă tem că multe îţi lipsesc, dacă ignori lucruri la mintea omului cum e safismul…

Dl. George explică ce e safismul, răspicat, superior, cu oarecare pedanterie ca să-şi poată reştrânge anecdotele – dar explică tot, cu termeni medicali şi cu figuri de stil, nepăsător de stinghereala-panică a lui Cesare, amuzat de îmbujorarea acestui bărbat încărunţit înainte de vreme, Pronunţa cuvintele tehnice cu o emfază de medic tânăr şi verifica crunt dacă Cesare le înţelege. Domnul George era cuprins de o poftă zdravănă de porcării ştiinţifice, de genitologie în limbaj sterilizat – şi mai ales de imboldul de a tăvăli alături de el pe castul oaspete, de-a risipi orice taină, de a fărâmiţa orice urmă de bun simţ; sentiment vulgar şi bine cunoscut al înfrăţirii prin

pornografie, când unul poate spune „tu” celuilalt pentru că i-a povestit o scenă de bordel sau i-a destăinuit peripeţiile celei dintâi experienţe erotice.

— Dacă aceasta înseamnă safismul, izbucni Cesare cu o neobişnuită şi sinceră violenţă când gazda îşi aprinse o nouă havană, dacă aceasta e tot, apoi sunt mulţumit că l-am ignorat. Nu mă interesează. Chiar dacă m-am schimbat complet, chiar dacă sunt convins că existenţa mea de arhivar a fost, într-un anumit sens, falsă şi insuficientă, tot nu pot accepta necesitatea acestor porcării şi a patogenei interesări în psihologie pe care dumneata o crezi indispensabilă omului modern... E drept, nu mă voi întoarce niciodată într-o bibliotecă. Am pornit în lume; poate am să ajung departe sau poate mă voi stabili undeva, aşteptând. Aceasta nu interesează... Dar în lume sunt atâtea altele de cucerit, de cunoscut, de savurat. De ce numaidecât femeile şi bolile femeieşti? Dacă am părăsit biblioteca, oare; nu rămâne nimic în lume de întrebat şi de văzut în afară de sex? Când doream ca adevărat evadarea, presimţeam lucruri mari, dar nu-mi amintesc să mă fi gândit la femei. Vedeam globul traversat, mări şi ţări, oameni de tot felul purtând cu ei tezaure, tezaure veritabile... Prevedeam atâtea porţi, atâtea lacăte, atâtea ziduri, atâtea dramuri, continua înflăcărat şi retoric Cesare. Când spun „lume”, nu înţeleg numaidecât oraşul cu reclame electrice, baruri şi bordeluri. Văd ghicitori sau epică, da *epică*, şi într-un anumit sens am ple, cât ca un cavaler; sufletul

mi-era pe atunci plin de evul mediu…

Domnul George ajunse iar gânditor. Fuma cu o satisfacţie absentă, preocupat pare-se de implicaţiile tainice, nebănuite, ale confesiunii lui Cesare. Acesta continuă să se explice „să se examineze, antrenat de acel sentiment rar al prizei asupra sufletului. S-ar fi spus că îşi intuieşte lucid întreaga ţesătură lăuntrică şi instinctele care o torc, şi se grăbea să o exprime, să-l o oglindească, să o fixeze, atât timp cât revelaţia durează…

Se apropia nămiaza, iar cei doi prieteni întrerupeau lung convorbirile, domnul George frunzărind neîncetat aceleaşi ziare, celălalt odihnindu-şi privirile pe zări. În sine, se întreba dacă tot ce spusese erau *încă* valabile pentru proteicu-i suflet – şi se minună cum de se schimbase atât de radical şi organic, încât să-şi poată contempla cu atâta claritate vechea-i făptură.

La unsprezece jumătate, bucătarul – travestit în fecior – îi pofti la prânz. Domnul George proiectase câteva vizite în oraş – nu de afaceri, se înţelege – şi poruncise masa mai devreme. Feciorul servi corect şi se retrase după ce adusese cafelele pe verandă. Domnul George arăta neliniştit şi fără poftă de vorbă. A patra havană fu aprinsă cu un ritual sumar. Dimpotrivă, Cesare se simţea extrem de bine dispus, înviorat, deşi cu o dulce toropeală în mădulare. Îndată ce cafelele fură sorbite şi domnul George consultă ceasul, cei doi se despărţiră; Cesare ca să se coboare pe plajă, celălalt ca să se pregătească pentru vizite.

*

* * *

Nu s-au întâlnit decât la ora ceaiului.

Cesare coborâse fără pălărie spre plajă. Lume era puţină; câteva familii, cu copii mulţi, goi şi gălăgioşi. Mamele citeau romane sub umbrele albe şi roşii. Domnii jucau şah pe nisip, prăjindu-se. Numai câţiva pasionaţi înotau departe, acolo unde apele se înălbăstresc.

Impresia fu cu desăvârşire mediocră. Cumpără un jurnal ca să-şi apere capul de un soare necunoscut în oraşul bibliotecii. Căută un loc unde să se poată odihni şi privi în voie marea, unde ar fi putut dormi, de asemenea, dacă ar fi dorit. Şi află un adăpost agreabil, cu nisipul bătătorit ca o pernă. Se trânti fără gânduri. Desfăcu jurnalul ca un coif şi îl îngropă pe jumătate în nisip, ca să nu fie nevoit să-l ţină cu mâinile. Briza era uşoară, caldă, îşi scoase haina şi se întrebă dacă ar fi îngăduit să-şi scoată şi pantofii. De ce nu? Domnii aceia sunt aproape goi. Cesare răsuflă mulţumit, aşeză haina alături de pantofi şi, cu satisfacţie, începu să privească marea. Ape verzi şi albe „fără prea multă spumă, apă fără margini, probabil curată şi sărată. Nu simţea în faţa mării nici nostalgia plecărilor, nici povara nimicniciei. O examina pe jumătate moţăind, propunându-şi să găsească un subiect de gândit, iar dacă nu va reuşi, să se culce. îşi şi făcuse planul unui somn de amiazi, păstrând banii în buzunarul de sus şi aşezând astfel haina încât dacă cineva ar fi voit. s-o fure l-ar fi deşteptat. După câteva minute, adormi după cum îşi

propusese, într-o poziţie strategică.

Când se deşteptă, privi îndată soarele; poate era trei după amiază. Transpirase abundent; haina îi era mototolită, iar el indispus, cu oasele incomodate. Întinse braţele căscând şi privindu-şi în acelaşi timp picioarele* oarecum scheletice şi roşii. Tocmai în aceasta atitudine îl surprinseră două domnişoare în costume de plajă, purtând pălării albe şi săculeţe cu cărţi, termos şi sandvişuri. Cesare văzu toate acestea dintr-o privire înspăimântată şi înţelese cu o crudă precizie poziţia penibilă în care se afla.

— Oh! se minună supărată una din domnişoare vorbind franţuzeşte, ce neşansă! Tocmai locul nostru...

— Iertaţi vă rog, se scuză Cesare îmbujorat, cu atât mai mult cu cât d-ra cealaltă îi era o fată cunoscută.

Prima domnişoară nu răspunse nimic şi se pregătea să caute un alt loc. Cesare, de asemenea, se pregătea să plece, deşi teribil de încurcat, neştiind ce să îmbrace întâi, haina sau ciorapii. Încercă să ascundă pantofii în jurnal şi picioarele în nisip. Privirile lui în panică descoperiră pantalonii sumeşi şi cu dunga răsucită. Se ghicea plin de nisip, cu părul ud şi lăieţ, probabil cu fulgi sau cine ştie ce alte murdării de plajă.

Situaţia aceasta incomodă fu agreabil înlăturată de către a doua domnişoară, care se apropie fără jenă de Cesare şi-şi linişti tovarăşa, tot în franţuzeşte.

— Pe domnul îl cunosc din tren. Am venit mai mult sau mai puţin împreună, în vagonul

restaurant. Fără prezentări, nu e mai bine aşa? Adriana, te poţi aşeza aici, iar dacă dl. îşi mută haina… Oh! e perfect, perfect… Niciun deranj…

Cum Dumnezeu se spune „n-ar fi mai bine să mă duc?” în franţuzeşte? – se întreba Cesare, care începuse a-şi uita anii de la Paris. Dar cele două domnişoare, probabil plictisite de o dimineaţă solitară, nu-i dădură timp să gândească, pentru că se aşezară comod, îşi zvârliră pantofii şi încetară să vorbească franţuzeşte.

— Cât vei rămâne la mare? se interesă domnişoara din tren, refăcându-şi buclele.

— Nici eu nu ştiu, încercă să pronunţe corect Cesare… Dar poate vă deranjez, nu?

— Dimpotrivă, dimpotrivă. Începusem a ne plictisi singure, deşi Adrianne e o prietenă admirabilă… Nici cunoştinţe, nici şanse de dans… Aş înnebuni să stau singură aici, aşteptând sezonul! Dumneavoastră dansaţi?

— Oh nu! se scuză iarăşi Cesare.

— Poate aveţi vreun motiv, încercă să anime conversaţia d-ra care răspundea la numele de Maura.

— Se face cald, observă gânditor cealaltă.

— Oricum, aici e vânt de mare, contribui şi Cesare.

Apoi, tăcerea. Iarăşi interveni Maura.

— Dacă îmi daţi voie, am să vă întreb ceva. Noi am epuizat subiectul azi dimineaţă, în acest loc. De altfel, subiectul circulă, e o nebunie; e ancheta din „Le Journal”, foarte originală. Dacă aţi rămâne singur un an, cu totul şi cu totul singur, care ar fi cele cinci cărţi pe care le-aţi alege drept

tovărăşie? întrebarea sună cam aşa ceva.

— Cinci cărţi?

— Numai. Aici e tot farmecul; numai cinci cărţi, pentru un an, şi acesta poate fi ultimul an, un *anno domini* să-i zicem…

— Ah! „se minună Cesare.

— Eu am ales Biblia, Hafiz, Heptameronul, „Zadig” şi „Faust”. Duduia, oh! închipuieşte-ţi, a ales numai Shakespeare, şi încă nu dintre cele mai bune.

— Shakespeare e sublim, e neîntrecut. Nu credeţi?

— Îl cunosc puţin, aproape l-am uitat acum, răspunse potolit Cesare.

— E posibil? Ce-aţi citit de Shakespeare?

— Hamlet, cred, şi comedia aceea din Veneţia, cu zgârcitul…

— Vai!…

— Oh! termină, Adrianne, cu exclamaţiile! Domnul poate nu e anglofil ca tine. Dar ce credeţi despre Biblie?… Eu am ales-o pentru că găseşti acolo totul, iar dacă se întâmplă să ai o criză religioasă în solitudine, te linişteşte… Nu zic bine?

Cesare era vădit încurcat, dar cu incapacitatea lui stridentă de a minţi sau a masca lucrurile, nu putea spune decât adevărul.

— Drept să vă spun, în Biblie sunt incompetent, n-am citit decât o evanghelie, în colegiu… Nu mă interesează chestiunile religioase decât în explicaţiile lor literare, în papirologie şi celelalte…

— Dar bine, aceasta e realmente extraordinar, Biblia se citează zilnic; nu trebuie să

fii religios ca s-o citeşti…

— Oh! citate şi poveşti fireşte că cunosc, să nu credeţi… Dar cartea n-am citit-o niciodată; e atât de mare, şi nu e scrisă toată în greceşte… Dumneavoastră aţi citit-o?

— Nu, recunosc, că… fireşte că n-am citit-o toată, părţi desigur, se încurcă la rândul ei duduia din tren Dar dacă aş rămâne singură un an, poate ultimul meu an, ce aş putea citi altceva mai bun?…

— Oh! dacă aş avea de trăit, singur, ultimul an, eu n-aş citi nimic, minţi Cesare.

Domnişoarele se întrecură în exclamaţii şi iscodiri. Cesare răspunse corect, păstrând acelaşi ton sincer şi deschis, singura-i dificultate fiind urmărirea convorbirii, pentru că tovarăşele divagau cu o repeziciune ce-l zăpăcea. Pline de indiscreţii, domnişoarele mărturisiră multe tânărului cărunt – dar nu destăinuiră că se apropiaseră şi-i căutaseră cunoştinţa plăcut impresionate de tâmplele lui albe. Era un farmec inocent pe care îl răspândea Cesare, din toată atitudinea lui stingheră, iute recompusă într-o mască ce trăda atât indiferenţă cât şi curiozitate pentru lucruri care nu se văd, dar care ar fi trebuit să se vadă *ca lucruri*. Cam acestea erau impresiile domnişoarelor. Cea dintâi, fireşte studentă la Litere, visând un an la Oxford. Cealaltă, Maura, profesoară tânără în concediu de boală. Ce boală ar fi putut avea? se întrebă Cesare. Nu era prea palidă, arăta arsă de soare, animată de o nervozitate sănătoasă, un exces de tinereţe. Pentru că fetele propuneau plimbări pe plajă în zilele următoare, şi poate chiar vizite în

oraş – ele nu cunoşteau pe nimeni – Cesare se întreba dacă nu va trebui să-şi cumpere haine albe şi cămăşi noi, poate chiar pantofi de pânză. Se întreba cât ar putea să coste toate acestea, şi se înroşi gândind la banii care îi mai rămăseseră.

Dar cu toate situaţiile noi care stimulau vasta lui rezervă de timiditate – Cesare se simţea nefiresc de comod cu neaşteptatele lui tovarăşe. Panica – singurul sentiment care revela lui Cesare sufletul – era acum des repetată, dar nu dura. Se acomoda repede şi după un ceas de convorbire cu domnişoarele, simţi că se poate rezema cum îi place de parapetul de nisip, şi îşi privea picioarele fără nicio jenă, oarecum degajat şi blând. Se gândea chiar cât de surprins va fi domnul George când va auzi toată povestea. Pentru că, într-adevăr, discuţia se antrenase cu o neaşteptată patimă – Cesare stăruind în prodigioasa-i sinceritate, iar domnişoarele incapabile să-i aprecieze „paradoxurile”. Cu atât mai mult cu cât, imprudent, Cesare îşi mărturisise meseria, arhivar şi elenist.

Muşcând dintr-un sandvici, Cesare se întreba cum va trebui să se poarte cu noile cunoştinţe când va pleca, dacă ar fi nimerit să se ridice cu haina şi pantofii într-o mână sau dacă ar fi mai comod să se încalţe cu fetele de faţă. După ceasul domnişoarei Adrianne ştia că se apropie timpul întoarcerii la vilă. Dar, în acele minute interveni un fapt nebănuit. Maura se înălţa deodată, indicând zarea cu o precizie puerilă, agitată şi îmbujorată ca la o întâlnire.

— Un vapor! un vapor!…

— Unde? se ridică şi d-ra Adrianne.

— Uită-te la degetul meu, îl vezi? La stânga e o coloană de fum, apoi ceva alb şi argintiu…

— Da, da, oh! da!… se bucură d-ra Adrianne. Sunt două? Nu, nu, cel de al doilea e coloana de fum, ca un miraj. Vai, e răpitor!

— Dumneata îl vezi? întrebă Maura pe Cesare, pentru întâia oară la singular.

— Încă nu… Unde spuneţi că e?

Cele două punctară zarea cu degetele, precizară, îl siliră să se ridice, exclamară, se enervară – gălăgioase şi tinere. Dar Cesare era neschimbat. A privit cu toată atenţia de care era capabil în dezastrul care se vestea, a micşorat ochii, i-a ţintit milimetru cu milimetru pe bucata de zare indicată de fete, fără izbândă. Ca să curme situaţia şi să-şi odihnească ochii, se aşeză pe nisip, prefăcându-se indiferent.

— Nu văd niciun vapor, încheie el.

— Dar e posibil? Acum e clar, definitiv clar. Mai încercaţi…

— Nu, nu e inutil, *nu văd*, răspunse aspru.

— Oh! sunteţi miop? se înduioşă domnişoara care admira pe Shakespeare.

— De ce nu purtaţi ochelari? propuse Maura. V-ar prinde bine, deşi v-ar îmbătrâni oarecum…

— Sunt puţin cam chior, rosti Cesare cu o furie care îl împiedica să plângă.

— Oh! un accident?

— Nu, m-am născut aşa…

— Exageraţi, asta vă vine din lecturi. Şi vărul meu, medicinist, a trebuit să poarte ochelari după cel dintâi an de Uni verşi taae, pentru că citea

mult noaptea; tu îl ştii, Adrianne… E un lucru comun cu intelectualii…

Cesare era tentat să-şi apuce pantofii într-o mână şi haina în cealaltă – şi să fugă peste deluşoarele de nisip. Aşadar nu vedea, desigur că începe să nu mai vadă, exact cum sugerase medicul numai cu trei zile în urmă. Câte a văzut şi a cunoscut de atunci… Dar ochii au rămas aceiaşi, minaţi, legaţi ca o punte de alge de lume. I se părea ciudată şi inexplicabilă senzaţia. Totul era ca mai înainte, toate lucrurile se aflau la locul lor, numai anumite obiecte, departe, acolo unde ochii sunt fericiţi că pot ajunge – numai acele obiecte *nu se văd*. Alţii le văd, domnişoarele le văd, vapoare sau sticle verzui plutind pe ape, – iar el nu. Şi cu toate acestea, toate sunt ca mai înainte. Aceasta era senzaţia care îl înăbuşe; că anumite lucruri nu le mai poate vedea, că cineva îl fură fără să ştie de unde, fără să ştie cum.

Cesare nu vedea nici ceţos, nici tulbure, nici lumea nu apărea străvezie, palidă sau pătată. Şi această spaimă că sunt lucruri mai departe, pe care nu le va mai vedea, îl răscolise cu vedenii şi superstiţii. Ca prin minune, toate experienţele acestor două ultime zile căzură, se desprinseră ca pieliţe uscate – şi nedumeririle zilei dintâi îl cuprinseră. îi era peste putinţă să vorbească coerent. Tovarăşele îl priveau încurcate şi compătimitoare.

Tăcuse numai câteva minute, dar domnişoarele se simţiră nesfârşit de incomodate. Atunci Cesare se ridică la întâmplare, se scuză bâlbâit şi plecă, accelerând nemăsurat paşii. Părul

părea mai cărunt în soare, faţa mai palidă, iar fuga îl gheboşa şi îl usca. Cu haina la subsuoară* apucată cum se nimerise, nescuturată de nisip, iar pantofii ţinuţi de şireturi şi ciorapii atârnând – traversă plaja spre desfătarea domnilor în pantaloni albi şi jena celor două domnişoare. Aproape de bufet se aşeză fără să se gândească la nimic, şi-şi încălţă pantofii, nepăsător la perechile care consumau pe terasă. Păstră jurnalul şi se scutură cu el de nisip în timp ce umbla. Când văzu vila.

domnului George începu să se calmeze şi se miră chiar că se lăsase intimidat de astfel de crize.

— Ceva s-a întâmplat cu mine, socoti el dezolat intrând în odaie să se spele.

Domnul George îl căută puţine minute în urmă. Apăru în pijama, fumând, bine dispus.

— Când te-ai întors? întrebă Cesare.

— N-am ieşit de loc… A fost prea cald, şi mă simţeam puţin obosit… Am dormit până la patru, apoi am scris scrisori… Unde vrei să iei ceaiul? Pe verandă e cam cald…

Începu apoi să-l descoasă cum şi-a petrecut după amiaza. Cesare, reconfortat de liniştea vilei şi de duş, povesti impresiile şi întâlnirea, evitând să destăinuiască episodul vaporului. Domnul George se însufleţi şi înşiră duzini de anecdote, pe care Cesare le ascultă numai în treacăt, gândurile lui stăruind – deşi calme – asupra singurului fapt care îl interesa din toată după amiaza.

— Ai fixat întâlnirea pe mâine?…

Cesare scutură capul, încurcat de întrebare. Tot ce vorbi apoi, fu lipsit de orice însemnătate,

monosilabe sau mulţumiri. Din acel ceas fu aproape obosit de o întrebare pe care nu şi-o putea formula. Fu atât de obosit încât de abia a putut cina. Domnul George chiar se alarmă, crezu că a răcit la plajă şi aduse pe mescioara de noapte chinină, dulceaţă şi termometru. Seara coborî cu luminile oraşului răsfrânte în mare. Aceasta fu tot ce putu vedea Cesare, fermecat de deocheala apelor. Când fu să se despartă şi-şi urară somn bun, Cesare întrebă precipitat gazda.

— Un moment te rog… Vezi ceva vapoare, spune-mi vezi? Poate au coloane de fum… Uită-te bine…

— Unde? între, bă uimit domnul George apropiindu-se de fereastră.

— Eu nu văd, ştii că nu pot vedea clar… Dar dumneata, te rog, uită-te bine, către dreapta şi stânga… Bine de tot…

— Nu, nu, la acest ceas nu vin vapoare. Ştii că portul e fără importanţă. Cursa a venit la cinci jumătate. Ultima va sosi la miezul nopţii… Alte vapoare rar se întâmplă…

Cesare mulţumi liniştit şi ură iarăşi somn bun, deşi nu erau decât nouă ceasuri. Domnul George părăsi camera preocupat, rozându-şi unghiile. Ultima sa întrebare fu.

— S-a întâmplat ceva cu dumneata? Spune-mi te rog… Sigur, nimic?

— Nu, nu, ce să se întâmple? se irită Cesare, febril.

Se înveli cu pătura mătăsoasă şi se ghemui către perete. Vântul se înteţea, perdelele tremurau. I se păru că aude ritmuri şi jazz, se

încordă să asculte, dar fu înfrânt şi adormi cu uşurinţă de bolnav.

VI.

GLORIA DOMNULUI GEORGE

Dimineaţa îl deşteptă feciorul, aducându-i cafeaua. Cesare se minună cât de întunecată era odaia şi fără să-şi încalţe pantofii, păşi grăbit către fereastră. Privi marea şi cerul dintr-o singură ocheadă lacomă. Cerul era apropiat, masă de nouri grei, de zinc. Apele erau tulburi, cu spumă, cu ciudă. Feciorul îl lămuri că noaptea bătuse furtuna.

Domnul George nu se deşteptase încă, şi nimeni nu era îngăduit să-l tulbure până ce nu sună. De cu seară poruncise, însă, tot ce trebuia făcut pentru musafir.

Era răcoare şi camera umezită de boarea marină, iritantă pentru Cedare, pentru că purta mireasma halelor* a peştilor zgârcioşi, a melcilor. Se îmbrăcă în grabă, sorbi cafeaua şi ieşi pe verandă, fără să desfacă ziarele aduse de fecior odată cu cele două perne pentru chais-longue. Se trânti moţă ind. Umezeala şi monotonia îl trudeau agreabil, îmbiindu-l cu somn de dimineaţă. Cesare rezista gândindu-se la prietenii lăsaţi în urmă. Ce va fi făcând Marta, şi directorul, şi medicul cel bun? îi era dor de Julius şi se surprindea gândind la Manoil. Scrisoarea stranie şi referinţele mistificate, şi mai ales întreg rolul jucat de tânărul demoniac – erau fapte despre care nu ştia ce să creadă. Simţea numai o nedesluşită părere de rău, şi inima i se înmuie retrăind toate acele crize şi mistuitoare contraziceri prin care trecuse fără

voie. Cesare înţelegea iarăşi – de astă dată calm, contemplativ – că schimbarea lui era definitivă, că echilibrul îl pierduse pentru totdeauna. Şi simţea că e incapabil să-şi aleagă un scop, că e prea grăbit ca să scurteze drumul, atât de grăbit şi fugărit din urmă încât nu putea face nimic altceva decât să-şi încrucişeze braţele şi să aştepte. Cum ar putea trăi cineva *un an*? Orice viaţă e ţesută din ticuri, superstiţii, pierdere de vreme, riscuri gratuite, nepăsare în risipă – şi toate acestea erau acum, pentru el, zădărnicii. El trebuia să aleagă şi să oprească numai indispensabilul, să trăiască maximul, să savureze esenţele. Dar unde să le găsească, acum? Ar fi voit să plece, dar se răzgândea întrebându-se: unde? de ce? Ar fi fost poate mai bine să se odihnească neştiut de nimeni, sau să-şi sfârşească ochii citind.

Nu se gândea de loc la stufoasele implicaţii ale prieteniei cu Haruni. Pentru creierul lui, zdruncinat de vedenii, dar nu mai puţin înfometat de realităţi, de pământul vârtos şi de văzduhul rece – acele confuze teorii eroice, acel diletantism ocult, cu toată ghirlanda de aforisme asupra fatalităţii şi libertăţii, erau simple distracţii vicioase, care îl enervau şi îl umileau. Cesare, victimă a unor întâmplări ciudate, nu credea în ciudăţenia lor. Pentru el incendiul nu avea dedesubturi; era o taină, o revelaţie, o palmă personală – aşadar un fapt. Pentru ceilalţi putea fi orice. Pentru el era *faptul*. Ceilalţi îl examinau şi filosofau, dar el îndura durerile şi toată zbaterea lui era efortul de a se tămădui. Simţea cu o penibilă precizie că teoretica e gratuită şi falsă.

Cine i-ar putea lămuri, prin vorbe şi idei, întâmplarea care se petrecuse lângă el, stranie şi vie?

Cesare era un privilegiat; era cel care suferea. E drept* o suferinţă neabătătoare, lentă şi minimalizată prin disoluţia propriei sale conştiinţe, – iar nu suferinţa eroică* mută, tragică, arhitectonică, pe care i-o atribuia imaginaţia celorlalţi. Iată, Cesare va trăi numai un an, gândise într-un timp d-ra Marta. Va umbla din cetate în cetate, va putea critica înţelepciunea catedrelor, va irosi bestialul optimism al tineretului, va injecta sensul tragic al existenţei în oameni, îi va învăţa o cale nouă, aerisită, eroică – va fi un mag, un Zarathustra, pentru că lumina e de acum pentru el o hrană, iar nu vid ca la ceilalţi, iar apropierea morţii îi dăruieşte preţuirea adevăratei vieţi. Ca un mântuitor. Cesare se jertfea pe sine. În agonie, va arăta. Orbirea lui va pecetlui adevărul revelat, pentru că nu mai era un adevăr de gânduri, ci unul de carne şi de sânge – cum spunea un autor favorit al drei Marta.

Alţii, printre care se număra şi dl. George în acele ceasuri ale confesiunilor din tren, îl socoteau pe Cesare preţios pentru că verifica sau infirma o teorie. Întâmplarea lui spărgea coaja anecdoticului şi se silueta abstractă, grea de sensuri, cu valenţă universal valabilă. Omul e preţios şi interesant prin ideea pe care o poate promova, gândise dl. George. Oamenii de toate zilele verifică acelaşi şi acelaşi vechi truism, că pâinea şi somnul sunt indispensabile, iar dragostea inevitabilă. Câţiva, numai, pot justifica

adevăruri mai înalte, iar aceştia trebuie păstraţi de societate în celule de sticlă, observaţi şi măsuraţi. A fi sau a nu fi liber, iată o problemă capitală, care se cuvine dezlegată cu material de prima mână. Viaţa lui Cesare era o fişă vie peste care niciun cercetător nu putea trece. De aceea toţi trebuiau să colaboreze la crearea unui mediu favorabil dezvoltării acestui „subiect”. Domnul George era sensibil la indispoziţia lui Cesare – când acesta înţelegea că e o piesă de studiu – dar cunoştea răsplata. Oamenii îl vor răsplăti cu glorie. Oare nu se petrece acelaşi lucru cu eroii, cu geniile, cu exemplarele excepţionale ale speţei, mistuite ca să realizeze o depăşire? Nu e destul faima, uriaşă manifestare colectivă, ecou de simpatii telurice, ca să mângâie izolarea şi arsurile oamenilor mari? Şi Cesare putea fi un astfel de exemplar, prin cruzimea menirii lui; dar trebuia mai întâi să-şi treacă probele, să sufere tragic cu dinţii încleştaţi, să-şi poarte craniul cu tâmplele cărunte în văzul tuturor, să umble împovărat de revelaţie până în ziua când lumina se va stinge pentru totdeauna, şi va bâjbâi orb, istovit, dar capabil în sfârşit *să spună ce e* dincolo. Când renunţarea la zori şi la amurg va fi pecetluită, când oamenii se vor putea convinge, pipăind, că ochii lui s-au stins, că bucuriile lui s-au smuls, că e unul singur, izolat, purificat – atunci Cesare se va putea odihni, iar numele lui va fi rostit respectuos, şi mitul lui va trăi aievea. Când toţi ceilalţi vor fi ţărână, Cesare va trăi – dacă va şti să îndure, dacă semenii vor şti să-l privească. Domnul George credea în glorie.

Cesare, însă, era departe de a-şi intui locul lui în mintea contemporanilor. Faptul că se vorbea despre el îl enerva şi îl umilea, căci oamenii nu vorbeau despre *Contra Procli* – care la urma urmelor putea fi subiect de vorbă – ci de întâmplarea lui personală, de umilinţele lui, de nenorocul lui. Un lucru refuza net, organic, aproape înspăimântat, să creadă: că nenorocul lui ar putea fi condiţionat de aiurările matematicianului, că înapoia faptului – liber şi spontan – s-ar putea distinge, cuibărită, măsluiala lui Haruni şi a lui Manuel. Desigur că aceste coincidenţe surprinzătoare pot pasiona pe cei care fac din viaţa lui o carte, aşa cum Cesare înţelesese că vor să facă. Dar pentru el această carte era mincinoasă şi inutilă.

Cesare avea, poate, însuşirea de a nu fi conştient da suferinţele lui, cum crezuse dl. George. Dar poate adevărul era mai simplu; poate el se dezinteresa de consecinţa tocmai pentru că se grăbea prea mult să le preîntâmpina. Era atât de atent la cazul lui încât pretexta cel mai neînsemnat motiv ca să-l uite. De aceea îşi trăia ceasurile la întâmplare, mai mult sau mai puţin cumsecade, reîntorcându-se în sine numai când o nouă revelaţie îi amintea finalul.

Fu întunecat toată dimineaţa, iar de la amiază începu ploaia. Pe mare se încinse hula, apele începură a vui. În verandă ploua îndesat şi Cesare a privit un tâmp clăbucii. Apoi nu mai avu nicio distracţie în afară de tovărăşia domnului George. Acesta fusese indispus; dormise peste măsură, deşi deşteptat odată în zori şi a doua oară la

timpul ceaiului. Apăru mohorât la dejun, vorbiră puţin, fără niciun interes. Ziua se sfârşi cu greu, fiecare moţăind în odaia lui. Când se întâlneau, un privitor nevăzut ar fi crezut că acei prieteni se suspectează, întru-atât era de supravegheată convorbirea. De fapt, Cesare începuse a se socoti inoportun în casa directorului. Dacă ar fi fost la un hotel, la o vilă închiriată, ar fi fost mai liber. Era stânjenit chiar de privirile feciorului. Se jena să fumeze. La ceai înghiţi numai doi biscuiţi, în silă. Dl. George probabil că înţelese aceasta pentru că îl mustră şi încercă să anime iarăşi tovărăşia în această zi de toropeală şi ploaie. Dar nu izbuti. O răceală nefirească se strecură între cei doi. Cesare se închisese în cameră până la cină. Aprinse becul de timpuriu. Se plimbă, privi tablourile cu atenţie, examină patul, aranjă lucrurile din geamantan, făcu socoteli inutile – şi iarăşi începu să se plimbe prin odaie. Ploua* storurile dinspre verandă erau trase. Se plictisea de moarte. Se dezbrăcă de două ori şi se trânti pe pat, fără să izbutească a gândi ceva ca lumea. îşi aminti o serie de lucruri inutile, le clasă, exclamă – dar nu fu mulţu

mit, ci sări din pat mirându-se: „ce dracu' am?!”

Cina fu o descătuşare. Se spălă cu îngrijire şi apăru la masă cu faţa unui liberat. Şi ceea ce e curios, dl. George arăta el însuşi reconfortat, odihnit, sănătos. Dar convorbirea nu atinse sinceritatea şi comunicativitatea dimineţii dintâi”.

În timpul cinei George expuse din nou nesiguranţa în care se afla Cesare-kpropuse o soluţie; fie că se informează prin d-ra Marta

dekţulius, fie că cere de la Direcţia Arhivelor banii pe şase” Tuni înainte, motivând un concediu de boală. Cesare acceptăpropunerea. Într-adevăr, nu se simţea de loc bine cu bani” puţini. De altfel, ar fi vrut să schimbe localitatea, să plece într-un loc mai retras. Domnul George protestă, lăudând plaja, temperatura şi solitudinea de aici; îi oferi din nou bani, împrumut. Cesare tresări, de astă dată alarmat, şi refuză cu zâmbete. Domnul George fu într-adevăr stânjenit. După ofertă, comunicativitatea iarăşi tânji. Feciorul se miră aducând cafelele şi văzându-i atât de tăcuţi, de îngreunaţi. S-ar fi spus că iar se suspectează. Însăşi Cesare observă aceasta* şi cea din urmă rămăşiţă de facilitate, de încredere, îngheţă. Domnul George se întreba dacă oaspetele nu cumva *bănuieşte*. Acei bani oferiţi prieteneşte şi respinşi de două ori cu înfiorări aproape carnale – începeau să-l tulbure. Nici el nu ştia de ce i-a oferit. Poate ca să se libereze de o stare sufletească nedesluşită, de o ghicire nefirească şi mincinoasă care îl chinuia.

După cină, Cesare ieşi pe verandă. Ploaia încetase, dar cerul era tot atât de înnorat şi marea se auzea mâniată. Umezeala îl sufocă. Pentru întâia oară în memoria conştiinţei sale simţi că tânjeşte cerul înstelat, stelele, acele chemări moarte şi inocente. Domnul George se retrase îndată în camera lui. Tovărăşia ajunsese torturantă pentru amândoi.

Din nou singur în odaie, Cesare se simţi deşert şi inutil. Ar fi vrut să citească dar, curios, nu găsi nimic în odaie în afară de ziare, care îi

erau nesuferite, astfel că fu nevoit să se dezbrace. Stinse lampa obosit, dezgustat, – enervat.

Îşi propuse să scrie a doua zi Directorului Arhivelor pentru leafă – şi să plece îndată ce va primi banii. Până atunci ar putea sta la hotel. În casa domnului George era peste putinţă să mai rămână. Simţi că e povară pe capul gazdei. Bănuiala aceasta îl intimida şi îl umilea. Dar nu el era vinovatul. Ştia că refuzase invitaţia. În general, refuzase violent tovărăşia acestui bărbat de la început, după cea dintâi privire în compartiment.

Adormi cu greu numai după ce reexamină cu grijă întâlnirea cu cele două domnişoare şi simţi iarăşi, alterată desigur, emoţia vaporului absent pe pupilă. Se minună, aproape cu părere de rău, cât de încet trece timpul.

Domnul George era tot atât de încurcat. După ce ascultase povestirea lui Cesare cu plaja şi cele două domnişoare, o trudă neînţeleasă îi seca bucuriile ceasului. Mustrări – a căror cauză Cesare nu o putea ghici – îl enervau şi îl copleşeau. Aşadar, tot ce făptuise el în acea după amiază fusese rău, fusese atentat împotriva prieteniei şi omeniej, iar el se purtase tâlhăreşte şi vulgar…

*

— Înainte ca feciorul să-l cheme pentru ceai, Cesare părăsi odaia şi se îndreptă către camera domnului George. Umbletul îi era nervos dar fără teamă. Părea mai mult pasul unui om grăbit şi nerăbdător.

— Pot să intru? întrebă el ciocănind atent.

— Dumneata? Desigur, desigur… Dar ce s-a întâmplat? se miră dl. George, ridicându-se din pat şi oferindu-i un scaun.

— Hm! ceva ciudat, ai să râzi… începu Cesare. Cum să mă explic? Să nu crezi că… Am făcut aceasta ca să-ţi dau o probă de prietenia mea, să-ţi dovedesc că încrederea pe care mi-ai arătat-o…

— Dar în sfârşit, nu înţeleg nimic; de ce nu te aşezi ca lumea pe scaun?

— Nu, nu! mă aflu bine aşa cum stau, mulţumi Cesare păstând aceeaşi stranie poziţie pe speteaza scaunului.

— Ai visat iarăşi ceva interesant cu Haruni?…

— Aş! râse Cesare, visez rar şi nu cred niciodată în vise. Faptul e că am venit să-ţi cer împrumut cinci mii…

Se opri zâmbind, dar degetele îi tremurară pe spetează. Apucă un ziar şi se juca cu el ca să-şi astâmpere nerăbdarea. Domnul George primise cererea cu o schimbare la faţă. S-ar fi spus că bucuria îi era prea mare ca să o poată crede. Nădăjduise de mult că Cesare va accepta ajutorul lui, oferit cu atâta sinceritate şi dezinteresare. Răceala cu care îl refuzase cu o seară în urmă îl chinuise. Se temea că musafirul îl bănuise, şi orice bănuială – ca şi pe Cesare – îl paraliza; de aceea, apariţia atât de nevăzută şi de deschisă a celuilalt, îl învioră. Iar când a aflat motivul acestei vizite, îi venea să sară din pat fi să-l îmbrăţişeze. I se părea că Cesare îl iartă, că poate l-a iertat.

Răspunsul lui fu o bâlbâială de fericire şi entuziasm.

— Desigur, desigur… De când te-am sfătuit să-ţi dau ceva bani… E imprudent fără, iar dacă ai făcut odată imprudenţa de a-ţi dărui economiile unui uşier… în sfârşit, sunt fericit, sunt incapabil să-ţi spun cât mă simt de fericit… Nu te gândi, nu e niciun deranj… Am bani la mine şi la banca de aici cont deschis… De ce nu vrei zece, douăzeci de mii?

Cesare mulţumi stânjenit.

— Nu, nu, mi-e prea mult chiar cinci mii… Cred că nu voi avea nevoie de ei decât pentru o săptămână, până ce vin banii de la Arhive. M-am gândit că trebuie să-mi refac garderoba, iar dacă plec…

— Perfect, perfect, cum crezi, şi dl. George îşi încălţă pantofii de pâslă şi se apropie de birou.

Cesare se intimidă puţin. Pentru întâia oară vedea pe gazdă în pijama. Şi pentru întâia oară îl vedea deschicând sertare şi numărând bancnote. Dar hotărârea pe care o luase, brusc, în zori – că trebuie să se împrumute, ca să pună capăt răcelii ce stăruia între ei şi pentru care se învinovăţise – hotărârea izbândea. Ca să dovedească celuilalt că nu priveşte, deschise ziarul. Dar dl. George se întoarse înspăimântat la foşnetul foilor şi, fără motiv, le smulse. Cesare îl privi uluit. Domnul George se fâstâcise complet.

— Nimic, nimic, zâmbi el penibil. Nu e bine să citeşti toate prostiile. Ştii că urăsc ziaristica, de când ţi-am ascultat confesiunea. Dacă vrei să răsfoieşti ceva, ia *The Tempest* ilustrată de Dulac. E favoritul neveste-mii… Nu te superi, nu?…

Apoi, cu ziarul strâns în pumn, se repezi la

biblioteca turnantă, apucă volumul lui Dulac şi-l oferi lui Cesare încremenit. îl bătu prieteneşte pe umăr. Cesare crezu că vede o spaimă palpitând pe faţa gazdei. Toate acestea i-ar fi dat de gândit dacă n-ar fi fost el însuşi într-o excepţională tensiune. Astfel că scena, cu toată ciudăţenia ei, fu trecută de ambii bărbaţi în câteva minute – dl. George întorcându-se la birou pentru bani (ziarul îl încuie în sertar), Cesare începând a răsfoi cartea, al cărei autor îl amintea întâlnirea lui de la plajă şi îl făcea să zâmbească. Se întrebă, chiar, ce vor fi făcând tinerele, şi gândi că o a doua întâlnire n-ar fi neplăcută, deşi i-ar fi fost greu, acum, să ştie în ce fel şi cu ce motive îşi va scuza plecarea zăpăcită.

Domnulu George reveni cu un teanc de bancnote. Cesare le luă fără să le numere, deşi bănui că erau mai mult decât cinci mii.

— Să-ţi dau o chitanţă? şopti el, penibil.

— Oh! nu, te rog, nu mă jigni, te rog, te rog…

— Iartă-mă, e în obiceiul meu să mă port necivilizat, râse Cesare. Dar cred că mi-ai dat mai mult decât am cerut.

— Să încheiem discuţia aceasta neprietenească, îl bătu iarăşi dl. George pe umăr. Zece mii nu e mult…

Cesare se tulbură şi aşeză pachetul pe mescioara da lângă pat.

— Am cerut numai cinci mii, pronunţă el corect.

— Eşti de o încăpăţânare, râse dl. George palid ca ceara şi tremurând.

Dar nu avu ce face, şi luă cinci mii înapoi.

Cesare găsi încă puteri să umble calm, să aşeze bancnotele în buzunarul hainei şi să apuce volumul lui Dulac. Simţea că discuţia trebuie încheiată urgent şi franc, altminteri ghici că va înapoia şi restul de bani.

— Iau cartea cu mine; e minunată.

— Oh! da, Dulac e divin. Vrei să-ţi mai dau ceva?

— Nu, e destul pentru astăzi… Vii la ceai acum, sau îl iei singur?

— Cu dumneata, desigur că eu dumneata, se bucură dl. George. Numai cinci minute dacă vei fi atât de drăguţ să mă aştepţi…

— Bun, eu ies pe verandă. E o dimineaţă superbă. Apoi cobor imediat în oraş, pentru cumpărături…

— Excelent, excelent! făcu celălalt frecându-şi mâinile.

Cesare părăsi dormitorul istovit, cu neînţeleasă agitaţie.

*

El cobora fericit spre port. Spaimele, îndoielile, premoniţiile bolnăvicioase s-au risipit în albastru; s-ar fi spus că vede pentru întâia oară marea, cerul care îl înviora. Se simţea iarăşi celulă solidară cu viaţa oraşului de golf; simţea în ritmul său ecoul semenilor, glas reconfortant izgonind singurătatea. Solfegia. Nenorocul lui, dezastrul prin care străbătuse, cel pe care îl aştepta – pieriseră. Nici el nu ştia de ce, şi nu se întreba. îşi regăsise o linişte vie, pasionată; îşi amintea atâtea zile fericite uitate.

Cobora singur cu adresele date de gazdă. Fusese fericit că dl. George nu insistă să-l întovărăşească la cumpărături, deşi îl vestise râzând (râsul acesta) că va fi înşelat peste tot. Amândoi au râs, apoi s-au despărţit.

Toate magazinele îl ispiteau, dar el căuta pe cel notat de dl. George în carnet. Intră. Prea de dimineaţă; magazinul era pustiu. Vânzătoarele îl împresurară dezgheţate, începu să aleagă cravate, să încerce mănuşi albe şi pălării de plajă.

Dintr-un rest de pudoare masculină nu izbutea să tocmească preţul costumului de baie. Pachetul ajunsese voluminos. îl mânuia o fetişcană blondă, care privea pe muşteriu cu ochi minunaţi şi fricoşi. Cesare se pregătea să plătească un cont scump. Dăduse adresa unde să fie trimis pachetul, şi vânzătoarele exclamară în cor, surprinse.

— Oh! sunteţi cu domnul George!...

În acea clipă Cesare auzi glasuri şi întoarse capul.

— Dumneata aici? Mauro, ce coincidenţă! exclamă domnişoara de la plajă, cu ochi nemăsuraţi şi uimiţi.

— Bună dimineaţa domnule... Cesare! râse cealaltă. Sau, cum să-ţi spunem? Să-ţi mai spunem „domnule” când te cheamă Cesare?

— Oh! da, ştim tot acum! reluă cealaltă. Închipuiţi-vă, chiar acum am citit despre dumneavoastră. Şi v-am recunoscut după fotografie. Citisem şi mai înainte; toată lumea ştie. Dar fotografiile erau atât de imperfecte, de unsuroase. Cea de astăzi, însă, e excelentă. Într-o „Flacăra” sunteţi cu primarul, iar în „Opinia” un

profil splendid, şi cu un admirabil articol semnat de director, alături de interviu…

— Da, da, atâtea lucruri noi am aflat din interviu! E ceva tragic, e admirabil… Şi nouă care nu ne-ai spus nimic… Păstrezi incognito, precum văd…

Cesare simţi magazinul descleindu-se din forme şi vedenii aiurite, bete, îl împresurau, îl muşcau. Gol.

Fetele şi vânzătoarele erau agitate; desfăceau ziarele, comparau fotografiile, exclamau.

Cesare se rezemă de tejghea, istovit.

— Dar nu înţeleg nimic, repeta.

— Nu te mai preface! protestă mustrător şi intim Maura. Nu eşti dumneata Cesare?

— Nu-l cunosc! se răzvrăti celălalt.

— Uf! Uf!… ai pierdut pariul şi te încăpăţânezi să păstrezi incognitul… Te ştie toată lumea. Interviul e clar şi distinct. Domnul George a precizat că te afli aici. Toată lumea te aşteaptă pe plajă, toată lumea te va recunoaşte… Haide, doar suntem între prieteni…

Vânzătoarele se aprinseră entuziaste, chemau pe patron, îl încercuiau. Dar cele două domnişoare îl înconjurară, geloase.

— De ce-ai fugit alaltăieri? îl mustra Maura.

Cesare privea năuc stolul de necunoscute. Era tentat să spună atât de multe şi atât de iute, încât nu se hotărî să înceapă. îşi aminti termenul: abulie, desigur că aceasta e abulie. Puterile, frăgezimea, încrederea îl părăsiră laş, ostil. Desigur că am să înnebunesc, gândea el. Dar cuiul de spaimă era acel interviu cu dl. George, cu

gazda; prietenul căruia i se destăinuise. Apucă în neştire ziarul. Pe întâia pagină, cu litere groase… Nu putu citi. Literele se dicotomizau împletindu-se cu numele directorului şi eu fotografia lui. Nud, era nud. Gol era înăuntru, deşert. Nimic de ce să se rezeme. Dacă ar fi putut gândi şi hotărî… Febra îi umezea ochii, îi convulsiona cu migăleală de seismograf mâinile palide, cu degete lungi, osoase.

Grupul îl privea de asemenea înciudat, pentru că Cesare nu vorbise nimic, nici nu protesta, nici nu se scuza. Rămăsese acolo, rezemat de tejghea, unde îl demascaseră domnişoarele de la plajă.

— Vii la balul de astă se ară? se interesă Maura.

Domnişoarele îl conduseră spre uşă, urmate de grupul amuţit al vânzătoarelor, cu patronul fâstâcit de tăcerea eroului.

— Doriţi ceva modele noi? zâmbi patronul.

— Oh! aşadar ai târguit, aşadar vii la bal, se bucură ÎSaura.

Cesare vorbi în sfârşit, mai mult şuierând vorba lui străină, care îl stăpânea numai în ceasurile grele, când era năpustit de împrejurări şi chinuit de oameni. Vorbi puţin, brutal. Încheie pentru sine:

— Aşadar dl. George a făcut aceasta, el a făcut-o… îşi pipăi cutremurat buzunarul hainei. Bancnotele erau acolo, înghemuite, minus suma cu care plătise contul. Se scutură. Opri pe patron.

— Hei, domnule! nu mai trimiţi pachetul. N-am nevoie de nimic. Plec azi…

— Cum se poate? Dar, cum se poate?

— Nu-mi trebuie banii, nu cer himic înapoi. Dar nu trimiţi nimic, m-ai înţeles? Să nu prind pe cineva acasă…

Vorbea şi privea atât de sălbatic încât fetele şi patronul amuţiră. Domnişoarele îndurau a doua oară nedumerirea şi jena din ziua întâlnirii. Cesare opri ziarul şi ieşi singur pe uşă, fără să spună rămas bun. Chemă cel dintâi taxi. Izbutise admirabil să se stăpânească faţă de domnişoare.

— Hei, tinere, şopti el la urechea şoferului uimit de familiaritate. Mă-nţelegi? La domnul George, ştii dumneata… Cel cu interviul la gazetă, ştii dumneata!… Ala cu fotografiile…

Prin vitrină se puteau vedea capetele vânzătoarelor înmărmurite, iar cele două domnişoare de la plajă rămăseseră în prag, stinghere şi îmbujorate. Un pachet voluminos aştepta pe tejghea, alături de patron.

— Ajuns la vilă se trezi cu un spasm, plăti, nu aşteptă restul, şi se năpusti, sărind scările, către camera domnului George. Gazda se întorcea tocmai de la baie şi se afla încă într-o pijama subţire. Când Cesare deschise uşa furtunos dl. George îşi încheie pudic câţiva nasturi şi se retrase palid către fereastră.

— Scuză-mă, începu precipitat Cesare. Cinci mii, nu? Poftim două mii trei sute… Restul îl voi da mâine. Din nenorocire cumpărasem o sumă de lucruri inutile, când am aflat… Poftim banii, numără te rog…

— Ce s-a întâmplat? pentru Dumnezeu, ce înseamnă asta?!

— Interviul, cu fotografie, cu Haruni, cu

indicaţii de localitate, cu safism, cu tot ce am vorbit în tren, la masă, aici, tot, tot…

— Dar… începu directorul palid, stană.

— Când l-ai scris, pentru Dumnezeu?! răcni stins Cesare, răguşit şi asudat. De ce l-ai scris domnule, de ce l-ai scris frate?! se crucea el, cu pumnul tremurând pe speteaza scaunului.

— Te rog un moment… Nu ştiam că…

— Când veţi şti domnilor?! când veţi înţelege domnilor?! exclamă teatral Cesare cu o crispată sinceritate.

— Nu te agita, te rog… Aşază-te, să-ţi explic… A fost numai…

— De *ce-ai spus* domnule, de ce-ai spus? Toţi mă văd acum, toţi mă ştiu acum, toţi mă arată cu degetul. Sunt gol, sunt despuiat, nu-ţi pot spune cât de despuiat mă simt… Mi-e ruşine, mi-e ruşine, frate!… începu a se tângui Cesare, năruindu-se.

Domnul George privea scena fără nicio putere, complet stăpânit de durerea celuilalt, incapabil să mângâie, incapabil să se explice. Bucuria tainei cunoscute, nebunia senzaţionalului îl stăpânise în acea după-amiază, când Cesare se coborâse pe plajă. Atunci a scris „Lumina ce se stinge „A scris tot, inspirat şi grăbit, un manuscris prodigios, o podoabă a portretisticii, o analiză care a zdruncinat calmul secretarului de redacţie şi a entuziasmat Capitala în dimineaţa publicării. Domnul George făcuse din Cesare un erou shakespearean. Aşteptând întunericul, personajul domnului George era incapabil să guste şi să savureze lumina. Era incapabil să trăiască, pentru că aştepta moartea. Era un Lazăr înviat, spunea

dl. George care-l citise pe Andreew. Era un înfrigurat din cele dintâi veacuri creştine trăind în teama profetică a judecăţii, scria dl. George care cunoştea istoria bisericii. Şi câte trăsături de tragedie în arhivarul simţindu-se instrumentul lui Haruni... Şi câtă neputinţă de a se răzvrăti împotriva menirii, şi câtă neatenţia la viaţă, şi dezorientare în tot ce se lega de viitor, şi cât de adorabilă ignoranţa acestui elenist stimat de Academii, care nu o citise pe Sapho şi nu ştia ce e safismul...

Domnul George scrisese tot, scrisese superb, flagelat de voluptatea destăinuirii, de teama că Cesare s-ar putea întoarce şi l-ar putea surprinde. Scrisese cu o indiscreţie păgână, povestind jena lui când ascultase anecdotele pornografice, povestind scena neverosimilă din tren – scrisese tot, dezgolind, arătând urâciuni şi taine, neascunzând nimic, nemascând nimic. Cesare crescuse nefiresc, proiectat luminat; fals, pentru că era prea sincer; personaj, fiind prea liniar. Publicul fusese fermecat de figura aceasta de veac grec, în luptă cu întunericul dar ignorând lupta cât şi întunericul, conştient numai de soarta lui, tânguindu-şi numai durerea lui. Cesare avea de acum un stăpân, un alt Cesare – mai puternic, mai nefiresc, mai frumos – şi actele va să fie de acum dictate de acel nevăzut personaj. Altminteri, lumea va crede că se minte şi încearcă să mintă.

Dar, în timp ce mustra cu durere pe dl. fieerge, Cesare era încă neştiutor de toată gravitatea actului. El îşi mustra prietenul pentru inumana destăinuire, pentru păgâna sfâşiere a

farmecului. Taina dintre ei, ruptă şi arătată cu degetul, sângera ca o rană nefirească de sfânt.

— Să-ţi explic „gânguri dl. George. Nu credeam că te va mâhni atât. Nu mi-ai spus nimic. Iar alaltăieri, când te-ai întors de la plajă, arătai atât de bine dispus. Am crezut că… te-am întrebat mereu dacă te simţi bine, dacă s-a întâmplat ceva cu dumneata. Nu mi-ai spus nimic… Eram prea mândru de articol… Ispita a fost prea puternică. Nu ştiu de ce am scris… Trebuia *să spun*, în public, tuturor necunoscuţilor şi tuturor bestiilor, aşa cum ştiam că nu-ţi va place, cum nu-mi plăcea nici mie, dar… a fost mai tare. N-am putut rezista. Dacă m-ai fi ajutat, dacă mi-ai fi spus că suferi, că te dor ochii, dacă ai fi deşteptat omul din mine… Singur, am fost înfrânt. Cineva din mine m-a înfrânt, cineva din mine…

Cesare ghicea că se apropie slăbiciunea cedărilor, a sentimentalelor explicaţii.

— Dar de ce ai scris, de ce ai publicat tot, acum, îndată după destăinuire, îndată după prietenie?… Cui să mă încred de acum? Am să înnebunesc, azi, mâine. Mă veţi înnebuni, cei ce vreţi să mă faceţi să cred că sunteţi prietenii mei! Ce se numeşte prietenie la voi?…

— Te rog, lasă-mă să vorbesc şi eu…

— Şi după ce vei vorbi, şi vei lămuri, şi te vei scuza? La ce bun toate acestea, acum? Unde să mă duc acum?… De ce scrieţi frate tot?… se tânguia secătuit Cesare, cu două lacrimi îngheţate la colţul pleoapelor.

Domnul George voi să înceapă, dar fraza îi amuţi. Cesare îl privea nedumerit. Scena se

desfăşura tot mai nefirească şi mai fantomatică. Cesare se aşezase pe scaunul unde, cu câteva ceasuri mai înainte, încercase să citească ziarul pe care dl. George i-l smulsese atât de inexplicabil. Creierul lui Cesare nu surprinse asociaţia, şi bănuiala nu crescu mai mult. Chiar memoria îi amorţea stinsă, ruptă de viaţa precedentă, izolată şi limitată numai la marele păcat al domnului George.

Dar atunci interveni încă un fapt, care îi clătinară mai adânc. Cesare, trezindu-se din ameţeala care îl năruise pe scaun, duse mâna la ochi şi începu să tremure fie din pricina lacrimilor, fie din pricina comoţiei, i se păru că vede mai slab. Gândul îl paraliză, înspăimântându-l – ca tot ce îi amintea în carne sfârşitul vestit de medic. Deschise ochii, încolăci odaia cu privirile în panică, se repezi către feraestră şi arătă tovarăşului marea.

— Spune-mi… vezi ceva vapoare, cu fum, vapoare cu o coloană de fum înapoaa-le? Spune!…

— E absurd… Ce vrei să spui? Cursa vine la amiază.

— Sigur, sigur!… Dar e ceaţă pe mare? spune, vezi ceată, un soi de negură fluidă, albicioasă, strălucitoare către dreapta şi stânga, dar posomorâtă spre centru?… Te rog…

— Nu, azi nu e ceaţă…

— Nu, va să zică *nu*?! întrerupse, ca muşcat, Cesare. Aşa am văzut şi eu, când am venit…

— Ce s-a întâmplat? se temu să ghicească eelalt.

— Nu văd… am început să nu mai văd.

pronunţă aiurit Cesare.

Lumina îl bătea din plin, fâşie grea, de aur. Lumină vie şi caldă năvălea dinspre mare spre vilă, revărsându-se vietate pe ferestre. Ochii lui Cesare se opriseră supţi de izvorul necurat, opriţi imaterial pe zarea care se transfigurase urâcios, întunecându-se şi poleindu-se fără noimă.

Apoi se întoarse către dl. George, mut. Gândurile domnului George: haide, haide, la picioarele nenorocitului, o îmbrăţişare; amândoi iertându-ne; poate mâine nu va mai putea vedea. Salvarea. Medicul va veni. Soneria: ssrr!… E nerăbdător, aproape nervos auzind soneria. Medicul nu aşteaptă niciodată, nu sună. El trebuie să afle uşa deschisă. Am să-l aştept eu, la poartă, eu, eu. Am să-l zăresc coborând din maşină: poftiţi d-le medic… prietenul meu… cel mai bun prieten al meu… Dar ce să-i spun frate? Mă vede? *Mai* vede încă?… În proces, procurorul: Domnule, acuzăm… Soţia: George! Cum să-i spun, mii de mii de draci”…

Îi atinse braţul, neascultător la şuvoiul de ţiuitori care-i răvăşeau creierul.

— Bine, dar cum se poate? Azi dimineaţă… Poate e numai o criză pasageră, ceva praf care te face să lăcrămezi. Să chem doctorul.

Cesare tăcea. Privea biroul, în treacăt, dar ochii îşi impuneau atenţie. Cărţile păreau că se topesc într-un solid neregulat, eu faţete colorate, margine îmbinându-se în altă margine, arătând un tot monstruos în locul părţilor. Dimensiunile se scofâlceau, se scuturau teşite într-un singur plan, tescuind adâncimea spaţiului. Cesare retrăi într-o

singură clipă halucinaţia optică a planului cu două dimensiuni, care îl chinuise în sanatoriu. Dar senzaţia «era acum diferită, atenuată. Vedea obiectele, simţea adâncimile spaţiului dintre el şi ele, numai că adâncul îşi pierdea acum prospeţimea, se ofilea, se întuneca. Obiectele căpătau margini incerte, adeseori duble şi crestate cu lumină, alteori şterse, invalide, ca şi cum s-ar fi topit în spaţiul ce le învelea. Liniile nu se mai dovedeau nete, nu mai trasau viguros contururi, nu-şi mai strigau bucuria individualităţii – ci se dilatau ca o tuşă, căpătând umbre şi penumbre străvezii. Reflexele păreau de acum aievea, pentru că arătau, ca şi lucrurile, pete de lumină.

Cesare îndura o spaimă lent şi sigur crescută sub revelaţiile odăii. Se temea să-şi creadă ochilor de cum începuse repetiţiile cu umbrele obiectelor, strângând pleoapele ca să le corecteze imaginea, fixând cristalinul printr-o crispare dureroasă, potrivind luminiţele şi privind printre gene pâlpâite ca un ochean. Cu cât strângea mai crunt pleoapele şi împietrea cristalinul, cu atât tuşa obiectelor se risipea şi spaţiul se adâncea, clarificat. Dar încordarea nu putea ţine mult. Lacrimi se adunau la colţurile ochilor şi o tulbureală pufoasă îl năpădea.

Când se apropia de cărţi, distingea muchiile şi putea citi titlurile – dar de departe de rămâneau pete colorate fără noimă, maldăr anonim de hârtie şi carton. Ascunsa patimă pentru cărţi, pe care întâmplarea cea mare nu o putuse smulge cu totul din inima lui Cesare, îndura umilită,

neputincioasă, experienţa. O părere de rău nespusă – începând a înţelege că despărţirea de cărţi se apropie, nu despărţire bărbătească, dintr-o singură smucitură, ci una lungă, otrăvitoare, picur după picur, cu regrete şi reîntoarceri şi cedări.

Îşi amintea de fapta Directorului ca de un eveniment de mult trecut, asupra căruia putea reflecta şi comenta, dar fără prospeţimea şi durerea cu care îl împovărase numai o jumătate de ceas mai înainte. Nu i se mai părea crimă destăinuirea, ci un joc inutil, bun sau rău pentru alţii, dar fără sens pentru el. Nu-l mai jignea. Tovărăşia domnului George nu i se mai părea odioasă. Dimpotrivă, neaşteptata înnourare a lumii îl înfricoşase într-atât încât singurătatea i s-ar fi părut osândă. Spaima se transforma în placidă prosteală, într-o nedumerire care începuse prin furie şi bâiguială şi sfârşea într-o rătăcire de minţi şi silnică nevoie de a fi mângâiat, sprijinit, ajutat.

Domnul George urmărea covârşit descompunerea. Încercase de câteva ori să-i întrerupă monologul dar Cesare nu aflase răspuns nimerit, nu ştia cum să se reîntoarcă la viaţă, şi tăcuse. Domnul George a tâlcuit altfel tăcerea aceasta, a tâlcuit-o exagerat, gândind că Cesare nu-l aude într-atât e de zdrobit de năpasta lui.

Totuşi, scena nu se putea prelungi. Domnul George a sunat hotărât, l-a condus, împreună cu feciorul, pe bolnav în camera lui, şi a plecat după medic. În tot timpul schimbării Cesare acţionase somnambulic, într-o subconştienţi confortabilă, mulţumind aiurit gazdei şi apoi, în pat,

întrebându-se ce s-au făcut banii pe care îi avusese în buzunarul hainei. Teama că s-au pierdut în „învălmăşeală” (era incapabil să-şi precizeze când se petrecuse aceasta) l-a străbătut iarăşi, rece şi tăioasă. Câtva timp, gândurile i s-au amestecat cumplit, pierdu sentimentul prezentului, se crezu la Paris, apoi la sanatoriu, apoi în împrejurări pe care nu le putea situa, nici recunoaşte, deşi simţea că trecuse prin ele.

Când se deşteptă, văzu cu mirare doi străini la căpătâiul patului, iar aproape de fereastră pe dl. George. Îndată ce schimbă poziţia braţului, simţi că era dezbrăcat, dezgolit aproape cu totul, şi o jenă penibilă îi stimula apatia. Trase cuvertura, cu o aruncătură nervoasă de picior. Aceasta îi învioră pe medicii străini şi-i dădu speranţe domnului George, care se pierduse de-a binelea când găsi pe Cesare în semiconştienţă şi pe fecior zăpăcit, stropindu-l cu apă şi dându-i să bea rom.

— Ce s-a întâmplat, pentru Dumnezeu?! imploră dk George pe bolnav, apropiindu-se.

— Nu e nimic, vom afla noi şi fără Dumnezeu, glumi unul din medici. Cum vă simţiţi acum?

— Mulţumesc, bine, răspunse oarecum absent Cesare.

— Să nu vă alarmaţi asupra atacului. Fără linişte n-am făcut nimic. Evident, totul provine din accelerarea spontană a miopiei, după cum colegul meu oculist a putut constata...

Colegul oculist era un tânăr universitar cu prodigioasă carieră, celebru printr-o operaţie care păruse fatală, şi printr-un tratament special al miopiei. Medicul intuise precis situaţia penibilă în

care se afla bibliotecarul după avertismentul primit în sanatoriu în chiar ziua dezlegării de întuneric. Domnul George protestase în articol împotriva imprudenţei acelui medic şi sugerase chiar un proces medical cu comisie extraordinară. Oculistul îl socotea pe acel coleg bătrân criminal în sensul doctoricesc al cuvântului. În primul rând, grăbise ridicarea bandajului, îngăduind şocurile critice să influenţeze fatal nervul optic. Apoi, îi ruinase întreg echilibrul nervos prin acel exces de sinceritate, descoperindu-i o soartă necruţătoare. Oculistul nu credea în prevestirea medicului bătrân, o găsea în orice caz pripită, arbitrară – şi socotea că, ştiinţific, orice anticipare e falsă. Ceea ce trebuia să se impună lui Cesare era prelungirea fără termen a şederii în sanatoriu, sub observaţia unui specialist, până ce cazul îşi va revela dedesubturile şi, de la un diagnostic sigur, se va putea trece la tratamentul nimerit. Violenta sinceritate a medicului, gratuita „umanitate” – cum satiriza tânărul universitar – l-a adus pe Cesare în pragul neurasteniei şi aproape de orbire printr-o epuizare rapidă a nervului optic. Câteva comoţii mai mult, şi vederea ar putea fi complet distrusă – îşi încheiase medicul expozeul, în chiar odaia lui Cesare, înainte ca pacientul să se deştepte. Acum era prea târziu pentru un tratament lent. Urgent şi indispensabil era internarea în sanatoriul apropiat, unde pacientul va fi la adăpost de şocuri nervoase, unde nu-i va fi îngăduit să citească niciun ziar (medicul aflase de la dl. George cauza tulburării), nici să primească prieteni.

— Nu vă supără o examinare sumară a ochilor? întrebă prieteneşte oculistul, scoţând din trusă un aparat ciudat, ca un soi de receptor telefonic, prevăzut cu o lupă şi o lampă electrică minusculă.

Începu prin a-i privi atent pleoapele, pe care le întorcea cu dexteritate, şi care se vădeau purpurii, umflate. Apoi îi examină pupila, urmărind jocul luminilor, pe carele improviză cu o oglindă bombată. Prin aparatul ciudat în formă de receptor, putea pătrunde mai adânc în camera obscură a bolnavului, putea surprinde mai de aproape spasmul tulburat al luminii care palpita agitată în acel cuib de catifea şi oglinzi.

— Totul e provizoriu astăzi, totul e provizoriu şi apt de a fi schimbat radical după consult, crezu necesar să informeze pe gazdă. Dar, în orice caz, domnul nu poate fi lăsat în starea în care se află. Mâine va fi internat la sanatoriu.

— Eu? protestă îngheţat Cesare. Iarăşi la sanatoriu? Pesemne că voiţi să mă înnebuniţi…

— Vedeţi? făcu oculistul către dl. George fără să răspundă imediat lui Cesare, vedeţi în ce stare l-au adus avertismentele umane ale domnului din provincie?…

— Ce avertismente?

Medicul se prefăcu că începe a-l lua în seamă.

— Dacă îmi făgăduiţi că veţi fi liniştit, vă voi spune. Dar, în interesul dumneavoastră, stăpâniţi-vă; sunteţi bărbat şi de bărbăţia dumneavoastră aţi dat deja probă… Dar aţi avut neşansa să fiţi tratat de un retrograd, de un… în sfârşit, asta nu interesează. Pentru dumneavoastră, acum un

singur lucru e de ajuns să ştiţi: că nu sunteţi în primejdie de a pierde vederea într-un an, după cum v-a speriat medicul dumneavoastră din provincie…

Cesare: poate că banii nu s-au pierdut în învălmăşeală a fost numai un vis, numai o părere nutrită de spaime. Să mă ridic acum, haide! deodată, să mă ridic! Iată cum zvârl cuvertura, la capătul patului, pe speteaza scaunului. Şi mă îmbrac. Noroc, George, noroc doctore! Haide! Jude! Ori poate… Ori poate… Oare nu mă minte…? Chelie albă, sticloasă. Cum să-i spun? Oamenii aceştia nu au nume. Chelii. Cărţi şi instrumente de argint. Doctore!…

Cesare vorbea însufleţit eu mirările lui.

— Desigur, continuă medicul, desigur că toate profeţiile şi cronologia onoratului coleg sunt iluzii, mostre de… în orice caz de neştiinţă. *Nu sunt probe*; până acum saei nu ştim decât de o reciprocă şi interdependenţă influenţă fatal produsă de neîndemânarea acelui domn… Că datorită acestei neîndemânări dumneavoastră aveţi astăzi cinci dioptrii, şase diviziuni, e altă poveste, şi vom căuta leac… Dar că veţi pierde complet vederea, că această pierdere va veni lent şi în decurs de un an, e ceva… oricum, ea să nu spun totul, e copilăresc şi e condamnat!).

— Aşadar nu voi orbi? pronunţă Cesare zăpăcit că nu poate realiza înţelesul deplin al acestor cuvinte.

— Asta în orişice caz, nu! răspunse ferm medicul.

Nu, nu, şi totuşi bucuriile unde sunt? unde

sunt? De ce-mi pare rău? Să nu-l cred. Nu, nu, n-am să orbesc! Un coşciug; aceasta înseamnă „nu”. Iar dacă spun nu, nu, nu, de o mie de ori – mii de coşciuge se îngroapă. Îngropări, ape negre, frunze negre. Oare? Frunze galbene, dar e tot una. N-am să orbesc! Haide, strigă, bucură-te! Iată că mă bucur, cât de mult, cât de mult mă bucur! Să-i mulţumesc? Iar George... Lui ce să-i spun, pentru Dumnezeu! O îmbrăţişare. Şi după, ce se va întâmpla după? Căci am să mă întorc, desigur, şi atunci... Vagoanele, unul după altul, şi câmpia palidă alergând înapoi, înapoi... Vagoanele sunt prinse în cârlige. cu miner greu, de fier. Nu se vor desprinde. Şi eu. N-am bilet, d-le, n-am bani. Dar mă *întorc*, domnule, mă întorc!...

Medicul, silindu-se să întărească bolnavul prin curinte stenice, nădăjduitoare, fonisme pline de sevă – fixa în acelaşi timp lentile fumurii într-o ramă metalică, fi-i prezentă lui Cesare o pereche de ochelari de respingătoare alură.

— Două lucruri sunt urgente şi indispensabile, se pregăti medicul de lung discurs; ochelari negri şi linişte. E – dublă defensivă; lumina nu va mai putea supăra, şi nici evenimentele. Paza de emoţii, ca şi de forme vii. Un răgim filtrat, lăsaţi totul să se retragă în umbră, să supravieţuiască în cenuşă. (Medicul se îmbujora, antrenat şi inspirat). Uitaţi totul. Nu priviţi nimic. *Tenebris et pulveris*... Mă tem să că prescriu acum lentile dioptrice forte, ajustate cristalinului dumneavoastră. O ameliorare, totuşi, veţi observa. V-am dat un minus trei care vă va ajuta.

Medicul vorbi cu o caldă şi falsă volubilitate, păstrând pedant ochelarii cu buricele degetelor. Cesare, văzând sticlele negre şi cârligele de sârmă, se posomorî. O neîncredere superstiţioasă şi o jignire nemotivată. Dar nu ochelarii îl stinghereau ci tratamentul pe care îl întrezărise în calda invitaţie a medicului. Ghicea în acel regim de umbră şi abstinenţe, sanatoriul care îi descheiase omul din el; coridor de întuneric, îmbibat în tincturi şi creolină.

Medicul îi aşeză ochelarii ca şi cum n-ar fi acordat nicio importanţă faptului, ferindu-se să-i jignească sensibilitatea. Eclipsa mohorâse complet odaia; o lumină săracă, lihnită, scursă dintr-un soare răcit şi cafeniu îmbătrânea formele şi unifica umbrele. O profeţie şi un ritm, în această lumină descompusă de sticlele fumurii. Nicio violentare din partea obiectelor, nicio surpriză în spaţiu. Sufletul putea evada oricând, fără teamă, fără viol.

Cesare zărea marea prin fereastra deschisă, dar marea părea plouată, ştearsă în estompă, lividă. Era o dungă vânătă, fără prospeţimea apelor, fără pieptul valurilor. Cele trei dioptrii pe care le lăudase medicul, nu-i foloseau mare lucru. Stăruia incertitudinea adâncimii spaţiului şi contururile erau tot atât de elastice. Privind cu coada ochilor, la adăpost de sticle, Cesare descoperea o lumină albă, vie, lichidă. Dar jocul pupilelor îl obosea cumplit. Resemnat, privea prin lentile. Doctorii şi dl. George erau înaintea lui, – bărbaţi cu totul şi cu totul de ceară.

Medicul începu să-şi expună condiţiile. Chiar a doua zi Cesare trebuia să părăsească vila

domnului George pentru sanatoriul maritim, admirabil situat la douăzeci de mile nord-vest (Cesare se întrebă unde e nordul în acest oraş). Dacă va fi nevoie, un prieten devotat sau o rudă va fi îngăduit să locuiască în sanatoriu. Dar sub niciun motiv nu-i vor fi îngăduite conversaţii stridente, lecturi, muzică, plimbări sau ceasuri de meditaţie. Liniştea trebuie păstrată prin orice mijloace. Ca să trăiască, Cesare va fi nevoit să renunţe la existenţă, la omenie, la gând – pentru un timp. O existenţă larvară nu e mai puţin eroică. decât una activă, comentă medicul.

Cesare, care refuzase întotdeauna să se gândească la viaţa pe care va trebui s-o îndure după orbire – simpla întrebare înmărmurindu-l şi răcindu-i pieptul într-atât încât găsea imediat ceva străin şi inutil de gândit – ghici că noul regim al sanatoriului era mai rău decât chiar anii de întuneric definitiv. Acea înmormântare de viu, când ştia că poate trăi, încă; acea renunţare la fragmentul de lumină care îi era încă îngăduit; acel post ascetic în care va trebui să-şi strunească sensibilitatea şi gândirea, izolarea pe care o va cultiva, prudenţa timorată şi farmaceutică – toate acestea îl înspăimântau, nu prin simplul lor fapt, ci prin îndoiala pe care o ridicau în conştiinţa lui Cesare. Dacă medicul se înşală, aşa cum spune că s-a înşelat celălalt? Dacă aceste luni, acest an va fi *adevărat* – iar după el întunericul? Cine *ştie*, dintre ei doi sau dintr-o sută? Pe cine să creadă acum, dacă unul s-a înşelat? Francheţea medicului bătrân, era plină de certitudini. Aducea o spaimă nouă, a limitei, a sfârşitului perfect obiectizat şi

fixat – dar era reconfortantă siguranţa, amăreala absolutului; un nou fatalism, pe care Cesare începuse a-l descoperi şi prin care, poate, puţina lui viaţă şi-ar fi putut găsi linişte şi puteri de îndurare. Dar cele ce reexplicase şi prescrisese, autoritar, medicul tânăr făcuseră cu neputinţă orice cristalizare a acestei consolări filosofice.

Cei doi medici părăsiră camera cu amicale sfaturi şi strângeri de mână. Bolnavul părea conştient de dificultăţile cazului şi pregătit să le înfrunte respectând prescripţiile ştiinţei.

Domrul George ţinu tovărăşie lui Cesare până seara, dar convorbirea lor fu săracă, mai mult discuţii-elogii asupra noului regim de mâine şi asupra speranţelor. Domnul George era mai liber în mişcări şi mai deschis în gând cu Cesare de când medicul îl retrăsese din sfera privilegiată a eroilor, a celor propuşi sau invitaţi la orbire. Cesare era acum un prieten bolnav şi nimic mai mult. Noua experienţă care îl aştepta la sanatoriu nu era supraumană pentru că se va sfârşi prin asigurarea şi validarea vederii, iar nu printr-o magnifică orbire. Prezenţa lui. Cesare nu-l mai incomoda şi nu-l mai paraliza ca prezenţa unui zeu în facere. Era numai un om care suferă» pe care l-a ajutat şi îl va ajuta.

Domnul George nu se mai căina cu atâta rupere da mimă pentru destăinuirea prin ziar; se întreba numai dacă va mai fi valabilă pentru acest nou Cesare fără final tragic, pregătindu-se pentru o mediocră şi iremediabilă vindecare.

VII.

BALUL

La fereastra verandei cu braţele rezemate de drug, Cesare nu se îndura să se hotărască. Nu ştia ce oră ar putea fi, dar bănuia – după răcoarea brizei şi liniştea străzilor – că se apropie miezul nopţii. Erau puzderie da stele, în cer înalt fără lună; Cesare, zărea numai un luceafăr pâlpâind dilatat şi alburiu. Prin ochelarii negri întâlnea mai multe stele, dar priveliştea era înfricoşătoare. Noaptea şi cerul erau tot una, ca un vacuum prodigios şi ireal, întunericul şi sticlele fumurii înghiţind limitele, ştergând zidurile, unificând spaţiul. Apucă atunci ochelarii şi-i aşeză iar în cutia de aluminiu. Tremura fără să-şi înţeleagă frica; pentru că trecuseră de acum multe ceasuri de când, în singurătatea camerei, depănase şi judecase noile întâmplări. Nu mai avea nimic de ce să se teamă. Stinsese becul şi privea pe fereastră marea, în noaptea înaltă. Marea se arăta acum pânză incert unită cu un orizont ghebos.

Fusese lăsat singur, pentru că dl. George îl socotea încă doborât de emoţii. Aranjase ca feciorul să doarmă pe canapeaua din antreu, iar el însuşi făgăduise să viziteze pe bolnav de două ori în cursul nopţii.

Se întreba cum să fugă. Se hotărâse îndată ce dl. George îl vestise că a doua zi, *sigur*, va fi strămutat la sanatoriul de plajă, închisoare de piatră şi sârmă, casă tămăduitoare. Ca să nu atragă bănuiala, acceptase, apoi se prefăcuse somnoros, ca să poată fi lăsat singur. În întuneric, gândi şi se socoti, şi iară-şi îl străbătu setea schimbării, a faptului, a ruperii, izbucnirea în sălaş străin.

Tresări auzind paşi de pâslă în antreu. Probabil că dL George se deşteptase, după cum îl vestise, şi se apropia pentru inspecţie. Cesare se trânti în pat şi trase pătura cu o reconfortantă şi tinerească senzaţie că se joacă, aşa cum se joacă internii în colegiu. Bucuria farsei alunga greaţa nepăsătoare care i se aşezase pe suflet. Când uşa se deschise prudent, închise ochii şi-şi normaliză răsuflarea. Domnul George se apropie de pat, aprinse lampa de pe noptieră şi îl privi cu aceeaşi alarmă care îl agitase ziua întreagă. Bolnavul ţinea strâns pătura şi, lovit de lumină, întoarse enervat capul. Dl. George îi puse, cercetător, mâna pe frunte. Nu ardea, dar faţa era, încă, congestionată. Orbitele se adânciseră mult, cu două tăieturi vinete coborând spre pometi. Expresia feţei se schimbase curios; omul părea că începe să se amuze de propria-i ruină, căci buzele zâmbeau în vis tolerant şi detaşat, iar zâmbetul de noapte contrasta stânjenitor cu acea umbră ce aluneca de pe frunte pe deasupra sprâncenelor şi întuneca povârnişuri osoase. Dl. George surprinse aceste prodigii în lumină şi întuneric; „Hic sunt leones”, cită în gând, privind fruntea palidă şi umedă. Cesare se întrebă: „ce are de gând?” întrebările îşi pierduseră rezonanţa de nervi obosiţi şi creier obsedat, erau de acum sprintene şi spontane.

Domnul George stinse lampa de pe noptieră şi se retrase cu aceeaşi prudenţă cu care venise. „Ce idee să te scoli cu noaptea în cap”, reflectă Cesare aprinzând lampa şi pregătindu-se de fugă.

Neaşteptata infuzie de tinereţe şi poftă de

risc îl ajută mult în simplificarea evadării. Nu avea nimic de luat. Păstră echelarii, şi-şi schimbă numai batista, dintr-un tic igienic, fără să ştie că – luând acea neînsemnată cârpă – anulează fermecarea desprinderii. Încuie uşa. Privi iarăşi cerul – negru-căscat, greu de stele ce nu se văd. Cu uşurinţă încălecă balustrada şi păşi încovoiat pe verandă, tiptil-tiptil, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie văzut din celelalte odăi. Teama îi ascuţea luarea aminte şi îi asigura paşii. Coborârea pe parapetul grădinii fu executată cu nebănuit calm, palmele ajungând ventuze pe zid, oasele improvizând echilibruri prodigioase, carnea căpătând masivitate de mineral sau întinzându-se arcuri şi suspendându-se în gol în ciuda gravitaţiei. Cesare începuse a crede că acele echilibre, care se fac şi se desfac cu o siguranţă de instinct, sunt atât de instabile încât o aspirare mai adâncă l-ar fi prăvălit. Dar, ca întotdeauna, reflecţiile şi nedumeririle se grămădeau după ce primejdia fusese trecută. Cel din urmă efort îl depuse, elastic şi antrenat, pe marginea şoselei.

Îl lovi o aripă de vânt, rece şi umedă. Atunci îşi ridică gulerul hainei, ascunse pumnii în buznare şi porni pe şosea, fără ţintă, devastat de mincinoasa bucurie a liberării. De-a dreapta, pe dâmb, vila domnului George stăruia privindu-l, namilă; s-ar fi spus că se însufleţise dintr-un nimic, dintr-o taină.

Erau lumini puţine la un garaj, la o mansardă, la un hotel. Şoseaua îl ducea firesc către mare. Când nu-l încolăcea vântul se simţea foarte bine, în răcoarea negustată până atunci. La un colţ se

împiedică de un pietroi alb. Durerea gleznei îl făcu să-şi muşte buzele şi să se blesteme. Ca un convoi, obsesiile luminii îl năpădiră. Se opri din mers, privind în cele patru colţuri. Aproape că se obişnuise cu obscuritatea incurabilă; dar pietroiul alb şi lung îi infirmă validitatea adaptării, lumea în care se mişca necorespunzând întotdeauna cu cea pe care o vedea. Sângera puţin; osul, însă, păstra durerea cu necaz, aşteptând parcă răzbunare. Cesare ar fi fost ispitit să lovească piatra, s-o biciuiască înjurând. Altă aripă de vânt îl deşteptă. Potrivi ochelarii cei negri. Vedenia era de astă dată cumplit de cernită, dar mai clară. Porni la drum înfuriat.

Cu greu recunoscu plaja. Valurile se încumetau acum până aproape de dâmbul nisipos, netezind grămăjoarele şi ştergând paşii. Prin ochelarii lui Cesare, plaja era acum de gheaţă neagră, sticloasă la o margine, stinsă şi brumată la cealaltă. Se opri, cu braţele încrucişate de irig, şi se minună de fotografia ce învia şi agoniza sub ochii lui rătăciţi. Marile miracole ale sticlelor şi ale miopiei erau aceste filme de întuneric, developate capricios, cu săruri de argint, cu gelatină de raze topite; cosmos minuscul şi acromatic, în care viaţa se revela ca prin lamele.

Păşi pe nisipul apos strângându-şi coatele aproape de piept. Pantofii i se udaseră, răceală lichidă îi înmuia tălpile – dar el păşea fără să se tulbure, minunat şi înfrigurat. Valurile, năruindu-se, se prelingeau suluri spumoase, trecând peste glezne şi dezgropând nisipul în jurul pantofilor. Cesare se simţi stropit până la genunchi şi începu

să ţină tot mai spre dreapta, spre dâmb. Nisipul uscat şi rece se lega acum de picioare ca o povară cleioasă şi zgrunţuroasă. Aceasta îi obosi umbletul, îi înfrigura tot mai mult trupul. Se retrase pe dâmb, scoase eu scârbă pantofii uzi şi grei, îşi înfundă picioarele în nisip şi oftă, poate de singurătate, poate de somn. Cum culcat pe o coastă, cu umărul reazăm capului, îşi aminti; ziua întâi de plajă şi-şi aminti că le întâlnise iar pe cele două domnişoare. Nu trecuse, încă, o zi de atunci, dai? se simţea cumplit de bătrân. Timpul, faptă a minţii, uluia întotdeauna pe Cesare de când începuse a-l descoperi, cu jumătate de inimă, în sanatoriu, Stătea, şi nu se îndura, să doarmă. Se simţea încă neconfortabil şi picioarele îi tremurau nervos în pantalonii uzi. Se simţi umilit şi bătut de întâmplări. îşi ascunse capul în palme. Vântul de larg îl mătura ca pe orice piatră îngropată în nisip.

În acele minute de reverie şi necaz, auzi pentru întâia oară precis şi total o muzică pe care i se părea că aude, ca prin vis, de la coborârcă lui pe plajă. Un soi da vals, sau, în orice caz, o melodie lină şi legănătoare, din Sud, din Argentina. La început crezuse că sunt zâzanii de febră – aşa cum auzise cu două nopţi în urmă – şi se temuse. I se părea că oricând un „coşmar simfonic e gata să-l invadeze. Formele şi sunetele se emancipaseră de fusul posac ce le toarce după rânduială şi le împleteşte cum se cade; ele năvăleau acum oriunde, din nimic. Îndoiala de ce vede şi aude, primul instinct revelat de întuneric.

Dar muzica se distingea acum de-a binelea, venlad. plină de tobe şi jazz. Nu izbuti să-i afle

dintr-odată sursa. Numai după ce urcă dâmbul, zări o streaşină luminată* s-ar fi spus de la o clădire vastă, dar zidită pe loc jos* oarecum limitată de grădinile şi vilele împrejmuitoare. Din cele ce-şi amintea de la dl. George, Cesare înţelese că luminile erau ale Cazinoului, iar muzica nu putea 1 decât balul pomenit de domnişoare. Se îndreptă spre lumini cu bucuria omului apăsat de singurătate. Ţinu o bună parte din drum cărarea dâmbului, paralelă plajei. Apoi coti la întâmplare, după o judecată pripită a ochiului, traversă o stradă pustie şi se apropie de sala balului.

Clădirea se deschidea maiestuos şi feeric cu două rânduri de terase spre mare; în sala centrală, balul. În toi; în celelalte camere Cesare distingea grupuri. Se minuna cum se putuse aduna atâta lume deşi sezonul era încă la început, iar plaja – când o vizitase în acea amiază – arăta aproape goală. Se apropie, ocolind un maidan, de partea pe care o crezu mai interesantă; de veranda comunicând direct cu sala de bal şi coborând, pe trei spirale de trepte, în grădină.

Se opri stânjenit descoperind câţiva bărbaţi, feţe sărmane, care se apropiaseră poate cu altă curiozitate de bal. Cesare voi să se întoarcă, dar fu sedus de posibilităţile de contemplare a sălilor, pe care le avea acel loc, comod limitat de două cărări venind dinspre maidan şi – admirabil situat în faţa porţii, a uşii principale şi a verandelor. Perechile şi orchestra, şi bufetul – toată vălwaseala gălăgioasă şi ameţitoare îl fermeca, îl păstra – aproape de lumină şi viaţă.

Se aşeză şi el, ca toţi ceilalţi, pe pământul cu iarbă puţină şi îşi încălţă complet pantofii, pe care îi purtase până atunci cu călcâiele în afară. Operaţia atrase luarea aminte şi simpatia celorlalţi privitori, pentru că recunoşteau în omul cu ochelari negri un vagabond nevrednic de lume, ca şi ei. Cesare, necăjit pe pielea umedă a pantofilor, sâcâit de ciorapii plini de nisip şi glod, nu observă acea schimbare la faţă a tovarăşilor.

Unul din ei, unul cu privire rea şi cu mâini trudite, ăl sfătui.

— Dacă te rogi de bucătar, poate că te va lăsa să-ţi Aisuci ghetele la bucătărie...

— Mulţumesc, făcu Cesare cu cel mai prietenesc glas.

Oamenii îl priviră iar. Cel cu priviri rele începu să-l descoasă, dintr-odată.

— Eşti din partea locului sau eşti străin?

— Vin dinspre munte, răspunse.

— În spital ai fost?

— De unde ştii? se înspăimântă Cesare.

— Eşti slab ca un ogar, numai piele şi os. Cum te-ai apuca de muncă, te înfundă oftica. E mai bine să te întorci la munte. Aici nu e de lucru; loc păcătos; şi nici marea nu-ţi prieşte.

— Nu lucrez nimic, îl linişti Cesare privind distrat terasa luminată. Nu prea văd bine...

— D-aia porţi sticle negre?

— D-aia.

— Adică prin ele vezi?

— Puţin.

— Mare păcat... Şi cum ţi-a venit asta, din senin? din născare?

— Din născare. Am umblat la şcoală cu ei. Acum m-am învăţat, parcă nici nu ştiu că-i am!

— Dar noaptea vezi?

— Văd şi noaptea, dar mai puţin…

— Dar luna cum o vezi?

— Lună. Numai că e mai fumurie şi mai pitită…

— Nu e verde?

— Nu, ca fumul, dar tot lună e.

— Şi tot rotundă?

— Tot rotundă, când e lună plină cum se zice…

— Dar fără sticle vezi?…

— Greu.

— Ia scoate-le oleacă… Acum ce vezi? Pe noi ne vezi?

— Vă văd… Şi casa o văd, că e luminată. Numai înapoi nu văd, că e beznă…

— Aş! e beznă pentru tine… Eu văd ca ziua…

— Şi eu văd, făcu tânărul zgribulit. Văd toate stelele, până la una. Şi cât e steaua de mică, dacă e senin* tot o văd. Frate-me, a nu vede aşa ca mine.

Oamenii tăcură, ocupaţi să privească sala cea mare, unde dansul se începuse. Cesare îşi ascuţea privirile şi prin boarea nedesluşită, încerca să recunoască perechile. Fără îndoială că l-ar fi amuzat mult să întâlnească de departe pe noile sale tovarăşe, de la plajă. Nu ar fi vrut să le vorbească, să le strângă mâinile – ci numai să le vadă, să-şi asigure prezenţa, să alunge senzaţia de izolare care îl îngheţase. Le căuta împotriva tuturor evidenţelor, le căuta deşi i-ar fi fost peste

putinţă să le vadă, cu ochii lui tulburi prin sticlele negre.

— Mă! îi reteză gândurile acelaşi om, ia spune-mi, câte degete am aici?

Cesare se întoarse şi-şi văzu vecinul întinzând palma deasupra capului, cu un zâmbet straniu de milă şi batjocură.

— Trei? vorbi la întâmplare, fără să privească.

— Aş! Cinci! Toate cinci…

— L-a înfundat, făcu tânărul zgribulit către un vecin. E orb de-a binelea…

— Păi dacă nu vezi la doi coţi, ce-oi putea vedea. acolo?

— Mai nimic, răspunse Cesare calm.

— Păi de ce te uiţi?

Cesare nu răspunse, dar îşi plecă iar capul şi începu să-şi cureţe ciorapii şi marginile pantalonilor.

— Lasă-l, mă, săracul… vorbi un altul. L-a bătut destul Dumnezeu…

Se părea că Cesare îşi sfârşise curăţatul ciorapilor, pentru că ridică iar privirile şi le îndreptă către sala de dans. Se mişcau umbre în lumina globurilor, se înlănţuiau, se străbăteau perechi perechi – şi muzica nu înceta o clipă. Cesare nu putu vedea pe cele două domnişoare părăsind sala şi traversând terasa cu mese spre vestiar. Nu le putu descoperi în grupul agitat care-şi îmbrăca pardesiurile şi se strecura, gălăgios, spre curtea cu maşini. Nu le-a văzut nici când s-au urcat în maşină. Maşina a părăsit curtea printre cele dintâi, şi claxonul a răsunat ostil şi fără rost

în faţa grupului de gură-cască. Domnişoarele râdeau amuzate şi râsul lor Cesare l-ar fi putut recunoaşte; dar nu l-a recunoscut. Numai, destul de curios, când maşina s-a pierdut după pomii bulevardului – în suflet i s-a pogorât o îndurerată, definitivă pace. I se părea că, neizbutind să-şi recunoască tovarăşele, izolarea lui e zidită pentru totdeauna. Se ridică şi îşi dezmorţi genunchii cu palmele.

— Te duci, mă? îl întrebă omul.

— Mă duc. Mi s-a făcut somn.

— Unde dormi?

— La un domn cu stare.

— E boier?

Cesare clătină capul, potrivindu-şi gulerul şi înfundându-şi mâinile în buzunare.

— Şi te lasă să umbli noaptea?

— Mă lasă… Adică, el nu ştie nimic, că nu dorm cu el…

Cesare se îndreptă spre maidan, dar spre capătul care cobora la mare.

— Mă! îi strigă omul, acolo e marea, mă!

— Ştiu, dar îi drumul mai repede.

— Fii cu ochii în patru, mă, că de… cum nu ai vederile limpezi, ferească…

— Aş, apa o văd eu bine, n-ai teamă, mulţumi râzând Cesare.

Râdea pentru întâia oară în acea noapte. Teama omului îi sugeră o legiune de gânduri pe care nu le-ar fi bănuit înainte. Cele două mări se asemănau; amândouă erau negre şi reci. Marea întrevăzută în sanatoriu şi cea recunoscută cu puţine ceasuri în urmă, erau tot una; ape fără

margini, fără rost. Numai că cea din urmă îi cufundă dintr-odată, ca să-l poarte apoi ucis şi umflat – în timp ce cea dintâi îl vrăjea lent şi sigur, legându-i mâinile, împiedicându-i genunchii, scurtându-i pieptul…

Cesare se apropia acum de problematica sentimentală şi terifiantă a sinuciderii. N-ar fi putut spune dacă cruzimea vagabonzilor îl jignise. Ceea ce îi împingea acum gândurile către hotarele nebuneşti ale pieirii în ape – era un sentiment de vastă izolare, de sălbatică singurătate. Cum se întâmplă în orice cufundare profundă, el simţea că starea de acum va rămâne pentru totdeauna astfel, că niciodată un fascicul luminos sau simpatic nu va străbate în gheţurile lui, că orice speranţă de comunicativitate, de îmbrăţişare, e absurdă. Iar sentimentul acesta îl muncea într-atât şi îşi căuta cu atâta hotărâre o albie, încât vorba vecinului de la foc, rostită, ca un sfat, fu asimilată dintr-odată şi-i trezi conştiinţa.

Cesare era incapabil să decidă dacă sinuciderea era sau nu o laşitate, o gafă morală sau o impoliteţe faţă de creştinătate. – prin simplul fapt că nu se gândise nici la moarte, la Dumnezeu, la originea vieţii şi la celelalte puncte cardinale în „filosofie”, cum numise et orice cugetare gratuită străină meditaţiilor de bun simţ.

Coborând spre plajă, intoxicat de viziuni, propuneri, contrapropuneri, ipoteze – nu întâlnea printre măştile şi gesturile sub care se manifesta marea ispită, nicio întrebare etică, nicio ezitare, nicio curiozitate legată de bine sau rău. Firesc, sincer, organic – Cesare se întreba şi stăruia

asupra confortului sinuciderii într-un anumit sens, asupra eficacităţii sale. O foarte curioasă reminiscenţă se amesteca în aceste gânduri; anume, îndoiala dacă o suprimare de felul celei propuse, e *legală*, adică dacă este conformă cu structura lui, cu orientarea sa legitimă. Şi puternice reacţii îl străbăteau din intime şi obscure zone spirituale „vestindu-l că sinuciderea nu-i aparţine, că nu-l interesează, că această activare îi e indiferentă, neavând nimic de a face ou rosturile şi necesităţile lui, îndoindu-se dacă i-ar putea satisface încai imensa solitudine care-l mâna acum spre mare. Conflictul nu se dramatiza violent, şi de aceea soluţia nu izbucnea – ci se prelungea, se dicotomiza, se repeta, fără acea senzaţie sfâşietoare de simultaneitate, ci mai-de-grabă ca o succesiune de propuneri vizualizate, contradictorii dar tot atât de interesante, care îl reţineau şi îl captivau, pe rând, fără invidie, fără dueluri. Era o suferinţă manifestată pitoresc, şi Cesare îşi asculta actorii cu o cumplită dezamăgire, începând a ghici că nu va fi o victorie finală a unui gând – ci tot el, ca om, ca bărbat, detaşat, indiferent de gânduri şi suflet, va avea să aleagă.

O dungă alburie, netezită de valuri line, se pierdea ca o pârtie de scoici până în negurile unde, ochii lui Cesare nu puteau străbate. Plaja îngheţase, resemnată, aşteptând zorii.

Frigul şi umezeala îi precipitară hotărârea. Păşi vioi şi traversă plaja. Se descălţa nerăbdător şi se înfrigură când atinse pârtia umedă, pufoasă. Dar curând valul îi udă penibil marginile

pantalonilor, şi senzaţia neplăcută de apă bătută cu nisip, îl indispuse. Se opri, cu valul înfăşurându-i fluierele picioarelor, şi-şi sumese pantalonii grei până deasupra genunchilor. Făcu aceasta cu multă atenţie şi satisfacţie, ca în împlinirea unei datorii. Pipăi, apoi, cu piciorul drept, nisipul din faţă. Era pe acelaşi plan, şi înainta fără teamă, aproape fără să observe că apa îl stropeşte până la piept. Se întreba cât de departe trebuie să meargă pentru a găsi o groapă prielnică unei scufundări bruşte şi eficace. Când apa îl cuprinse până la brâu, îşi scoase mâinile din buzunare şi le lipi de umeri, încrucişându-le. Astfel înaintă încă puţini metri. Apa era de acum mai densă, şi echilibrul lui mai puţin statornic. Încerca acea senzaţie a clătinărilor lente, a unei surpări de temelie care îndeamnă trupul să-şi părăsească poziţia perpendiculară şi să se zvârle curb înainte, înotând. Neştiind să înoate, Cesare nu se încumetă 5-ă-şi rişte pieptul încă ferit de apă. Înainta, fără să gândească nimic. Numai o părere de rău palidă ca o aluzie; „mă duc să mă înec… mă voi îneca…” Se mânia că nu găseşte, încă, motivul sinuciderii, că făptuieşte un fapt ireversibil aflându-se, încă, în dilemă. Dar era prea târziu ca să se mai concentreze. Hotărârea o luase omul din el, omul care nu se numise niciodată Cesare, care nu citise şi nu gândise.

Dar când incertitudinea poziţiei sale, ajunse intolerabilă şi greţoasă, în Cesare se produse o schimbare care-i modifică încă o dată itinerariul. I se păru că se trezeşte, ca dintr-un i descântec, şi cel dintâi gând care i se ivi în lumina înţelegerii fu

Manoil.

— Drace, se pomeni el exclamând un cuvânt pe care nu-l rostise niciodată. Aceasta e prea mult!…

Asociaţia dintre numele lui Manoil şi starea disperată în care se avântase era anevoie de explicat pe căi normale, iar lui Cesare îi repugnau misterioasele mistificări, luminile alături de drum; aşa că, întorcându-se spre plajă, renunţă la explicaţie şi se preocupă numai de un confort fizic. Spatele îi era complet îngheţat, mâinile roşii de frig, jumătate trup ud şi plin del nisip. Niciodată n-ar fi bănuit că o noapte de mai poate fi atât de friguroasă. Dar, ciudat pentru întreaga lui stare şi pentru seteav lui de odihnă pe loc uscat, în loc să/ se îndrepte dintr-odată spre plajă, o luă paralel cu malul, alegând acea fâşie de apă caldă, unde valul e calm şi mai jos de genunchi. Umbla cu mâinile frecându-şi pieptul şi umerii, cu oarecare surprindere dar fără o prea violentă satisfacţie că se salvase singur de la înec. Toată scena, în care se antrenase iresponsabil, deşi prezenta o seriozitate evidentă, deşi avea conştiinţă deplină de ea nu-l sugruma, totuşi, cu mari emoţii, cu întrebări obsedante. Renunţase cu o bolnăvicioasă uşurinţă de a rezolva asociaţia Manoil-sinucidere. Renunţase, de asemenea, să înţeleagă până la capăt nebuneasca lui încercare, venită din senin, nejustificată. Ceasul în care se hotărâse să piară ar fi putut fi tot atât de bine cel de ieri sau de mâine; nu ceasul mare, unic, revelant – ci metrul de timp cenuşiu, uscat, presat, numerotat. I se părea că se antrenase într-un rol străin, uitând că

nu şi-a jucat, încă, rolul propriu. I se părea că mersul lent spre adâncul apei era o mişcare de pioni, fericită pentru adversar, dar surprinzător de incongruentă cu jocul său, cu interesele sale. Înţelegând aceasta, se linişti, aducând pionul înapoi – şi schimbând direcţia mişcării. Cesare, nepriceput în psihologie şi ignorând toate capriciile şi cadenţele unei conştiinţe dezaxate – privea faptele prin care trecuse aşa cum erau: simple abateri nebuneşti.

Umbla pe dunga de apă puţină să ostenească, fără niciun gnd de întoarcere pe plajă. Poate trecuse un ceas de la încercarea ciudată. Cotise mai multe dâmburi mari, şi păşea acum în faţa unor deluşore calcaroase, eu tufe pitice pe creştet, cu stânci albe strivind valurile. Cesare nu vedea decât duna pământie de-a dreapta şi marea sură de-a stânga. Marea era tot atât de neagră, de rece, şi aceasta îl alarmă, începuse a crede că timpul se diluează, că tot ce se întâmplase de la bal încoace s-a precipitat într-un ceas, pentru că nu zărea niciun semn al zorilor. Prin sticlele lui, ceaţa alburie a marginilor se pierdea în acelaşi sur fundal. Iar pentru sufletul lui de orăşean, pentru emotivitatea lui de bibliotecar – deşteptarea insensibilă a împrejurimii, strania transfigurare, din întuneric în lumină, rămânea tăcuta, mută, surdă, Limitat, dispensat, fără ajutor din afară, fără punte de comunicaţie cu misterele – Cesare. ignora minunile altora şi nu şi-o înţelegea pe a lui. Trecea alături de zori, disperat de întunecarea sticlelor, de eternitatea nopţii.

Atunci fu deşteptat la umanitate de un glas

venind de pe plajă.

În cearcănul vânăt-negru ce stăvilea apele, pe o piatră scobită, se afla un bărbat, un noctambul sau poate un pescar nerăbdător de zori. Glasul îl auzea desluşit şi aproape, cu toate că valurile se tulburaseră. Omul îi cherna, pe jumătate surprins, pe jumătate mustrător. Cesare, fericit că fermecarea singurătăţii se risipise, scuturat de chemarea de pe mal, schimbă pasul şi apucă de-a dreptul spre colina nisipoasă. Acolo, ireal şi proiectat viu între umbre, îl aştepta omul necunoscut.

— Bună dimineaţa! vorbi omul, de departe.

— Dimineaţă? se miră înveselit Cesare. Unde e, să mă bucur şi eu?

— Încă nu s-a luminat bine, dar e pe aproape, explică omul. Mă mir cu un vezi zorii…

— Unde sunt?

— Dumnezeu ştie unde ar fi, reflectă celălalt, dar se arată la capătul de la miazăzi, la marginea ţărmului…

— Unde? întrebă agasat Cesare, neizbutind să deosebească străvezimea dimineţii în pânzele de cenuşă şi negreală pe care le străbătea de ceasuri.

— Dar ce, porţi la ochi? Sticle? Poate d-aia nu vezi… Ia scoate-le…

Cesare îşi aminti de ele şi se bucură ca de dezlegarea unei ghicitori sau de amintirea unei glume. Uitase de ochelari îndată ce, gândul sinuciderii îl străbătuse. îi descoperi eu bucurie, şi îi ridică de pe urechi. Erau stropiţi eu sare, asimetrici, şi arătau vechi, obosiţi.

Fireşte, zorii erau încă sfioşi, şovăitori, incerţi – dar prezenţa lor se lămurea pretutindeni, vestirea luminii se înteţea şi se revela chiar lui Cesare. Lumina se strecura de-a lungul celor două zări, şi dacă Cesare ar fi priceput tainele dimineţilor, ale deşteptărilor şi tăcerii aşteptării – ar fi recunoscut lumina în faţă-i, printre tufele colinei calcaroase, pe stânci, pretutindeni. El, însă, era însetat de lumina fizică, deplină, netăgăduită; era înfometat de obiecte, de certitudini. Poate numai spaima umbrelor, a gropilor, a iluziilor îl îndemnase să-şi aleagă drumul de apă, călcând într-un media dens, care-şi impunea precis şi evident echilibrul.

Greaţa şi ameţeala care îl înăbuşiseră, deşteptându-l când valul îl bătu în coşul pieptului, se atenuară îndată ce paşii descoperiră un teren mai ferm, şi picioarele începură să calce o apă mai puţin agitată.

Cu timpul, umbletul la câţiva metri de plajă i se păruse cel mai nimerit pe o noapte atât de lungă şi bântuiti de coşmaruri. Cu cât trecea noaptea, fără să mijească ziua, nerăbdarea şi setea pentru lumină îl îndurerau. Întâmpinarea străinului şi limpezirea zării îndată ce smulse ochelarii, îi uşurară dintr-odată mohorârea şi solitudinea. Cesare uitase, în bucuria regăsirii, că înlăturând acele sticle întunecate şi posace, lumina va topi formele, va îneca marginile într-un fundal de bumbac, iar ochii lui scurtaţi vor dibui obiectele.

— Vin dinspre, port... Caut vreo gară mică, o staţie secundară cum se zice... Nu mi-ai putea

spune dumneata pe ce drum aş ajunge mai repede? Mi s-a urât să umblu prin apă…

Străinul îl privi puţin mirat.

— Poate ţi s-a întâmplat ceva, vreo nenorocire. Arăţi mistuit, nu arăţi ca toţi oamenii, se pripi el cu întrebările.

— Da şi nu. Ieri nu. Alaltăieri da. Adică, stai, fo'» ce zi suntem azi? Dacă e dimineaţa e miercuri, nu?

— Şi dacă e noapte, nu e tot miercuri?!

— Azi-noapte nu, azi-noapte era marţi, dar *azi-noapte*, adică noaptea care va vejii, e miercuri. Adică, stai; în ce zi a fost balul?

Î…

— N-a fost joi? Desigur!… Luni, marţi, miercuri, joi… Cum se încurcă omul… Dumneata ce zici?

Străinul îl privea puţin înspăimântat.

— Şi e departe gara? reveni Cesare la seriozitate.

Pe drumul ăsta e departe, dar îţi spu» e. u cum să ajungi… Vezi fumul de la capătul dealului?

— Văd, minţi Cesare.

— Ala e fum de la maşina de apă, că pe la noi se scoate apa ou maşina. Maşina e la marginea satului. Dar până la sat ai să întâlneşti o bostănărie. Poţi întreba şi acolo de drum, că sunt oameni buni peste toată partea locului. Din sat, o iei pe şosea. Să nu mergi ziua în nămiază, că nu e fir de copac pe drum şi te loveşte soarele în creştet.

— Am înţeles… Dar gara?

— Gara e la trei kilometri de sat.

— Şi trenul care duce la port, opreşte acolo?

— Unul se opreşte, ăla care vine noaptea.

— Perfect!... Mulţumesc dumitale. Drum bun...

— Ia stai! strigă străinul din urmă, nedumerit de toată. Întâmplarea. Stai să te odihneşti oleacă; ăi pleca în urmă. Arăţi obosit şi bolnav.

— Bolnav? ai spus bolnav, nu? urlă Cesare cu o mânie care; amuţi pe străin. Adică sunt nebun, spune* nu aşa că arăt nebun, bezmetic? Uită-te la mine, de câte zile nu m-am bărbierit, şi azi-noapte n-am dormit* şi nu ştiu de când n-am mai mâncat...

Cesare se opri mirat, necăjit că speriase un biet om care, nu gândise de loc că e nebun. Dar îndoiala pe care o ghicea mijind în privirile celuilalt era atât de contagioasa, încât simţi el însuşi acea îndoială ca o gheară scurmându-l. Acea fluidă incertitudine care se leagănă între două perechi de ochi, descoperind goluri, enigme.

— De ce mă priveşti? de ce mă priveşti aşa? Ce vezi în mine?

— Mă uitam... Arăţi... Oi fi ostenit de drum...

Cesare simţi deodată oboseală sfâşietoare în mădulare. Trupul îi tremura ca în febră, cu dureri reumatice la glezne, cu frig în piept. O sfârşeală bruscă îl năpădea din coşul pieptului, secându-i răsuflarea. Tentaţia de a se trânti pe nisip şi a dormi îl învăluia ca o strigare sălbatică, aromitoare, dar se temea că, adormind aici pe plajă, va fi suspectat de eelalt şi poate pescari sau trecători îl vor întâlni şi îl vor aduce în vila domnului George. De aceea, eu o încordare care-i

plesnea vinele feţei şi îi rănea muşchii, se înălţă, privi văgăunele şterse de unde se risipea dimineaţa, şi-şi aşeză ochelarii. Lumina se topi iar în negură, dar partea de nisip calcaros se limpezi în faţă-i. Cesare porni să ureze drum bun străinului. Acesta îl privea cu frică şi nu se încumeta să-l mai cheme înapoi. Pasul lui Cesare era clătinat şi violent, trădând o vastă slăbiciune biciuită de nebunie „de voinţă. Trupul înţepenit ostil, în ochii străinului, se moleşi după puţine minute, dar nu se abătu. Spatele rămase tot ferm, coatele strânse.

Numai capul se pleca agale către umăr, către piept – şi genunchii ezitau. Necunoscutul contemplă astfel multă vreme lupta lui Cesare cu febra şi somnul. În limpezimea zorilor, departe, el îl văzu cotind spre colina albă. Silueta lui Cesare; un trunchi fără cap, cu coatele strânse, cu genunchii legănaţi; o haină prea largă pentru pantalonii sumeşi şi uzi.

I se părea că picioarele se topesc, năluci, ca şi cum s-ar coborî în calcar şi ar izbucni albe, uscate. Se crud. Dar apoi îşi înţelese, iluzia. Cesare umbla desculţ.

VIII.

ÎNEC

Curând după plecarea lui Cesare un eveniment surprinzător se petrecu la Cazino. O maşină luxoasă năvăli cu claxon violent în grădină şi stopă în faţa scării principale. Se coborâră doi bărbaţi agitaţi unul din ei trădând o reproşabilă neglijenţa în costum, purtând un fular de mătase neagră în loc de guler şi un pardesiu scurt cu

dungi. El se îndreptă direct către sala de dans. Celălalt, îmbrăcat cuviincios şi modest, se aşeză să-l aştepte re, zemându-se de portal.

Cum era aproape două ceasuri după miezul nopţii, omul îşi stăpânea anevoie moţăiala. Fusese deşteptat în puterea nopţii de stăpân cu exclamaţii şi insulte. Fusese trimis să aducă maşina unui vecin şi porniră la locuinţa medicului. De acolo, maşina se îndreptase spre bal – fără ca domnul să-l lămurească, şi fără ca el să aibă. curajul să-l întrebe. Cursele acestea prodigioase în noaptea rece erau neaşteptate şi neînţelese.

Faptul că acel musafir ciudat şi bolnav dispăruse în împrejurări atât de comice nu explica panica stăpânului; cu atât mai de greu de priceput erau cursele la medie şi la bal. Feciorul nu înţelegea folosul pe care l-ar avea cercetând astfel de oameni; mult mai eficace ar fi fost o vizită la poliţie. Fugarul ar putea fi prins înainte de zori dacă s-ar fi desfăşurat o razie la gară şi pe chei. Oraşul era prea mic pentru ca un om străin să se poată pierde, neobservat, în câteva ceasuri.

Domnul George, însă, credea altfel. De cum descoperise fuga – pătrunzând pe fereastra din mansardă* căci uşa rămăsese zăvorâtă – se alarmă. Se insulta cu jumătate de glas – în timp ce feciorul se îmbrăca zăpăcit – că nu a luat toate măsurile de precauţie cu un bolnav în plină criză, că l-a lăsat să doarmă singur în cea din urmă noapte a libertăţii sale. Totuşi, nu se putea hotărî să anunţe poliţia. O jenă nelămurită, poate responsabilitatea pe care şi-o însumase în neştire, îl împiedica să comunice oficial neverosimila

dispariţie. Simţea că trebuie să informeze mai întâi pe medicul cel tânăr.

Într-un ungher al minţii se zbătea nădejdea că poate Cesare înnebunise sau fugise într-un acces de somnambulism – şi cu întunecarea din urmă, păcatele stârnite de dl George ar fi pierit. Din dimineaţa în care Cesare năvălise în odaie dl George se afla într-o combustie perpetuă şi aceasta îi revela pretutindeni gustul cenuşii, leşietec, uscat, surpător de instincte. Niciodată n-ar fi crezut că un fapt de nimic, cum era publicarea acelui interviu, putea avea asemenea urmări. Domnul George era devastat de mustrări, era îndemnat către ispăşire, era atât de străin cu sine însuşi, atât de schimbat – încât întreaga sa conduită i se părea alertată şi ireventioasă ca într-un coşmar. Ceva din demonismul blând care agita destinul lui Cesare se comunicase, în acele puţine zile de tovărăşie, şi antitragicului domn George, în conştiinţa căruia fatalismul era estetizant şi distant, în patimile căruia nu se revelase niciodată păcatul…

Feciorul simţea că frigul şi somnul îl vor răzbate dacă nu fumează-Găsi la buzunarul de sus al vestei două ţigări răsucite de cu seară. Pipăi haina, după chibrituri. Le uitase acasă, şi. şoferul maşinii arendaşului nu fuma. Zări, însă, la câţiva paşi de poartă, jăraticul la care se încălzeau acei puţini gură-cască printre care se amestecase Cesare cu un ceas mai înainte. Coborî dezgheţat treptele şi se apropie.

În timpul acesta, dl George cutreiera sălile căutând pe medic. Era prea târziu ca să poată fi

luat în seamă, deşi intrase cu pardesiu, fular şi pantofi cafenii în sala de dans. Descoperi pe medic tocmai când acesta se pregătea să plece. Domnul George îl apucă de braţ şi-l scoase din grup cu o inexplicabilă impoliteţe.

— Ştii, a plecat Cesare! A fugit, pe fereastră… închipuieşte-ţi, ca un somnambul…

— Ce l-a apucat se miră medicul, scandalizându-se brusc.

— Nu ştiu. Când l-am văzut, pe la unsprezece, dormea. Acum un ceas am încercat să-l văd iarăşi, dar uşa era zăvorâtă… Am intrat prin balcon şi am găsit camera goală…

— Cum se poate? întrerupse iritat medicul. Ce, e nebun? Nu-şi dă seama de gravitatea cazului? Ce înseamnă escapadele astea?

— Dar a fugit, nu înţelegi? A coborât pe burlan* probabil, şi a sărit zidul grădinii… Dumnezeu ştie unde o fi acum… Ce să fac?

— Telefonează la secţie, urgent. Vom vedea apoi ce e de făcut.

— Dar eu? se tânguia dl. George.

Apoi, dezmeticindu-se.

— Nu, aceasta e inutil, *acum*. Trebuie să-l găsim – *noi*, şi dumneata trebuie să mă ajuţi…

Medicul se convinse de urgenţa cazului şi întovărăşi pe dl. George. Se hotărâră să inspecteze străzile din cartierul vilelor spre diguri şi spre gară, anunţând în acelaşi timp, direct, pe poliţaiul portului.

Coborând scările, dl. George observă absenţa feciorului şi aceasta îl înfurie brusc, o furie care îl înnăduşea şi-l împiedică să judece. îl chemă de

două ori, răcnind. Şoferul claxonă. Dl. George se impacientă. Medicul dârdâia timid de frig, mirându-se că e abia două ceasuri din noapte şi totuşi somnul îl ispiteşte.

Feciorul alergă dinspre foc cu trei bărbaţi, cu cei trei care vorbiseră lui Cesare şi-i comentaseră aparenţele.

— Unde-mi umbli măgarule? îl întâmpină dl George din cupeul maşinii.

— A fost aici! domnul Cesare a fost aici, acum o jumătate de ceas! Să vă spună oamenii şi arătă pe cei trei, agitaţi.

— Noi l-am văzut, un domn cu ochelari negri, credeam că e muncitor, că părea sărman…

— Când? Când l-aţi văzut? se precipita dl. George ceborând din maşină.

— Să tot fie un ceas, poate mai puţin, răspunse bărbatul întunecat.

— O jumătate de ceas, poate mai puţin, preciză feciorul cu importanţă.

— Nu te amesteca! îl corectă dl George.

— Ştiţi bine că era el? se interesă medicul.

— Dumnealui a fost, nicio îndoială, vorbi iarăşi omul a cărui faţă păruse rea lui Cesare. Venise să se încălzească la foc. Spunea că nu vede bine; nu vedea nici până aici. Spunea că vede luna, dar Dumnezeu ştie… A plecat cum a venit. Spunea că se duce acasă, la boier, dar a pornit spre mare, doar l-am văzut şi i-am spus-o…

— Cum la mare? Ce l-a apucat? se nedumeri iarăşi, scandalizându-se, medicul.

Dar dl. George tăcuse deodată, năruit. Asociaţii fricoase, altele temerare şi injurioase,

tăiau cercul de lumină în care dl. George respiră certitudinea, sentimentului prezentului, global, imediat, netăgăduit. Teamă, teamă, nebunia escapadei. Fugă pe bulevardul pustiu. Îl bate vântul. Dezgust. Safism, ignoranţă, întuneric. Nu are pe nimeni. Nu cunoaşte pe nimeni, toate sunt fără rost, fără miez, fără înţeles. Toate sunt inutile. Nu a trăit niciodată. Lumina a văzut-o prea târziu, după ce a ştiut că o va pierde. Laude: ce inutil retorizez… (dl. George zâmbi amuzat). Astfel am trăit întotdeauna: dintr-o eluzivă contemplaţie, exprimată perimat, fără categorice; un caiet liniat, pagini ce aşteaptă caligrafie. Asta a fost tot. Iar Cesare a trecut înainte. Unul, doi, unul doi. Plaja o vedea; marea-cea-de-taină. Atât. Cine a spus „atât”, într-o carte (în tramvai?) … *Quand meme*, Cesare a văzut marea; apa se simte, rece, umedă – ce Dumnezeu? Unul, doi, unu…

— Ce e de făcut? întrebă medicul, mai puţin scandalizat.

— Trimite un om la comisariat, urgent! se răsti dl. George ca deşteptat din somn.

— E mai bine să-l căutăm noi, acum, hotărî paşnio cel care vorbise întâi cu feciorul şi povestise scena.

— Dar nu avem felinare, nu sunt bărci, nu sunt oameni, exclamă medicul. Cum să-l găsim, presupunând că s-a înecat? Unde ş-a înecat?

Domnul George ştia; un trup înalt, cu spate zgribulit; merge, merge; valul ameţeşte la început ca un leagăn. Prostii. Ine, curi. Înecul. Pierre Loti. S.O.S. Şi mai înainte: bălţile sug apă din fluviu.

Cât timp ca să treacă, fluviul! înot, plută, corp viu ca o băşică purtat. Apa îl împinge de jos în sus cu o greutate egală a volumului dezlocuit. Aşa, sau poate ilustraţia liniată din cartea de fizică? Gimnaziu; vacanţe; luntrea, pe apa caldă a canalului; drum, sau tub din baltă? Iacob, stupid: „să bem „să bem, căci vinul e dulce!” Iacob sta la cârmă, inutil şi tolănit. Leneş. Băieţii strigau: „fum”. Băieţii: Ioan, Bill, Greierele-borţos, Dum-Dum. Luntrea patina, se scurgea cu apele. Volumul apei dezlocuite; nu. Greutatea apei; a. volumului apei dezlocuite. Bâldâbăc, bâldâbăc; dezlocuiii. Sta în aer? Nu, se răstoarnă peste om, îl apasă, îl îndeasă. Iacob, stupid (stupidul Iacob) Wallenstein. *Ich bin, der Generale Wallenstein*! Hohoho! De ce râzi mă? Wallenstein... După nuferi; barca se învârteşte în loc, spre păpuriş. Calul dracului, bâzz, bâzz. Se topeau apele; argint viu, fierbinte; ţipenie. Somn, nămiază. „Luntrea pe valuri lunecă uşor”. Taci mă!

— Un om la comisariat! Care se duce? vorbi dl. George.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebară domni şi doamne din maşinile vecine.

— Mă duc eu domnule! se hotărî tânărul zgribulit.

— Unde frate? se auzi glasul doamnei cu şal frez.

— Ia maşina, iute!

Vagabondul ezită. Mutre. Humor. Să-l înhaţe de guler şi să-l scuture: „Îţi arde de glumă, sărăcie?!” Poate e nespălat; păduchi, puncte. Toate plutesc. Toate pot pluti, cu greutatea apei

dezlocuite; a volumului de apă – sau invers.

— Pas alergător, băiete! îl îmbrânci dl. George în maşină. Să aducă felinare. Nu, stai; să trimită şalupa portului, cea cu reflector, m-ai înţeles? Spune că s-a înecat…

— Era argat?

— Boule, era Cesare! Ţine minte: Cesare de la Biblioteca Ducele Emanuele. Adică, stai; spune numai Cesare, că ai să te încurci. Ştie dumnealui; cel de care vorbesc ziarele, că va orbi.

— Ştiu eu.

— Urgent, cu reflector.

— Unde frate? se auzi iarăşi glasul doamnei.

— S-a înecat! şopti o domnişoară.

Claxonul învie ostil când maşina coti rondul de flori. Acelaşi claxon; bulevarde, globuri incendiate, cinematograf. Cine dracu' m-a pus? Nebun, un nebun, unul, doi. Cu greutatea invers proporţională. Legea gravităţii, a avortului, a protecţiei minorelor. Crxxctz!… Şoferule nebun. Dar maşina nu e a mea. Ce-mi pasă?

— Cine frate? se enerva doamna cu şal frez.

— Cesare, Madam, îl cunoaşteţi? aţi auzit de el? Cel care va orbi…

— Într-un an, desigur. Dar ce s-a întâmplat, pentru Dumnezeu!…

— În sfârşit, nimeni nu ştie… Probabil că a încercat să se sinucidă, explică politicos dar absent dl. George.

— A dispărut azi-noapte, pe fereastră, se lăsă întrebat grav medicul cel tânăr. Automatism, desigur, poate ambulatorin. Poate chiar un acces de somnambulism…

— Vai! se emoţionă doamna.

— *Maman*, e târziu, să mergem...

Mai mulţi domni ascultaseră explicaţiile scurte, iar vestea se comunică spontan în saloane. Cei care rămăseseră încă pentru dans se precipitară spre verandă. DI George ajunsese luceafărul privirilor. Mulţi îl recunoscură, îl asediară. Maşinile se îmbulzeau. Dl. George, cu medicul, cu feciorul şi o gloată de curioşi, porniră către maidan. Câţiva şoferi îi întovărăşeau cu lămpi electrice. Medicul, cu capul păzit de pluşul pălăriei, cu mâinile în buzunarele pardesiului, explica sumar şi în limbaj popular interelaţiile dintre nervi şi ochi. DL George, posomorât.

...Atunci era nămiază în toi. Barca: felie deşartă eu miros rânced de miel, de paie putrede, de sac ud în care s-au învârtit peşti şi gândaci... Bucătărie. Patul slujnicii. Cândva a păşit bâjbâind, noaptea, temerar (numărase palpitând: unul doi; trei... trebuie! unul, doi...), bolnav de friguri.

Revelaţiile erecţiunii, nutrite cu sânge roşu, sărat, zvârlit cu pompa, sânge presat de spaimă, supt din toate ungherele şi fiert în coapse. Palid. Uşa. A prins-o deodată cu braţele, coate reci peste sâni umezi. Trupul mirosea, cald şi ucigaş. „Ce faci conaşule?” Mâna deodată, acolo. Opriri. „Mă omoară boierul!” Tâmpito! îi plăcuseră sânii. I-a văzut odată, albi şi fermi, sex. Visase: îi va dezgoli, îi va prinde în palme, îi va suge. Acum, nu. Îndată jos. Pulpele, foarfec. Trecerea dintâi. Ţipătul lor, fecior şi fecioară. După; mirosul ca o pătură pe piept, pe podul palmelor; rânced (păduchi?), a untură şi a păr. Să se spele; spele, stele, thele,

telethe, the, the. Huo! Pute. Dacă spune, o omor! …

Acelaşi miros rânced în barcă. Trunchiuri albe, rumene, adolescente. Văpaie din cer, pe piepturi goale, înnăduşite, vii.

Aceasta a fost începutul: toţi sufereau de căldură şi de mirosul greu, sleit. Agonizau. Nimeni nu putea dormi. Wallenstein!! Propunerea, distracţia. Acolo, spre par, toţi deodată. Parul se zărea în mijlocul bălţii, braţ uscat înălţându-se din ape stătute. Înot cu râs, toţi deodată. Termosul cu şpriţ îngheţat, premiu. Tăiau apa caldă cu braţele, pernă în formă sub pântee, sub piept, rostogolită cu zvâcniturile umărului.

Înotul de la barcă spre par se marcase dâră vie în amintirea domnului George. Şi cum înainta posac spre plajă – convoi de amatori fără Salvare – dâra se adâncea, se desfăşura în lumină, chemându-l şi aducându-i sufletul în viaţa moartă de mult, în zilele rătăcirilor pe baltă.

Domnii care se antrenaseră cu entuziasm şi devotament pentru nefericitul Cesare, pripeau paşii, febril şi emfatic, spre mare. Parcurseră drumul în câteva minute. Coborâră alergând pe plajă. Se adunau grupuri de doi-trei, se împrăştiau, căutau în toate părţile, fără sens, privind marea şi nisipurile cu aceeaşi scrutare inocentă. Medicul se impacientă cumplit văzând anarhia salvatorilor. Ridică braţele.

— Vă rog, domnilor! Puţină ordine şi metodă… Dumneavoastră domnule, domnul de la stânga, vă rog… Domnul se întoarse oarecum amuzat ca să asculte sugestiile medicului.

— Vă rog! continuă acesta. Până ce vine şalupa cu felinarele electrice trebuie să cercetăm metodic numai plaja…

Dl. George îl asculta supus. Îi mulţumi în gând că şi-a luat rolul de căpitan al cetei pestriţe. El era de acum gâtuit de vedenia întâmplărilor din adolescenţă. Posesiunile în odaia slujnicei, pe pat murdar, în după amiezile când toţi dormeau la umbră – se învălmăşeau cu acea lungă escapadă de-a lungul fluviului, pe canal, în pustia bălţii celei manghiftuită de peşte şi stuf. Cuvinte şi gesturi şi amăreli de atunci se iveau în prag cu o promptă continuitate şi prodigioasă frăgezime. Dintr-un nimic, dl. George se desprinse de prezent şi călcă acum pe tărâm uitat.

— Nu umblaţi în toate părţile, vocifera medicul cu aceleaşi braţe ridicate. Dumneavoastră cercetaţi malul, până ce veţi descoperi urmele, se adresă celor trei vagabonzi care se întovărăşiseră cu şoferii ce purtau felinare.

— Dar cum sunt urmele domnului? se miră unul.

— Căutaţi urme proaspete. Atenţie!…

…Dâra prin apa bălţii se putea prelungi sau scurta după voie. Instinctele domnului George o foloseau drept supapă a amintirilor. îi plăcea să retrăiască acea cursă – înălţări şi rostogoliri monotone, cu efort minime – şi să întârzie asupra momentului suprem. Domnul George contempla acel moment cu o intensitate şi simpatie care îl covârşeau; scena nu se mai desfăşura undeva înapoia pleoapelor; nu o mai vedea şi nici nu o trăia. S-ar fi spus că o toropeală suprafirească îl

fixa în mijlocul curgerii amintirilor, schimbând timpul în ameţeală, tăindu-i orice comunicaţie cu trecutul şi împrejurările, strângându-l ca un cleşte cu acele imagini: parul din baltă, apa caldă, înotul săltat în ambiţia premiului. Vacuitatea universală accentua mai violent realitatea înfiptă în spaţiul bălţii.

Nu mai exista nimic altceva. Voinţa domnului George se irosise în transa care îl năpădea. Oricine i-ar fi putut porunci, orice. Erau lucruri pe care nu le mai înţelegea. Fuga lui Cesare nu mai avea sens. Medicul nu mai era medic, ci acel institutor din oraşul de pe malul fluviului. Cesare nu fugise. El venise de bunăvoie spre mare, spre largul ispititor, moarte. Venea să se înece. Lliberat de cleştele contemplaţiei, un moment din aventura nautică a adolescenţei – baltă, baltă – gândirea domnului George se repezea precis şi direct la fapte. Nu-l mai atrăgeau ipotezele şi nici frică de realităţi nu simţea. Cesare murise, înecat. Desigur. O moarte în apă, în noapte. Ar fi gândit: o moarte ca a lui, dacă întâmplarea cea mare nu s-ar fi petrecut la amiază în baltă. Subterane asociaţii îl conduceau: moartea lui Cesare, moartea pe care o ştiu, prin care am trecut... Şi totuşi sunt viu, acum, sunt viu de douăzeci şi şapte de ani, am înviat de atunci. Paradoxul, absurditatea, ameţeau pe dl. George. Ridică şi scutură capul. Grupurile se agitau. Domnul cu zâmbet amuzat (trecuseră numai câteva minute de la episodul cu medicul vociferând) îşi comunică descoperirea.

— Cesare s-a înecat!

Domnul venea către grup cu perechea de

pantofi uzi, lăsaţi de Cesare pe mal. Felinarele se îndreptară curioase către acei pantofi deformaţi şi grei de nisip. Luminile roşietice şi fasciculele lămpilor electrice se jucau sperioase, surescitate, schiţând cercuri şi prelungind fantome. Umbrele alergau. spre apă. O tăcere scurtă şi deplină, privind urmele piciorului gol. Paşi hotărâţi. Unul doi.

Pantofii vorbeau domnului George. Năpasta. Întâi pe cei stâng, stând într-un picior, cocostârc cu lentile negre, între mare şi mare. Apoi pe cel drept, stând pe piciorul gol, stângul, talpă albă înfiptă pumn în piftia de cenuşă. S-a aplecat ca să-şi păstreze echilibrul, puţin ghebos. Apoi a intrat, baie fără spaimă, faptă fără întrebări. La început, volumul de apă dezlocuit – apoi moartea.

O răceală bolnavă îngheţă în vine. Domnul George ştie. S-a desprins de pe par şi a cotit drumul apei, spre păpuriş, ca să ajungă barca din coasta. Ceilalţi înotau voinic, pe drum drept, sub soare. Barca împietrise pe oglindă. Wallenstein înălţat cu un humor simbolic pe banca de la cârmă şi proiectând termosul cu şpriţ. În jurul lui, aureolă meridiană. Cald şi miresme putrede, papuriş bântuit de libelule. Simţi iarăşi, acum, golul cu greutatea de stană, munte-fără-fiinţă, la inimă, între coaste, înăuntru. Stop. Să respire; înecăciune. Să înghită aerul din gură; apă buznă pe nări; urechile se astupă trosnind. Gura clăbuc. Întinde mâinile; cărbuni şi plumb, cad late. Picioarele se destind, cârcei metalici. Glumă? Ochii văd; păpurişul de-a dreapta, barca în apropiere, cu statuia lui Wallenstein. Râde.

Păleală rece, căci trupul se cufundă, perpendicular „înfipt în apă ca un par, trunchi ud şi cap uscat, totul şi toate sub soare. Acum, acum. Dacă mă mişc, inima se sparge, arcuri de pipotă vânătă, vietate roşie printre maţe şi grăsimi. Acum, acum. Dacă nu mă mişc, stârv greu. Apa se însufleţeşte, se înrăieşte, îl ţine şi îl trage. La început, baltă caldă şi prefăcută. Mincinoasă. Acum, babă cu arţag. Aşteaptă băieţel, aşteaptă bunătatea mea. O dezlocuieşte, încet, încet. Să strige. A strigat – apă plesnindu-l în ochi. Sunetele nu le-a auzit. Balta îl ia, cu inima prinsă în chingi. Inima. Dacă se mişcă, se sparge. Ştie. A încercat şi cuţitul s-a învârtit înăuntru. Aceasta a fost: inima. Poate cârcei, poate slăbiciune. A deschis ochii în apă; vedea ca la bazin, când înota sub apă ca să prindă mijlocul Aurorei. Porcării. Nimeni nu ştie. Ar vrea să spună acum. Ridică mâna în sus şi gândul strigă: „am sărutat sânii Aurorei sub apă!” Aude un răcnet.

— George Washington! Jorj!

De frică zâmbeşte. Pe el, pe el îl cheamă. îl cheamă Iacob, statuia, arc cu şpriţ, aureolă.

O poveste lungă şi adevărată vede şi aude. Dar o uită act cu act, precum se desfăşoară. Ştie din cărţi: omul când deschide poarta morţii, în acele clipe, îşi aminteşte viaţa. Aşadar moare. Un înecat. Moare din inimă. Moare fără să spună că a sărutat sânii Aurorei, sora lui Iacob. Ei îl vor crede înecat.

Şi nu îi e scârbă de apă; frică, dar calm.

— George Washington!…

După aceasta nimic…

— Ce-ai domnule? se sperie medicul.

Dl. George privea zâmbitor marea. Întindere curată şi mironosiţă, cu ritm potolit, odihnindu-se pentru dimineaţă.

— Ce ai domnule?

— Aşadar…

— E pierdut, e pierdut!…

— Şalupa, vine!…

Dl. George fu bolovan în panica salvatorilor. Oameni trecură prin apă, urmând dâra paşilor lui Cesare. Şalupa îşi oprise motorul şi sfârâia spume. Reflectorul – ochi alb, mort – se aprinse îndreptat spre plajă. Oamenii se feriră, orbiţi. Ceata se agita, felinarele şoferilor părând acum opaiţe. Medicul era incapabil să păstreze disciplina. Reflectorul se mişcă agale, indiscret şi stăruitor luminând, tăind canale verzi, aurii, în pânzele întunecate.

— Acolo, acolo…

— Spre dreapta, puţin spre dreapta…

— Dar de ce, frate?

— Era un geniu…

Domnişoara, agăţată de braţul domnului voinic, suspină. Doamnele se cutremurară.

— Ştia că are să orbească…

— Mare păcat…

— Ce curaj! exclamă admirativ doamna cu şal frez, care urmase convoiul şi-şi scâlciase pantofii de bal pe nisipul răscolit.

— *Maman*, mi-e frică!

Medicul era surprins de emoţia pe care o citea pe faţa pământie a domnului George. Prieteni; au fost prieteni buni. Dl. George

făgăduise să-l trimiată la sanatoriu. Iar celălalt… Ce a fost? Probabil somnambulism. Doamnele acestea inculte care apreciază curajul unui nevropat…

Încercă să-l consoleze pe director, personaj binefăcător şi sentimental, nevrednic să protejeze un nerecunoscător. DI George arăta cu adevărat năruit, cu un gol imens în ochii fără priviri. Medicul citea orice, scrutând numai faţa pacientului. El ştia.

— De ce te consumi inutil? A fost un atac neaşteptat, isteric, ambulatoriu, în orice caz un atac maladiv. Dumneata nu ai nimic de imputat. Conştiinţa dumitale…

DI George zâmbi obligat şi strânse mâna medicului. Făcu toate acestea fără să gândească. Convoi de anticipaţii. Ziarele vor scrie iar. Ziarul lui va publica aceeaşi fotografie. Secretarul de redacţie va cere telegrafic un articol nou. Biografii. Discuţii. Manoil în faţa Justiţiei.

Coincidenţe. Dl. Felix, spălându-şi mâinile: „un amic de al meu îl cunoaşte”. Arendaşul: „care, domnule?!” Domnişoarele de la plajă. Tragedie: a fost la bal, a fost la întâlnire, şi-a ţinut cuvântul şi a murit. Shakespeare. Plângeţi copii ai patriei. Corpul va fi găsit la far. A murit pentru… Pentru ce a murit? Cine l-a omorât? Eu sau el? Să recunosc, să ţip acum: eu l-am ucis, aşa să ştiţi! De ce nu ţip? Taina, taina…

— Să aşteptăm zorii sau să-l căutăm înainte? Reflectorul se stinse. Noaptea se coborî iarăşi, mai puţin dură, mai curată. Stele. De-a dreapta şi de-a stânga, tăcere, viaţă. Oamenii dorm. Ce bine eram

singur, fără el… Cine m-a pus, domnule? Dar întrebarea nu-şi mai avea puterea dinainte. DL George nu se mai simţea revoltat de inepţiile ultimelor zile, de plictiselile şi crimele în care se antrenase stupid. Se simţea liberat – dar legat de altceva, mai mare, mai aspru, poruncitor, necunoscut. Simţea că se pierde, că va cădea pe nisip dacă nu se sprijină de medic. Acesta îl privi tot atât de surprins. Domnul George plecă grumazul. Uitase de el însuşi. Uitase că nu avea pălărie. Dar încerca să şi-o scoată. Palma pipăi stânjenită creştetul şi se opri, suspendată. Domnul George simţise în preajmă sufletul mortului Cesare, şi rosti.

— Dumnezeu… să mă ierte!…

CUPRINS:

Bun de tipar: 26 august 1991

MIRCEA ELIADE

Lumina ce se stinge...

**

CASA EDITORIALA ODEON

Coperta VICTORIA VLAD

ISBN 973 – 9008 – 11 – 9

MIRCEA ELIADE

LUMINA CE SE STINGE

Roman

Casa Editorială „ODEON”, Bucureşti

Actuala reeditare reproduce textul volumului

publicat de Editura „Cartea Românească” în anul 1934 pe baza manuscrisului elaborat de autor în anii 1930 – 1931.

Faţă de această ediţie am adaptat ortografia păstrând formele lingvistice specifice autorului.

Casa Editorială ODEON

VOLUMUL II

IX.

EMMAUS

Soarele se ridică posomorât. Smocuri de nori vineţii îl aşteaptă, ploduri apoase şi reci. Marea e acum verzuie, bătută, iar din larg se repede vânt straniu-mirositor, densitate certă, herghelii ce au rupt coaja apelor năpustindu-se din adânc spre văzduh, iureş, risipiri, alge nutrite cu limfă. Mireasma începuturilor. A apelor, peşterilor, visului. Cesare păşește în neştire. S-a desprins din viaţa lui odată cu înălţarea împărătească: Soare, – jăratec, la început zeu, apoi alegorie elenă, zorzoane. A privit răsăritul năuc, surprins, deşi îl aştepta disperat de ani. O pată de lumină, un glob, o imagine. Nimic mai mult decât o imagine. Dacă întinde mâna, nu o apucă; dacă închide ochii, nu o mai vede. Dar simte soarele chiar fără ochi. Numai dacă ar muri nu l-ar mai simţi.

Se înalţă, atotvăzător.

Osteneala lui se crispa în avânt. Întoarse capul către străin (îl întâlnise acum, acum câteva clipe, îi aude încă răsuflarea în urmă) să-i spună „bună dimineaţa!”. Plaja brumată, pustie. Inaapoi, încă o dată. Trunchiul gâtului pivot pentru observaţie. Ochii lunetă. Caută, străpung. Se întorc iarăşi, spre mal, spre mare. I se pare că

vede un vapor; iată coloanele de fum. Domnişoarele n-au fost la bal, l-au minţit. Una a citit din Shakespeare, cealaltă a fumat pe canapea, răsturnată. Solitudine. Hamlet – poate l-am citit. Desigur: „vorbe, vorbe, vorbe! 4. Bun. La mănăstire acum, la mănăstire Oţelio!... Străinul s-a înecat? Nu-l vede. Când a dispărut, pentru Dumnezeu?

(Lasă pe Dumnezeu!... Idiotul!) A plecat, fugind pesemne. Altminteri l-ar vedea.

Iar lăcrămează de efortul cristalinului. Batista e udă şi sărată; noaptea întreagă a umblat prin ape. Iisus Christos? Fleacuri... De ce ai plecat domnule? *Singur*, – dar să nu-mi fie frică, să nu-mi fie!... Ce m-a apucat?... Oboseală, desigur, epuizare nervoasă, glutinoasă, domnul doctor ştie mai bine. Să vă spună dumnealui!... Haide idiotule, trezeşte-te! ăla a fugit. Mama lui. De ce îl înjur?... Dar sunt *singur*, înţelege-mă! Fleacuri!...

Porni iarăşi la drum, aţâţat de soare şi de frică. Dacă se trânteşte pe nisip, va rămâne singur. De ce mi-e frică, în definitiv? Superstiţii; ziua în amiaza mare, iar acolo satul cu maşina de apă. Oameni buni, faceţi-vă milă... Ce oameni buni... (Se înduioşează; ar plânge). Acolo sunt ei, acolo întotdeauna; ei nu pleacă. N-au curajul, n-au curajul responsabilităţii! al *responsabilităţii*.

Eu! Eu am fugit de oameni! La urma urmelor, am fugit şi nu-mi pasă de nimeni. Ce vor? Le voi scuipa în faţă: porci!

Soarele intră în nori. Cesare se opreşte, cu răsuflarea deşartă în piept. Se face frig, deodată. Iarăşi se întoarce, agil şi nervos. Dacă străinul se

ascunde, îi va putea surprinde. Face câţiva paşi, silindu-se să pară netulburat, natural, un om ca toţi oamenii, care îşi vede de drum. Apoi sare deodată înapoi. L-am prins, piticul! E acolo, pitit după stâncă. Mă observă. Crede că sunt nebun, licheaua…

Aşază ochelarii cu mâinile tremurând, şi îi presează spre ochi, pupilele sorbind sticlele. E acolo, sunt sigur… Aşteaptă, fixând piatra. O piatră. Nimeni. Vântul. Ce mă fac? ce mă fac?…

Porni iarăşi, hărţuit de singurătate. Norii, pânză peste zi. Responsabilitate. Piedicile în drum, hop peste ele. Voiau să mă pună în azil, orb şi nebun. Noi, primarul urbei etcetera. Cesare al nostru – vivat! Iar eu în azil. Că n-am bani…

Pauză. Umblă totuşi, minune. Trupul îl simte ca pe un sac greţos. Ştie că dacă se opreşte din mers, dezgustul de durerea cărnii îl va-Jnib QlnăvLUmblă-impiiTS din urmă, negura necunoscută unde s-a ascuns străinul. Aa! Ştiu acum. Nu s-a ascuns, nici nu s-a înecat. A stat acolo, locului. Dar nu-l văd, aceasta e tot, *nu-l văd*. Omul invizibil. Dacă mă atinge, mă sperii, leşin… Stai la un loc! Unde-eşti domnule? V-aţi-ascunselea, hai?… Nu-l văd, nu-l văd… La un metru dacă e, îl văd, căci e om. Luna e mai mare şi de aceea o văd pn cer, mai palidă şi mai murdară, dar tot lună, tâmpita. Iar el nu se poate ascunde la un metru, căci la un metru văd, ce Dumnezeu?! La doi metri? Văd. La trei? Văd. Patru* cinci, văd, văd, văd! Douăzeci şi cinci de mii? Ha-ha-ha! nu-mi pasă; asta înseamnă că a fugit. Dar nu e lângă. mine. De ce să mă sperii? Un braţ la stânga, unul

la dreapta, o pasăre pe nisip, şi nimic nu mă poate atinge; nu mi-e frică. Noli me tangere!… Buun.

Umblă cu braţele răşchirate, iar. vântul îl suflă dinapoi. Ajutorul acesta neaşteptat îi uşurează povara. Picioarele se mişcă aerian şi curb. Toate încheieturile îi sunt dezarticulate, dezordonate – dar nu le simte. Simte numai o umflătură enormă în carne, peste tot, ca o* bubă ascunsă. O jenă gâdilătoare la coada spinării, care îl excită şi îl enervează – şi o greaţă dilatată la toate simţurile. Automatismul asociaţiilor îl depărtează iar de Frica omului ascuns. Braţele cad, tot mai curbe, moleşite. Le descoperă surprins bătându-i coapsele. Ce sunt astea? Mâini. Braţele mele, mâinile mele, degete „unghii. Încearcă să le fixeze în buzunare? Dar mâinile se emancipează, se desfac şi se destind pe şolduri, cu neputinţă să rămână încarcerate. Cu cât Cesare le priveşte iritat şi cu* cât încearcă să le stăpânească, mâinile cu atât mai mult; se enervează şi se zbat. Tremur filifdrm. Ale mele? Par şerpi albi. Au tot ce le trebuie: trunchi, capete, ochi, şi. sunt rele. Stă în loc să le privească. Nu înţelege nimic. O ameţeală: care e la început? eu sau ele? Dar vântul îN împinge. Le trânteşte; mâinile se bălăbănesc, legănate, 8 amuzate. Cesare nu se aştepta să le vadă revenind la echilibrul prudent şi comod, spânzurând de aceiaşi umeri 4Să sfârşesc. eu atâta analiză! Exclamaţia îl reconfortează şi porneşte la drum întărâtat.

Soarele e de-a binelea în nori. Răcoare; vânturi din larg, dinspre câmpie.

* * *
*

— Să-ţi mai dau, mă, brânză?

— Dă-mi, dar nu caş. Caşul e nesărat şi mi se apleacă.

— Dar costiţă vrei?

— Dă-mi!

— Mă, de când n-ai mâncat? spune drept!

— O fi o zi, poate ar fi două…

— Şi dacă te duci în sat, de ce n-ai luat-o pe şosea, că e drumul de-a dreptul?!

— M-am rătăcit.

— Ziua în nămiază?!… De câte sute ai băut, spune drept?!

Cesare se căzni să înţeleagă, dar tâlcul sutelor băute nu i se lumină. Privea plin de îndoieli pe omul scund, în pantaloni largi şi surtuc albastru, care îl ospăta la umbra de rogojini, în bostănărie. Nu-l cunosc, jur că nu-l cunosc! Atunci cum îmi dă de mâncare?

— Mă, când am venit eu aici? întrebă brusc pe paznic.

— Acum vreo două trei ceasuri, ce, ai uitat?

— Trei ceasuri? Dar ce am făcut tot timpul?

— Ai dormit, ca omul frânt.

Nu-şi amintea. Negurile din care venise, care stăruiau în jurul capului – să-l cuprindă iarăşi, poate pentru totdeauna – îl înfricoşau. Îi era frică, o frică de animal ameţit, sentiment haotic, terifiant.

— De necrezut, de necreitzut, murmură el.

— Ce e de necrezut? întrebă omul curăţând un castravete şi presărându-l cu sare.

— Adică să nu-mi amintesc nimic?

— Fugi mă, că eşti beat!

— Zău nu. Cum am venit aici? Singur?

— Cum te văd.

— Aa! asta-i bine. Atunci, el s-a înecat!

— Zg-se „înece, mă?! – înti, ebă surprins paznicul, cu castravetele crestat în patru şi atârnând bleg, ud de sare.

Cesare nu-l auzi şi nu-i răspunse. Zâmbea cu o satisfacţie vădită, zâmbea aproape răutăcios. Toată lupta lui cu străinul nevăzut, se încheiase de acum. Nu-şi amintea de nimic altceva, decât de un străin pe care îl întâlnise în zori şi care îl urmărise de atunci cu o voinţă aprigă, ascunzându-se pretutindeni, lăsând să i se audă numai paşii şi să i se vadă numai umbră.

Încercase de atâtea ori să-l descoasă, de nume, de vreri. Străinul era mut, era stană de îndată ce îl întreba. Când pornea la drum, îl auzea şi pe celălalt. Câteodată râdea. Cesare sărea muşcat înapoi. „De ce râzi mă?”. Dar nu i-a răspuns niciodată. Şi asociaţiile bolnave căutau răspuns. „N-o fi umbră?” se întrebă el, obosit de căutare. „Desigur că e umbră. Nu mai mă gândesc!”. Dar străinul stăruia să-l urmărească în ciuda hotărârilor lui. Şi nu-l urmărea ca o umbră, ca o închipuire – ci ca om ascuns, sau poate înger.

Dar lupta o uitase. Ajunsese la bostănărie cu ochi speriaţi, cu sânge şiroind la genunchi, buruieni chimpoase. Ceruse apă. A băut câineşte, apoi, când l-a întrebat paznicul dacă mănâncă, a răspuns „da”, şi s-a culcat.

— Şi ştii bine că s-a înecat?

— A căzut în mare.

— Când?

— După ce am venit aici.

— Păi să te duci să spui jandarmului.

Cesare privea atent o namilă cafenie la capătul ogrăzii. Urs nu e, dar nici câine nu e, căci e prea mare. Căută ochelarii. Îi găsi, aproape rupţi de atâtea priponiri dibuite şi nervoase.

— De ce pui sticle mă?! nu vezi?

— Nu văd în soare.

— D-aia sunt negre?

— Hm!… E câine, e dulău…

— La el te uitaşi? De ce nu m-ai întrebat pe mine?…

Umilinţe. Să-i spun? să nu-i spun?

— Te pot întreba toate? Te pot întreba dacă e senin său întunecat, sau dacă e primăvară, sau dacă a plouat? Ce să fac atunci cu ochii mei?

— Păstrează-i mă, păstrează-i…

Cesare îşi sfârşi bucata de slănină rezemându-se tot mai comod de cocenii umbrarului. Descoperise acea voluptate a membrelor liberate de bun simţ şi corectitudine. Era zdrenţăros, fără ghete, însângerat, şi cu faţa nebărbierită, cu părul încâlcit, sărat. Se întinsese, lung, cu un braţ la căpătâi iar cu celălalt pipăindu-şi băbeşte coapsele. Evalua durerile senin, fără să se mire sau să exclame. Îşi recunoştea trupul zdrobit şi scrijelit, dar un irezistibil sentiment de plinătate şi împăcare îl purta. Durerea se cobora de acum în carne, în oase, şi coşmarul străinului ascuns începea să-l lase. Se grăbea şi el către peştera izmelor şi duhurilor, de unde scăpaseră

musafirii din noaptea trecută. În locui, o durere omenească, localizată, ucigătoare, fără febră; sarcină de plumb de-a dreptul pe oase, sau carnea bătută cu vergi, icnind.

Stătea sub umbrar ascultându-şi sângele, şi fără să gândească nimic. Durerea reală îl înviorase. Mirosul de slănină, de pâine uscată, de brânză şi bostani – începea să-i împrospăteze asociaţii corecte, cu gospodării şi grădinării. îşi întindea mădularele şi se lăsa purtat de închipuiri ocazionale. Sunt stăpânul unei grădinarii. Niciodată nu mă voi duce la oraş. Mă deştept în zori, pe malul mării, o carte, un far. Asini trec pe plajă. Înapoi e maşina de apă. E mult praf, alb şi gros, decor de nisip, deşert. Trec agale şiruri de cămile. Egipt. Orient, fuga copilului sfânt, la Beth... Bethleem sau Beetleen? în sfârşit, în Palestina. Tablouri lucrate cu mâna: ieslea cea sfântă. Şi dacă vine înapoi, dacă vine încă o dată, pe asin, cu raze şi palmieri?...

Soarele se cobora. Să fie două ceasuri? Nu-l întreb. Cum poate şti el timpul mai bine ca mine? Chiar dacă ar avea ceasornic. O duzină de rotile şi gumilastic: arată timpul. Ieri n-a fost ieri. Nu 24 de ore, ci 240. Şi azi). azi a fost întâi iarnă, apoi primăvară, iar acum e vară. Ceabsurd lucru, ceasornicele. – filosofă Cesare căutându-şi neostenit o poziţie mai puţin dureroasă. Omul îi adusese castraveţi curăţaţi şi săraţi de-a gata pe un taler de lemn, negru şi mustind. Era sătul. Feliile albicioase şi sticlind de sare, tăiate cu briceagul, nu-l ispiteau.

Să mă duc în sat acum, sau să rămân noaptea

aici?

Noapte cu stele, tot atâtea candele oglindite în mare. Nu; cădelniţe. Le pleacă vântul, pe un val, pe altul. Cădelniţe, verzi sau aurii. Departe. Singure, şi nu gândesc niciodată nimic. Nici nu simt, nici nu mor. De piatră; de foc; la urma urmelor, numai o imagine, rece şi verde, pâlpâindă. Ce greu e să filosofezi… Prostii… Să mă duc în sat? E departe, e cald. Au să râdă oamenii de mine, că sunt desculţ. Un vagabond; din Caucaz, din California? N-am fost la război, n-am fost. Ce-am făcut? În arhive. Porcii – m-au ţinut să le păzesc arhivele. N-am fost în război, acesta e păcatul meu. Haruni a fost, şi a murit. Nu era mai bine? Istoria prin explozii, cum spunea el. Ce bine era atunci… Bani destui, nu mi-era teamă de ochi, puteam face orice. Liber. Atunci eram liber – sau acum? Asta înseamnă că pot face ce vreau. Orice. Numai să gândesc că e bine, şi fac. Numai să ştiu că îmi place. Asta înseamnă libertate. Orice. Am fugit, şi fug. Nimeni n-a avut curajul…

Soliloquiul devenise acum monoton, fără nicio ordine, simplu registru de amintiri şi imperative care treceau prin conştiinţa adormită. Rămas singur, Cesare acceptase tentaţia somnului, fără nicio rezistenţă. Părul i se răvăşise pe braţ. La tâmple era cărunt, aproape argintiu, dar faţa – cu toată osteneala – arăta tot tânără. Numai orbitele se adânciseră scheletic, albastre şi mate. Oasele feţei şi fruntea îi străluceau. Pieptul îi sălta, încă, agitat de osteneală. Genunchii îi tremurau insensibil.

Atunci un trecător se opri sfios la poarta de

spini a grădinăriei, uitându-se pretutindeni după câini. Cum sta sub umbrar, singur, Cesare îl zări şi, la început, se sperie. Fără voie îşi aminti de străinul din febra lui. Aşeză din nou ochelarii. Atât cât putu judeca din depărtare, drumeţul nu arăta ca acel străin din zori. îl aştepta să intre, păstrând ochelarii şi acoperindu-şi picioarele cu un sac.

Omul venea cu pas nesigur. În mâna dreaptă avea un baston simplu, iar cu pumnul stâng îşi susţinea legătura din spate. Avea barbă neîngrijită, ochelari de muncitor şi bocanci. Faţa lui arăta speriată, deşi ochii înotau într-un calm şi o bunătate nefirească. Cesare aştepta pe necunoscut în capul oaselor privind vag prin pupilele micşorate.

— Pot avea puţină apă? întrebă omul.

Glasul i se păruse cunoscut. Dar nu cel de azi dimineaţă. Nu era nici de la vila domnului George. Mai de mult, mai de mult, înainte de întâmplare. Îl străbătură fiori ca în aşteptarea dezlegării unei surprize. Omul îl privea, a şi jder ea.

— Cesare! şopti el cu o prodigioasă încetineală.

— Cum de ştii? sări Cesare din culcuş. De unde ştii că mă cheamă astfel?...

Omul înghiţi în vânt, de emoţie sau de bucurie. îşi lăsă sarcina jos. Taina lui irita nespus pe Cesare.

— Nu spui? se pripi Cesare, nerăbdător.

— Sunt Jacob, vorbi eelalt simplu.

— Care Jacob? Nu cunosc! se răsti Cesare cu aceeaşi violenţă care îl cuprindea întotdeauna în împrejurări necurate.

— Mă cunoşti bine, reluă eelalt. Jacob de la Bibliotecă…

Cesare se lumină. îi apucă mâna, o mână care îşi păstra încă eleganţa feminină.

— Dr. Weinrich, dr. Weinrich…

— Dr. Weinrich a murit, nu ştii? Eu sunt Iacob Weinrich, fratele Jacob…

— Dar bine, e de necrezut să vă întâlnesc tocmai aici…

— Ssst! făcu celălalt eu taină în ochi. Pe tine te căutam. Nu vezi semnul?…

Ochii lui erau blânzi şi lăcrimaţi, dar pe Cesare îl neliniştiră. Vorba profesorului avea nelămuritul misticilor sectari, al oamenilor hrăniţi cu evanghelii răstălmăcite sau vieţile sfinţilor. Privirile lui nu se opreau asupra obiectelor nici nu se adânceau în ochii celuilalt, ci alunecau ca pe un val de zări. Sorbite de o depărtare vagă şi iluzorie, nu aveau fixitatea contemplaţiei, a ochilor care recunosc lumea global, static. Erau priviri infirme, femeieşti, obosite şi exaltate. Pe Cesare îl indispuneau şi îl înspăimântau, ca orice ademenire de boală.

Te căutam să te vestesc: sora noastră moare! înţelegi? moare! vorbi şoptit dr. Weinrich.

— Care soră? se feri Cesare să înţeleagă.

— Sora Melania, ştii bine. Are să moară în spital.

Doamne, Doamne, o torturează! grozav o torturează în spital. Nu ţi-e milă?…

— Melania?

Veneau, ropoteau, amintiri nebănuite, senzaţii fragede, de ieri, întrebări şi doruri, marea enigmă

a focului şi a Melaniei goale. Melania, – numele acesta de fată dădea un sens tuturor ultimelor întâmplări, care altminteri ar fi fost numai fapte fără rost, neverosimile, fapte închipuite din cărţi. Viaţa lui ar fi roman, fără numele Melaniei. Şi a uitat-o. A plecat, s-au întâmplat toate cum s-au întâmplat. A uitat, şi nu s-a mai gândit, niciun ceas, la cheia întâmplărilor, la începutul vieţii. Acum gândea, fugărit de părerea de rău. Gândea la toate deodată – şi gândea mai ales că era prea târziu, că zilele au trecut, boala a crescut, iar pe fata cu numele de Melania a uitat-o.

Pe ea am scăpat-o. Nu ştiu de ce; mi-a plăcut, şi am urî i-o în acelaşi timp. Cât de mult am urî i-o, şi o înjuram. Păcătoasă, curvă – sau poate, cine ştie? Eu n-am putut afla nimic. De atunci încep toate. N-am înţeles, şi am plecat să înţeleg. Am lăsat pe Melania. Aici e păcatul meu. Am lăsat-o, am voit să uit. Dar ce am eu cu ea? Ce am?…

Întâlnirea cu dr. Weinrich era plină de coincidenţe, dar mintea lui Cesare nu încercă să le examineze. Se oprise asupra Melaniei. Şi-o închipuia în spital, în agonie. De ce o chinuie? de ce o chinuie? Poate toţi o socotesc păcătoasă. Şi nu e? Dumnezeu ştie…

— Vii cu mine, nu-i aşa? Şi trebuie să vii repede. Moare ştii?! Şi mi-a spus: Vreau să văd pe dl. Cesare. Aşa mi-a spus…

De ce-am plecat? de ce-am plecat? îşi amintea că Marta îl chemase în acelaşi fel, chiar în seara plecării. Când s-a petrecut asta? Un an, doi… Totul pentru ea, tot ce am făcut am făcut pentru ea. Melania! Nu îi ştiu faţa, nu am văzut-o niciodată.

Am strâns-o în braţe. Părul ardea: fâss, fâss! Miros greu, de grăsimi, de sex. Am acius-o în curte, Melania! De ce am lăsat-o?! Mi-a fost ruşine de ei, ăsta e adevărul. Mi-a fost ruşine să le spun: iubesc pe Melania! Dar nu, nu, – de unde ştiu? Vreau s-o văd, asta e tot. Vreau s-o văd, căci de la ea au venit cele ce au venit. Ea e începutul. Secretul, ea mi-l va da.

— Cum ai venit aici? începu Cesare să-l descoasă.

— N-am avut bani destui. Am luat bilet două staţii mai puţin. Am venit pe jos, drumul nu e lung.

— Dar de unde ştiai că sunt în oraş?

— Manoil mi-a spus. Voiam, să mă duc în Capitală. El mi-a spus: nu e în Capitală. Şi apoi mi-a spus unde eşti.

— Dar Manoil. de unde ştie? întrebă aspru Cesare.

— El ştie întotdeauna, răspunse netulburat dr. Weinrich.

În timpul acesta, paznicul veni din bostănărie cu mâinile murdare de pământ, purtând unelte şi curele într-o găleată. Privi pe noul venit cu mare uimire. Nu se aştepta să-l găsească vorbind atât de prieteneşte cu primul lui oaspete, sosit ca o furtună dimineaţa şi posac tot timpul.

— Nu te odihneşti oleacă?

— Aş vrea să beau, lămuri dr. Weinrich.

— Nu prea e rece, dar e bună, arătă paznicul butoiaşul cu apă, pe jumătate îngropat în nisip, la umbră.

Dr. Weinrich se îndreptă spre el. Avea ghete largr cu urechile de postav blegi. Trupul îi era slab

şi bălăbănit. Cesare îşi amintea zvonurile legăturii lui cu Melania. Cum l-ar fi putut place, cu atâta păr pe faţă, uscat şi antipatic? Se trezi gândind plin de invidie, şi se înroşi. Simţea totuşi că sufletul lui era ataşat de cel al Melaniei altfel decât prin simpatie sau antipatie. Chiar dacă domnişoara Melania l-ar fi urât, legătura ar fi stăruit, ca o taină. Era un fapt, o unire iresponsabilă ca un destin* cu neputinţă de satisfăcut, dar vie, obiectivă şi evidentă. Oricum ar fi gândit asupra relaţiilor lui cu Melania, trebuia să ajungă aici.

— Încotro ţi-e drumul? întrebă paznicul pe Iacob Weinrich.

— Mă duceam spre oraş, dar acum mă întorc. Nu. mai am ce căuta în oraş. L-am găsit pe el, şi arată mulţumit pe Cesare.

Paznicul se opri din lucru nedumerit. Cesare încercă să-l liniştească.

— Va să zică pe el îl căutai? şi arătă luminat pe Cesare.

— Chiar pe el. îl caut de mult. Şi acum suntem grăbiţi.

Jacob Weinrich privi cerul, parcă s-ar fi pregătit de plecare. Cesare se hotărâse să refuze. Ar putea face orice pentru Melania, dar nu putea să suporte tovărăşia lui Weinrich acum, când era zdrobit, încă, de marşurile lui. Nu voia.

— Acum nu mai aveţi timp de plecat, că se întunecă. Mai bine rămâneţi noaptea aici, şi veţi pleca mâine în zori, vorbi paznicul.

— Nici nu pot face altceva, mărturisi Cesare, întinzându-se în culcuşul de sub umbrar.

Îl privi pe dr. Weinrich. Se aşeză cu o timiditate bolnavă, cu o grijă enervantă de a nu tulbura pe nimeni. Pe Cesare îl chinuiau manierele lui de sfânt.

— Ci te aşază ca lumea, se răsti el.

— Mă aflu bine aşa cum sunt, rosti Jacob cu simplitate, victorios.

Cum se preface!... E bolnav, şi se preface în evlavios. Sau, poate e cu adevărat un mistic? „Calea umedă", cum spune Manoil în scrisoare. Se uită la el, atent şi dubios, sigur că îi va surprinde încheietorile măştii. Pentru Cesare, expresia nouă a celuilalt nu avea nimic firesc; isterie, psihoză, misticism. Aceasta e *acum*, dar mai înainte? Dumnezeule, ce *făcea el* mai înainte, acolo, când era sănătos?

Ce aş putea afla de la un bolnav? Iar Manoil e farsor, şi Melania e în agonie. Cum aş putea-o întreba? Pe cine, atunci?

Închise ochii ca să nu-l mai vadă pe Jacob Weinrich privind potolit cerul. Se simţea schimbat ca printr-un semn magic, schimbat de apropierea acestui profesor sălbatic care purta încă amintirile zilelor de la bibliotecă şi vorbele şoptite de domnişoara Melania în sanatoriu. Weinrich era calm, fără niciun efort; totul i se părea firesc, nespus de firesc. Toate întâmplările triste, şi fuga lui Cesare, şi întâlnirea lor neverosimilă într-o bostanărie – erau fireşti. Seninătatea bolnăvicioasă, mireasmă de sfânt bizantin – lătra batjocura în creierul lui Cesare.

Se însera. Amândoi rămăseseră pe acelaşi loc, fără să vorbească, fără să se întrebe. Amândoi

erau plini de aceeaşi taină. Cesare ardea să afle, Jacob Weinrich se umilea. Dar niciunul nu vorbeau. Cesare moţăia, cu picioarele goale atârnând osoase şi prăfuite pe saci. Jacob Weinrich se rezemase de parul afumat şi privea cerul. Niciun nor. Amurg senin. Se auzea marea, clar şi calm. Niciun trecător. Nimeni. În singurătate, doi bărbaţi; şi nu-şi vorbeau.

Au trebuit să vorbească după ce a venit paznicul. Au mâncat tustrei şi au rămas în jurul focului. Paznicul le-a povestit prăpădul din vremea războiului, dar nu-l ascultau. Cesare era ostenit, mai ostenit decât în timpul zilei. Jacob se gândea cum va ajunge Cesare până acasă, fără ghete. Bani nu aveau, niciunul, nici altul. Vor ajunge la gară, iar de acolo va telegrafia. Va găsi undeva bani, în tot oraşul.

Melania, cu obrazul ars, alb-roz, ochi umflaţi fără gene. Vorba ei e anevoie de înţeles, căci buzele îi sunt crăpate, scoarţe, şi când se ating o dor. Plânge, de usturimea gurii, a ochilor. Desigur că îşi aminteşte multe. Melanio! păcătosul de mine! De ce ne-am întâlnit? De ce ne-am adunat?

Jacob Weinrich suspină. Cesare se întoarce şi-l măsoară bănuitor. Dar îl surprind ochii celuilalt, blânzi şi izbăviţi.

„Se gândeşte la ceva, îşi spune Cesare. La ce s-o fi gândit?”

X.

OMUL CARE A FOST IERI

Ei plecară dimineaţa, destul de târziu, căci paznicul grădinăriei, îi oprise să le fiarbă lapte. îi asigurase că până la amiază vor ajunge nu numai

la sat, ba chiar la gară. Jacob întrebase de oficiul poştal. Cesare îşi privi veşmintele, pantalonii pătaţi, putreziţi, haina roasă şi murdară. De când venise la bostănărie, nu scosese hainele. Se îmbăiase în mare îmbrăcat cum era. Nisipul i se uscase în buzunare, şi-l râcâia pietros la încheieturi, pe piept. Dar ceea ce simţea mai mult, era lipsa ghetelor. Tălpile îl dureau, umflate de drumul în neştire, zgâriate, crestate. Usturimea o simţise de abia noaptea.

Iacob Weinrich vorbi aproape comic, tocmai în clipa plecării.

— Am o pereche de ghete, spuse scotocind în sac. Poate n-or fi prea strâmte.

— De ce n-ai spus până acum?

— Credeam că nu le vei primi.

Erau prea largi şi Cesare n-avea ciorapi, dar le primi, încălţat şi cu pantalonii suflecaţi, părea un lucrător fără lucru. Mulţumiră paznicului şi porniră.

Drumul nu era greu, vântul din larg păstra răcoarea, şi încă nu se ridicase praful. Jacob Weinrich păşea plin de viaţă, cu gâtul descoperit şi cu şapca de vânător lăsată pe ceafă, încărcat cu traista lui şi cu fructele dăruite de paznic. Dimpotrivă, Cesare şchiopăta, plecase capul şi înlănţuise braţele pe piept. Dr. Weinrich umbla înainte, Cesare rămânea tot mai înapoi. Weinrich se oprea la răstimpuri să îl aştepte. În conştiinţa lui Cvsare mai licăreau, încă proaspete, sticliri de zeflemea. Care e Sancho Pancha? Care e mai nebun dintre noi doi? Dulcineea e a lui, e în spital… Se încruntă. Nu; aceasta e sacrilegiu, să

glumească, chiar în gând, despre Melania. Ea e întotdeauna ea, neprihănită şi ursită, dincolo de atingere, a mea sau a oricui. O iubesc – dar e în mine, eu trăiesc în ea, suntem realităţi, noi doi, suntem aievea atât timp cât suntem împreună; altminteri, izolaţi, de capul nostru, suntem nebuni, iluzii umbre. Umbre japoneze; proiecţii ale celorlalţi. Eu a domnului George, a domnişoarelor. Ea… Se opri. Ea fusese păpuşa altuia… O sfială nefirească, ucigătoare, o toropeală coborând din creştet. Dar nu e iubire, nu o iubesc. Atunci, ce-mi pasă cine s-a jucat cu ea?…

Ridică ochii. Jacob Weinrich îl aştepta sub un pom. Rămăsese mult în urmă. Jacob îi zâmbea. Se pregătea să vorbească fireşte.

— Şi ce-ai spune, frate Cesare, dacă în drumul nostru s-ar ivi deodată Îngerul Domnului sub chip de om, ca toţi oamenii şi ne-ar spune în limba noastră: „bună dimineaţa!?”…

— Prostii, făcu plictisit Cesare.

Jacob nu răspunse nimic, ci grăbi pasul, cu capul plecat. Soarele se ridicase mult, dar era răcoare şi rouă încă nu se topise. Cerul albastru-alburiu, deasupra-le. Cesale păşea grăbit, cu ochelarii negri plivind cărarea de incertitudini.

— Şi ce-ai spune tu, frate Cesare, dacă acelaşi înger sub chip de om ne-ar cere din pâinea noastră şi din apa noastră? Dumnezeu încearcă oamenii la nevoie.

— Se face cald, Jacobe! găsi cu cale să răspundă Cesare.

— Şi va fi tot mai cald, până la apus. Dar tot nu-i cald ca în văpăile Iadului. Îţi aminteşti?…

— N-am fost niciodată în Iad, vorbi răstit Cesare. Şi n-am să mă duc, căci Iadul e din închipuire, şi când închipuirea piere, pier toţi dracii şi clădirile lor!

— Frumos vorbeşti, încuviinţă Jacob Weinrich.

Apoi, după un răstimp, întrebă iarăşi:

— Dar de focul cărţilor îţi aminteşti?

Cesare sări ca muşcat. Se opri în loc.

— Ce-i cu focul? Cine l-a pus?

— Dracul. Oglindire a Iadului. Cine altul să-l pună?

Cesare se enervă.

— Nu Jacobe, vorbeşte cuminte. Lasă focul Iadului cât eşti viu.

— Eu l-aş lăsa, dar nu mă lasă el pe mine, vorbi Weinrich cu un prodigios calm, de înţelept sau bolnav.

— Uită-l pentru o jumătate de ceas… Te întreb serios, te întreb pentru ultima oară. Ştii?

— De foc? Nimic. Poate Manoil ştie ceva, dar nu spune, căci e îndrăcit.

— Dar Melania?

— Ea nu ştie.

— Nu, nu te întreb de foc. De unde ar putea şti ea? Te întreb: ce făcea Melania acolo, cu voi, în mijlocul nopţii?!…

Cesare rostise întrebarea tremurat, precis ca o formulă, şi ochii i se prinseră de privirile lui Jacob Weinrich. S-ar fi spus că trăieşte ceasul său cel mai de seamă. Aşteptarea îl încorda dureros, sufletul era în faţa Sfinxului. Aştepta. De luni, de săptămâni, închipuise clipa când martorul îi va

revela taina. În minte se lărgi vidul, clar şi omogen. Sta în mijlocul drumului, şi mâna păstra încă gestul cu care apucase haina lui Jacob când i-a pus întrebarea. Soarele ardea deasupra lor.

Jacob Weinrich îl privea la început ca şi cum n-ar înţelege. În creierul lui strivit şi zămislind închipuiri, curiozitatea lui Cesare pentru un fapt *pe care îl văzuse*, i se părea ireventţioasă şi penibilă.

— Păcate fără număr. Şi atunci a izbucnit focul…

Inima lui Cesare primi cuţitul şi-l lăsă să intre, adânc, în dreapta şi în stânga. Sângera – dar nu lăsa pe celălalt să ghicească. Se prefăcu că nu înţelege, că vrea mai mult.

— Nimeni n-a fost vinovat, ci orbi, toţi *patru* am fost orbi…

— Ce vrei să spui? se întunecă Cesare. De ce *patru*?

— Tu doară ai fost cu noi.

— Minciuni! Aţi înnebunit cu toţii, strigă înfuriat brusc. Cesare.

Jacob Weinrich îl privea senin. De ce-aş minţi? Eu nu mint, dar minte el – sau poate a uitat, bietul Cesare. Doar l-am văzut, deschizând uşa tocmai când ea se dezbrăcase. Vai, vai! Cu ce ochi ne-a privit! Nimeni dintre noi n-a putut rosti un cuvânt. Manoil a spus: „Linişte! îl voi lămuri eu”. Dar uşa era zăvorâtă. Zăvorâse uşa ca să nu-l găsim noi. Şi n-a deschis-o. El a salvat-o pe Melania. El a făcut toate. El ştie totul. De ce-aş minţi? Dar de ce minte el?…

— Toţi îmi spun acelaşi lucru, aceeaşi

neghiobie: că am văzut! Ce fac eu, joc teatru? Nu înţelegi că n-am văzut nimic, că nu ştiu nimic? se tângui Cesare cu duioşenia care îl cuprindea întotdeauna îndată ce îşi amintea de tragicul situaţiei sale. Jacob, frate Jacobe, crede-mă! Spune frate…

Jacob Weinrich apucă mâinile pe care Cesare le întinse ca pentru ajutor, şi le strânse în ale sale, fără să rostească un cuvânt. Închise ochii. S-ar fi spus că se roagă. Cesare se dezmorţi şi-l întrebă iarăşi.

— Îmi spui?…

— N-a fost nimic mai mult, răspunse Weinrich.

— Nu minţi. Ştiu că a fost şi altceva…

— Doar ai văzut.

— Am văzut când a izbucnit focul.

— Aia a fost *a doua oară*…

— Eşti nebun, eşti nebun de-a binelea! şoptea Cesare năpăstuit, cu neputinţă să-şi controleze furia.

— Dacă sunt nebun, de ce mă întrebi? Ce vrei să-ţi spun? Poveşti ca ale tale, ca ale lui Manoil? Dacă sunt nebun, de ce umbli cu mine?…

— Atunci pleacă singur, du-te de unde ai venit, ţipă. Cesare.

Jacob Weinrich porni singur, dar după vreo zece* paşi se opri, se răzgândi şi veni înapoi. Cesare se prefăcu că nu-l vede.

— Frate, începu Jacob firesc, sunt nebun dar trebuie* să viu cu tine. Melania moare. Şi m-a trimis după tine „înţelegi? Mi-a spus: unde e Cesare? Şi dacă te-am găsit*, cum să-i spun că nu

te-am găsit.

Cesare se înduioşă.

— Jacobe, tu crezi că *am văzut*!

— Nu, nu cred asta. Cred că n-ai văzut nimic, vorbi Jacob înspăimântat.

„Şi totuşi ai văzut!!”, gândi el, de îndată ce întoarse capul spre câmpul ce-l aveau de străbătut.

Porniră, fiecare cu paşii lui, fiecare cu taina lui. Nu vorbeau. Umblau pe drumul prăfos, pe marginea mării, sub soarele dimineţii.

*

* * *

Prin ce minune vede, dacă a orbit odată? se întrebă Jacob Weinrich. Să fii cufundat de-a binelea în întuneric, şi apoi să vii iar la lumină, ăsta e semn. Prostul. El nu vede semnul. Să i-l spun eu? Mă crede nebun. Ce-mi pasă? Nu mă necăjeşte. Adică, poate sunt? Ei şi?…

— De ce râzi, întrebă Cesare încruntându-se văzându-şi tovarăşul hohotind din senin.

— Râdeam şi eu de prostia mea! se smeri Jacob, potolit deodată.

S-a tâmpit! e pierdut de-a binelea, cugetă Cesare plictisit. Să mergi cu un nebun, ce soartă! Şi ce om fin şi erudit, mai înainte. Şi-o mai fi amintind?

— La Universitate păstraţi aceeaşi catedră, dr. Weinrich? întrebă Cesare politicos.

Jacob Weinrich se întunecă deodată. Răspunse fără să-l privească.

— Nu. M-au dat afară, şi pe drept. E mai bine aşa.

— Dar cărţile dumneavoastră, lucrările Seminarului şi conferinţele de la Sorbona? improviza Cesare, căci nu auzise niciodată de dr. Weinrich conferenţiind la Sorbona.

Acesta răspunse cu aceeaşi mohorâre:

— Le-am lăsat pe toate. La ce bun?! Cărţi peste cărţi, hârtie înnegrită, slujbă şi pensie. La ce bun? Mi s-au deschis ochii, prea târziu, dar mi s-au deschis.

— Dar erudiţia dumneavoastră?

— Am uitat totul. E mai bine aşa. Mi-a luat Dumnezeu toată migăleala, aşa. Am ajuns un prost.

Cesare zâmbi. Se preface, sau e nebun de-a binelea?

— Ruseşte vă mai amintiţi?

— Pot vorbi, limba o pot vorbi, desigur, afirmă Weinrich convins. Am vorbit-o treizeci de ani. Dar istoria şi lingvistica şi literatura, Dumnezeu ştie unde au intrat toate. Nimic n-a mai rămas în cap. Sunt năuc, dar mă simt bine. Nu mai mă gândesc la trecut, aici e leacul.

— Dar poţi? iscodi Cesare aşteptând răspunsul cu un interes vădit. Eu nu pot…

— De ce? Nu se uită toate?

— Când vom muri; dar până atunci?

— Nu e prea mult. Eu sunt mort pe jumătate. Iar tu. Manoil spunea că nu vei trăi mult, căci vei orbi, şi aceasta e de neîndurat, iar atunci vei prefera moartea.

Cesare se opri iarăşi în drum, şi iarăşi apucă braţul lui Jacob Weinrich.

— A spus Manoil asta? A spus-o?

— Desigur. Toţi ştiu că Manoil se gândeşte ades la tine.

Cesare simţi deodată că îl urăşte crunt pe Manoil* îl urăşte ca pe o durere fizică, insuportabilă, care prim însăşi prezenţa ei, iscă ură, fără excepţie şi fără întârziere. Spontan i se descoperi făptura drăcească a lui Manoil, seducătorul Melaniei şi autorul moral al nebuniei bietului Weinrich. Vicios şi laş, căci în noaptea focului alerga înspăimântat, urlând după ajutor. Iar apoi, când victimele încă agonizau, Manoil scria scrisori de carnaval şi făcea pronosticuri asupra morţii fiecăruia. De ce cornul ăsta rău? se întrebă Cesare cu ură, dar în acelaşi timp cu un nedezminţit interes, aproape pasionat, pentru ascunsul Manoil.

— El mi-a spus: „fugi repede dacă vrei să-l găseşti *încă viu*!” Şi astfel am plecat, în goană. N-am avut nici bani destui.

— Dar de unde ştia el, de unde ştia că voiam să-i: mă înec?

— Ei o spune, dar nu spune de unde ştie, răspunse gânditor Jacob Weinrich. Dar e adevărat, nu? E adevărat tot ce spune el, deşi e îndrăcit”.

— Nu e îndrăcit, nu vorbi copilării! şopti repede-Cesare. E rău, e un om rău, blestemat să fie rău, viperă* nu ştie altceva: muşcă, muşcă, scuipă, şi pe cine muşcă şi pe cine scuipă, moare. Ucide cu venin şi cu dmgesteasta e. Nu e îndrăcit; e vierme veninos. Şi pentru că e vierme, nu-l striveşte nimeni...

— Melania îl iubea...

Cesare fu cuprins dintr-odată de o

nestăpânită disperare. Voia să fugă, să alerge până ce şi-ar pierde răsuflarea, să nu gândească nimic, să nu simtă şi să nu-şi amintească. Inima să i se oprească: iar capul în pământ, groapa să şi-o facă cu braţele; salt în lut, în adânc. Să uite. Gură de foc. De ce-ai vorbit, de ce ai vorbit Jacobe? Gură de aur, gură de aur, viperă. Cum de ştie? Ce să fac acum? De ea nu pot scăpa* de ea sunt Legatt Dacă plec, pier. Nu mi-e teamă că pier, dar nu vreau. Vreau s-o văd pe ea, s-o aud pe ea. De ce ai spus1 frate „de ce?...

— E adevărat? îl iubea?

— Îl iubea mult. Dar acum îl urăşte. Aşa mi-a spus: Jacobe, e laş, e tâlhar, e înşelător. îl urăşc, câinele! îl urăsc...

Cesare zâmbi, extenuat. Ei şi? l-a iubit, odată, l-a iubit mult ca să facă toate...

Umblară iar, o bucată bună de drum, fără să vorbească. Trecuse amiaza. Cald; vântul scăzuse de tot. Erau tentaţi amândoi să se scalde – marea, albăstrie, calmă, ispitind cu clătinarea-i rece – dar se sfiau unul de altul, ca doi asceţi creştini. Niciunul n-ar fi putut suporta goliciunea celuilalt.

În cele din urmă, Jacob se opri sub un salcâm sălbatic de pe marginea drumului şi se trânti pe iarbă după ce o mătură cu mâna.

— Ai obosit? întrebă Cesare răsuflând greu.

— Nu atât de mult, dar mi s-a făcut foame.

— Iar mie mi s-a făcut sete, spuse Cesare aşezându-se la umbră.

Jacob deschise traista şi scoase bucata de caş dată de grădinar, două ouă răscoapte şi pâine uscată. Cesare privi merindele cu sincer dezgust.

Aştepta sticla cu apă. Jacob i-o puse la îndemână, dar după cea dintâi înghiţitură Cesare se scutură şi scuipă.

— Sărată! Asta e mai degrabă ciorbă, nu apă.

Jacob Weinrich-*se* lumină întristându-se:

— E greşeala mea, eu am umplut sticla. Pesemne că am luat din butoiul cu apă de mare.

Cesare tăcu. La ce bun? E nebun, ştiam de mult că e nebun. Poate a voit să mă otrăvească? Poate mă ucide la noapte. Frica se accentuă. îl privi mâncând, cu degetele fine apucând caşul murdar.

— Cuţit ai, mă? ezită Cesare.

— Nu.

— ...ca să tai pâinea, se pricipită Cesare.

Celălalt zâmbi, înţelegător.

— Pâinea e în felii, de-a gata. Să-ţi dau? Dar de înjunghiat nu te înjunghii, n-ai teamă.

— Nu vorbi copilării! îl certă Cesare cu ochii plecaţi.

Atunci un trecător se ivi la colţul drumului şi, văzându-i, se apropie îmbărbătat către ei. Amândoi tovarăşii tresăriră. Cesare aşeză ochelarii cu sticle negre, ca să-l vadă mai bine. Era un simplu călător de drum scurt, fără desagi şi fără cizme, numai cu un băţ inelat şi un pachet învelit în hârtie în mână.

— Bună ziua, se apropie el de tovarăşi. Mă rog dumneavoastră, nu aveţi puţină apă?

Accent străin şi căutătură fricoasă.

— Apă e, dar e sărată, e din mare! râse amuzat Cesare. Isprava dumnealui.

Jacob se sfii, zâmbind.

— E greşeala mea, iartă-mă. Dar satul nu e departe.

— Eu din sat viu, vorbi omul. Cam vreo cinci kilometri.

— Cale de două ceasuri.

— Şi mai puţin, dacă e bărbăţie, crezu celălalt. El se aşeză acum La umbră alături de cei doi. Jacob îşi înve Îi merindele şi le puse în traistă. Cesare păstră, încă, zâmbetul amuzat. Şi el tot după apă venise! Şi ce faţă ciudată… Dar ce-mi pasă? Omul lui Dumnezeu… *El*? Dacă vine din sat, nu poate fi *el*. Mare minune unde s-o fi dus. A dispărut, prodigios, în pământ, în nisip. Asta a fost ieri. El e în oraş acum. A ajuns ieri seară. Dar ăsta, de ce m-o fi privind ţintă şi fricos?

Într-adevăr, călătorul nu-şi putea lua ochii de la Cesare. Încercă să spună ceva, dar tot şovăia. Cesstre începuse să se simtă stingherit, şi făcu semn lui Weinrich să se ridice.

— Dumitale nu ţi-e foame? întrebă Jacob pe străin.

— Mulţumesc, nu. Puţină apă, asta e tot ce voiam, răspunse el privind tot atât de înciudat pe Cesare.

— Apoi noi ne ducem, hotărî Weinrich.

Îşi urară bună ziua şi plecară, Cesare grăbind pasul, iar Weinrich urmăr ndu-l cu oarecare greutate. După ce se depărtară bine, Cesare îşi mărturisi îndoielile asupra străinului. Jacob se părea că nu observase nimic.

— Pe omul ăsta l-am mai văzut undeva sau el m-a văzut. Nu se poate… Prea mă privea ţintă. Se ţinea să mă întrebe ceva, sunt sigur.

— Şi ce frumos ne-a cerut apă, întrerupse Jacob din urmă.

— Întâi credeam că e el, omul de care m-am despărţit ieri.

— Şi ce-ai spune să fie înger? întrerupse iarăşi Jacob Weinrich.

Cesare grăbi pasul săltând din umeri. Weinrich era maniac, şi se înrăia pe ce trece. Îngeri în chip de om, bătând drumul mare şi cerând apă.

— De ce n-ar fi? îşi continuă Jacob gândul. Căci după vorbă vezi că e străin.

— Mai degrabă o fi omul care a fost ieri, căci mă privea numai pe mine.

— Care? se miră Jacob, trezindu-se.

— Omul de ieri. Ţi-am vorbit mereu de el, nu-ţi aminteşti? M-a întâmpinat pe plajă, dimineaţa. A umblat o bucată de drum alături de mine, apoi a dispărut, Dumnezeu ştie cum.

— Şi ăsta a dispărut, omul de adineaori! observă Jacob Weinrich întorcând capul şi privind şoseaua deşartă.

Cesare se înfricoşă iarăşi.

— Eşti sigur? strigă el apucând braţul tovarăşului. Eşti sigur că a dispărut? Nu vezi nimic? Nicio umbră, nici coloane de fum, fum alb, gros, adică praf, pe sub pomi, înapoia stâncilor?

— Nu. Ţipenie. A dispărut. A fost un semn, n-a fost om. Cum ţi-am spus eu de la început.

— Poate o fi vreun drum la dreapta, prin câmp. Poate vreo potecă ce duce mai repede în oraş.

— Poate, încheie paşnic Jacob Weinrich,

reluându-şi mersul.

Cesare îl urmă năruit. Ochii lui vedeau şi mai puţin, acum. Şi cu cât simţea că i se retează privirile, cu atât spaima creştea în el, o spaimă ca o gheară, de carne, de oase, reală, de-a dreptul în sân, în măruntaie. Spaimă de umbre, de cele ce nu poate vedea. Omul de ieri şi cel întâlnit acum îşi schimbau rolurile fără nicio noimă, în faţa lui. Amândoi se făceau unul, iar din fiecare doi, trei. Jocuri bolnăvicioase, de friguri rele, clătinau mintea lui Cesare. Ca să nu gândească nimic, ca să nu simtă scăderea vederii – el grăbi paşii, cu capul plecat. Întrecu repede pe Jacob Weinrich, care îl striga din urmă:

— Frate! frate!...

Cesare nu-l asculta. Umbla, cu picioarele desculţe şi şchiopătând în ghetele prea mari, cu jiletca scurtată de apă.

— De ce ţi-e frică? îl liniştea Weinrich. Nu e om, e înger. Nu face nimănui nimic rău...

*

* * *

Dar întâmplarea neaşteptată se împlini când ajunseră în sat.

Umblaseră acei cinci kilometri fără să vorbească. La cea dintâi curte, Cesare se opri şi ceru apă. O femeie îi aduse găleata şi cana, privindu-l cu teamă. Când sfârşi, mulţumi şi plecă înainte, fără să aştepte pe Weinrich.

După câteva case, pe uliţa cea mare – se opri împietrit pe loc, şi nu-i veni să-şi creadă ochilor. Weinrich îl ajungea alergând din urmă. Omul cu care se întâlniseră pe şosea, cel cu accent străin,

îi salută politicos şi îmbie pe Cesare să vină să bea apă. Cesare nu găsi puteri să refuze, nici să mulţumească. Weinrich privea scena cu o satisfacţie nelămurită.

Cele ce urmară i-au surprins pe amândoi. O maşină sosi prăfuită dinspre şoseaua comunală. Cineva strigă.

— Cesare! Cesare!...

Un jandarm apăru dintr-o curte şi întrebă pe necunoscutul cu vorbă străină.

— Ăsta-i mă?!

— Asta.

— Aţinte mă!

Îl prinseră ca pe un curcan, jandarmul înaintând spre el cu centironul în mâna dreaptă, iar străinul cu un alt drumeţ tăindu-i scăparea din două părţi.

Cesare ghici şi ţipă, pălind.

— Ce aveţi cu mine? De ce mă prindeţi?

— Lăsaţi-l domnilor, n-a făcut nimic, e prietenul meu, interveni blajin Weinrich.

Dar jandarmul îi repezi brutal. Jacob Weinrich se rezemă ostenit de gard. Din maşină se coborâră un ofiţer, un domn necunoscut şi domnişoara Marta. Weinrich îi privi năuc. Toţi strigau: Cesare!

El recunoscu pe dl George şi pe Marta, şi-l cuprinse deodată o furie oarbă că e prins în capcană, că iar îl vor închide – şi umilinţa îl biciui; oamenii îl vor crede de acum nebun. îşi zări ruşinat, picioarele goale în ghetele prea largi ale lui Weinrich.

Dl. George se apropie agitat şi prieteneşte.

— Ce-ai făcut, pentru Dumnezeu?! Te

credeam înecat. Vorbesc toate ziarele de tine. Te plâng toţi!

— Dar niciodată n-am crezut că Cesare s-a înecat, spuse d-rî Marta râzând şi plângând în acelaşi timp.

— Ce vreţi de la mine? Ce aveţi cu mine?! strigă Cesare, trântindu-se în praf, cu mâinile la ochi.

Pierea, pierea.). Lumina se stingea văzând-o, minune, pâlpâind, felii, felii de cenuşă se îngrămădeau în văzduhul lui. Sticliri şi pumni îl năpădeau pe la tâmple. În faţă îi jucau necunoscuţi, doi, o mie, şi apoi iar doi.

— Ce-am făcut? Ce-am făcut eu? urlă, furios şi plâns.

Se adunase lume. Jandarmul şi ofiţerul ţineau cordon. D-ra Marta plângea cu hohote, iar dl. George vorbea franţuzeşte:

— Aduceţi-l în maşină! de ce-l chinuiţi?!

— Repede, în maşină, vorbi dl. George în franţuzeşte.

D-ra Marta gândea: ce soartă?! E un geniu! apoi se alarmă; Doamne, Doamne, cum am să-i spun? Cum am să-i spun acum?... Privea pe dl. George şi plângea iarăşi

Voia să-l ajute pe Cesare, dar nu ştia de unde să înceapă. Nimeni nu ştia de unde să înceapă. Jandarmul se sfia să uzeze centironul, căci ofiţerul se răstise la el. Cesare rămăsese în praf. Cine avusese dreptate? Medicul bătrân sau medicul cel tânăr? Nu mai văd. Dumnezeule, nu mai după o lună! Nu mai văd, nu mai văd!

Se ridică deodată în drum şi vorbi tuturor, ca

o revelaţie.

— *Nu mai văd*!

Domnul George înlemni. Domnişoara Marta se rezemă de maşină. Şoferul se coborî şi apucă pe Cesare de braţ. El se împletici ca beat, dar se lăsă dus. Maşina porni într-un nor de praf.

După ce lumea se risipi, Jacob Weinrich – care stătuse tot timpul rezemat neputincios de gard – se găsi faţă în faţă drumeţului cu vorbă străină. Se apropie de el hotărât. Acesta îl privi, palpitând încă de cele ce văzuse. Era un om timid şi fricos. Se pregătea să explice sum a recunoscut pe Cesare după cele ce scriau ziarele, cum a luat un drum mai scurt şi a alergat să vestească jandarmul, cum acesta a telefonat în oraş, iar dl George s-a întâmplat să afle dintr-odată vestea. Dar Jacob Weinrich nu-i dădu timp să vorbească. Se apropie semeţ şi îl pălmui pe amândoi obrajii.

— Fără niciun motiv, m-ai înţeles?

Omul îl privi împietrit. Weinrich îl pălmui iar, repezit, din sec. Omul se clătină palid sub lovituri.

— Fără niciun motiv…

Şi porni spre gară, împăcat şi senin, ca un bărbat ce şi-a împlinit datoria.

XL

AVENTURA DOMNIŞOAREI MARTA

Domnişoara Marta a suferit o adevărată criză de neurastenie şi insomnie din ziua când Cesare a părăsit oraşul Omul care pleca în lume, eroul aşteptat în Capitală şi reprodus fotografic pretutindeni – era necunoscut drei Marta; apăruse deodată, după experienţa medicului din camera obscură şi după destăinuirea sorţii care îl aştepta.

Un străin pentru ea, acest Cesare însetat de libertate, de aventuri şi de viaţă. Dar tot atât de ataşabil; sufletul ei de domnişoară bătrână fusese violentat de neaşteptatele descătuşări ale eroului, se apropiase însă iarăşi de el, îl explicase psihologic şi îl asimilase. Cesare crescuse acum altfel în închipuirea ei, lectoră cu vizualizări prompte. Mai întărâtat, mai ferm, mai masculin, deşi mai puţin tragic. Orb, orb rar fi fost cu totul altceva. Orb de-a dreptul, la treizeci şi opt de ani, pentru că scăpase o femeie. Delectări romantice, din care d-ra Marta se scutura agasată, pentru că domnişoara încheiase de mult socotelile, cu romantismul şi trăia de acum în conştiinţa modernă, fluid prodigios şi eroic, animat de mari curente, de reforme, de religiozitate, prospeţime cerebrală şi revanşă etică după stupiditatea veacului trecut. De câte ori descoperea atitudini sau nostalgii sentimentale în suflet, d-ra Marta le mătura amuzată sau le considera non-romantice. Cesare, însă, poseda o particularitate revelantă: aceea de a fi unic, episodic, real şi ireductibil. Din bibliotecarul asexuat şi placid, izbucnise mascul diamantin şi subtil, crescut apoteozic sub umbra

destinului. D-ra Marta nu cunoştea mai mult. Pe aceea după ce se despărţise de Cesare, fu cuprinsă de nelinişti şi îndoieli. Aştepta cu spasm scrisoarea lui, şi spera.

Chiar în seara plecării, Julius venise şi istorisi toate întâmplărilp din gară. Primarul, de asemenea, bârfi conduita bibliotecarului, aşa că până a doua zi tot oraşul cunoştea că Cesare, în

urma repetatelor atacuri nervoase, înnebunise subit şi se pregătea să plece cu trei trenuri deodată. Ziarele, totuşi, nu reproduceau zvonurile; aşteptau scene nedezminţite, iar până atunci se mulţumeau să comenteze vag pronosticurile autorităţilor asupra viitorului lui Cesare şi să insinueze, ca numai pentru iniţiaţi, răutăţi privind alura donquijoţtească a bibliotecarului.

D-ra Marta suferea sincer văzând întorsătura pe care o luau evenimentele, şi pe eroul său scăzut în ochii opiniei publice. Ea îl voia un revoltat, un profet şi oţel it cuvântător – dar nu un personaj de care lumea începe să se amuze în absenţă, socotindu-l inofensiv şi oarecum decorativ şi în discutarea căruia nu e indispensabilă seriozitatea. De aceea, ca să nu agraveze zvonurile, d-ra Marta îl rugase pe Iulius să nu şoptească un cuvânt asupra banilor. Iulius făgăduise şi dădu drei pachetul de bancnote, ca să le înapoieze prin Bancă lui Cesare, îndată ce îi va afla adresa.

În a treia zi, d-ra Marta s-a dus la sanatoriu, să o vadă pe Melania. A găsit-o aproape în agonie. De abia a izbutit să vorbească; mai mult plângea. Aflând de la soră că Cesare părăsise oraşul, d-ra Melania înţelese că nu îl va vedea niciodată. Disperarea îi înrăi durerile, îi acceleră boala. Medicul de serviciu se îngrijoră. Se adună iar consultul şi iar se verifică vechea dispută: că nimeni nu putea afirma definitiv sau valid cauza pentru care agonizează d-ra Melania. Inima îi era tot mai rău. Plămânii nu se îndreptau. Iar medicul bătrân se temea de cancer. Totuşi, dintr-un foc *nu*

trebuiau să rezulte atât de multe maladii, gândeau cei patru domni ai consultului. Desfigurarea, chiar palpitaţiile, erau fireşti. Dar tuberculoza, inima, cancerul, într-un trup perfect şi de o sănătate perfectă – erau enigme.

Melania îşi întrebase prietena de Cesare. D-ra Marta roşi, se tulbură, dar nu putu minţi. În cele din urmă plânse cu multă sinceritate şi abundent. Am/utindu-şi, fosă, că se poartă ca o eroină din Henri Murger, se încruntă şi participă instantaneu la conştiinţa modernă, într-adevăr, printr-o simplă scuturare de umeri sau clipire din ochi, d-ra Marta era capabilă să vadă şi să simtă faptele aşa cum îşi propusese să le vadă mult timp înainte. Se putea reîntoarce oricând în oceanul ei de senzaţii momentane şi sentimente difuze, de filigrane şi şocuri electrice, unde totul era acceptat – de la barbari la decadenţi – unde totul era preţuit şi înghiţit. Prin acea subită *volte-face*, d-ra Marta se dezgusta aievea de episoade sau privelişti care o emoţionau cu puţine minute mai înainte. De aceea îi erau insuportabile scenele de la sanatoriu, din odaia Melaniei. O mişcau şi o iritau în acelaşi timp

Melania, însă, întreba prea mult de Cesare şi plecarea Sui o abătuse stânjenitor de vizibil. D-ra Marta se simţi ea însăşi stânjenită. Nu e prea mult? Nu se gândeşte prea mult? De altfel, Cesare, n-a observat-o niciodată, la bibliotecă; iar după aceea, nu i-a pomenit niciodată numele. E firesc să nu o poată suporta. Icoana celor ce vor veni. Va orbi pentru ea. De ce-ar suporta-o? Şi totuşi, Melania stăruie; îl cheamă, e hipnotizată de

numele lui, o aşteaptă. S-ar spune că însăşi fărâma de viaţă ce i-a mai rămas, e pentru el. Să trăiască numai până ce s-o întoarce. Dar Cesare e liber, e plecat pe drum necunoscut, va pleca tot mai departe. De ce îl aşteaptă?... D-ra Marta simţea că se sufocă. Mă gândesc prea mult, chiar <eu mă gândesc prea mult. De ce n-ar face ea acelaşi lucru? Doar i-a scăpat viaţa... Dar argumentul plutea în aer. Gândul veni şi plecă fără să o liniştească. Nu, desigur că nu e recunoştinţă... Aproape o urî, când – privi, trup schilod, păcătos, faţă scorojită şi umflată. Dragoste? D-ra Marta ar fi fost tentată să ţipe şi să râdă, apoi s-o sugrume. E o glumă proastă. Nimeni nu-l poate iubi pe Cesare. De ce l-ar iubi? Respect, adoraţie, teamă – e de-ajuns, e de-ajuns pentru ei. Şi tocmai Melania, după toate cele ce a făcut... Ce-a făcut? Că a făcut?... Nici d-ra Marta nu ştia prea mult, dar aflase îndestul ca să se scuture şi să scuipe. A scuipat vulgar* ceea ce nu făcuse niciodată înainte, aflând de Melania goală, cu cei doi alături... În orice caz, dragoste din

partea trupului răscopt de jăratic şi umflat de boală, e de neînchipuit – gândi d-ra Marta mută, privind lacrimile bolnavei.

A trebuit să plece, îndată, căci o chinuia tovărăşia Melaniei, şi atitudinea surorii, şi atmosfera odăii. Străbătu absentă grădinile sanatoriului. Se opri la marginea de vest a clădirii ca să contemple pavilionul unde fusese internat Cesare. Vălmăşeală de gânduri. Zile eroice. Planuri de viitor, cărţi pe care le va citi lui, vila în soare. Fleacuri! gândi brusc d-ra Marta, şi

răsturnă cu genele panorama de închipuiri pe care o ridicaseră nădejdile acelor săptămâni. Porni la drum insultată, grăbind ostil paşii şi neprivind pe nimeni. În stradă îi întâlni pe Manoil şi pe dr. Weinrich, cel dintâi cu aceeaşi gură drăcească şi mângâindu-şi obrazul stâng cu acelaşi vechi tic. Dr. Weinrich, posomorât, rău îmbrăcat – îl asculta vorbind. Amândoi o salutară cu vădit respect şi chiar cu o bucurie surprinsă, ca pe o veste bună. Dar d-ra Marta le ignoră salutul şi traversă bulevardul în aceeaşi ofensivă. S-ar fi spus că cei doi bărbaţi se pregăteau s-o urmărească, să-i vorbească ceva însemnat şi urgent. Dar d-ra Marta nu le luă în seamă pornirea. Manoil se plecă spre urechea lui Weinrich şi şopti, probabil un cuvânt de duh, pe care îl savură sigur, căci Weinrich rămase tot atât de posac şi cu ochii după trecătoare.

D-ra Marta petrecu în mare nelinişte ziua, gândind mii de planuri, unele de-a dreptul absurde, altele romaneşti şi puerile. De câte ori se trezea, se ridica iritată de pe canapea şi îşi căuta de lucru. Dar nu găsea nimic de făcut. Luă din raft o sumedenie de cărţi, le răsfoi, citi pagini – dar de cum ridica ochii de pe rânduri, aceeaşi nelinişte o cuprindea. În cele din urmă se îmbrăcă şi se duse în grădina publică. Spectacolul burghez şi emfatic o calmă. Rămase până seara târziu.

Dimineaţa îşi aminti că are ore de la zece la douăsprezece. Stătu mult la îndoială dacă trebuie să se ducă sau să telefoneze directoarei. Şovăia. Lipsise atâtea zile, şi motivele erau întotdeauna dubioase. Dar directoarea îi era camaradă. Totuşi,

totuşi… În acel timp, medicul sanatorului sună tulburat. D-ra Marta palpită văzându-L S-a întâmplat ceva lui Cesare? Zări trenuri deraind, valuri rupând zăgazuri de beton, încălecări de şine asurzitoare, torent, electricitate, paralizie, sinucidere. Panorama se ridica iar, agitată, diabolică, amuzându-se de spaima singurului spectator, mintea drei Marta.

— Aţi citit asta? întrebă medicul despăturind ziarul cu interviul domnului George.

— N-am citit ziarele de azi, răspunse tremurând d-ra Marta.

— E de necrezut câţ de anormali sunt unii oameni reflectă tulburat medicul, în timp ce d-ra Marta parcurgea cu ochii coloanele. Profanii, păcatul civilizaţie-Oriunde e o cultură tehnică, specializată, colcăie profanii; şi de cea mai rea speţă, serhidocţii…

D-ra Marta nu ştia ce să răspundă, ochii fiindu-i sorbiţi de vorbele lui Cesare, pe care le recunoştea întocmai Citea pe sărite şi se emoţiona cu cât dl George îşi completa descrierea tragicului personaj. Domnişoara, crescută în cultul frumosului, nu opunea nicio rezistenţă emoţiei, pe care inspiraţia scânteietoare a domnului George o ridicase. Era într-adevăr o izbucnire dramatică, în negru şi alb, şi domnişoara îşi recunoştea victorioasă pe Cesarele ei, lucrat în piatră, ursit.

Medicul se impacientă.

— Vă las ziarul, îl citiţi pe urmă. Dar citiţi asta…

Arăta pasajul unde dl George îl osândea că a lovit mortal pe Cesare comunicându-i direct

termenul orbirii. Ieşire violentă şi victorioasă, dovedind din însăşi conduita şi mărturisirea lui Cesare dezaxarea lui fatală, existenţa lui neverosimilă între două lumi, în aşteptare.

— Ce spuneţi? întrebă medicul. E măgărie sau inconştienţă? Domnii de la ziare cred că au dreptul să spună orice şi să se amestece oriunde. Omniscienţă. E mai rău decât ignoranţa crasă, e bătaie de joc. Talentat, puternic, dar semidoct, spoială, Îţi sare în ochi, după modul cum aplică dramaturgia în cazul bietului Cesare, un caz nenorocit unde am încercat să aduc puţină viaţă luminând lucrurile aşa cum sunt. Domnul îmi porunceşte că era mai bine să mint. Fără argumente. Să facem medicina cu teorii gazetăreşti sau cu psihanaliză, metanaliză, pseudoanaliză… Farsori!…

Medicul vorbise neobişnuit de agitat, neglijându-şi complet vocabularul altă dată atât de îngrijit şi tehnic. Domnişoara, deşi îl înţelegea, nu-i înţelegea furia. Mintea ei era robită de „Lumina ce se strânge. de prometeul înlănţuit al penei domnului George. îl acceptase pentru că nu mai era uman, nu mai avea scăderi nici asperităţi, nu mai era mediocru nici schimbător – ci tragic* cumplit şi tragic, linie. Medicul vorbi de o intervenţie prin Asociaţie, sau chiar de un proces. D-ra Marta, deşi palpitând încă de surprize, se hotărâse să plece şi să întâlnească pe Cesare. Acum ştia unde să-l afle. Ştia că nu are bani. Ştia pe cine întâlnise în tren, ce amintiri, povestise. Încă nu citise atent confesiunea anilor de la Paris. Erau lucruri noi, surprinzătoare pentru ea.

Medicului atrase atenţia enervat.

— Iar Cesare, Cesare… îşi pierde minţile, băiatul! Citeşte memorialul cu Haruni, un oriental dubios, probabil eteroman şi vicios până la măduvă, pe care nepregătirea bietului Cesare îl încoronează matematician. Citeşte ca să te convingi cum activează amintirile asupra unui creier dezorientat.

Dar d-ra Marta era nerăbdătoare. împături ziarul şi mulţumi medicului. Era zăpăcită. Oferi ceai, deşi se apropiau ceasurile zece. Renunţă să se ducă la şcoală. Mărturisi medicului gândul de a pleca şi de a-l întâlni pa Cesare. Era nevoie urgentă. Arăta banii pe care Iulius îi lăsase. Medicul o felicită, entuziasmat. Regretă că spitalul nu-i îngăduie să plece imediat, dar va încerca, va încerca. În niciun caz nu se va-Iasa insultat în zi ar la sfârşit de carieră TATaântâlni pe primar. El a venit la d-ra Marta pentru că îl cunoştea bine pe Cesare şi îl îngrijise tot timpul în sanatoriu. Un martor excelent, d-ra Marta, cu reputaţia ei în oraş. Ea se codea, mulţumea roşind. Cu ce, tren să plece? Era atât de emoţionată încât nu putu telefona la gară. Medicul ceru biroul de informaţie tuşind. Un accelerat la unsprezece. Tocmai timp de împachetat o valiză „de trimis băiatul cu telegrama pentru dl George şi apoi imediat, o trăsură. Plecarea precipitată o împiedică sa. gândească. Alerga prin cele două odăi, alarmată. Să-i spun Melaniei? Să-i scriu din gară? Să-l iau şi pe Jnlius? B

mai bine ca el să vină cu doctorul. Nimic de citit? Găsesc în gară. Câteva cornuri, fructe, ziare

– până seara nu e mult. Tremura de emoţie gândind că va rămâne singură şi va putea citi şi reciti pe îndelete interviul, îi va putea asculta pe Cesare.

Medicul se scuză, spitalul, sanatoriul. Aproape zece. D-ra Marta îl conduse îmbujorată până în curte. Apoi, sărind scările, se reîntoarse în cameră, încuie uşa şi imagină o toaletă primăvăratică. Se pudră cu luare aminte, fără să observe de data asta umbrele rozacee ale pleoapelor şi pieliţa plisată la colţurile buzelor. Patruzeci? Nu, nu, mult mai puţin; treizeci şi şase. Dar, Doamne, Doamne, câteodată arăt atât de tânără!... De ce m-aş mărita?

Tainele drei Marta.

*

* * *

Cu acelaşi tren călătorise şi Jacob Weinrich. D-ra Marta nu l-ă-observat.

Ajunse foarte devreme la gară, ocupă un compartiment pustiu de el. I, şi începusăcitească interviul. Nu rezista mai mult de un paragraf. Atenţia se preda, apoi şi începea să viseze cu ochii duşi pe fereastra vagonului. Aceleaşi dealuri cu vii. Nu le vedea. Vedea tot felul de lucruri frumoase şi odihnitoare, şi ea se dovedea pe rând eroină de multiple cărţi. Începea să se facă tot mai cald. Coborî storurile şi începu să moţăie. În cele din urmă încuie uşa şi se culcă. Noaptea nu dormise mai deloc, împăcată, ajutată de căldură, d-ra Marta adormi. Fructe şi ziare pe cealaltă canapea. Nimeni. Se deşteptă aproape de amurg, abundent transpirată şi cu dureri de cap.

În timp ce d-ra Marta dormea fără nicio teamă, un personaj incert se ivi pe culoar. Avea o valiză de piele şi un baston pe care îl purta într-o manieră ciudată, la spate. Se părea că îşi caută un loc retras, pentru că privea cu atenţie fiecare compartiment. Se opri cu surpriză în faţa celui al drei Marta. Perdelele erau trase, totuşi putu privi şi se părea că o recunoaşte. Încercă «îmbind clanţa. Deşi încuiata, uşa cedă după câteva mişcări foarte atente. Tânărul privise culoarul, şi apoi descuiase uşa cu un passe-partout. Niciun zgomot. Închise uşa la loc. Domnişoara dormea adânc, pentru că nu tresări când tânărul luă valiza din plasă, nici când o descuie. Căută, căută, apoi aşeză valiza, cu aceeaşi atenţie. Când fu să plece, domnişoara oftă. El o privi palid, cu mâna în aer. Apoi zâmbi. Luă două pere din pungă, ieşi şi încuie uşa. Pe culoar, începu să umble tot atât de plictisit. Se opri pe o banchetă, curăţă perele cu un briceag elegant şi zvârli gânditor cojile pe fereastră. În cele din urmă îşi şterse mâinile cu batista, îşi luă bastonul şi plecă. La capătul vagonului întâlni pe controlor. Acesta se scuză şi îl întrebă de timp.

— Patru douăzeci şi cinci, răspunse calm tânărul.

Vorbea puţin gângav, dar controlorul nu se putu opri să nu reflecteze că îşi exagera fără rost defectul.

*

* * *

Domnişoara Marta ardea de nerăbdare cu cât se apropia de mare. Când se însera, îşi pregăti

lucrurile şi ieşi pe culoar să aştepte-Nu putea – privi. Întreba mereu, pe orâniteTTnenrr ATÂT âute mai sunt. În sfârşit trenul opri. Domnişoara se hotărâse să petreacă noaptea într-un hotelpensiune, apoi să viziteze prin surpriză pe Cesare, dis de dimineaţă. Alese o cameră cu ferestrele la mare şi îşi ceru cina pe verandă. Câteva familii în pensiune îşi culcau copiii şi se dovedeau foarte nerăbdătoare, consultându-se asupra toaletelor, copleşind slujnica cu nervozităţi. D-ra Marta se irita de atâta zgomot. Se învârtea pe chaise-longue, privind cerul înstelat ca să se calmeze. Mai multe domnişoare, în toalete străvezii şi pantofi de mătase, îi trecură prin faţă. Ea le privi distant şi intelectual. Bal sau logodnă? Căuta cu ochii farul. Doar un opaiţ verde, privit de pe verandă. Probabil că luminile sunt concentrate toate spre ape, gândi d-ra Marta. Apoi, spre stânga, bulevardul spre docuri, cu globuri mari. Unde e centrul? Se zăreau profuziuni de lumini sticloase printre pomi, printre clădiri. N-o fi vreun bal astă seară? Ce idee, să mă duc la bal acum…

Camerista îi desfăcu patul şi aduse apă într-un clondir de cristal roz. Fără gust, hotărât fără gust într-o cameră modernă, crezu d-ra Marta. Dacă aş întreba-o?

— Ce sunt luminile alea, fată?

— Cazinoul, „Central” cum îi spunem noi…

— Oh! da, da, îşi aminti d-ra Marta.

— Astă-seară e bal, şopti camerista.

Domnişoara zâmbi. Se apropiau zece ceasuri. Nu putea dormi. Rămase mult timp cu privirile duse spre mare, spre zări. Când se întări vântul,

se retrase în cameră. Somnul o cuprinse anevoie, şi numai pentru un răstimp. Începea să distingă zgomotul valurilor, şi aceasta o înciudă. Aprinse lampa, privi ceasornicul; aproape două. Nu avea nimic de citit. îşi aminti de Cesare şi, instinctiv, se coborî din pat, luă cheiţa din poşetă şi descuie valiza. Căuta înfrigurată plicul cu bancnote, banii lui Cesare daţi de Iulius. O străpunse frica, negăsindu-i la întâia cercetare. Tremura, iar buzele i se întredeschiseră, albe-ascate. Trânti toate lucrurile din valiză pe pat, şi le scutură-unul câte unul. Nicăieri. Unde? Unde? Furaţi, dar când? Dqnde? Au fost acolo, i-am văzut. Toate se învârteau. Huruit de roate, ritm de leagăn; carnea mâinilor se umflă, pip-ca – v-t-Vată-tot ce atinge e vată. Se împleticeşte. – Banii lui Cesare! Mamă!…

Nicio cenzură în gânduri. Se roagă, se închină, promite pomeni şi daruri bisericilor. Toată averea lui, toată averea. Hoaţă. Ce motiv, ce motiv?… Plânge cu puiul de pernă la gură.

În tren, desigur că a fost furată în tren… Ţipă, bate cu pumnul în perete. În cele din urmă sună. Camerista soseşte somnoroasă.

— Mi s-au furat o sută de mii! strigă d-ra Marta.

Camerista nu înţelege. Căutare inutilă, sfaturi. Vine şi o doamnă bătrână. Se aprind becurile pe coridor. Proprietarul vine în haină de noapte. Camerista explică tot, căci d-ra Marta plânge în pat.

— În tren? aşadar *nu aici,* ci în tren? răsuflă uşurat proprietarul.

Apoi se oferi prompt să telefoneze la poliţie.

Se cobori în birou, alergând. Lumea se întorcea de la bal. Doamnele întrebau, compătimeau, aduceau sticluţe cu săruri şi asigurau că banii vor fi găsiţi a doua zi de dimineaţă.

— Banii lui Cesare! repeta abundent d-ra Marta. Banii lui, a ajuns un cerşetor acum…

— Care Cesare? se nedumeri o doamnă.

Proprietarul întârzie mult în birou. Veni abătut.

— Nu e poliţaiul acolo. L-am cerut de trei ori. Numai sergentul de post şi schimbul de noapte…

— Dar unde e frate? se irită d-ra Marta plângând. Mă duc să-l găsesc. Să telegrafieze, să facă ceva…

— Pe poliţai nu-l puteţi găsi acum, explic:! proprietarul. Au plecat toţi, un caz urgent, un nenorocit s-a înecat…

— Când? când s-a înecat? se nelinişti domnişoara.

— Asta nu o ştiu. Probabil acum câteva ceasuri. Îl caută, încă. Şi şalupa e acolo…

D-ra Marta se trânti iarăşi în pat.

— Ce şansă! ce şansă!… se blestema ea.

Cesare orb, cerşind. De unde să găsească atâţia bani? Dacă aş vinde casele? Şi Mihap şi eerâalţi? Trebuie să le vând L de să găsesc o sută de mii? Doamne»

„Doamne…

— Nu vă alarmaţi, o consolă proprietarul. Voi telefona iarăşi, în zori, dar acum vedeţi şi dumneavoastră, e vorba de viaţa nenorocitului ăluia, dacă o mai fi trăind… Voia să se sinucidă…

O fi având cu ce să plătească noaptea asta? se

întrebă <ei privind aspru valiza micşoară a domnişoarei.

Plecau toţi. Camerista grămădi lucrurile în valiză, ştergându-şi lacrimile, pentru că plânsese şi ea. S-a înecat un om. Stârvul e întotdeauna umflat, pielea lucitoare şi obrajii buhavi. Ochii nu i-am văzut, ochi de om înecat. Dar dinţii sunt tot albi, de piatră…

*

LUMINA CE SE STINGE

Cum să-i spun? fu cel dintâi gând al drei Marta dimineaţa, când se deşteptă umilită că dormise după astfel de nenorocire. Ar fi fost tentată să fugă, să găsească banii şi să-i înapoieze lui Cesare telegrafic. Începu să plângă. Cercetă poşeta şi socoti că are îndeajuns bani pentru hotel şi pentru întoarcere. De ce nu mi-a furat pe ai mei, sceleratul! se lamenta domnişoară. Dar se hotărî să se îmbrace. Camerista îi aduse un ceai fărs lămâie şi cu biscuiţi dulci, pe care domnişoara nu-i atinse. Ascultă absentă povestea înecatului, pe care camerista o explică în detalii. Cum el a fost la bal, şi vorbi t eu acei oameni, apoi a minţit că se duce acasă, dar s-a dus pe malul mării, s-a descălţat, s-a sub pe o stâncă şi s-a zvârlit îrmrare: E e stâncă, acolo, de pe care s-au sinucis atâţia. Cine se zvârle, nu mâi scapă. Apa ca într-o căldare, fierbe printre stânci.

Să mă înec şi eu? Laşitate, laşitate. Cerşetoare, dar am să adun banii. Poate hoţul va fi prins, poate e deja prins. Domnişoara se clătină sub îndoieli şi speranţă.

Era tânăr, continua camerista neîndurată.

Credeam iar faceput că e argat, aşa spusese el. Dar dl George…

Domnişoara tresări, deodată. Lăsă ceaşca de ceai po tavă, pălind.

— Care dl George? Directorul?

— Cel cu „Vila Lucia”.

— Dar ce căuta el acolo, cu sinucigaşul?

— Era prietenul lui, sta cu el…

— Cesare!!

O sută de mii? Casele nu se vând, n-am să-i spuir* nimic lui Mihai. Vai! vai! Cesare… Nu, nu, e absurd. E o confuzie. După un interviu superb, ce l-a apucat? Cesare mort. Ca în spital, nemişcat, fără flori căci s-aş zvârlit în mare. Cum e? Galben, hainele îi putrezesc, în păr se strecoară melci. Moarte. Tremura, tremura. Un tunel, prin adânc, perna saltă în ritm de roate. Doamne „drumul ăsta nu se mai sfârşește. Şi dacă un alt tren vine, pe la celălalt capăt, maşină cu un singur ochi? Fiuu!… Nu e timp să oprească. Stop. Alarma. Prea târziu, desigur. Câţi morţi? îi vor număra în hambar. Toţi în ham bar, răniţi şi morţi. Nu mă ţine strâns, nu mă ţine strâns!… Oh, domnişoară, e numai mâna mortului…

— Ce aveţi domnişoară?!

— Vai, fetiţo! pe el îl căutam…

— Şi banii?

— Lasă-i, lasă-i…

Nu spun nimic. De ce să spun? S-a înecat. Ştie Julius, şi el mă va crede. Banii din poşetă, plata camerei, apoi înapoi. Ce tragedie!

Se deşteptă gândind absurdităţi. Era cu adevărat dezgustată de jocul minţii, joc

neverosimil de optimist şi egoist, chiar acum, aflând vestea morţii lui Cesare. Domnişoara se enervă. Încercă să plângă cu hohote, dar izbuti numai să icnească. Gândurile o purtau într-o horă de dryade, înapoi pe ziduri şi biserici văzute pe când era studentă, înapoi printre colege de pension, acasă, în vacanţe, în libertate. Năvală grotescă şi asurzitoare, în mijlocul cărora chemarea ei pentru Cesare pâlpâia fricoasă şi stâlcită. Cesare! Cesare!… Ce Dumnezeu, sunt nebună?! A murit, mort, mort, n-am să-l mai văd, n-am să-l mai aud vorbind! Mort, mort… Câteva lacrimi. O undă de tristeţe reală, dar liniştită, împăcată. E revoltător, e revoltător!… Mi-a murit singurul prieten, singurul bărbat pe care… Minciuni, minciuni, de ce spun minciuni? Amfiteatrul din Siracuza. Oh! da, da, şi el era tânăr, iar eu… Soare din plin, orbitor, dimineaţă intoxicată de acacia şi zorele. Arhitect? Era încă la Şcoala din Roma. Iar eu» eu… Cât m-a sărutat atunci… Mâna lui în păr, răsturna capul. Cine te-a sărutat până acum? Nimeni, nimeni, tu, tu… Râs, hohote, tunet pe zid. Scutura capul, pumnul, stăpânind risipirile de cosiţe. Ce face, pentru Dumnezeu?!… Ce are Dumnezeu cu dragostea noastră?… Şi s-a însurat. În alt oraş, trei copii, maşină, soţie blondă… Mizerabilii… Cesare, Cesare!…

Dar nu putea plânge. Camerista o iscodi, plină de curiozităţi. D-ra Marta era incapabilă să/se apere de întrebările ei, şi incapabilă să-şi stăpâneapcă gândurile. Reflecta mental: mort, mort! şi imagipî scene sfâşietoare. Sufletul îi

rămânea împietrit. Înapoi, bucurie dezlănţuită, sălbatică şi inumană. Începu să se7 insulte, să se mustre.

Împăcarea, calmă şi saturată, stăruia. Peste putinţă să se despletească în disperări şi plâns. Lăcrima absent, şi-şi freca ochii pentru că nu ştia ce să facă cu mâinile.

În cele din urmă se hotărî să întâlnească pe dl George. Plecă abătută, cu o faţă compusă, şi număra paşii ca să nu-i privească în ochi pe locatarii hotelului. Proprietarul o chemă în birou, şi domnişoara dădu indiferentă detaliile furtului. Omul se minună de schimbare.

*

* * *

ILîntâlni pe dl. George cu multă greutate, numai după ce dădu feciorului un bilet în care lămurea că a fost prietena lui tesarc. Aşteptând însalon, domnişoara citea cu inima strânsă reportajele zi aru TuiT-ocab. Sfârşi, însă, repede lectura ziarului şi începu să admire mobila salonului. Observă cu uimire că poate gândi detaşată şi calm. asupra faptului că Cesare trăise câteva zile în vilă. Zâmbi şi reflectă; toate trec, acelaşi continuu heracletian. Toate trec, nimic nu rămâne. Numai nebunia oamenilor, de a se da trup şi suflet întâmplărilor, numai nebunia aceasta nu va trece, totul se uită. Am să încep să trăiesc iarăşi, am să citesc cărţi noi, mă voi ataşa de oameni noi. Se regăsea. Descoperea în seninătatea ei promptă vechea indiferenţă contemplativă şi pasiune momentană repede stinsă de o pasiune ulterioară. Nu se bucura de

această reîntoarcere, dar nu o regreta. Era la ea acasă, într-un suflet cu mii de ochi pentru mii de lucruri infinitezimale – dar scutit de realitatea aspră şi permanentă a unui singur obiect, acelaşi an după an, crescut în suflet şi umbrind luminile cu chemări ale vieţii.

Domnul George apăru, palid, nedormit, nebărbierit. Pe domnişoară o impresionă plăcut părul cărunt neglijent răsfirai pe craniu. Un bărbat superior. Potrivit prieteniei lui Cesare.

Domnul Gtorge fuma necontenit, şi vorbea numai la răstimpuri. Donnişoara îi rezumă relaţiile ei cu Cesare, exagerând. Dl. Gtorge o întrebă dacă decedatul pomenise vreodată de iienţia lui de a-şi curma viaţa când erbirea va fi iminentă. D-ra răspunse negativ. Dl. George tăcu. Domnişoara se jenă, şi îl întrebă dacă s-a găsit corpul.

— Nu încă, răspunse acesta gânditor. Se vor trimite echipe pe mal, aşa am fost informat de agentul portului.

— Oh! da, vorbi d-ra Marta.

— Intenţionaţi să rămâneţi în oraş până ce corpul va fi găsit? întrebă dl. George.

— Desigur, răspunse hotărât d-ra Marta.

— Va avea funeralii naţionale, cred, vorbi iarăşi dl George.

D-ra Marta îşi şterse lacrimile. Ce salon frumos, ce stil de primăvară! Să ci teşi Gourmont pe canapea, cu marea în faţă. Oh! Doamne, Doamne…

— Sunteţi singur aici? întrebă sfioasă d-ra Marta.

— Soţia mea va sosi azi sau mâine, răspunse

dl George.

— Veţi avea atunci pe cineva care să vă consoleze!… crezu d-ra Marta.

— La ce bun acum? vorbi trist dl. George, zâmbind.

Domnişoara începu să plângă.

— Nu vă consumaţi inutil.

Apoi, după o pauză.

— Am să vă telefonez imediat ce primesc veşi, dacă vor fi. În caz că se găseşte corpul, trec să vă iau cu maşina de la hotel.

— Foarte gentil din partea dumneavoastră, mulţumi d-ra Marta.

Dl. George socoti interviul sfârşit, şi aştepta ca domnişoara să înţeleagă aceasta. Ea înţelese, repede. Se ridică, scuzându-se.

— Cred că veţi scrie ceva frumos, cu prilejul morţii lui, sugeră ea aproape de uşă.

— La ce bun, acum? reflectă trist dl. Geo/ge.

— Aşa e, vorbi d-ra Marta, şi deschise uşa. Păşea prin curtea cu pietriş. Când ajunse pe şc-sea, observă cauă domnişoare care ezitau să intre. Una /dn ele plângea nesocotit. Ce brunetă frumoasă! reflectăvk-ra Marta, privind-o cu simpatie. – /

— Mauro, ţi-ai pierdut minţile! y* certă cealaltă. Nu intru cu tine dacă plângi… z /

D-ra Marta întoarse capul surprinsă. Fata plângea în neştire, rezemându-se de grilaj. Şi ele tot pentru Cesare ar fi venind? se întrebă d-ra Marta.

*

* * *

Petrecu ziua într-un gol imens, aşa cum se întâmplă cu cei care îşi află subit calmul. Nu ştia ce să facă. Stătu pe chaise-longue, vegetând. Comisarul o informă că s-au luat toate măsurile pentru prinderea hoţului. De altfel, furturi se întâmplă regulat în acceleratele de vilegiatură, pe linia aceasta. Desigur că e o bandă organizată, informă comisarul. Mulţumesc. Cesare. La ce bun? Gol, gol, nimic nu mai are sens. Pentru ce trăiesc? Laşitate, nimic. Gesare a avut curajul. D-ra Marta se ridică şi privi marea. Aşa se întâmplă sinuciderile, când se epuizează seva vitală. Cenuşie şi ternă, astfel apare câteodată viaţa. Şi trecutul apare cu adevărat visuri. Nimic de ce să mă leg... Se întoarse deprimată în cameră.

Spre seară, auzi zvonuri că Cesare nu s-a înecat. Un om venit în oraş spunea că l-a văzut umblând prin apă. Probabil că a înnebunit, aşa spunea omul. Zvonuri. Telefonă la dl. George. Dl. George nu ştia nimic. Numai un xvon, gândi domnişoara. Petrecu noaptea în chin. De cum închidea ochii, mii de imagini o copleşeau, o secerau. Spaimă. Şi sunt singură aici, se îngrozi d-ra Marta. Aprinse iar lampa. Văzu o icoană. Nu credea în Dumnezeu, dar luă icoana, o puse pe piept, şi trase plapuma.

Dimineaţa plecă să-l întâlnească pe dl. George. Nu-l găsi acasă. Se întoarse abătută, cumpără toate ziarele şi citi cele ce scriau despre Cesare. Numele ei se afla adesea pomenit. Se făcea cald. Intră în restaurantul hotelului cu o faţă devastată. Trebuie să le arăt că sufăr pentru bietul Cesare, gândi ea; apoi se revoltă că gândise astfel.

Se aşeză într-o boxă, şi comandă un dejun copios. Mânca îngrijit şi absent, când chelnerul era de faţă. Dar îndată – ce rămânea singură se servea din plin şi înghiţea vorace. Apucă o spinare de găină cu mâna. Ce nesimţită sunt! Dar e admirabil aici, răcoare şi bine gătit. Castraveţii n-au oţet suficient, buni pentru familii, reflecta ea amuzată. O felie de castravete alunecă pe faţa de masă. D-ra Marta o apucă cu degetele, o înghiţi, şi şterse pata cu şervetul. Apoi aşeză solniţa deasupra, să nu se cunoască.

*

* * *

O maşină se opri în cursul după amiezii în faţa hotelului. Dl. George se pregătea să urce scările, dar d-ra Marta tocmai ieşea.

— Cesare trăieşte! strigă dl George fără respiraţie.

— Doamne! se lumină brusc d-ra Marta.

Nu-i dădu timp de întrebări. Maşina alerga nebună pe şoseaua prăfuită. Cum? Cum? D-ra Marta era acum alta; uitase împăcarea de sine şi filosofia efemerului. Se dăduse trup” şi suflet veştii. DI George, sobru îşi rodea numai unghiile. Trăda o mare nelinişte, cu bărbăţie ascunsă. Mai mult din jumătăţi de frază, d-ra Marta înţelese cum s-au întâmplat lucrurile. O bucurie proaspătă* nebună, panică. Ar fi dat maximul vitezii, ar fi trecut prin căruţe şi peste câmpuri, să-l vadă, omul înviat din morţi. Cum am să-i spun? Cum am să-i spun *acum*? Mihai, casele. Înviat din morţi, Christian Science. Oh! ce prostii! Nu s-a înecat, n-a avut curajul.

— Dar cred că e nebun, şopti dl. George neliniştit.

— Oare? se cutremură d-ra Marta.

Maşina înghiţea nori de praf. Nu vorbiră, niciunul* până ce intrară în sat.

XII

NEGRU

...Dacă închide un ochi, întunericul se striveşte în acea parte. Când îi închide pe amândoi, e noapte. Cu ochii deschişi, parcă ar vedea ceva, pe la coada pupilelor* zdrenţe luminoase asemenea petelor de ulei în soare, câteodată lucioase şi impenetrabile, altă dată pestriţ colorate, murdare. Exerciţiul îl oboseşte, dar îl reia neîncetat, imaginând posibilităţi şi minuni, sperând de fiecare dată că va întâlni lumina ridicând pleoapele. Câteodată le ridică brusc şi le pâlpâie speriat, ca să se convingă fizic că a deschis ochii. Nimic. Altă dată le ridică numai pe jumătate, lent şi atent, încercând să privească printre gene, spionând fiecare colţ, gustând o senzaţie nouă şi nedezvoltată, a fixării mentale în diverse puncte din spaţiul lui negru. Nimic. Întoarce capul, se ridică pe jumătate din pat, caută bandajul cu mâinile bâjbâind. Niciodată nu-l găseşte. D-ra Marta, sau dl. George, sau sora, i-l aduc de pe mescioară şi îl prind în copci la ceafă. Cu bandajul scurt pe orbite poate gândi în voie, cinematografiind evenimentele şi contemplându-le. Altminteri, ar fi tentat să deschidă ochii să încerce iarăşi: 4 căutândr sperând”.

E liber aici, mai liber decât la celălalt sanatoriu, poate face ce vrea. Se poate coborî din

pat şi la braţul drei Marta sau al surorii, se poate plimba prin grădină sau dormita pe chaise-longue. Vântul e sărat, uscat Poate ghici sigur dacă e senin său înovrat, chiar fără să iasă din cameră. Şi e mulţumit că nu i se vorbeşte prea mult. Ordinul medicului cel tânăr. Vorbele ce îi vin din spaţiu îl sperie. Localizează precis persoana şi o recunoaşte. Vorbele le înţelege, dar ele îl trag în afară, în spaţiu, şi s-ar rătăci în întuneric. îi e frică să iasă din cinematograful lui, cu film, perpetuu, întotdeauna nou şi revelant. Nu face altceva decât să privească. Nici gândurile nu-i copleşesc. Sunt ceasuri când nu gândeşte nimic, nici chiar – la actele filmate în faţă-i. Câteodată nu-şi aminteşte anumite scene pe care le cinématografiază, şi le soarbe cu surpriză, mirându-se că le-a trăit cândva atât de nepăsător încât le-a putut uita. Şi iarăşi, sunt împrejurări pe care nu le mai *simte*, care apar acum simple gesticulaţii formale „deşarte de conţinut, atonice. El ştie tonalitatea indescriptibilă care pătrunde; toate actele vieţii sale, şi prin care se recunoaşte nemijlocit, se simte, solidar dmultiplicatul Cesare, în tot ce vede acum.

Dar în adânc, undeva în gropile sufletului, stăruie e vastă şi ciudată neînţelegere. Sentiment inform, difuz, pe care îl trăieşte fermecat, mirându-se şi mut. Ceva, ceva straniu, neaşteptat: Nu înţelege, pur şi simplu nu înţelege cum de s-au întâmplat toate ca într-un vis, ca într-o carte. Încearcă să alunge orice gând, orice amintire şi orice senzaţie parazită – şi se cufundă atent în trăire, încearcă să trăiască, să se asculte trăind, să se pipăie mental şi să se convingă. Dacă ar fi totul

un vis? Nicio probă că lucrurile acestea sunt aievea. Se grămădesc nerăbdătoare, se încalecă, se sfârtecă unul pe altul. Totul s-a contrazis, totul s-a schimbat. E altul, şi totuşi se nedumereşte cum poate rămâne acelaşi. Unde e viaţa? O caută; respiră ritmic şi atent, şi încearcă să se surprindă* ar vrea să strige: e, e! Dar după fiecare respiraţie, observă că gândul îi e tot gol, tot fixat în aşteptare. Clipa a trecut pe lângă el, prin faţa lui. Gândul a privit-o fără să o simtă, fără să o înţeleagă. Aşadar e ceva nelămurit* neînţeles. Unde? unde? De ce n-ar fi un vis, şi toţi ceilalţi umbre? Probe, dacă aş avea probe… Ce e o probă? Ceva, ceva… Proba prin înmulţire, proba prin împărţire. Logica: manual cu scoarţe albastre, iar pe tabla sinoptică sublimase „modus operandus”. Latineşte, latineşte, instrument logic. Probă… I se învălmăşesc gândurile.

…Acelaşi lucru cu toţi „toţi sunt fermecaţi de o minciună invizibilă, în ei şi în afară de ei, pe care nu o poate iscodi nimeni. Nu au cum s-o pipăie, e atât de înăuntru încât se sperie să se coboare, e atât de transparentă încât o străbat fără să ştie. Atunci e indescriptibilă, fără început şi fără sfârşit. Fără rost; cine înţelege că nimic nu are rost, se apropie de minciuna aceea centrală, sămânţă ascunsă din care răsar vegetaţii de închipuiri, de speranţe, de idealuri. Dar e greu. Zădărnicia se abate o clipă sau un ceas, moaie sufletul, îi descoperă inutilitatea obştească – apoi se pierde. Mă scutur, toţi se scutură. Ceasul adevărat se trece. Mă culc, alţii dorm sau beau. Şi iarăşi se deşteaptă, prinşi în pânza de păianjen. O

pânză invizibilă, dar înăuntru, în adânc – niciodată în afară. Iar păianjenul ţese. Când se opreşte din lucru, pânza se înfioafi în vânt, ochii văd tulbure, şi în afară, pe străzi, oamenii apar umbre. Şi iarăşi încep. Eu, eu…

Cu cât mai mult se adânceşte în taina lui, cu atât e mai nedufnerit şi fermecat. Undeva trebuie să afle miezul, cheia tuturor faptelor în care s-a trezit antrenat deodată. Se gândeşte la tot ce a vorbit înainte de incendiu. şi se îndoieşte dacă a fost farsă, joc, sau le-a crezut aievea. Până acum îi apăreau drept vorbele unui străin, necunoscut lui – dar acum le judecă asemenea vorbelor unui inconştient, unui om care visează. Şi faptele lui după plecarea din sanatoriu, toate vorbele rostite şi chiar rondurile care le-au străbătut – sunt de ceară, păpuşi sau iluzii. Nu au sevă; ba au, dar le lipseşte ceva, nevăzut, neauzit, din lăuntru… Sunt goale. Simte fascinaţia terifiantă a golului lor. Scutură capul, răstoarnă gândurile, dar sentimentul indiscutabil al golului îl înfruntă iarăşi, se obiectivizează placid în fantoşele palide. Prezenţa lui e reală şi calmă, nu-l ameţeşte ca o prăpastie, nu-l întristează ca un trecut. Nu e moarte, înţelege precis că nu e moarte, ci gol, vacuitate efectivă, neexaltată. Sentiment nou dar fără ezitări, revelat global şi imediat, inundându-i între aga conştiinţă. După un timp nici nu-l mai deosebeşte în suflet, pentru că întregul suflet îi e înveninat de el. Dar Cedare stăruie căutând cheia, numele acelui nevăzut şi neauzit nod în jurul căruia s-au învârtit toate până la un timp, apoi s-au oprit brusc, fără sens, lăsându-se contemplate

în inexistenţa lor evidentă şi veşnică.

…Bendieff, Balaief sau Bendeleieff? sau cu M?

— Mendief? Tânăr supt, cu faţa veştedă, cu calviţie precoce, îi caligrafiază mental numele: cu M sau cu B? Printre cei dintâi la bibliotecă, dar era slav şi înscris la Filosofie, amândouă caractere dubioase. De ce mă gândesc la el? Un ghiozdan plin cu cărţi, în tund ţigări. Cărţile cu coperta nicotinizată. Haide, haide, dar de ce mă gândesc la el? în ultimul an şi-a pus ochelari; începea să semene a neamţ. Cu B, cu B. Caligrafiază îngrijit. Desigur, cu B. Frunte înaltă, rotundă. Schopenhauer? Dar e cu B, şi în ghiozdan sunt numai cărţi groase, citite şi subliniate. Oh! da' ceilalţi spuneau: îl a compris le mystère! Ce prostie. Farsă? Cum de a înţeles? Poate a citit nopţile cărţile lui groase, în cercul de lumină al lămpii, subliniind. Şi în cele din urmă a înţeles. Bărbaţi cu robe şi picioarele goale, umblând pe cărarea cu pietriş, la umbra Academiei. Tot ce au gândit ei, şi alţii, şi alţii, unii în mănăstiri – rafturile de-a dreptul în zid, reci, de piatră

— Alţii în Universităţi, în colibe, el a înţeles, citind cărţile cu creionul albastru. Se minunează, invidios, cum a putut pătrunde el în adânc, şi cum a atins nodul tuturor, l-a ridicat în lumină cu acelaşi creion albastru şi a rostit: acum ştiu toate, am înţeles totul… Poate a înţeles numai pe alţii, fără să se coboare în adânc. Cum s-a coborât? Strânge ochii; respiră lent; nu gândesc nimic, iată că nu gândesc nimic, dar mă cobor. Alunecă vertiginos, de-a lungul anilor lui, până ce nu-şi mai aminteşte nimic. Dar acesta e trecutul, e numai

trecutul meu, nu e în adânc

— Se dezamăgeşte. Încearcă iar* respirând timid, ca temându-se să nu sufle miracolul coborârii. Stă, sta ca în aer. Nu gândeşte nimic. Întuneric, în adânc ca şi în înalt* de-a dreapta şi de-a stânga* în faţă* cinematograful filmează cu zdruncinături şi pauze. Gândeşte acum cu totul altceva. Se reîntoarce, biciuind gândurile ca pe o herghelie şi înhămându-le să poarte o singură idee. Dar şi ea dispare. Ce gândeam? Ce Dumnezeu gândeam? Ceva ascuns, ceva indescriptibil, incomprehensibil – iar toţi ceilalţi beţi. De ce numai eu mă deştept? De unde ştiu că mă deştept?... Desigur că atunci visam. Nu, nu a fost vis. Păcăleală, sau exces de încredere, mulţumire de sine, copilărie. Nu a fost vis...

Domnişoara Marta a fost acceptată să locuiască în sanatoriu, dar nu i se îngăduie să stea tot timpul cu Cesare. D-ra şi-a adus cărţi din oraş, pentru că nopţile suferă de insomnie. Citeşte sub umbra verzuie a globului ce înfăşoară becul electric. Nimeni n-ar spune că e nebun, şi totuşi e nebun. Ce calm arată... Nebunie de om superior, aşa a spus medicul cel tânăr. O nebunie fără leziuni organice, o boală subtilă, aşa cum suferă misticii, neurastenicii şi ceilalţi nevropaţi superiori – aşa a spus medicul. Deştept băiat, pasionat de meserie. El ştie tot. Atâtea discuţii cu domnişoara asupra literaturii, întotdeauna victorios, katharsis, libido, insurgenţa subconştientului, şi o logică perfectă, o claritate cristalină. Ea înţelege acum în detalii de ce a înnebunit Cesare. Şi tratamentul îl apreciază, pentru că medicul e plin de speranţe.

Să fie liber, netulburat, dietă, nicio cenzură în viaţa mentală, şi muzică în sala de sus, armonii clare, primăvăratice, repetate lent în fiecare dimineaţă, însuşi nebunul simte influenţa pacificatoare. D-ra Marta a fost atât de neliniştită la întâia plimbare prin parc, cu un nevropat orb la braţ... Dar el nu vorbeşte. Se îmbată de miresme, şi stă mult cu faţa spre mare, parcă ar privi-o. Dar toţi ştiu că el nu vede. Se construieşte o nouă conştiinţă, se ard resturile conştiinţei normale – aceasta e. De aceea stă cu faţa spre mare. Parcă şi-ar aminti ceva, dar de fapt nu-şi aminteşte nimic precis. Mai târziu, când tratamentul îşi va fi făcut efectul, atunci el îşi va aminti puţin câte puţin totul şi va recunoaşte glasurile, va identifica persoanele. Nicio teamă. E inofensiv. E un nebun superior, înnebunit de propriul lui subconştient ce a invadat prin şoc cercul luminos ai conştiinţei.

Domnişoara scutură capul şi alungă profuziunea da gânduri parazite. Se reîntoarce în lectură. Şi totuşi, nimeni nu ar fi crezut. Cesare era atât de calm, atât da sănătos, izbăvit de crizele conştiinţei moderne. Iar când a plecat, clocotea viaţa în el. Un cavaler, un profet, aşa era. Dar a înnebunit. Domnişoara se scutură iar. Omul se zbate, în cămaşă albă, lungă, de cânepă. Dă-i drumul d-le, n-a făcut nimic! E nebun, coniţă... Ce prostii! Cesare e superior, e poate un geniu... Cum o fi gândind el acum? Nu gândeşte nimic, pentru că e nebun. Numai oamenii sănătoşi gândesc. Dimpotrivă, dimpotrivă. Acei nebuni gândesc prea mult, am citit eu undeva despre asta. Monoideism, aşa îi spune? O singură idee, una şi aceeaşi, zi şi

noapte. Peste tot, ei văd acelaşi lucru. Dar el nu vede. Ce are a face, vede sub pleoape. Aşa o fi? Strânge pleoapele. Întuneric, apoi izbucnesc planete incendiate, o aureolă boreală, feţe, clădiri, un univers. Dar dacă e orb?! Adică nervul optic… Nu, nu, am să întreb pe medic: ce vede el? Nu are amintiri. Şi nu poate gândi, pentru că e nebun. Ba nu, o singură idee. Idee, idee – o amoebă albicioasă. Eu sunt ideea. Una singură. Dar cum o vede? Nu, e în creieri, o gândeşte numai. Una singură? Doamne, Doamne, de aceea a înnebunit.

…Omul se suie, se suie. Muntele e înalt, iar pe cel mai înalt pisc sunt nouri, neguri. De acolo se zvârle, înghiţit. Lac negru, adânc. Cade, cade, şi prăvălirea nu se sfârşeşte niciodată. Unde să cadă, pentru că totul e în gând? în adânc, în adânc, printre negurile de jea. Jos şi sus, unde? Toate, absolut toate sunt în gând.

D-ra Marta se înfioră. Închide cartea. Dacă aş citi ceva religios? N-are a face, nu e nevoie să crezi. În ce să crezi? Dumnezeu şi Fecioara Maria şi toţi ceilalţi sunt… întoarce capul şi vede fereastra deschisă în noapte o închide, cu friguri. Nu e nevoie să polemizez, dar nu cred. Totuşi, cărţile religioase pacifică mintea. Caută, dar nu găseşte decât cărţi bune de citit ziua, în soarele dimineţii sau la umbra coridorului, pe chaiselongue. Nu. îi e somn, hotărât că nu îi e somn. Frică»?

De ce mi-ar fi frică? Lasă-mă domnule, sunt în cămăşii Ei şi? El tot în cămaşă e. Idiot. Cesare, nebun superio». Şi totuşi, nimeni n-ar crede…

Adoarme cu greu, rugându-se, tremurând sub

plapuma de vară.

* * *

Maşina aleargă spre oraş pe şoseaua de deasupra plajei. Dl. George e fermecat de revelaţiile drei Marta asupra banilor lui Cesare. I-a dezvăluit în detalii, pentru că dl. George auzise vag despre furt de la comisar. Dar acum cunoaşte toate amănuntele, şi cu cât le meditează cu atât o bucurie neînţeleasă îl farmecă. Banii furaţi, banii lui Cesare. O nădejde. Ceva pierdut, poate am acum prilejul să-l recapăt. Linişte? E altceva. DI George răsuflă greu. Earteevacefl apasă din noaptea fugii lui Cesare. Aproape că nu trăieşte în această lume. Soţia e atât de îngrijorată. Un atac de nervi? Dacă ar fi numai atât... Dar dl. George trăieşte din acea noapte într-o viaţă stinsă, cine ştie de când. Trăieşte printre fantome şi încai nu se sperie. Depresiune nervoasă, aşa au spus medicii. L-a iubit prea mult pe Cesare. Idiot, nu l-am Iubit niciodată, reflecta trist dl. George. Pe atunci... Când a fost asta? Numai câteva zile, o săptămână, două. Niciodată n-ar fi gândit că un bărbat cult şi superior, ca el, poate fi hipnotizat într-atât de o idee. O idee: păcat. Păcatul cui? Eu l-am înnebunit. Adică? Dacă aş fi ştiut că are să-l influenţeze atât... Cine ar fi crezut? Romantic, Cesare, şi cu trecut misterios; mii de coincidenţe au colaborat la soarta lui. Ales, fireşte că e un ales. Şi am scris tot, asta a fost. Am scris tot ce am crezut despre el. Dreptul; dreptul îl are oricine. Să scriem. Cine poate scrie, frumos şi înaripat, are toate drepturile, să scrie orice... Parcă ar exista morală?!... Scriu ce cred şi ce am auzit. Tot. Aşa

suntem noi, modernii, fără perdea şi fără reticenţe. Adică, parcă ar exista o morală universală?!… Unii spun una, alţii alta. În fiecare veac, morala se primeneşte. Noi, modernii. Cine să mă pedepsească? Păcatul, mizerie creştină. Sunt liberat, sunt liber…

DI George răsuflă iarăşi greu. Ce copilării gândeşte. Şi le gândeşte într-unî, din acea noapte, ca şi cum, el ar fi păcătosul. Nu există păcat. Ba există. Ei spun că nu există* dar eu ştiu. Dacă aş fi ştiut mai înainte… Să fumez pe verandă, fără grijă, necitind nimic, nescriind nimic. Secretarul de redacţie? Sunt plictisit d-le, lasă-mi în pace. Liber, în pace. De ce am scris? Cine mi-a dat dreptul să intru în sufletul omului, să arăt tuturor ce am văzut? El m-a primit: frate, frate. Iar ear câineşte, tâlhăreşter.

— Fugi că exagerezi, George. George, să mă cheme George! Ce nume tâmpit… Nu cadrează cu un păcătos. Dar n-am făcut nimic, d-le, ce am făcut? Am scris un articol. Dacă a înnebunit, înseamnă că… Picătura de apă rece, în creştet, pe fiecare minut – aşa am fost eu. Eu, sus, torn apa cu compte-goute. El, jos, în camerarinfieri Dwiată-în-carecameră? Ce comparaţie stupidă! Tatăl lui Hamlet, cum Dumnezeu îl cheamă? Pe el l-au ucis turnându-i otravă în urechi. Ce cruzime. Prin urechi, iar omul dormea în pace, în grădină. El a înnebunit. Ce calm, ce nebun cuminte. Nu prin urechi, dar prin creieri. O otravă ciudată, cu totul şi cu totul din gânduri. Gââânduri… Nu se mai sfârşesc, niciodată. Cât trăieşte omul, vin, vin… Termică d-le cu prostiile!…

Încearcă să privească arăturile. O nădejde. Banii furaţi. Dacă aş da ceva, parcă, parcă… De ce n-a vrut el să ia bani? Dacă ar fi luat bani… Să ştiu că i-am dat. că l-am ajutat, că fără mine murea de foame. Să-i fi dat bani, să ştiu că a primit bani de la mine. Un picior în spate, şi sănătate flăcăule! Du-te acum, marş!… Ce năroade gânduri… DI George încercă să se batjocorească. La ce bun? E ceva mort în el, şi îşi poartă mortul în suflet din acea noapte. S-a schimbat? E acelaşi, dar cu un mort mai mult. S-a întrebat până acum de nenumărate ori: ce s-a întâmplat cu mine d-le?! George, să mă cheme George!… Să-şi schimbe numele, ce prostii. Ce-are a face numele cu mortul? Pardon, acum e nebun. A fost mort, şi era mai bine. A înnebunit, eu… De ce eu?

Ce i-am făcut? Nu-şi poate identifica păcatul. Dar ştie şi simte că ceva nelegiuit a făcut el, dl George de la Vila Lucia. În zadar se gândeşte şi se răzgândeşte, căci nu-i află numele nici forma. Se supără şi se antrenează, dar faptul rămâne acelaşi. Se înjură, dar nu poate râde. Hotărât că nu poate râde. Când rămâne singur, cil totul şi cu totul singur, scormoneala e neîndurată. Închide ochii şi înghite lung fumul ţigării de foi. Mizerie, mizerie, se lamentează dl. George. Dar ştie că totul ar fi putut fi bine. Mirajul binelui care ar fi putut fi, îl chinuie. Dacă n-aş fi făcut asta, dacă nu l-aş fi întâlnit… Sau, chiar întâlnindu-l, să nu-l fi chemat la mine, sau chiar dacă, numai să nu fi scris… Dacă, dacă… Dacă nu m-aş fi născut… Ce absurd! Toate sunt absurde pentru dl. George. Şi întotdeauna sfârşește prin a recunoaşte absurdul

la capătul gânduful, pe-drâce drum ar fi apucat. Dar acum mijeşte nădejdea. Maşina aleargă, şi dl. George visează, tentează în vis pe Cesare. Banii sunt furaţi, aşa a spus ci-ra Marta, sfântă asexuată. Probabil că şi ea iubeşte pe Cesare. Sau, în orice? caz, o prietenie incerta de fată bătrână. Doică, soră de caritate. Nu mă priveşte, dar banii sunt furaţi. Domnişoară, să aranjăm ceva pentru Cesare, dar nu te superi. Cu plăcere, dl. George. Lui să nu-i spui nimic, mă înţelegi? Desigur, dl. George. Banii sunt furaţi, pierduţi, nenorocitul va muri de foame. Vai! Vai! Nu vă consumaţi inutil, d-ră. Să scurtăm vorba. Franc, vreau să înapoiez acea sumă lui Cesare. E posibil, dl. George?! Dumneavoastră nu spuneţi nimic, aranjez eu totul. Cele o sută de mii nu mă sărăcesc. Vreau să-l ajut pe bietul Cesare, eu care am contribuit indiscutabil la nenorocirea lui. Nu protestaţi, toţi protestează, dar adevărul e acesta: eu l-am înnebunit. Nu merge atât de departe, George. Fata se sperie; apoi, noaptea, regândeşte tot ce am spus, şi poate procurorul, medicul, cine ştie? Frumos, la Justiţie, învinuit de atentat moral, dar mă apără toţi. Pentru dl. George, vivat. Achitat... Unde am rămas? Reîncepe corect dialogul cu domnişoară şi se contemplă vorbind în gând. Ce frumos vorbeşte despre prietenia lui cu Cesare... Dar lui să nu îi spui nimic. E nebun, di George. E un nebun superior, în orice caz. Nici îndoială. Ce soartă, săracul. Dar eu îl ajut, trebuie să-i ajut. Cele – sută de mii, şi el va fi îngrijit ca lumea. Lui să nu-i spui. Numai o chitanţă: bani primiţi în numele lui Cesare, pentru tratamentul lui Cesare,

semnez eu, Marta, căci Cesare e. nebun, şi pentru tratamentul lui Cesare, Cesare. Cesare…

— Hapurile, idiotule! Sfarmi maşina!…

Mă ucid idioţii. Priveşte cu ură şoferul. îşi suflă nasul plictisit şi agasat. Răsuflă iarăşi lung, parcă ar ofta Dar i-am dat banulut Cesare. O sută de mii, dar i-am dat. Ce mai vreţi acum d-lor de la mine?! Lăsaţi-mă d-lor în pace!… O sută de mii, o sută de mii. Am chitanţă de la Cesare, pentru tratamentul lui Cesare Am chitanţă pentru o sută de mii.

Maşina intră mândrape poarta vilei.

XIII.

MEMORIILE LUI MANOIL

Sunt un exemplar curios şi, cel puţin în acest veao, unic. Secretul meu e terifiant: sunt gol, sunt complet deşart; vacuitatea mea e vastă şi predestinată. De aceea am putut încerca fapte care ar covârşi pe alţii. Anumiţi prieteni au început a se interesa sincer de destinul meu, iar acum în urmă numele meu s-a acuplat oficial cu cei al binemirositorului Cesare. Relaţia personală a unor anumite evenimente din viaţa mea va fi, sunt sigur, un document rar în arhivele moderne. Ceea ce scriu nu e un jurnal, dar tot ce am scris, până acum pot fi considerate pagini de autobiografie. E o consecvenţă fatală a vacuităţii. Am scris întotdeauna ca să arăt cum am păcălit pe alţii asupra acestei irealităţi a făpturii mele, sau să exprim cele optsprezece nuanţe (atât am putut număra) ale sentimentului autoafişării. Sunt un maestru al bluffului şi, ajutat de structura mea, am putut crea chiar a metafizică din acest vid

incomprehensibil. Metafizica mea, a nulului, nu era cu totul nouă. Prin dialectica identităţii contrariilor m-am putut apropia de Pseudo-Areopagitul, de Upanişade1 şi de binecunoscuţii teologi ai misticii creştine. E instructiv de ştiut că posedând o bază de felul celeia a mea, orice mi-e îngăduit, orice poartă mi-e deschisă. Dacă ar exista Raiul, m-aş duce în Rai. Nu am păcate; sunt inconsistent, unde să pot purta păcatele? Nici memorie nu am. îmi amintesc evenimentele vieţii mele ca şi cum mi-aş aminti paginile unei cărţi citite. Nu *simt* că sunt eu acolo. Nu mă simt niciodată, nici în trecut nici în prezent. Acesta e un rar privilegiu; să trăieşti fără memoria vieţii, să trăieşti ca un ceasornic* cu fiecare secundă crescută din vid şi pierdută în vid. fără continuitate organică, fără eu.

Am scris mai multe cărţi, un mare număr de poeme şi cr-stetică culinară. Motivul acestei munci nu-mi este. Încă, lâmpezit. Câteodată voiam să fac scandal. Zgomotul e alimentul\pleu, împreună cu sacrilegiul. Altă dată îmi era milă de mib-Mila e treapta întâi a josniciei, şi de acest instinct nu scăpănici elita. Fiindu-mi milă de mine, uram şi înveninam pebeifalţi; nu pe toţi, pentru că nu toţi merită a fi invidiaţi. Dar sunt unii: institutorii, jockeir pescarii cu undiţa şi milionarii nbcăsătoriţi.

Nu cred în nimic. De aceea supravieţuiesc, pentru că dacă aş fi crezut în ceva m-aş fi sinucisde desperare că nu-l pot atinge. Nu cred în nimic, şi totul mi-e indiferent. Mulţi spun acelaşi lucru dar în tovărăşiile mele am întâlnit zeci de

oameni cumsecade sau nu, care cred într-o infinitate de idoli. Unul din ei credea în vagin* pur şi simplu în vagin, deşi se socotea liberat de orice. Se liberase de dragoste, se liberase chiar de voluptate* dar instinctele lui îi păstraseră un idol, un receptacol al devoţiunii şi superstiţiilor. Numele acestui tip e Adolphe R. Trăieşte în Trieste. O inteligenţă prodigioasă. Poate dovedi tuturor inexistenţa tuturora. Un creier buddhist, nihilist. Câştigă enorm cu violoncelul şi probabil cu prostituarea soţiei sale. Cineva m-a acuzat că tovărăşia imoralului şi mult viciosului Adolphe m-a influenţat. Acestea sunt stupidităţi împotriva cărora nu simt nevoia să mă apăr. Adolphe e stricat, dar crede în vagin. A inventat o serie de infinită de practici pentru cultul lui. E murdar, e genial, dar nu mă interesează. Am pomenit de el ca să ilustrez confuziile ce se fac în jurul meu.

Trebuie să fiu considerat drept ceea ce sunt: un exemplar natural, nu degenerat. Aşa am fost întotdeauna. Nu sunt nici imoral, nici vicios – pentru că nu simt şi nu înţeleg nici viciul nici virtutea. Sunt într-un anumit sens deasupra lor sau, modest, alături de ele. Dacă aş fi nemuritor, aş fi zeu. Sunt calm ca ei, adică sunt imens, disponibil, rece, gol. Nu pot iubi şi nu cred că există crimă care să mă intimideze. Nu am fost niciodată timid, nerăbdător, entuziast sau suficient. Niciun instinct al umanităţii nu m-a crestat. Şi nu-mi pare rău de aceasta. Viaţa mea, deşi nu m-a făcut fericit – pentru că m-am născut fără superstiţia fericirii – a fost foarte interesantă. Am putut-o contempla cu un regesc calm. Nu m-

am pierdut niciodată pentru că n-am avut ce pierde. De aceea câţiva m-au considerat excepţional de plin şi deasupra pierderii de sine. Aceeaşi poveste a identităţii contrariilor. Dar nu regret că sunt astfel şi nu cred că condiţia extrem opusă e superioară.

Cazul Ada (un caz pe care nu l-a înţeles nimeni, pentru că l-au citit toţi ca pe un roman). Era fecioară; adică, aşa spunea ea, pentru că lucrurile acestea nu m-au interesat niciodată. Era frumoasă şi arbitru în şaluri. Astfel o ştia lumea. Ne-am întâlnit de multe ori; la început în expoziţii, apoi în redacţie, apoi a venit la mine. Nu mă iubea. Nu m-a iubit niciodată, şi i-am mulţumit. Odată, seara după ceai, am dezbrăcat-o, nud, nud. Corpul ei pe canapea, arămiu. Mi-a plăcut. Fumam şi priveam. Începea să se tulbure, să se jeneze. I-am dat rochiile: „du-te acasă, Ada”.

S-a înfuriat. A venit, goală, la mine.

— Mă insulţi!

— Eu? Ce idee!...

— Eşti frumoasă, Ada. Dar eşti goală; ai să răceşti.

— Nu vrei să mă iei?

— De ce?

— Nu-ţi plac?

— Fireşte.

— Ia-mă.

— Asta nu.

— De ce m-ai dezbrăcat?

— Ca să te admir.

— Asta e tot?

— Nu e mult?

— Bine. Ai să mă iei. Vreau să fiu a ta, nu înţelegi?!…

Se lipea de mine. Mă plictisea. Am pus cartea pe masă. O carte admirabilă, probabil Meredith.

— Vreau să citesc, Ada. *Acum* vreau să ei tesc!

— Şi după?

— După am să mănânc, ştii, omletă cu fructe, dineul meu, şi după am să citesc iar, şi, dacă nu mă sinucid nici în noaptea asta, am să mă culc.

— Bie, ai să te culci cu mine?

X. N-am răspuns. Am citit până la cină. Ea, pe canapea, plângea. Nu m-a înţeles. Eu, pe ea, o ghiceam. inconştienţămorală: să o iau, pentru că am văzut-o goală, pentru că misa dat ochilor* pentru că s-ar fi ruşinat să mă întâlnească; apoi, pe stradă. Frică de sine.

Am chemat-o la masă.

— Nu, mulţumesc. Un pahar de şampanie.

— Nu te îmbraci?

— Dorm cu tine.

— În acelaşi pat?

— Da.

— Dacă vrei tu.

Mâncam abătut. Mă gândearrif ce sarcină neplăcută, în fiecare zi la şase, nopţile nu voi mai fi liber, îmi va citi cărţile scobindu-se în nas, va veni în biroul directorului, se va certa cu editorul. Aproape că mă înfuriasem. Voiam s-o gonesc. Dar am găsit-o plângând. Mi-am spus: mâine dimineaţă. M-am dezbrăcat. Ea a băut şampania ca pe un pahar cu ceai de muşeţel, bun de tuse înainte de culcare. Prima noastră noapte. Ea ca o

mireasă, mireasă în sensul veacului trecut.

Eu am rămas acelaşi. N-am gonit-o, pentru că aveam bani destui pentru doi, pe atunci. Dar o ignoram. Când venea, dacă citeam ceva interesant, o rugam să aştepte. Fuma şi bea lichioruri. Câteodată plângea. Altă dată făcea scandal; scene, neurastenie. Într-o zi a spart călimara şi papagalii de mozaic. În cap mi-a trântit tocuri cu peniţe.

— E pentru ultima oară, i-am spus eu.

— Eşti inuman, eşti de piatră, de teracotă, nu vezi??

— Poate, am vorbit eu pansându-mi fruntea. Astea nu au nicio importanţă. Important e să nu mai am scene de felul acesteia. Sunt nervos.

— Eşti tu? mă întrebă ea în englezeşte, probabil pentru că vorbea mai bine decât mine. Eşti nervos? Haide să te văd!

Eu citeam. I-am oferit ţigări, excelente.

— Ştii ce-am să fac?

— Nu sunt curios.

— Ai să fii când o să afli. Mă culc cu colegul tău. «ceretarul.

— Rău ales, vorbii eu. E prea gras, şi chel. Şi alte amănunte.

— De unde ştii?

— O femeie ne-a spus. Ştie tot oraşul. Neşansă, pentru întâia experienţă.

A fugit trântind uşile. Am crezut că nu va mai veni. O insultasem? Mi-am căutat liniştea, ca să pot sfârşi cartea.

A doua zi a venit.

— Nu eşti gelos? m-a întrebat pălind.

— De ce-aş fi? am întrebat-o eu, oferindu-i bomboane.

— Crezi că glumesc?

— Deloc. Am fost informat de ieri noapte că ai ales compania secretarului.

— Şi ce-ai făcut?

— Mi-am scris articolul pe îndelete, pentru că ştiam că secretarul va veni cu un ceas întârziere.

— Eşti insuportabil! (plângea).

— Nu te felicit pentru formulă, spusei eu în treacăt, $>privindu-i bluza.

Îmi plăcea. Am chemat-o. Goală, se rugă s-o iert.

— De ce Ada? Nu sunt supărat pe tine.

— Atunci mă iubeşti?

— Nu, de ce-aş minţi?

— Mă placi?

— Desigur, dar nu în sensul său. Te plac ca pe o carte Inteligent scrisă, ca pe un lichior, ca pe o zi frumoasă. Gratificaţii. Dar nu m-aş sugruma pentru tine. N-aş renunţa la omletă pentru tine. Dacă ai muri, mi-ar părea rău, desigur; dar pentru puţin timp. Probabil că te-aş uita într-o săptămână.

— Încetează! pentru Dumnezeu, încetează! Tremura, goală, înspăimântată, la capătul canapelei. Căuta, căuta. Să-şi epitetul, livresc.

— Eşti un monstru!!

— De ce monstru? N-am superstiţii, asta e tot, Ada* sunt liberat de superstiţii. Sunt liber, absolut liber, zero, absolut! Hahaha!...

Am râs şi m-am îmbrăcat.

Într-o zi a venit cu un revolver. Probabil că

era încărcat, dar nu-mi era teamă. Mort sau viu, nu prea pot spune care e deosebirea. M-a întrebat:

— Mă iubeşti?

Eu i-am spus adevărul: într-un anumit sens. În sens absolut nu iubesc nimic, nici pe mine.

— Atunci de ce trăieşti?

— Pentru că mi-e indiferent.

— De ce nu mori?

— Pentru că e acelaşi lucru, perfect acelaşi.

— Şi dacă te ucid eu?

— Nu voi avea timp nici să-ţi mulţumesc, nici să te blestem. Orice, e acelaşi lucru. E secretul nemuririi, Ada. E un secret oriental, chinez. Placiditatea, mai mult decât Olimpul, placid şi teracotă, cum spui tu…

— Dar ei au suflete, au inimi!

— Oh! oh! asta e deosebirea, vezi? Eu nu am nimic. Sunt absolut liber, gol, permanent.

Ea şi-a luat revolverul de la pieptul meu. Cinematograf? Am aprins amândoi ţigări.

— Ştii că sunt o femeie pierdută? mă întrebă ea elegiac.

— Pierdută? De ce? mă interesai eu.

— Am fost pură, fecioară, liberă, iubeam pe un pictor la Paris, ne scriam săptămânal, trebuia să ne logodim la toamnă. Ce-ai făcut din toate astea? O femeie de noapte. Ce vrei să faci mai mult?

O priveam, fără să înţeleg unde vrea să ajungă. Se înecase cu fumul ţigării, şi tuşea, plângea, violent. Am mângâiat-o.

— De ce nu vrei să fiu soţia ta? mă întrebă, blând.

Am sărit deodată, depărtându-mă. Am pus ţigara în scrumieră, calm. Cred că eram puţin palid.

— Asta e o cursă, Ada.

— Numai? a şoptit ea, stins deodată.

Ceea ce a urmat e prodigios. Revolverul era pe măsuţă. L-a privit şi i-a privit încărcătura. A deschis poşeta a schimbat gloanţe, l-a încărcat.

— Ce faci, Ada? am întrebat-o eu.

— Gloanţe, pentru noi doi! a răspuns ea.

— Ce idee! Toate astea sunt ca în romane.

Dar în clipa când gândeam confuz la situaţie, o detunătură. Voită, sau greşeală de încărcător? Sub sânul stâng. Era furioasă, cu gura plină de sânge. Am telefonat. Procurorul şi ambulanţa au venit prompt. Lume în odaia mea, lume pe stradă. Mă simţeam incomod. Mă întrebam dacă mai pot fuma. îmi pierdusem deja libertatea? Am spus totul cum s-a întâmplat. Dar Ada minţea: „el m-a împuşcat! el m-a necinstit şi m-a asasinat!!” începui a râde. Cum de poate cineva minţi, când moare? Aşadar zicala seninătăţii şi gurii de moarte, e şi ea iluzorie. M-am dus în birou, să însemn minciuna Adei. Dar un domn mi-a spus.

— Interzis, vă rog. Sunteţi arestat.

— Pot fuma? l-am întrebat eu.

— Cât voiţi!

— Perfect.

Ea a murit în ambulanţă. Dar mie mi-au dat drumul. Era evidentă, împuşcătura. Iar asupra legăturii noastre, cine ar fi putut interveni? Secretarul m-a concediat; o iubea. Cineva de la Paris mi-a scris, desigur logodnicul ei. Mă numea

„vampir”. Nu m-a intimidat, dar a trebuit să părăsesc oraşul. Am avut câteva săptămâni de glorie. Femeile îmi scriau, mă urmăreau în cinematografe. Am primit intoxicante, fotografii, cărţi prohibite. Mă socoteau un vicios de rasă, un criminal sadic, exemplar de clinică sau buclucar, amant neverosimil. Ostenisem. Devoţiune de neurastenici şi degeneraţi sexuali. Am plecat.

În tren, discuţie inteligentă cu o miss brună. Se ducea în Chypru, insulă paradiziacă, spunea ea. Amurgul cel mai frumos din toată acea perioadă a vieţii mele. îmi cunoştea cazul, şi elaborase o teorie îngrijită ca să mă explice. Dar multă, foarte multă – mistificare, taină afemeiată, electricitate cu pisici negre în cameră obscură. Spunea că sunt, virtual, un criminal. Şi mă întreba dacă aş putea ucide.

— Oh! iarăşi Gide, iarăşi Lafcadio, act gratuit, experienţă, libertate, galvanotropisme!… De ce aş ucide? Libertatea o simt, nu mi-o dovedesc. Şi sunt atâtea altele de încercat, împotriva cărora se opintesc instinctele… Sacrilegiul, acesta e un act demn de realizat. Sacrilegiu, adică revoltă împotriva comunităţii, a sacrului; instantanee descărcare de forţe, electrocutizare prin simplă atingere, magie. Sacrilegiul care trebuie pedepsit cu lapidarea, pentru că a ajuns el însuşi o forţă sacră. Act da curaj, dincolo de bine şi de rău, cosmic, creator, rit. Păgânitate. Auroră păgână irizată de forţe, de voinţă, de magie – acesta e singurul mediu care îmi convine. Zeu eu însumi, nu caut admiratori nici victime, ci prilejuri să-mi reafirm divinitatea, momente de autoafirmare. Nu

spun nimănui. Ei sunt toţi îmbâcsiţi cu ideile creştine ale Dumnezeului invizibil şi monoton. Iar zeii înseamnă pentru ei, diavoli. Pentru că au puteri, pentru că sunt ei înşiși, indiferenţi de Demiurg…

Am gândit multe şi multe aş avea de scris asupra apoteozei, dar mi-am propus să evit aici teologia. Altminteri, notele auto-biografice s-ar schimba repede într-un tratat „De natura Deorum”. Dar am mărturisit călătoarei – spre Chypru, insula paradiziacă – de ce nu mă simt tentat de farsele lor literare, de viciul lor inconsistent şi de amoralismul lor factice.

Fapte care îi înmărmuresc pe semeni – terifiante, sălbatice, inumane – şi tu să le întâmpini calm, global, neclintit. Aceasta e semnificaţia ritului monstruos, al sacrificiilor umane, al sângelui ce înroşește altarul. Se provoacă un principiu, se întărită omenescul, maternul. De aici sacrificiul copiilor; palmă mult lăudatului instinct matern, liberare. Liberare prin sacrilegiu – aceasta fac zeii de la începutul timpului. Zeii care nu sunt nici simboluri, nici reminiscenţe barbare, nici visuri, nici statui – ci trupuri de energie, magnetice, clare, orbitoare. Ca să descoperi zeii trebuie să te descotoroseşti de misticism, de morală creştină, de mistificările metafizice, teosofice sau eteromane. Să vezi lumea aşa cum e: gol imens şi solitar, solitudine de gheaţă, de cremene. Populaţie de forţe, enigme, mute, care nu te vor ajuta. Eşti singur. Să ai curajul să *simţi* că eşti singur, definitiv şi complet singur, că tovărăşiile au fost iluzii, comuniunea cu

alţii proiectarea obiectivizată a propriei tale slăbiciuni. Nonalteritate. Singur într-un ocean de visuri. Acesta e primul semn al zeilor. În curând îi vei vedea. Roiesc în jurul meu, lumini, fulgere, candele. Fiecare pentru sine. Noi toţi, pentru fiecare din ei suntem umbre. Şi ei toţi, pentru mine, sunt forme, iluzii. Sistem închis, zero. Milioane de nuluri, fiecare din ele fiind un cosmos autolimitat, în care nimeni nu va putea, niciodată, intra.

E reconfortantă viziunea aceasta de păgânitate, bare de argint viu şi rece, după teroarea blândă a creştinătăţii. Dar trebuie să fii, păgân absolut, absurd de păgân. Adică zeu; liber, sacru, participând la justiţia lapidării. Sacrilegiul – jocul zeilor. Joc, dans, tehnică – nimic altceva. Jocul, cel mai sigur instrument de liberare, privilegiu divin. Dar zeii nu se liberează abandonând, ci posedând, creiând; dansul lui Shiva. Universul creat de paşii lui, de arcurile picioarelor lui creiând spaţiul, de ghirlanda braţelor creând ritmul, timpul. Ce simplu, ce simplu!… Dar trebuie să fii enorm, nelimitat, unul şi acelaşi, oricând tu însuţi, fără valuri, fără ezitări, fără mustrări – vacuitate, non sens, dincolo de categorii. Eu, eu.

…Acea miss care călătorea spre Chypru, insula paradis, a cunoscut detaliile spaimei în compartimentul gol, în amurg. A fost o capodoperă unirea noastră, ea urându-mă, eu indiferent. Dar nu o operă artistică, literară, romancieră, ci tehnică, artă, adică meşteșug – unire de meşter cu materialul, creaţie, ritual. A

urlat, dar i-am numărat primejdiile la care se expune, şi a tăcut. Trenul trecea alături de fluviu, cu spinări de munţi de-a dreapta. Erau încă zăpezi pe înălţimi, şi turbare de ape galbene, culese din văgăuni şi mireasma tare a crepusculului. Ştiam cât are de ocolit trenul. Nicio staţie până la pod, aproape jumătate de ceas. Uşa compartimentului, zăvorâtă. I-am dovedit, ei, că asasinatul nu e cel din urmă lucru, că sunt alte fapte mai mari, mai neprevăzute – şi făptuitorii se ucid cu pietre; asta e totul, sunt ucişi cu pietre pentru că sunt încărcaţi de puteri sacre, şi oamenii se tem de atingerea lor ca de trăsnet...

Despărţirea a fost revelantă. Se dezlănţuise o forţă între noi. Cineva se robise, mistic. Acea unire, ritual curajos, o încercuise cu o forţă impersonală, obiectivă, din afara noastră a noi doi – şi mi-o dăruise. Miss renunţa la Chypru. Voia să meargă cu mine, oriunde. Cerea şi ea absurdităţi, ca Ada. Dar nu s-a împuşcat, nu a ameninţat. Şi-a urmat călătoria, iar de la fereastra vagonului îmi făcea semne, cu o batistă aibă cu monograma. Gara era pustie, dimineaţa îngheţată. Eu stăm pe acelaşi geamantan vişiniu. îmi amintesc că eram abătut.

N-am mai văzut-o, apoi, niciodată.

*

* * *

Dacă existenţa ar avea un sens, sensul ei ar fi să ne schimbăm, să uităm, să începem întotdeauna altceva, nou, neaşteptat – şi să uităm complet, complet, trecutul. E evident că astfel ar trebui să fie viaţa. Dar nimeni nu e atent la ea. Trăiesc

eminamente gregar, bicisnic. Iar cei care au prilejul să trăiască diversul, straniul, neaşteptatul, impermanentul – sunt iremediabili sentimentali. Creează filosofii, lirică, dramaturgie – asupra pasagerului vieţii, asupra geniului ei. Se plâng de viaţă, după ce o cunosc. Sentimentalism, maladie intenţională, difuză, splendidă. Trăire pentru cei morţi, pentru cele trecute; cultul prietenilor, devoţiune pentru morminte, pentru amintiri, respectul logodnicei altuia, platonism, forţă morală, elegia ruinelor – peste tot falsul şi idiotul sentiment al demnităţii umane, al purismului moral, al superstiţiei supravieţuirii, ca şi când *toţi* oamenii ar supravieţui!...

Luaţi aminte, luaţi aminte! (e singurul gest din predică sau din Zarathustra, pe care îl accept), eu nu vorbesc de „schimbul” filosofilor, creaţiune prin adiţiune, minge de zăpadă, aceiaşi şi mereu alta, fluviu al cărui ape sunt pe fiecare clipă altele. Schimbare nu în sens de viaţă, ci de moarte. Nu se adună nimic, pentru că nu există serii. Vacuitate, discontinuitate; tic-tac, iar când spun „tac”, „tic” a pierit, în haos, în mine; l-am uitat, nu l-am adăugat noului meu suflet. Nu am amintiri, dar pot gândi asupra amintirilor, pot gândi trecutul fără să-l simt. Ca pe un episod impersonal, de întotdeauna. Nu spun detaşare, pentru că e mai mult? n-am fost ataşat niciodată. Schimb – păpuşă cu maşinărie, care se învârteşte ritmic, iar cu fiecare pas e alta, şi nu ştie niciodată dacă e alta sau aceeaşi, dacă e trecut sau prezent, pentru că întotdeauna *este*, e ea însăşi, păpuşă fără suflet, fără memorie.

Basta! fac prea multă filosofie. Şi nu cred în

ea. Tot ce scriu, teoretic, e dubios. Poate cred sau poate nu cred. Nu cer nimănui să ghicească. Privilegiul celora care s-au simţit şi au fost odată zei, e că se pot îndoi oricând de realitatea divinului. Şi îndoiala aceasta nu dizolvă faptul; e de al doilea ordin, vine *după* fapt, trece pe deasupra lui ca un curent electric. Vreau să spun: îndoiala, dogma, teoretica, dialectica, sunt momente secundare, sunt fără importanţă pentru că n-au contribuit la creaţie, la realitate. Amuzament; mă amuz contrazicându-mă, zeflemisind propriile mele afirmaţii, dar ştiu că zburdălnicia aceasta nu poate evacua faptul, obiectul, posesiunea mea. E însăşi vacuitatea. Cine mi-ar putea-o lua? Numai eu însumi, convertindu-mă.

Obscur? Desigur. Şi greu de înţeles. Eu nu sunt ca voi, adică nu sunt articulat, nu simt nevoie de şira spinării. Am braţe, antebraţe, milioane de braţe. Sunt eu, oricum mă priveşti. Dacă mă ridici din cot, tot eu. Dacă mă răstorni, eu. Sunt nimic, am scris cărţi dar ele nu preţuiesc nimic, am citit mult dar mai puţin decât oricare dintre universitari. Oricum m-ai privi, sunt nimic, zero. Şi totuşi, prezenţa mea e simţită, vacuitatea mea stânjeneşte realitatea voastră, *sunt* peste tot, şi trebuie să mă acceptaţi. De altfel, lucrul acesta se întâmplă. Am întâlnit soţii care vieţuiau pentru dragostea soţilor, altele cu progenitură, altele evlavioase, asexuate, bisericoase, cultivate. Soţii, soţii, recunoscute de birou, păzite de sigiliu şi de Solomon, uşi încuiate, uşi de cristal, izolate, angajate, protejate – am fost, am cunoscut, am

trecut pretutindeni. Nu mi-au plăcut. Le-am avut, posesiune detaşată, ofertă gratuită, rit. Nu m-a întâmpinat nimic. Morala şi biserica lor, copiii şi logodnicii, nu m-a întâmpinat nimic. Inconsistenţi, aşa cum sunt toţi cei ce acceptă realismul. Golul lor nu e efectiv şi atotcuprinzător, nu e temelie nici îndreptar, ci e ocazional, momentan. Cad şi se ridică, proştii. Se iartă între ei ca vitele. Păcătuiesc deşi nu sunt păcătoşi. Păcătuiesc pentru că îşi pierd minţile pentru o zi sau pentru o lună. Păcătuiesc când n-au bani sau distracţii. Păcat porcesc. După, îşi spală gura, se închină, se destăinuiesc, se iartă şi se interbinecuvântează. Gol omagional. Când se epuizează prilejurile, se solidifică moraliceşte. A pierit golul, a pierit păcatul. Suntem oase şi carne, suntem coroană de oţel, bravi şi căşti, propovăduim. Impotenţă. Închistaţi, cremene, bătrâni. Câştigă soliditatea şi stabilitatea în pragul pieirii. Suntem sperioşi. suntem înspăimântaţi de moarte. E marele vid. Vor rămâne singuri, acolo. Ar prefera o a doua moarte.

*

* (te

Mă contrazic. Ei şi? N-am afirmat niciodată, ca să pot infirma apoi. Diferenţele acestea logice nu mă încântă. De altfel, nu le dau nicio importanţă, şi le pomenesc aici pentru că adversarii mei le repetă victorioşi. Sunt mulţi, companioni şi legionari. Dacă sunt nul, de ce mă atacă? Eu le-am mărturisit de la început: fac răul; să-mi pună binele în faţă. Nu sunt însetat de izbândă. Nici nu-i cunosc satisfacţia. Eu îmi continui jocul meu. De ce nu întâmpin rezistenţa

materialelor? Nimeni, nimeni. N-am întâlnit niciun bărbat calm, nicio femeie castă. Arma lor e insulta şi. ura, dar dacă eşti dincolo de insultă şi ură, sunt dezarmaţi, sunt captivi. N-au nimic din lăuntru, obiect ireversibil; nu participă la sfera solidelor. Sunt solizi prin împrejurări; de asemenea, firesc, orice altă împrejurare îi desolidifică. Când îi apropii, îi descopăr: nimic; cuvinte şi insulte, apoi palme, pumni, baston; câteodată idei. Ei şi? Dar nimic real, obiectiv, *să fie*, să nu poată pieri, peste care nu poţi trece. N-au stânci, n-au prăpăstii. Dacă ar trăi, cel puţin.

Mă acuzau că nu sunt trist (geniu şi melancolie, ştiţi; superioritatea patogenilor, a invalizilor, a limfaticilor). De ce aş fi? Vacuitatea mea, e singura cale care conduce sigur la bucuria integrală, îngheţată, calmă, detaşată, joc. Dacă afirmi vacuitatea totului şi consistenţa propriului tău eu – aceasta e o atitudine negativă, pesimistă, e izolare neputincioasă, metafizică, definitivă. Aceia sunt trişti şi inactivi. îşi trec viaţa în contemplaţie iluzorie, pentru că ce ar putea contempla în formele iluziilor? iar pe ei cum s-ar contempla?... Dimpotrivă, eu afirm vacuitatea mea, şi aceasta e pozitiv, e optimist. Pot pătrunde oriunde, pot asimila orice. Nu întâmpin rezistenţă, nu am carapace, nici trecut. Mă joc cu ei şi nimeni nu mă poate ucide. Abur deasupra apelor, a sufletelor; creaţie. De ce aş fi trist? Dar nici bucurii panice nu mă străbat, pentru că nimic nu mă surprinde, iar posesiunile nu mă schimbă. Sunt totdeauna acelaşi, ca oricine care nu are

memorie…

Una din cărţile mele a fost asupra solitudinii. Oamenii nu pot fi singuri, nu pot rămâne singuri. Singurătatea Ier e în doi: femeie, amintire, Dumnezeu. Proba focului: vacuitate, tu, tu însuţi, nu gândi nimic, taie simţirea, singur, singur… Blegii înnebunesc. Majoritatea se culcă şi au vise erotice.

…Şi dacă toate acestea ar fi iluzorii? Dacă *ei* ar fi în adevăr, iar eu în minciună?… Iată o specie de îndoială: tulburătoare, eficace, filosofică – dar nimic dedesubt, nimic alt decât o propoziţie şi o gratuită efuziune de cugetări. Absenţa certitudinii unei realităţi, e argumentul capital al realităţii ei. E dincolo de înţelegerea mea. Mă îndoiesc. Ei şi? Există, există, chiar când nu cred în ea, când nu cred în nimic. Şi de fapt nu cred în nimic* niciodată. Aceasta e singura mea dogmă, dar fiind negativă e adogmatică. Vacuitatea. Când o ai în suflet, când ştii şi simţi că nu eşti nimic, că nu pot face nimic şi eşti singur, iar toţi Dumnezeii devoţiunii sunt iluzorii şi afemeiaţi – cine se poate încumeta să se măsoare? Atunci înţelegi: eu.

Oamenii, ca să mă înţeleagă, mă citesc ca pe o carte. Câteodată, acea carte e Antihristul, sau cine ştie ce altă farsă literară, Gide sau Nietzsche, impotenţi care au scris în cărţi gândurile pe care nu le-au putut trăi în viaţă. Prietenii – tineri care îşi exercită curajul şi je menii – chismul social strângându-mi mâna pe stradă – mă explică aflându-mi filiaţia literară: Ai citit cartea aia? Eşti tu! – îmi spun ei. Poate. Am citit multe cărţi (deşi nu atâtea câte cred ei), dar n-am citit niciodată

cărţile de unde mă arată ei cu degetul. Am citit multe asupra artei culinare, asupra sporturilor şi numismaticii. De asemenea, o «antitate considerabilă de romane pioase, romane anglo-saxene şi producţia romantică. Nu m-am recunoscut nicăieri, pentru că e lucru dobitocesc să crezi că te poţi recunoaşte într-o carte. Şi totuşi, de la proces încoace, ei nu fac altceva decât să-mi deducă originile. Nu vor putea dormi până ce nu se vor convinge că am fost influenţat de Wilde, un farsor cu talent care-şi obosise sexul şi în loc de mănăstire a ales homosexualitatea. Tinerii sunt murdari. Mă amestecă în toate speciile vicioase, tocmai pentru plăcerea ce o găsesc de a se scălda ei în apele viciului. E vechea poveste a predicatorului care predica abstinenţa în termeni genitali, tocmai ca să-şi asigure permanent prilejul de a gândi şi pronunţa sexul. Se spune că sunt vicios, dar nu mă gândesc niciodată la viciu şi nu-l practic. Repet, nu cunosc voluptatea. De ce-aş păcătui atunci fără tentaţie şi fără satisfacţie? Existenţa mea e real detaşată de viciu. Ceea ce înţeleg ei prin acest cuvânt nu e, în cazul meu, decât exerciţiul spiritual al temperamentului meu. Înfruntarea massei nu aduce niciun risc, pentru că massa e inconsistentă. Ei mă pot bate, mă pot închide sau spânzura, dar cu aceasta nu mi-au schimbat e linie din cele ce cred. Anarhist? întrebare idioată. Nu mă interesează formele. îmi urmez pur şi simplu drumul meu. Fiecare e dator să şi-l urmeze pe al său. Sunt viitorul umanităţii, nu sunt revoltat împotriva societăţii, nu predic un mai bine şi urăsc

renăscut vacuu, nu făcut. Mi s-a dat şansa de a transcende semisoliditatea conştiinţei moderne. Să fiu zeu. Sunt. Aceasta e afacerea mea personală. Când îi ating pe ceilalţi, nu eu sunt vinovat că nu întâmpin rezistenţă. E ilustrarea promptă şi validă a deosebirii dintre oameni şi zei.

Supraom! vor exclama unii. Poate. E de remarcat, însă, că nu-mi exalt voinţa şi nu scriu imnuri pentru brutala transcendere a moralei. Toate acestea îmi sunt perfect indiferente. N-am precedenţă, pentru că vidul nu se poate naşte de nicăieri, nici chiar din vid. E el însuşi, de la începutul începuturilor. Când apar exemplarele rare, participă spontan la acest vid. Actul de participare nu e în timp; numai manifestarea lui e.

...Şi acum, nu abuzeze de filosofie şi polemică? Desigur că o fac. Irit şi nu mă pot dezbăra (nu vreau) de obiceiul ăsta nici pentru scutirea anonimului cititor al memoriilor de faţă. Cine va fi? Probabil binemirositorul Cesare (dacă va avea ochi să citească) sau insipida domnişoară Marta. Iertaţi D-ră. Ştiu toate epitetele cu care mă definiţi. Sunt şapte, nu? Veţi rupe aceste pagini şi nu i le veţi citi lui Cesare, deşi el arde de dorinţă să ştie ritul *celuilalt*. Le veţi arde. Ei şi? O copie e cu mine, alta cu un hoţ de trenuri luxoase, bun prieten al meu. Sunt prudent? Nu, pur şi simplu conservator – o singură dată în viaţa mea.

Conservator, pentru că *ei* mi-o cer, ei vor să ştie cele ce s-au întâmplat în noaptea de 24 aprilie.

Începusem aceste memorii ca un pretext de a scrie integral semnificaţia acelui rit. Acum

gândesc dacă se cuvine s-o fac eu, săvârşitoul şi izbânditorul ritului. Numai un martor o poate face. Şi singurul martor e Cesare, prodigios bibliotecar, adormit alături de miracolul veacului său. (Mă antrenez. Încep a scrie ca şi cum foile acestea ar fi pentru tipografie; scriu iritat şi amuzat, amuzându-mă de iritarea cititorilor. Dar nu vă temeţi. Scrisul meu e farsă, o ştiţi).

La scrisoarea mea, Cesare n-a răspuns. Probabil că nu a citit-o până la capăt. îi ceream, ferm, să răspundă, lămurindu-mă. E singurul lucru pe care nu l-am înţeles, şi *nu pot uita că nu l-am înţeles*. Iar implicaţiile merg mai departe. De fapt, Cesare e singurul care *ştia* semnificaţia acţiunii mele. Ceilalţi doi au fost instrumente. Weinrich, un biet profesor cu urechile deschise oricărui mister (care a aflat, acum, Revelaţia!) – iar Melania, o fată frigidă, moleculă glacială şi indiferentă, perfectă. După, aceşti doi au uitat totul şi s-au cufundat în nenorocul lor. Sentimentul şi faptul i-au înghiţit. Nu aveau nici pregătirea, nici forţa de a se înălţa deasupra lor prin ele. Valul a venit, magnific şi terifiant. Şansa de a transcende, au avut-o. Dar n-au ştiut să se lase *urcaţi* de val. 45-au lăsat purtaţi de el, duşi de el, sfărâmaţi. Aceasta e cheia pierderii lui Weinrich. Dintr-un sacrilegiu, el a făcut o revelaţie divină. A descoperit păcatul acolo unde nu fusese decât curaj, nudă făptuire. E mistic, adică iremediabil pierdut în sentimentul prezenţei celuilalt, hipnotizat de alteritate, biciuit de figura altuia pe care a ridicat-o din propria-i impotenţă. E plecat pe „calea umedă”, mistică; devoţiunea. Acesta e

riscul actului meu. Nu există decât o singură poartă: victoria, realizarea, stăpânirea. Eşuarea înseamnă nebunie sau prostraţie. Numai incendiul i-a scăpat, pe ei doi, de nebunie. Dar i-a trântit tot atât de rău.

Şi totuşi, Cesare ştia. A petrecut anume acea noapte în bibliotecă. Nu ca un spectator. Venise să constate numai rezultatele unei acţiuni pe care nu avusese curajul să o împlinească. Teoria o ascultase el altă dată şi probabil că nu a uitat-o. Haruni – creierul cel mai curajos în trupul cei mai laş, erou satisfăcut cu matematică, ascet spiritual şi personaj adulter, personalitatea cea mai mixtă pe care am întâlnit-o până acum – Haruni i-a destăinuit, lui *întâi*, experienţa. Pentru că, deşi s-au scris atâtea asupra „misterului", nu e decât o simplă experienţă, curajoasă şi explozivă, desigur; dar nimic ocult, nici misterios. Un rit, aceasta a fost. Un rit prin care se divinizează, se „fixează" funcţiunea cea mai incertă a speţei, sexul. xănularea voluptăţii, aceasta am încercat şi verificat eu. Voluptatea care violentează, care posedă masculul, îl scoate din sine şi îl batjocoreşte înecându-l în inconştient. Am vrut să suprim voluptatea din actele mele, să o stăpnesc, călcând-o sub călcâi, asemenea balaurului călcat de Arhanghel. Nu pentru că e imorală, (nu cunosc cuvântul) ci pentru că vine din afară, năpusteşte sufletul, dizolvă trupul, dezmembrează conştiinţa. Voluptate, adică pierdere de sine (în sens metafizic, prin prezenţa *altuia* alături de eu), violenţă, robie. A nu fi robul funcţiunii, şi totuşi a nu renunţa la ea, acest simplu adevăr e misterul

din care toţi au făcut un roman detectiv. A stăpâni funcţiunea nu prin asceză, ci prin calmă, concentrată tra Mcendere. Nu renunţare fricoasă, castrare sau morală – ci posedare. Ceea ce înţeleg contemporanii mei prin posedare e numai o licenţă verbală. Ei nu posedă nimic, ci se lasă posedaţi de propria lor plăcere, apoi zac abătuţi şi decapitaţi, vite sacrificate. E o taină pretutindeni, pentru că dintr-o funcţiune obscură, eu am făcut un rit. Păgân şi zeu, nu mă mulţumesc să gândesc consonant, ci activez ca un păgân, creez ca un zeu. Transcendere prin însuşi trupul, nu prin strivirea lui – vechi secret pe care nu-l mai practică nimeni, tocmai pentru că toţi se tem de el. În acţiunile mele, rup podurile de retragere. Practic, numai acel fapt în care supravieţuirea înseamnă victoria, prin care mă pot ridica sau pieri, dar din care ni> mai mă pot întoarce *om*. Pentru că toate celelalte acţiuni în care retragerile nu sunt tăiate, se sfârşesc cu acelaşi trist şi mediocru rezultat. Şi singurul mijloc de a păstra demnitatea e, atunci, trecerea în tabăra adversă printr-o conversiune de scandal à la Papini. Noi am avut o convertire, dar din întâmplare Weinrich era deja nebun când s-a convertit. Nu poate fi o pildă edificatoare.

Şi totuşi, el ştia. Haruni îi propusese o experienţă de creare, dar conform cu absurdităţile lui istorice, îi insinuase o experienţă fără sens. Cesare – exemplar unic* detaşat firesc de mondenitate şi păstrând în el forţa indiscutabilă a castităţii şi participaţiei în real. Singurul bărbat realist, adică socotind obiectele aşa cum sunt, iar

nu relaţiile lor pasagere, pur de intelectualism şi degenerescenta filosofiei europene, Parsifal în zalele indiferenţei. Misterul lui – indiferenţa, rutina, mediocritatea conştientă, modestă, efectivă. Un om care trăia sincer şi firesc în alt veac. Un om fără amintiri, fără familie şi fără tristeţe. Niciodată violentat de pasiuni. Superior, nu s-a îndrăgostit niciodată.

Trăia într-un concept antic, roman, pierdut conştiinţei moderne: datoria lui, lucrul lui. Fericirea prin păstrarea intransigentă şi firească a castei. Un om fără tentaţii. Un om neatent la trăire; secretul nemuririi. Un om care gândea cu orar fixând un palmier. Miracol.

Poate au fost şi alte cauze care l-au împiedicat să:

făptuiască. Poate filosofia mistificantă a laşului Haruni I-a dezgustat. Cesare, creier liberat de dialectică.

Haruni mi-a spus. El râdea, pe atunci.

— Am propus unuia singur, arhivarului Cesare. E din ţara dumitale. îl vei recunoaşte repede, fără semnalmente. Cel mai prodigios tânăr din câţi am întâlnit, om fără ambiţii şi fără tentaţii, spirit, act pur. Mediocru, – izbăvit de personalitate, şi forţa lui e subterană, e informă. Dacă aş putea-o dezlănţui…

Şi aceasta nu pot uita, nu pot înţelege. El a ştiut. Inconştient sau semiconştient, nu mă interesează. El singur putea. Ignora ritul, dar el singur l-ar fi putut împlini, omul de gheaţă. Şi totuşi, nu înţeleg, iar aceasta tulbură tot calmul şi forţa adunată în mine de faptul împlinit. L-am

împlinit, dar *altul* îl putea împlini, tot atât de bine ca mine.

A venit, a asistat la el surd şi orb, va rămâne de-a pururi mut asupra minunii veacului său. Dar însăşi coincidenţa aceasta e terifiantă. Detaşarea lui e superioară. E detaşat nu numai de funcţiune, ci şi de orice încercare de a o transcende. E calm, perfect calm. E mai sus ca mine. Eu m-am ridicat, el era de mult acolo. Mă privea suind. Nicio tentaţie.

Stă, în el însuşi, în realitatea lui mediocră dar ireductibilă. E ireductibil, e diamantin. Peste putinţă să-i înţeleg forţa, dar o simt, în jurul meu, în lăuntrul meu. Şi forţai lui e miracol, căci un realist mediocru cum e el n-ar fi trebuit şi n-ar fi putut-o avea. Aşadar, e un ales. Iar datoria mea, acum, e să-l suprim. Şi-l voi suprima prin însăşi voinţa lui. îl voi tenta.

*

* * *

Nu sunt credul şi nu cred în simboluri, dar orbirea lui Cesare îşi are un tâlc. A orbit pentru că n-a voit să vadă, sau pentru că a scăpat viaţa Melaniei, a unei jertfe pe care nu se cuvenea s-o atingă. Toate aceste curiozităţi dovedesc, indirect izbândă activării mele. Dar nu le adun într-o apologie. Poate sunt simple coincidenţe, şi atunci datoria mea e să le anulez. Nu consider decât aspectul nud al faptului. Astfel, întâmplările recente care l-au înghiţit pe Cesare nu pot avea decât e singură explicaţie: asistarea lui la ritualul sacrilegiu. E un om fără rost, acum, aşa aflu. E aproape nebun, deşi nu în sensul nebuniei

medicale. I s-a ridicat soliditatea pe care călca* i s-au zdruncinat dogmele şi cum nu se mai poate întoarce înapoi (e prea bătrân pentru a mai fi elastic), a rămas în aer. Unul singur îl poate scăpa: eu. Numai eu am puteri asupra sufletului lui. Dar dacă el supravieţuieşte, neînţelegerea mea va stărui. Noi doi suntem legaţi, căci unuia i s-a făgăduit, şi a refuzat, iar celălalt a cucerit făgăduinţa. Eu sunt vacuu şi inconsistent, şi totuşi el singur din tabăra adversă mi-a putut rezista. Noi doi suntem* ursiţi, unul altuia, unul să piară prin celălalt. Iar el piere* zi după zi, prin dezlănţuirea forţei mele. Când va fi mort* om mort, carne rece, galbenă – desigur că voi simţi golul solitudinii. Nu tristeţe, ci sentimentul că sunt singur* fără *altul* care ar fi putut face acelaşi lucru ca mine. Sentiment reconfortant. Numai după moartea lui voi putea activa iarăşi. Până atunci, trăiesc din fructul ritului vechi. Ezit în săvârşirea altora. Nu mi-e teamă, dar nu le simt ispita. Sufletul meu întreg e ispitit de pieirea lui Cesare. Moartea va fi precisă, pentru că amândoi suntem anti-romantici. Prin el însuşi, prin voinţa şi mâna lui. Sinucidere – altă jertfire pentru unul singur. Doi, trei o mie – promiscuitate numerică. Unul singur; toate pentru el; lui toate jertfele. Aşa am învăţat din istoria existerţii mele.

*

* * *

Cesare e acum în grota medicinală. Încerc să-l văd, dar nu mi se îngăduie; cerberii şi diplomaţia drei Marta. Sanatoriul e dezastruos pentru nervii lui, dar aşa vor medicii. Nu pot afla nimic despre

el. Probabil că trăieşte viermiform, în compania drei Marta. El, singurul martor. E acum aproape orb. Cine se va încumeta să-i citească memoriile acestea? Şi, totuşi, el trăieşte numai pentru a mă înţelege. Viaţa lui e sfârşită de mult, din nsaptea incendiului. Trăieşte în aşteptarea dezlegării. Ce alt sens ar avea existenţa lui agonică, neverosimilă, în mijlocul nevertebratelor compătimitoare? N-am încercat niciodată mila. Dar pentru Cesare un sentiment mai adânc şi mai bărbătesc aş nutri în sufletul meu. El, izolat în nedumerirea dintâi, jucând roluri străine şi caraghioase* oaspetele unui imbecil şi prietenul unor studente.

Tragicul lui, de a se comporta ca oamenii după ce şi-a incinerat cel din urmă nucleu uman în el. De aceea povestea lui e ridicolă, e dezamăgitoare. Nimic mare, nimic extraordinar şi nefiresc în conduita lui. A umblat în trenuri, a dormit în vile şi a fost internat în sanatoriu. Oamenii se răzbună că i-a întrecut. îl silesc să rămână alături de ei. îl iubesc, îl întărăâtă, în internează şi îl cumpără.

Aceasta e viaţa lui, acum: devoţiunea oamenilor. Dar sunt aproape de el. îl voi scăpa. îi voi reda libertatea. îi voi spune: Comedia e jucată, frate vitreg. Taina nu o poţi descifra. Închide-te, Cesare!

El, poarta dinspre nevăzutul celorlalţi spre nevăzutul meu.

Închide-te, Cesare!

XIV.

PORŢILE

…Mă primeşte, nu mă primeşte… mă primeşte, nu mă primeşte?! Două rânduri de petale aşteaptă, petale reci… Ce poftiţi, domnişoară? Nu răspund. Eu am bilet de la dl. George. Bolnavul numărul…? Nu îi ştiu numărul. Regretăm, e imposibil. Dar nu e închisoare aici!… Bietul băiat, bietul băiat…

Maura palpită. Uşa salonului se deschide. D-ra Marta, fecioară uscăţivă, cu jurnal împăturit evantai în mâna stângă.

— Ce poftiţi, domnişoară?

Aşa a spus? Doamne, aşa a spus, ori mi s-a părut?

Ce urâtă e şi se pudrează şi e bătrână…

— Îl pot vedea?

A răspuns? Aceasta e d-ra Marta, sunt sigură, – dar a răspuns?

— Am. aflat că îl pot vedea.

— Pe Cesare?

Ce mă priveşti aşa, urâto?! Fată bătrână, îndrăgostită – cum l-o fi sărutat ea pe Cesare? l-o fi sărutat? Respingător…

— Desigur.

— Va fi atât de greu… Cesare e încă în criză…

— Poate mă va recunoaşte.

— …Cesare e încă în criză, doctorii sunt foarte stricţi. E vorba de succesul întregului tratament…

— Dar oricum, dl. George…

Se încăpăţânează, fetiţa. Ce ochi de şcolăriţă amoroasă. Unde l-o fi întâlnit? Ce idee, să-l vadă nebun…

Idol. Aşa sunt toate, se pierd după

excentricităţi. Va zvoni întreg oraşul: Eu l-am văzut pe Cesare, pe eroul nebun, pe geniul orb, etcetera. Dacă aş avea voinţă: Marş! fetiţo… Dar dl. George, interminabilul dl. George.

Şi cum mă priveşte… E geloasă?

— Când l-aţi cunoscut?… Dar de ce nu vă aşezaţi?

— Mulţumesc. Suntem prieteni buni… Oh! da… L-am întâlnit la plajă, dar îl cunoşteam de mult, din ziare…

Cum minte…

Un domn interesant, urât şi sugestiv, oarecum misterios, oarecum sarcastic. Întâlnirea lor neaşteptată şi capitularea. Tânărul îşi freca obrazul stâng, parcă s-ar fi sfiit să-şi mărturisească încurcătura.

Îl căutaţi pe Cesare, nu? Cum de ştia… Şi el încercase să-l vadă. Vechi prieteni. *Trebuie* să-l vadă, dar direcţia sanatoriului e atât de strictă… Ei au inventat mitul nebuniei lui Cesare, ca să-l izoleze. Bietul băiat, bietul băiat… Tânărul o conduce spre grădină. Mă încred în dumneavoastră, duduie… Aşa de curând?… Un mister; desigur că un mister leagă pe tânărul urât de nefericitul Cesare. O străbat îndoieli şi speranţe. Ceva ascuns se va întâmpla. Ceva ciudat, despre care vor scrie iar ziarele. Să mă încred, duduie?… De unde ştie că voi face, întocmai, ceea ce vrea el? că îl voi asculta? Sugestie, poate capriciu – dar fac, fac… Tânărul îi încredinţează plicul. Aici sunt însemnările mele, fapte pe care el nu le cunoaşte, dezlegarea enigmei care îl macină. Câte cuvinte mari, şi ce

retorism înflorit cu mister… Ceva îi leagă* pe ei doi. Să îl ajut, să nu îl ajut?… La urma urmelor, am bilet de la dl. George. îl voi vedea pe Cesare. Şi numai atât am de spus: aici sunt însemnările unui martor de la incendiu. Martor. Cine ar putea fi? Cine sunteţi?…

— …îl cunoşteam de mult, din ziare, de la un prieten…

— Aşadar…

— Îl pot vedea, nu?

Oh! impacienta… Ce va spune medicul? Medicul repeta: linişte, solitudine, demenţa întâi şi apoi tratamentul orbirii. Ce importanţă pot avea doi ochi, când creierul e zdruncinat şi noaptea e înăuntru? Martiri; oh! noi doi suntem martiri, medicul şi cu mine. Câtă dragoste, cât devotament…

— Cu cât devotament şi dragoste îl îngrijim noi aici, iar medicul întâmpină atâtea greutăţi… Ce voia tipul? Negreşit, însemnările i le voi da.

— Numai să-l văd… Nu-l voi obosi de loc. Înţeleg atât de bine…

Să-i dau hârtiile ei? Ea le va citi, dar trebuie să i le citească lui. Pe marginea patului – camera e albă, cretă, săruri – ea va citi şi Cesare… Iar ce scrie el pe patruzeci de pagini? Plicul e greu, e mai degrabă un manuscris.

— Mai e ceva… Un prieten al său mi-a încredinţat hârtiile acestea. Veţi avea bunătatea să le citiţi lui Cesare…

Ce idee, comisionul… Bietul Cesare, nebun… Admiratoare cu scrisori voluminoase…

— Dar, duduie, lucrul e peste putinţă, peste

putinţă…

— Le veţi citi mai târziu. Prietenul său…

— Nu ştiu cum îl cheamă, dar i-a fost prieten intim…

Cum mint, cât de mincinoasă sunt… Dar nu mă prinde. O privesc în ochi, iată că o privesc în ochi. Vezi ceva?

— Şi a scris aici *adevărata* poveste a incendiului…

— Care incendiu?

Se preface că a uitat… Se preface fără rost şi fără eleganţă.

— Un moment, te rog… Mă cheamă medicul…

Oh! da! da! da!… Oh! da! da!… o cheamă medicul, o cheamă medicul…

Maura se ridică de pe canapea îndată ce s-a închis uşa înapoia drei Marta. Singură. Cabinetul e salon, dar lumina bate din plin şi revistele medicale capătă o frivolitate pariziană. Mă sufoc, mă sufoc! râde ea. Dar nu va dura mult timp. îl văd, *bonjeur, bonsoir, et fillons Nanette*!… Nu e o femeie aici, mu e o mână delicată, să aşeze vazele aşa, să întoarcă turnanta aşa, să evacueze insipidul bust al… al domniei sale… domnului… oh! oh! e fondatorul azilului…

Apucă un coupe-papier şi-şi scarpină ceafa, apoi îl petrecu prin păr, mângâietor. Ce zi e azi? Patru zile de când mi-am spălat părul, şi e atâta praf, atâta praf… Se trânteşte pe canapea, visătoare. Tipul e interesant, dar pozează. De ce atâta mister? Ştie? nu ştie? – desigur că nu ştie nimic asupra incendiului. Nu poate fi profesorul, căci nu are barbă, iar Manoil în orice caz nu e,

pentru că nu arată deloc satanic. Diavolul! Ada, Ada... A murit... Ada în odaia cu flori, şi fratele la Paris... Plângea; poate a plâns, singura, sincer moartea Adei. Pe atunci era şcolăriţă, cu şorţ bleu şi părul scurt, prietena mică a minunatei Ada. O iubea, îi scria scrisori şi conversaţii în „Jurnal". Belle-soeur, belle-soeur. Fratele la Paris, logodiţi. Ce fericită aş fi putut fi, cu Ada lângă mine. Sourri, de ce m-o fi poreclit sourri? Şi a murit... De la pension, alerga pe străzi, cu vâlvătaia în obraji, sub pleoape: moare Ada! Nu au lăsat-o înăuntru. Iar după ce a început că ţipe, au luat-o în braţe – halatele lor albe îmbâcsite în tincturi – şi de atunci n-a mai văzut faţa Adei. A aflat totul, după, de la colege, din ziare. îl numea satir, criminal, îl căuta pretutindeni, să-l ucidă, să-l ucidă...

Apoi... Pagina din „Jurnal" îndoliată cu tuş. Ultimele violete presate...

Dar duduia întârzie prea mult cu incoruptibilul medic. Vazele fără flori, şi atâtea flori în grădină. Faţa tipului nu e prea regulată. Prietenul lui; Cesare are atâţia prieteni... Şi plicul cu sigiliu misterios... Unii oameni au ceva, ceva, întipărit pe faţă. Antipatici, urâţi, dar plac, plac... îi fugeau ochii în lături, dar nu a fost timid. Când m-a privit, o dată, o singură dată... Să mă încred? Formula. Fiecare îşi are formula lui. Dar în definitiv, ce voia tipul?

Cântăreşte plicul în mâini.

c'est trop, mademoiselle Martha! îi accentuează numele în franţuzeşte, amuzată. Se ridică de pe fotoliu şi priveşte pe fereastră. Nu se aude niciun zgomot. Pustiu, sanatoriu.

Aude paşi pe coridor şi se precipita, palpitând, în fotoliu. Cuminte, Mauro. Fă-ţi datoria, Mauro…

Medicul deschide uşa, lăsând să intre pe Cesare la braţul drei Marta. Ochelari negri, faţa mai suptă, mai palidă – şi fruntea mată cu aceleaşi tâmple cărunte. Doamne, cum a îmbătrânit… E nebun?

— Excepţie, adică insubordonare, spuse medicul zeflemist. Nu, domnişoară, pe celălalt fotoliu, departe de lumină. Aşa… Aşază-te, Cesare.

Cât pare de indiferent… Bietul băiat, bietul băiat* Invalid, şi o imbecilă senilă cu aere protectoare…

— Îi pot vorbi, doctore?

— Recunoşti glasul, Cesare?

Medicul întrebă, barând cu degetul efuziunea vizitatoarei.

— E domniasara Maura, e ori nu e?

— Bravo, Cesare!

Tâmpi tul; complimente de circ. Şi el crede că sunt nebun. Ei şi?

Pacientul zâmbeşte, cu aceeaşi indiferenţă placidă răcită pe faţă.

A zâmbit! Nu e nebun, mă recunoaşte. Dumnezeule!… Vrea să vorbească, dar degetul medicului o opreşte iarăşi.

D-ra Marta asistă plictisită.

— Îţi aminteşti în ce timp ai cunoscut-o pe domnişoara, Cesare? întrebă strategic medicul.

Desigur că mă privesc toţi şi doctorul ia note, pentru tratament. Nimeni nu mă crede zdravăn. Ei şi?… Zâmbeşte iarăşi?

Nu-şi aminteşte! cugetă victorios medicul.

— Se poate să mă fi uitat, Cesare?! se precipită Maura, ignorând semnele medicului.

— La ce bun, domnişoară? îmi amintesc perfect toate, *toate*, dar domnii cred contrariul. La ce bun?…

— Nu te tulbura, Cesare! intervine d-ra Marta.

Mania persecuţiei? Se agravează, se agravează. Specie rară. Caz interesant.

— E inutil! *E i-nu-til*!…

— Cesare, sunt sigură că tu n-ai nimic! sunt sigură că eşti sănătos…

— Domnişoară! se enervă medicul, ridicându-se.

— Oh! sunteţi sigură? sigură? râse – Cesare, amuzat pentru întâia oară în zilele de captivitate.

Se sperie, duduia! Avea ochi frumoşi, şi cocheta. Pe atunci…

Maura palpită iarăşi, îmbujorată. Să-i dau plicul acum? Niciodată n-au să mă mai primească. Acum, acum…

— E bine să ne retragem, Cesare.

Să-l pălmuiesc! E aşezat lângă birou. Să-l pălmuiesc şi să mă dea afară. Nebun inofensiv… Ce au să-mi facă? Puţin curaj, puţin curaj, doi trei pumni, ţipete… Au să înceteze muzica la etaj şi în celulă n-are să mă tulbure nimeni. Ce-mi pasă?

— Dar nu i-am spus de ce-am venit, imploră Maura.

— Un comision, zâmbi răutăcios d-ra Marta.

— Absolut interzis, duduie, absolut interzis! Noi avem regim şi reguli, reguli absolute! se

impacientă medicul.

— Oh! fără zgomot, fără zgomot, d-le doctor! se înăspri Cesare.

— Cesare!

— La urma urmelor, *m-am plictisit*! mă-nţelegi?

Spune, spune mai mult! Spune că toţi sunt dobitoci şi laşi. Primarul a fost întâi, medicii şi medicamentele… Spune mai mult!

— Dacă credeţi că sunt nebun, închideţi-mă!

Catastrofă. Ce imprudent, ce imprudent am fost să ascult pe domnişoara. Dar dl. George plăteşte. Dl. George aduce banii, luni. Dl. George, dl. George… Bietul băiat e mai rău decât credeam, e pierdut, e violent…

— Vai, Cesare!

— Vorbeşte, domnişoară… Ce comision?

Aşa, aşa? Dacă mă pot purta aşa tot timpul, au să-mi dea drumul. Ce vor? ce vor?

— Un domn care te cunoaşte mi-a dat plicul acesta…

Medicul priveşte perplex, fără voinţă, fără iniţiativă. Nu intervine. Maura vorbeşte firesc şi categoric. D-ra Maura surâde indiferent.

— Un domn care ţi-e prieten. Memoriile lui sau ale altuia, nu ştiu. Dar sunt însemnări veridice asupra incendiului…

— Domnişoară!

— Spune, Mauro!

— …toată povestea, *adevărată*, asupra…

— E Manoil!

— Nu, Cesare… Nu putea fi el.

— El singur ştie, el e. Dă-mi scrisoarea.

— Nu e o scrisoare, Cesare.

— Citeşte-o.

— Ce faci, domnişoară? Aici e sanatoriu!

— Citeşte, *am spus*!

— Îţi va citi d-ra Marta.

— Dă-mi mie plicul. E de la Manoil, ştiu. Numai el cunoaşte. El îmi va spune…

Manoil, Manoil? Acelaşi… E absurd. E absurd! Visează. Ada!

— E de la Manoil, repet!

Ada!… Şi el e nebun. Bietul băiat, şi el e nebun.

— Sunt treizeci-patruzeci de pagini, Cesare.

Ţi le va citi d-şoara Marta…

— E interzis, domnişoară, nu mă înţelegeţi?!

— Am sfârşit, d-le doctor!

— Dă-mi scrisoarea, *mie*!

Răcneşte. O criză, desigur.

Soneria ţiuie. Medicul apasă pe buton, nervos, privind în lături. D-ra Marta se pierde. Cesare se apropie, bâjbâind, de birou.

Dumnezeule, ce va face? Ce-am făcut, Ce-am făcut!…

— Dă-mi scrisoarea. E…

Soneria răsună strident pe coridoare.

— E de la Manoil, ştiu…

— Nu, Cesare, nu… Manoil e un criminal, a ucis pe Ada, îl cunosc, nu e de la el…

— Citeşte repede… Mauro!

Soneria răsună de doisprezece ani. Doisprezece ani a sonerie metalică într-un coridor alb, lung, tunel de teracotă. Vuiesc şinele. Interzis să priviţi pe fereastră, domnişoară, e tunel. Cât

timp va ţine, Dumnezeule! Drumul ăsta nu se mai sfârşește. Şi dacă un alt tren… Soneriadoctore, mă înnebuneşte…

— Te rog, te rog…

Cesare se împleticeşte, dar ţine strâns cu pumnii speteaza fotoliului.

— Au să mă închidă, Maura!

— Cesare!

— Au să mă închidă în beci… Nu ţi-e milă? Nu ţi-e milă? Nu ţi-e…? Citeşte!

Incendiu. Melania, goală. El ştie, numai el. El cunoaşte totul. Să-l ucid, dar după ce-mi va spune. Melania!…

Începe să plângă, dar lacrimile nu i se văd. D-ra Marta se apropie să îi ia braţul. Maura e încremenită la capătul canapelei. Două vaze cu flori, numai două vaze. Sunt atâtea flori în grădină…

Soneria s-a oprit. Pauză.

— Vei citi pe urmă, Cesare. îţi va citi d-ra Marta. (Repede, plicul – domnişoară Marta).

— *I l-am dat*, Cesare, să nu crezi că nu i l-am dat.

Se retrage spre uşă.

— Cesare, plicul e cu d-ra Marta.

— Citeşte dumneata! de ce nu vrei şi citeşti?

Ce-am făcut eu? Ce aveţi cu mine, toţi? Ce aveţi cu mine?…

E nebun inofensiv.

Se deschid două uşi. Maura fuge. Două vaze, şi turnanta… Bărbaţi în halate albe. Unii oameni au ceva, ceva întipărit pe faţă… Cesare nu se zbate.

E nebun inofensiv. Medicul îşi şterge fruntea. D-ra Marta plânge cu batista la gură.

— Porţile!

— Dar nu-l închideţi, pentru Dumnezeu!

— Lasă pe Dumnezeu, domnişoară. Nu vezi ce face?

De unde o fi venit, nefericita? Ce plic ciudat… O fi de la Manoil? De ce-a venit, Dumnezeule, de ce?…

— Porţile, am spus!

XV…

BUDOAR

O testea de hârtie albă a fost tăiată în sferturi, corect* fără margini pufoase. Foile sunt păstrate în sertarul încuiat, în cartonul unui album. Domnişoara Marta şi-a reluat obiceiul însemnărilor intime. Intime – voluptate narcisiacă, oglinzi. Perversă dăruire unui amant absurd* asexuat, alb. Foile – absolut mat, protoplasmă. Cerul, nimicnicie cristalină. Pe foi şi pe cer se pot cresta fantoşe, însufleţite de capricii sau de oboseală.

Au diable! 19 august, azi e 19 august. Domnişoara ridică ochii şi o întâmpină cartoane luminate de un soare ce apune undeva spre stânga, înapoia perdelei, înapoia casei consilierului. O lumină ciudată pe acele aripi înalte, cu totul şi cu totul de cărămidă. Iar un alt carton, mai modest, cuprinde firele de telegraf cu un zmeu axifiat şi semnalele ramurilor de castani. Demnitatea drei Marta* surprinsă vag pe nedefinitul cerului, Chemare la ordine. Un clopoţel nevăzut, şi d-ra îşi reazemă coatele de mescioară.

Creionul caligrafiază: „19 august”. Apoi subliniază.

Să încep cu Cesare? N-am scris de trei zile; şi tot ce am aflat... Trebuie să fiu sinceră; scriu numai impresii imediate, nu pictez, nu amestec culori. Şi în niciun caz nu voi scrie sintetic, retrospectiv. Sunt incapabilă să fiu sinceră dacă încerc coordonări şi judecăţi de valoare. Şi totuşi, impresiile fugitive, înşelătoare, cât adevăr pot cuprinde?...

Dilema îşi pierde savoarea caustică de îndată ce domnişoara îşi reazemă capul de speteaza fotoliului. Dilema e veche, şi istoria ei a înghiţit o bună parte din caietele anterioare. Dar acum nu o mai tulbură. Se apleacă iar pe mescioară şi ridică atentă creionul. „Dimineaţa* nimic important. Scrisoarea lui George o aşteptam, iar conţinutul îl anticipasem”... Paşii care au urcat scările. A sărit înfrigurată, când poştaşul s-a descoperit (ciocănitul politicos şi răsuflarea astmatică). „Pe sub uşă, Marin! „Aşa de curând, o a treia scrisoare... A rupt marginea de sus a plicului, palpitând. Şi citind cu răsuflarea, tăiată primele rânduri, se oprea la fiecare minut, odihnindu-se. Cât de nobil, de bun, de uman, George, cu revelaţiile terifiante ale primei scrisori. Şi l-a închipuit, în aceeaşi cameră din Vila Lucia, scriind neliniştit şi exagerat* ca or cine e incapabil să-şi poarte singur povara. Confesiune, de ce nu? George, s-a schimbat şi el. Iar soţia s-a reîntors în Capitală, şi chiar dacă ar fi rămas alături de el, cât l-ar fi putut ajuta? Ea nu-l înţelege, o soţie nu poate înţelege. Nu poate păstra, chiar dacă ar

avea-o, subtilitatea, elasticitatea, intuiţia pentru celălalt. îl vede mereu, îl vede din ce în ce mai indistinct, tocmai pentru că se apropie prea mult. Şi toate dezamăgirile, şocurile repetate, negândite, ale prieteniei cu Cesare. De când Cesare a fost închis…

…În acelaşi salon, şi s-ar fi spus că dimineaţa era aceeaşi. Numai ea, Marta, arăta altfel, cu totul altfel ca mai înainte. Poate plânsese, căci ochii se deschideau mai trişti, mai blânzi. Şi totuşi, o indistinctă siguranţă pe faţa ei, trădând hotărârea. Astfel aştepta, cu privirile pe mare – instinctul ei de a se alia instantaneu cu o dimensiune cosmică, vastă şi azurie.

„Da ce s-a întâmplat, pentru Dumnezeu?”

„Au trebuit să-l închidă, v-am spus.

„Cine a prescris? 44

„Medicul. Până ce nu era prea târziu…”

Dialogul e viu în memoria domnişoarei, deşi spaimaşi disperarea de atunci s-au irosit. Faţa domnului George o vede, palidă, nervoasă, când se repede să-i apuce mâna.

A întrebat-o de nenumărate ori dacă e adevărat. Fireşte. Cât de calm răspunde aici, în faţa lui. Cât de mincinos mă port cu el, lăsându-l să înţeleagă că m-am purtat la fel în celula lui Cesare…

În camera de sus, cineva, mai blând, aproape de concediu, un nebun inofensiv amintindu-şi fraze de marşuri şi romanţe, degete sfioase pe un pian perfect. Dar Cesare era de acum jos, în infern, singur în celulă pentru câteva zile. Aşa a spus medicul; numai pentru un scurt răstimp,

pentru un foarte scurt răstimp. Vorbeşte, vorbeşte calm şi hotărât, şi deşi dl. George cunoaşte toate acestea, o întrebă neîndurat. Dar v-am spus tot, e reţinut în celulă până ce va fi examinat din nou...

„Dar nu e absurd? nu e sălbatic? Vor izbuti să-l înnebunească, în cele din urmă vor izbuti...”

„Cine poate spune?” reflectează absent d-ra.

„Cum arată, *acum*?” întrebă dl George cu un glas ciudat, ciudat.

„N-aş putea spune... n-aş putea spune, precis? 4

„Dumneata crezi...?!”

Ştiu ce vrei să spui, George, oh! te ghicesc perfect, *vieux renard*. Dacă e nebun, nu? Dacă va rămâne pentru totdeauna imobilizat într-o carceră, în ospiciu, şi dumneata...

Cât de stupid s-a înşelat... George, el trăia numai ca să vadă contrariul, să-l vadă pe Cesare vindecat. I-a spus-o în minutul următor, şi de atunci nu s-a mai înşelat, niciodată. Era atât de clar, atât de clar că George se temea de nebunia lui Cesare mai mult decât se temuse de moartea lui. Să vieţuiască alături de martorul... În exact, termenul e inexact. Ce-ar putea mărturisi? Mai rău, mult mai rău decât un martor. Muţenie, şi totuşi expresia dramei. Cuvântul sună rău, chiar mental. Dar o dramă a existat desigur între Cesare şi George, după cum ea & existat între Cesare şi Manoil, Cesare şi Melania...

Domnişoara se scutură. Numele prietenei o indignează şi o îmbolnăveşte. *Aceasta* nu a spus domnului George. Câte vaite lucruri a ascuns domnului George. Oh! n-ar fi putut spune, în

niciun caz n-ar fi putut spune *lui*, care o întreba năuc dacă primeşte o sută de mii pentru Cesare, Cesare, Cesare... O sută de mii şi nimeni nu va şti nimic.

„Acum e prea târziu, domnule George? 4

„Dar eu ce mă fac, *eu*? a răcnit? 4

Aşadar, aşadar un caz de conştiinţă soluţionat băneşte, înţelegea d-ra Marta, năpădită de strălucirea dimineţii în salonul fără oglinzi. Dar se înşelase şi de data aceasta* ştie acum precis că se înşelase în acel ceas. Nu erau o sută de mii, nicio sută de sute de mii, ceea ce voia dl George să dăruiască. Căci dl. George vorbea, oarecum teatral pentru sensibilitatea ei rafinată.

„Vreau să fiu liber, dumneata nu înţelegi? Vreau să zvârl de pe umeri povara aceasta, prietenia aceasta, umanitatea ascunsă în tovărăşia lui, cum vrei s-o numeşti! Vreau să mă dezleg, nu înţelegi? Sunt nebun, vei crede, dar mă sufoc, mă gândesc întotdeauna la el, şi el e câteodată Cesare, câteodată o dihanie impresională, o nălucă, ceva care mi-e străin şi mă apasă, mă leagă, mă farmecă.

Domnişoara îl priveşte cu ochii încântării. DI George* îşi lărgeşte gulerul cu degetele, congestionat şi nervos* din ce în ce mai nervos.

„Sunt obsedat de el, de *el*. Pentru că ţi-am spus atâtea, îţi pot spune mai mult. A început să-mi fie teamă de mine. Dacă.

Doamne, privirile domnului George. Ce-ar vrea să spună?

„Dacă e *adevărat* cu el, va fi şi cu mine...” Domnişoara îl priveşte îngheţat. După aceea s-a

mustrat că nu a găsit niciun cuvânt de împuternicire şi mângâiere* niciun cuvânt. Dar nu putea vorbi. Nu înţelege nimic, înţelege, poate, dar nu aprobă. O înţelegere detaşată, ca un chirurg ce înţelege operaţia, dar nu o simte. Mai mult, mai mult. „Asemenea unui om care vede şi recunoaşte ceva cu ochii, dar nu-şi aminteşte, nu poate să-şi amintească, ci stă paralizat, izolat, cu o prăpastie între ochi şi suflet, ştiind că dacă ar cuteza să o sară, s-ar prăvăli. Nu cutează să închidă ochii, şi nu poate să înţeleagă.

DI George sfârşește, pentru că trebuia să sfârşească.

„Vreau să fiu liber, *eu însumi*, acum mă înţelegr nu?”

Nu? Oh! da. Nu. Nu?... Da, oh! da. Da, da, da. Încetează!...

Şocul de atunci îl simte iarăşi, proaspăt, d-ra Marta

Ar vrea să se răzvrătească împotriva puhoiului care* o aduce, în fiecare zi, în fiecare, seară, în amintirea ace loraşi ceasuri ale fugii sale. Dar e zadarnică cenzura. E fermecată de cele ce a văzut şi a ascultat atunci. Toate* s-au învolburat în acea zi. E fermecată de revelaţiile

lui Cesare, pitite ochilor domnului George care o întrebau, alături de glasul lui stingherit: de ce pleci? de ce trebuie să pleci tocmai acum, când eu?... în sfârşit, trebuie să existe un motiv...

„Oh! el există, d-le George. mărturisi, încercând să zâmbească.

„Şi banii? 44

Ar fi vrut să răspundă: „ce pot face? 44 sau

„acum e prea târziu, dl. George” – dar n-a răspuns nimic; a săltat numai din umeri.

19 august. Niciun gând preţios, nicio revelaţie inedită. August, cartoane în lumină şi umbră, leit-motivul „Simfoniei nesfârşite44 mai mult în suflet decât în rezonanţă. A suferit şi el, *pauvre* Schubert. îi vede faţa tânără, oarecum buhavă, cu ochelarii de nichel, biet pedagog de clase primare. Niciun gând singular; şi totuşi, poate ar descoperi roiuri înapoia neliniştii şi presimţirilor, care au izolat-o de memorie, au rupt-o din rutina lecturilor şi reveriilor inevitabile amurgului.

Răsfoieşte foile scrise săptămâna trecută. Ochii se culcă pe linii, vertiginos, privind cuvinte. I se par ridicule soliloquiile acestea în jargon, pe care, le scrisese fascinată, câteodată cu o cursivitate amăgitoare şi antrenantă, aldată lent, chinuitor, îmbătându-se de sentimentul ce biruie ariditatea, fulgerând-o cu reflecţii asupra arterei lui Proust şi înălţând-o cu amintirea dizgraţioasă a lui „Tristram Shandy”, care i se păruse totdeauna ilizibil şi totuşi genial... Ca să poată scrie, în asemenea ceasuri de sterilă siccitate[4], domnişoara chema ajutorul tuturor autorilor fără inspiraţie, muncitori blestemaţi care nasc în chinuri. Iar în loc să scrie ceea ce i se pogorâse inform dar viu înapoia frunţii şi a ochilor, alinia fraze cu cadenţă proustiană, căutând ritm nou şi agonizant, pe care îl savura ca pe un triumf al stilului asupra emoţiilor evazive. Încântarea dura câteva minute.

---

4 Din latinește siccitas, simplitate a stilului, arHitate. (N.E.).

Când sfârşea paragraful, îşi îngăduia o recitire confortabilă. Deziluzia o întrista sincer încă o dată. Dar domnişoara nu rupea foile scrise. Adăuga numai: „Sunt incapabilă să exprim *tot* ce s-a petrecut în mine. Dar e de ajuns ce am scris până acum. De altfel, caietul nu e roman1. Desigur nu, îşi repeta d-ra Marta. De ce-ar fi un roman? Dar ar fi vrut mult să fie, să oglindească întru totul şi întocmai toate zbaterile ei în plasa acelor fapte care au izolat-o pe neaşteptate de lumea ei, de trecutul ei. Câteodată, d-ra Marta dorea sincer şi pasionat să poată scrie, să poată scrie cel puţin cu facilitatea lui Manoil. Conţinut ar avea destul. Caietul e saturat de evenimente, de nebuni, de sinucigaşi. O povară, cadavrele acestea pe care le socotise la început capricii, dar de care nu se mai putea dezlipi, şi pe care era osândită să le poarte în memoria de toate ceasurile, macerându-i seninătatea, după cum crizele etice surpau, printr-un exces de conştiinciozitate, voluptăţile umaniste ale domnului George. Toate şi toate prin, sau poate pentru, drama lui Cesare. Aceasta începuse a înţelege de mult. A scris, a analizat şi justificat asupra lor, asupra tuturor semnelor pe care le-a recunoscut în întâmplările verii. La sanatoriu, unde îşi adusese atâtea cărţi. Se întrerupea, lăsa cartea pe rezemătoarea scaunului şi deschidea înfrigurată caietul cu foile neted tăiate. Un soi de inspiraţie era, *o* manie, o febră de a scrie, de a analiza, de a înţelege, de a se oglindi. Ar fi vrut să se aplece faţă în faţă cu ea însăşi, căci se simţea aproape, aproape, dar nevăzută. Nevăzută, undeva

în spatele sau înaintea ei, se afla Marta cea de totdeauna, a cărei prezenţă o ghicea, şi voia s-o apuce, s-o încleşteze şi apoi s-o copieze pe hârtie ca să se poată reciti şi regăsi de câte ori ar fi nevoie. Se ghicea, în acele clipe, la un pas de adevăratul ei suflet, şi atunci toate erau limpezi, limpezi şi nerefuzându-se scrutării. Numai să le privească, concentrat şi instantaneu – ca să nu risipească farmecul – şi toate se vor dezlega. Tainele lui Cesare, crizele domnului George, păcatul Melaniei, nebunia lui Iacob, enigma lui Manoil, entuziasmele ei, Marta – toate se vor dezlega. Prezenţa aceea nevăzută şi dătătoare de seamă, sufletul ei revelat global* gratuit, har nesperat.

Începea să scrie, rânduri indescifrabile care i se păreau aforisme inspirate, prevestiri sau dezlegări absolute. Creionul aluneca. Şi, deodată, siccitate deprimantă, trezire pe un platou, deşert, inuman, solitudine alături de măşti, încărcată de presimţiri care şi-au pierdut fără motiv înţelesul şi atârnă mineral în toate ungherele conştiinţei. Nimic, nu a mai rămas nimic din magnifica ei înţelegere, electrizare instantanee, acum inertă abatere, încheie cu un rând sau două: „de continuat”, ori: „Înţeleg prea bine ce vreau să spun, dar sunt incapabilă să exprim precis1. Inexact, mincinos; nu înţelege nimic, asta e. A pierdut deodată şirul luminos, iar revelaţiile de o clipă nu lasă în urmă-le mistere, ci mixturi amorfe, fără sens, neinteresante, moarte.

21 iulie, 23 iulie. O pagină a rămas cu colţul de sus greşit presat. Degetele domnişoarei îl

corectează, ochii se pleacă pe rânduri. „Dezamăgire, ca de obicei provocată de insipiditatea masculină. Am ajuns foarte, foarte pretenţioasă. E vina mea? Toţi autorii favoriţi sunt bărbaţi. Noi n-am început, încă, a scrie. Şi e mai bine. Altminteri, am crea o imagine superlativă în expectativa bărbaţilor şi dezamăgirile lor ar întrece cu mult pe ale noastre. Aşadar, eterna mea deziluzie; insipiditatea masculină. E ciudat cât de precis i-am înţeles pe ei, câteodată stăpânii, câteodată sclavii prietenelor mele frumoase. În sfârşit, îi ştiu de mult. Niciunul nu rezistă, niciunul. Cei mai buni dintre ei, sunt sepii asimilatoare. Asimilează, iar când sunt încolţiţi, stropesc cerneală. Cernelurile lor, *în y est compris*. Mă întreb întotdeauna de ce citesc, ei. Cărţile doar, sunt scrise şi tipărite pentru noi”.

Oh! nu, e vulgar, se dezgustă d-ra Marta. Şi câtă incoerenţă, câtă anarhie… întoarse pagina, şi reciti întâile rânduri. Insipiditatea masculină, aceasta voise să exprime. îşi aminteşte perfect seara. Se întorcea din oraş, unde o întovărăşise medicul cel tânăr în maşina sanatoriului. Medicul, ultimul ei entuziasm, antract între tragedia lui Cesare şi interesul crescând pentru tainele domnului George. L-a descoperit şi pe el, poleit şi plat, comun, parvenit, cu o subtilitate emfatică, pe care o sublinia cu degetul, accentuând. Relativismul valorilor, incognoscibilul, *ars longa vita brevis*, subconştientul, interpretarea viselor, *inferior-complex*, toate truismele universitare, parlamentare şi diletante – aceasta era înapoia personalităţii lui pe care o crezuse kinetică şi

terapeutică. Se simţea ea însăşi deprimată de golul lui, se oglindea şi ea în inexistenţa lui. Sinceră, se dăruise febrei autodisecţiei şi confesiunilor. Voia să se încuie în cameră şi să scrie. Nu putea plânge decât lovită de şocuriexterne. Când durerea se ridica din adânc, simţea numai o nemăsurată părere de rău. Aşa simţise în acea seară. Voia să-şi spună cât de artificial vieţuieşte ea însăşi, cât; de mult minte faţă de ea, şi de Cesare, şi de dl George, şi faţă de ceilalţi. Pe Cesare nu-l mai înţelegea, şi începea să nu o mai intereseze. Încercase să se intoxice de sacrificiu, de datorii, de renunţări – dar nu izbutise. Fără îndoială, nu o mai interesa. Dacă n-ar fi fost acel blestemaţi bani şi insistenţa domnului George… Cât de mult dorise să se întoarcă, să-şi revadă şcoala şi camera ei cu fereastra în curtea consilierului. Şi în acea seară, dorurile acestea o deprimau mai mult, îi demonstrau futilitatea carierei ei de diletantă cu infinite valenţe. Înţelegea că însăşi regretele ei sunt mediocre, sunt incurabil; şi disperat de mediocre. Şi însăşi speranţele sau nostalgiile ei sunt livide, transparente, jalnice. Să se reîntoarcă în oraş, să se înhame datoriilor pedagogice, să încercea ciopli sensibilitatea câtorva duzini de adolescente vicioase şi inepte. Să citească alte şi alte cărţi, să practice mental violuri asupra autorilor sau personajelor cu alură virilă şi să se mulţumească apoi, alături de oricarealtă solitară, cu acelaşi viciu nocturn, urmat de acelaşi dezgust şi somn bestial până dimineaţa târziu… Aceasta e tot, aceasta va fi până la sfârşitul vieţii şi tot ce va

fi; mai mult, va fi în sens negativ; probabil că va trebui să pună ochelari în cinci şase ani, iar peste zece ani va cumpăra toaleta de stradă în negru. Va fi bătrână. Nu-i pare rău că va fi. Iar voluptăţile trecute nu le regretă „căci n-au fost multe, şi oricât le-ar fi înmulţit, la ce bun? Acelaşi şi acelaşi lucru. Chiar la douăzeci de ani ştia ce va fi. A minţit întruna, şi s-a minţit. Era atât de tânără atunci şi admira tot: Degas, Picasso, Strawinsy* Moore, Croce, le Coq, unii alături de alţii, poeţi şi pictori şi eruditi şi filosofi şi farsori şi muzicieni şi donjuani. De cum a înţeles că e liberă, a început aventura şi ucenicia acelei grandioase tehnici a voluptăţii, cum socotea ea. Eroul celei dintâi idile s-a căsătorit. Ei, şi? Toţi sunt ca el, cu sau fără matrimoniu. Cea dintâi noapte de dragoste, o singură expresie ar fi putut-o evoca* şi aceea în englezeşte: *ex-cruciating agony*, aceasta a fost. Donjuanul s-a dovedit navă purtată de propria-i grandilocvenţă, iar insinuările lui asupra tehnicii amoroase în care era maestru – farsă. N-a fost niciodată senzuală, acesta poate ar explica deziluziile; iar viciul îi restabilea, la început, echilibrul simţurilor. Dacă ar fi rămas la el. Regreta, câteodată, că renunţase la plăcerile virginităţii ca să culeagă atât de incerte voluptăţi şi impronunţabile dureri; deziluzii, nebunii. Don Juanul său, satisfăcut de o cifră mai mult în registrul aventurilor galante, nu era întru nimic deosebit de cireada bărbaţilor întâlniţi la fiecare colţ în viaţă şi niciodată în cărţi. A avut-o înainte ca ea să-şi piardă seama de sine, acel intolerabil cerber care destramă farmece şi anulează toxine.

Primele tremurări au îngheţat spasmodic de îndată ce l-a privit pe el, don Juan, brută mediocră şi egoistă, schimonosit de trudă şi plăcere, surd la durerea ei şi repede săturându-şi lăcomia. Pe acea vreme putea, încă, plânge mult în singurătate, şi a plâns mult îndată ce don Juan a găsit pretext s-o părăsească. Era de o luciditate sălbatică, inumană. Încerca să se convingă că plânge pierderea, puritatea, poate idealul.

Încerca să se acuze dogmatic, dar era atât de evident sugrumător, de evident că nu regretă nici puritatea nici dogma purităţii, ci plânge numai pentru că înţelesese că nu e nimic acolo unde imaginaţia ei populară de faluşi creasе tropice de voluptăţi, că nu e nimic care să preţuiască încai jumătate din timpul risipit, şi demnitatea murdărită, şi onestitatea primejduită. Nimic, nimic, chiar după ce a schimbat primul amant şi s-a dăruit străinului care îi descoperise limitele perversităţii; luciditatea nu şi-a pierdut-o. Chiar când şampania şi mângâierile excitante, şi toate ritualurile preliminare şi-au jucat rolul cu o indubitabilă perfecţiune, aceeaşi dezamăgire, aceeaşi înţelegere clară, terifiantă, a vacuităţii de dincolo.

Dincolo, adică genunile trupului ei, necunoscute, anarhice, capricioase – ca şi enigmele trupului celuilalt, pe care îi mângâia, desigur, dar care nu o mai putea înşela, dovedindu-se şi el mască amăgitoare purtată de val. Atâta tot. Val sau o serie de valuri, mai mari sau mai mici, dar niciodată primejdioase, niciodată ucigătoare. Nu s-a pierdut pe sine, iar de

găsit, n-a găsit niciodată, nimic. Nimic. Pentru că nu era nimic acolo, n-a fost şi nu va fi niciodată. Cum ar putea fi, în carne, în simţuri? Oh! nu, nu erau nici morala, nici asceza, nici spiritualitatea care vorbeau. Era carnea ei, ea se recunoştea inutilă, nu pentru că se compara cu o valoare absolută, ci pur şi simplu pentru că nu se putea compara cu nimic, era ea însăşi un neant, care îi dezamăgea pe toţi şi care înlănţuia, totuşi, pe oricine. Un absurd absolut, inutil şi necauzat. Fără niciun sens. Aşa e. Domnişoara Marta înţelegea că nu trebuie să se revolte, dar se revolta după fiecare nouă aventură eşuată. De fiecare dată îşi spunea că poate el va fi *le chevalier sans peur et sans pudeur*. Dar *le chevalier* era acelaşi. Nu-i ura nici nu-i dispreţuia, pentru că nu erau ei vinovăţii. Probabil că alte femei sunt fericite, probabil. Mulţi din amanţii ei din Rusia şi Riviera ar fi făcut geloasă pe oricare doamnă senzuală şi liber-cugetătoare. Dar ea era altfel, din nefericire altfel...

De unde am plecat? *Mon Dieu*, cât de visătoare am ajuns. Acestea le-am gândit atunci, şi nu le-am scris. M-am antrenat „*spiritoso*, în polemici pe care nu le va citi nimeni, sau numai *la cousinne Bette*. Polemici cu sexul frumos, frumos desigur, deşi numit sexul tare printr-un sarcasm *mauvais gout*...

Zâmbea, jucându-se cu creionul şi privind tot mai absentă azuriul ce începea a păli. Se abandona de acum fără nicio rezistenţă, velocităţii memoriei. Nu o amuzau, desigur, filmele retrospective, pentru că ajungeau reci, livide. Dar

nu avea nimic mai bun de făcut. Erau atâtea cărţi necitite, dar o plictiseau. De altfel, din ziua reîntoarcerii, se descoperea tot mai calmă în faţa avansurilor şi tentativelor volumelor. Orice începea, o dezgusta. Încercase romane de aventuri, dar nu se liberase încă de obsesia stilului, şi limbajul lor periferic o axfisiase. Nu citea decât gazetele. Ar fi fost fericită să-şi ucidă timpul la şcoală, dar vacanţa încă nu se sfârşise. Conversaţiile şi vizitele o înspăimântau aievea, pentru că întotdeauna se concentrau asupra Melaniei, Cesare şi celorlalţi. Aşadar, nu avea de ce să plângă pierzându-şi timpul. îl pierdea cu o emfază ruşinoasă, amintindu-şi la fiecare zece minute că şi-l pierde şi incapabilă, totuşi, să se hotărască pentru altceva.

20 iulie, 21 iulie… Desigur că ar fi putut scrie altfel în scara dezamăgirii. Sinceritatea aceea critică era un excelent prilej de a se înţelege, disecându-se. După câteva ceasuri uitase iarăşi, şi se adâncea mediocru în lectură. Ce-ar fi putut face altceva? Desigur, cruzimea autoanalizei de atunci a pierit, odată cu acele ceasuri. De aceea e stupid ca cineva să ia hotărâri ireversibile în asemenea crize, filosofa domnişoara Marta. E absurd să te sinucizi, în ziua imediat următoare, el înţelege că e absurd, oricine ar fi el. Dar, oricum, ar fi fost interesant să scrie *atunci*, cele simţite şi gândite atunci. Era mult, mult mai multe decât cele ce-i treceau prin minte acum. Dezamăgirea sexuală nu fusese, de fapt, atât de esenţială. Se resemnase lesne, rărindu-şi tot mai mult aventurile, care începeau a o dezgusta chiar în gând. Se mulţumea

citind, tot mai mult, tot mai multe, iar pentru pasagerele ei tulburări carnale, cunoştea de acum nenumărate expediente, care nu o ambarasau, nici nu o primejduiau. De când se stabilise în oraş, profesoară cu averea cheltuită în călătorii, existenţa i se schimbase. Aventurile ei rămâneau aventuri filosofice, discuţii şi imnuri asupra riscului existenţei; o filosofie nouă, elastică şi eclectică, în care se puteau alătura multe contradicţii şi masca multe inconsistenţe. Dar era o filosofie a ei, o apologie a diversului, instantaneului, emotivului, kineticului – în care se recunoştea mai întotdeauna şi care, de altfel, era singura ei justificare. Dezamăgirile nu dispăreau, totuşi. Ele erau, însă, de o altă natură, şi antenele sensibilităţii şi mentalităţii domnişoarei le înregistrau tot atât de exact. Ea suferea de acum dezamăgiri în personalităţi, după cum până acum suferise în persoane. Un profesor de muzică, artist genial; l-a descoperit satir. Nu, nu era morala – ci altceva, o decenţă instinctivă, ascunsă, care suferea înţelegând că muzica nu e capabilă de transfigurare, cel puţin nu e capabilă să modifice, să purifice, să spiritualizeze. Atunci, la ce bun, dacă sfârşitul e acelaşi, iremediabil acelaşi? La ce bun renunţarea, efortul de a se izola şi de a transcende – dacă oricine, mai curând sau mai târziu, va trebui să se înroleze în aceeaşi cireadă? … Şi alte, alte dezamăgiri. Dar ele nu o istoveau. Domnişoara Marta avea o surprinzătoare elasticitate şi nicio cădere nu era decisivă. În câteva săptămâni, relua munca la bibliotecă, fără niciun scop academic, ci pentru plăcerea lecturilor

fără fund, pentru facilitatea cu care îi oboseau imaginaţia şi satisfăceau miile sale de capricii cerebrale.

Cesare fusese, după carnavalul de creiere şi sexe, o reconfortantă enigmă.

Oh! nu, e peste putinţă să mă înţeleg, *acum*, se opreşte domnişoara, oprind creionul pe coperta caietului intim. Iarăşi o dezamăgire? Mai mult, mai mult şi mai nedefinit, o taină, mistică, acesta e – retorizează, ciudat de compusă, domnişoara Marta. Se opreşte iarăşi. Ascultă strada. Bicisnică. Numai castanii şi amurgul pal vieţuiesc sincer, pe de-a întregul în acest colţ de provincie cu trecut cultural. I se par atât de insipide soliloquiile ei ca şi conversaţiile celor din împrejurimi, ca şi dragostea lor şi minciunile lor. Totul, e insipid în acest 19 august. Domnişoara reciteşte ceea ce a scris cu un ceas mai înainte şi zâmbeşte detaşat. N-am nicio dispoziţie pentru confidenţe; astăzi, adaugă domnişoara după câteva secunde.

Vrea să-şi amintească ce s-a întâmplat exact cu o lună mai înainte; în 19 iulie, pe când se afla încă în sanatoriul de golf. Răsfoieşte două trei pagini în urmă, căci caietul rămăsese deschis la data de 21, 22 iulie. Câteva pagini sunt ocupate de 20 iulie, apoi 17 iulie, 15, 14, 11. La 19 iulie nu scrisese nimic. În acea zi nu simţise, nu gândise şi nu o bucurase nimic. Nimic. Exact ca şi azi. Un adevărat 19 august. Perfect. Înainte şi după – acelaşi lucru. Alături de Cesare sau despărţită pentru totdeauna de el, înmărmuritor de acelaşi lucru-în-măr-muritor…

Râde singură. Apoi închide ochii şi se

reazemă de speteaza jeţului. La 19 iulie n-a făcut nimic. Ce bine, ce bine…

…Cesare fusese cu totul altceva. Unic. El singur, duplicat în toate oglinzile închipuirii expectative ale domnişoarei. De data aceasta, nicio speranţă carnală, nicio naivitate idilică, ci o prietenie ciudată, dezinteresată. Câteodată simţea că o chemare o îndeamnă, o chemare din afară şi dinlăuntrul ei, o îndeamnă să se dea, nu trupeşte – pentru că nici ea, nici celălalt n-ar fi dorit-o – nicio dăruire platonică, sentimentală, ci un act integral, nou, cu desăvârşire nou. Halucinaţii… zâmbeşte acum domnişoara, când îşi revede înfrigurările şi ascensiunile pe o gamă de nădejdi dumnezeiesc de proaspete, de noi. Acum s-au năruit toate.

Oh! *s-au năruit,* pronunţă domnişoara. Ascultă tremurând. Pentru a doua oară vorbeşte singură, în această după amiază. Şi a râs singură de atâtea ori, în ultimul ceas… Ce-o fi cu mine?

Simţea pe atunci, un sentiment straniu, pe care zadarnic încerca să-l numească entuziasm şi sacrificiu pentru prietenul cel mai bun. Zadarnic, pentru că de câte ori lua nemijicit cunoştinţă de el, o izbea bucuria, o bucurie stranie pentru că izvora tumultuos de câte ori îşi amintea că s-a hotărât să se sacrifice, pentru totdeauna, lui Cesare. I se părea, în acele tăinuite momente de ameţeală şi încântare, că şi-a găsit de acum un rost, un sens pozitiv şi real. Dăruire nemotivată, dezinteresată, globală – lui, lui. Şi nu se simţea împuţinată de această depersonalizare. Nu o chinuiau îndoieli asupra izbândirii. Nu se întreba dacă el o va primi, sau dacă e raţional acest act.

Nu simţea decât imboldul acela nelămurit de a renunţa la tot, de a sări gardurile de fier, cercul fermecat care o înlănţuie de la naştere, de a se abandona acelei negrăite beatitudini de dăruire, necarnale şi nespirituale, simplu salt înainte sau înapoia ei, oriunde, dar în afară de ea. Un magnetism, o taină – acea chemare nedesluşită pe care ea roşea chemând-o dragoste, tocmai pentru că repetase acest cuvânt în toate sensurile lui şi întotdeauna fusese cumplit de dezamăgită.

Ea presimţea, pe atunci, că nebunia care o străbate nu i s-a revelat numai ei, că poate a străbătut pe toţi sau îi aşteaptă. Înţelegea, deşi neclar, amăgitor, că toţi se zbat în cercurile lor, şi simţea în preajmă-i duh teluric, surd, agonie de vis, truda tuturor de a rupe, de a sări – şi simţea golul în jurul ei, îl ghicea în jurul tuturor, dar se temea să se întrebe unde vor cădea, ei toţi, după ce vor izbuti să se desprindă definitiv de închisorile lor transparente, urgisite, dar confortabile. Presimţea că încercarea ei dezamăgise pe alţii, ca oricare încercare. Ghicea, câteodată, că e nebunească, deasupra puterilor ei, cum e deasupra puterilor oricui. Dar credea orbeşte că ea singură va izbuti, acolo unde ceilalţi au eşuat. Nu înţelegea ce înseamnă izbutirea, unde o va duce. Nu înţelegea, apoi iar înţelegea, apoi nu – ca întotdeauna. Ca întotdeauna.

…Cesare fusese cu totul altceva.

Vorbise ea de acum, sau cea dinainte? Nimeni. Zâmbeşte, numai zâmbeşte. Ar vrea să se prefacă, să se păcălească, să-şi spună că zâmbeşte de toate stupidităţile şi copilăriile ei. Ar vrea să se

prefacă faţă de ea, mai ales faţă de ea însăşi. Ştie cât de străină e acea Marta, ea *însăşi*. Câteodată îi e teamă de ea. De cele mai multe ori, o uită. E meşteră în meşteșugul de a uita. Să reînceapă. Dar ce? El, un al doilea el, apoi un al treilea. Oricare e bun. Cinism?

Cesare, în orice caz, fusese…

Oh! ce refren absurd! Astfel a gândit *înainte*.

Ce diferenţă între înainte şi acum? 19 iulie = 19 august. Nulă, la ambele capete: Unde e diferenţa? Azi, ca şi o lună mai înainte. Când s-a înşelat? Pentru că acum e alta, e schimbată, şi înţelege că schimbarea ra *rămâne*. De fapt, nu înţelege nimic, dar simte că ceva, ceva nelămurit…

Şi cu toate acestea ştie că mâine dimineaţă, sau poate chiar în noaptea aceasta, se va reîntoarce la binecunoscuta domnişoară Marta, cea de totdeauna. Reîntoarcere, încuiere cu cheia, pe dinlăuntru.

Gerc? oh! oh! se scandalizează în zâmbete domnişoara. Expresia aceasta o obsedează şi o amuză.

De unde i-o fi venit?

…E atât de ostenită, de împăcată, de gelită, e atât de înfrântă încât priveşte fericită cele dintâi stele, rezemându-se moale de spetează. O beatitudine animală, somnolentă. Ar vrea să spună „noapte bună” cuiva, oricui – şi apoi să adoarmă fericită că cineva o priveşte adormind. Dar nu adoarme. Priveşte atent, mustrându-se, rândurile caietului intim. Parcă ar înţelege ceva. Se ridică pe jumătate, aproape speriată, amintindu-şi. îşi

aminteşte, îşi aminteşte atâtea şi atâtea încât se cutremură. Dacă ar închide ochii, dacă i-ar închide numai o secundă, o singură secundă.

Şi totuşi îşi aminteşte. Căuta o zi. O singură zi. O căuta în arhivele ei, acolo unde se află orice, gânduri, dansuri, vorbe, mistere. Orice. Caută cu ochii avizi, dilataţi. Cât de ciudată i se pare setea aceasta pentru o himeră atât de evidentă şi totuşi impertinent de stăruitoare. Sete, febră. Caută cu alţi ochi, şi apoi cu alţi ochi, noi, alţii, alţii, 22 iulie, 21 iulie, 20, 18, 15, 14, 11… Nimic. Ştia că nu va fi nimic, dar poate ar fi putut fi… Dar nu e nimic.

Nimic în ziua de 19 iulie, cum nu va fi nici în… În oricare alta…

Cât de absurde sunt reveriile… Eu?

O briză seacă înviorează foile carnetului. Le strânge cu îngrijire. Ultima e aproape pe de-a întregul albă. Numai o linie, şi deasupra ei: 19 august. Domnişoara e atât de fericită, atât de fermecată. Smulge foaia şi o ucide lent, în pumn, o regularizează crud, o condensează cu savoare. Apoi, deodată, fericirea subită piere cum s-a pogorât. Nu simte nimic. Nici încai nu-i pare rău. Aşteaptă. Nimic. Cald, dar tot nimic. Şi atunci, alene, zvârle mototolul în curtea consilierului. Desigur că ar putea1 gândi ceva interesant asupra castanilor, semnale pe cer; castanii care poate au văzut-o. Ar fi interesant să gândească ceva asupra lor, să găsească un sens, un tâlc. Dar domnişoara e cu adevărat incapabilă să gândească, ştie şi regretă aceasta, dar e cu desăvârşire incapabilă.

Vacuitate, surzenie, rezemată orizontal pe

jelţul cu spetezele atât de confortabile.

XVI.

CANDELE

Ea va face aşa cum a rugat-o dl. George. Şi pentru că trebuia să plece din sanatoriu, nu se teme de ineditul scenei, pe care o prevede furtunoasă sau deprimantă. Medicul, desigur, n-a rezistat insistenţelor ei. Paznicul deschide uşa celulei ca pe cea a unui templu. Aceasta a fost impresia ei, pregnantă şi stăruitoare. Eleusis, iar misterele o aşteaptă. Voi trăi în el, voi trăi în Bacchus, veşnic, veşnic! strigările coribanţilor…

Gândirea o rupe vedenia lui Cesare. De cum, nicio îndoială, absolut niciuna. Ochii lui o privesc ca şi cum ar vedea-o. Dar ei văd, poate, altceva, care îl bucură şi îl sugrumă.

— Melania.

Aiurează. Îşi reaminteşte scena *de atunci*.

— Ştiu ce gândeşti, mărturiseşte el zâmbind.

Dar ea nu-l poate privi, aşa că nu observă zâmbetul.

— Îmi pare atât de rău, sincer îmi pare…

— Dar n-ai făcut nimic, vorbeşte ea.

— I-am convins, numai…

— Pe cine?

— Oh! Dumneata ştii… I-am convins pe toţi că locul meu e aici. Şi toţi sunt satisfăcuţi. *Exeunt omnia*…

— Cesare!

El se încruntă. Ar vrea să se apropie, dacă ar şti precis unde se află domnişoara Marta. Dar şoptește.

— Acum îmi poţi spune, suntem singuri aici…

Domnişoara aşteaptă, neînţelegând.

— Îmi poţi spune tot, căci el a scris tot, nelăsând nimic în întuneric, ştiu…

Scena e, fără îndoială, în închipuire. Dacă n-ar fi în închipuire, cum să-şi explice calmul şi nepăsarea ei, în faţa agoniei celuilalt? Poate gândi orice, deşi Cesare o întreabă un singur lucru, precis şi esenţial. Iată, gândeşte acel interviu cu directoarea asupra festivalului de fine de an; şi orice alt, orice. Manoil care a venit în oraş, aşteptându-l pe Cesare. Dr. Weinrich, în cele din urmă internat, căruia un anonim generos îi plăteşte laptele, cornurile şi ciocolata în ospiciu… Cât de fantastică e mintea, înspăimântându-se pentru un nimic, îngheţând în situaţii neprimejdioase şi torcând, totuşi, impertinentă şi volubilă, în cele mai stranii împrejurări. Cât de calmă şi absentă e acum, când a venit să-l vadă pentru cea din urmă oară pe Cesare, să-şi ia rămas bun. Dialogul început i se pare fără rost, chiar stupid.

— N-am citit „memoriile” lui, răspunde în cele din urmă.

Şi e neaşteptat de violentă strigarea lui Cesare. Paznicul va veni, desigur că e datoria lui să intervină şi să oprească interviul dacă Cesare strigă. Siguranţa aceasta o irită. Paznicul e atât de inoportun… Dar el nu vine. Pereţii sunt groşi, poate că el n-a auzit nimic.

— Aşadar n-ai citit?

— Nu. Nu le-a citit nimeni…

— Unde sunt, acum?

— Nu ştiu. Poate le-a ars doctorul…

— Minţi!

E nebun. Dar ghiceşte perfect. De ce n-ar minţi? De ce să-i spună adevărul, *lui*?…

Dar Cesare se întristează iarăşi, ajunge de nerecunoscut. Nu-l mai înţelege, e atât de bolnav, sau se preface atât de bine… O fac să roşească, implorările lui false şi naive. Exagerează şi el, şi e atât de stângaci când minte. E atât de fals tot ceea ce spune, asupra lui Manoil, şi a Melaniei…

— Melania!…

Are pronunţare stranie, melodioasă, parcă ar rosti un cuvânt sacru. Dar totul sună atât de fals şi încercările lui de a se purta normal, convenţional, şi de a arăta bine

dispus, nepăsător – sunt atât de jalnice. Un actor prost, naiv. De ce minte? îi spune că vrea să afle toate cum s-au întâmplat, să le înţeleagă, să afle de ce s-au întâmplat, *astfel*…

— Nu ţi se pare ciudat că s-au petrecut şi s-au înlănţuit atâtea fapte curioase, foarte curioase…?

O întrebare stupidă. Ce să-i răspundă? E asemenea întrebărilor lui din bibliotecă, naive. Dar acum sunt mai jalnice, sunt false. Şi n-au niciun motiv, absolut niciunul – repetă ea insistent, revoltată şi dezgustată. De ce minte şi joacă teatru atât de stupid?

El vorbeşte mereu, cu o volubilitate deplasată, trudindu-se să arate aşa cum ea ştie că nu e. Ciudat, nu pomeneşte nimic de orbire, nici de crizele lui, nici de viitor. Nu întreabă de dl George, nici nu insultă pe medic, aşa cum a făcut de atâtea ori. Vorbeşte indiferent des – pre Manoil

şi Melania, pozând că legătura lor îl interesează, fiind unica enigmă pe care e incapabil s-o – dezlege singur. Deplânge pierderea memoriilor, reţinut. Încearcă stratageme ca s-o surprindă contrazicându-se. Şi joacă atât de prost, cu atâta emfază, încât domnişoara nu se poate reţine să nu-l compătimească. Desigur, el însuşi e conştient de neîndemânarea lui, căci îl observă câteodată stingherit penibil, tăcând. Cât s-a schimbat, acum. Şi dezastrul lui nu o mai emoţionează. I se pare mediocru, ca o mutilare în război. Gaze axfisiante, sau un şrapnel – şi invalid. Nimic tragic. Se întreabă unde e acel Cesare eroic, care i-a stăpânit de atâtea ori entuziasmele şi insomnia. E atât de mediocru, de fals. E asemenea unei drame care se anunţă tot mai magnifică act după act – şi apoi se încheie plat, fără deznodământ tragic, plat ca un fapt divers. Poate vor mai fi evenimente şi amănunte, dar atenţia spectatorilor s-a încordat prea mult şi când ele se vor împlini, nu vor interesa pe nimeni.

Aceasta e drama lui Cesare. E atât de dezamăgită, atât de obosită. Se topesc prea multe în deprimarea ei, de aceea nu rezistă, nu încearcă să se scuture. Se lasă purtată, ascultând declaraţiile lui Cesare şi privindu-l vag, fără tresăriri, aproape chiar fără regrete. Căci regretul ei trece pe deasupra lui Cesare, e oarecum impersonal* ursit, firesc.

Se pregătea să-l întrerupă, ca să-i mărturisească* pierderea banilor şi toate cele ce-i şoptise dl George. Şi cât de furtunoasă a fost mărturisirea lui, bâlbâită, accentuată, apoi pe

neaşteptate stinsă…

Asculta strigătele şi tânguirile lui ca şi cum s-ar fi deşteptat în faţa unui om nou. E fermecată, fascinată. Şi cât de mult suferă, fără niciun motiv, suferă carnal* cu spasme în memorie şi pe creieri, invadată, suprimată hain de revelaţiile lui. Cum de nu a înţeles până acum muzica aceea a numelui, tonul straniu cu care pronunţase numele Melaniei… Cum ştia, cum ştia de bine, tot – şi toate minciunile de până acum cât au fost de inutile… Ce voiau să ascundă, să păstreze? Ce o o fi în întunericul lui? cât de mult şi cât de absurd o iubeşte pe ea, pe cealaltă… E mai mult decât durere, e mai mult decât orice. E nou, nou şi adevărat, şi adevărul e vechi, îl ştiuse de atâtea ori, dar niciodată nu fusese adevărat, ca acum, ci închipuire, spaimă sau ironie. Cealaltă, cealaltă. Atâta patimă şi nebunie în cel pe care îl socotise inuman, roic… Nu gândeşte nimic. Renunţă chiar de a mai înregistra suferinţa. Contemplă numai o adâncire inevitabilă, vertiginoasă – după care nu va mai supravieţui nimic. Un pustiu de coşmar, şi toate s-au împlinit prin taina ce o luminează acum neruşinat, stăruind, accentuând. A rămas totul pustiu, fără nicio combustie* fără nicio strigare. Mai mult decât predarea lui, mai mult decât dezastru. Totul se îngroapă. Firesc. Ar fi putut înţelege totul, dacă ar fi acceptat că e nebun. Dar l-a socotit întotdeauna pe Cesare, erou, eroul ei. Iar nebunia în niciun caz nu putea fi nebunia de acum, cea adevărată, pasiunea…

El s-a oprit nemotivat. Dar ea continuă şi continuă aşa aşa cum ştie că gândeşte el. Tăcerea

l-a stânjenit numai pe el. Nu pe ea, Marta, nu pe ea. Pentru ea nu e tăcere, acolo în celulă – ci ropote de aplauze, herghelii de cai albi, striviri, detunături, năpastă. Cesare vorbeşte întruna, vorbirăţi lui se adevereşte. Şi e inutil ca un omuleţ orb să încerce a-l explica, pe el, Cesare. Inutil să explice, inutil să vorbească. Tăcerea nu o apasă, pe ea.

* * *

*

Scrisoarea lui George, obsesiile exagerate prin destăinuire. Oricine scrie, exagerează, minte, comprimă şi dilată cu o nepăsare şi impertinenţă criminală, ÎI ghiceşte, îl vizualizează fără nicio greutate, despovărindu-şi ceea ce numeşte el păcat, osândindu-se, lamentându-se. A ajuns naiv, George. Domnişoara Marţa îl citeşte mişcată şi pripit, dar la a doua lectură nu se poate stăpâni să nu zâmbească. Confesiunile lui sunt mişcătoare şi penibile şi George ştie aceasta, o spune, îl doare, şi continuă. Manie familiară drei Marta. O irită şi o farmecă în acelaşi timp. Dar răspunsurile ei către dl George sunt evazive, aşa cum sunt informaţiile domnului George asupra oricărui fapt care nu îl obsedează. În treacăt îi scrie că Cesare a părăsit sanatoriul, că locuieşte acum undeva în oraş, cu Manoil. Faptul acesta, care a făcut pe d-ra Marta să pălească, e însemnat sumar ca un post-scriptum, după ce scrisese nenumărate pagini ca să explice de ce îi e teamă să-l întâlnească pe Cesare, deşi ştie că el nu îl poate vedea. În ultima scrisoare e mai amănunţit. Cesare nu e nebun, medicii au constatat aceasta. Şi pentru că nimeni

nu poate plăti sanatoriul, a fost lăsat liber. Dl. George a telefonat oferind o sumă de mii. Cineva a răspuns că suma e prea mare, că nu poate primi. DI George a strigat că el nu poate da decât o sută de mii, pentru Cesare, pentru tratamentul lui Cesare. Dar glasul a spus că nu mai rămâne nimic de tratat; Cesare e vindecat pe deplin şi e cu desăvârşire orb. Nu mai poate fi reţinut în sanatoriu, iar o sută de mii e prea mult. DI George a trântit receptorul...

Şi din ascunzătoarea lui, scrie, încearcă să se lepede de un stârv nevăzut, încearcă să se dezvinovăţească ascunzându-se. Domnişoara Marta îl vede cu acelaşi tic şi aceleaşi ţigări de foi, mai neliniştit şi neglijent, necitind ziarele, nevorbind cu nimeni, ascultând numai monologul imaginaţiei sale rătăcite. „E stranie capacitatea lui Cesare.

de a rămâne suspendat între mai multe lumi deodată. El se refuză oricărui deznodământ; nici nu orbeşte, nici nu înnebuneşte, nici nu se sinucide. Şi totuşi, tace. Deşi e insultat şi obidit, nu protestează, dar nu se resemnează. îl ghicesc în permanentă resurecţie, şi totuşi nu se descoperă niciodată. S-ar spune că aşteaptă prezenţa unui alt actor, din urmă. Nu exagerez mărturisindu-ţi că refuzul acesta de a se preda unui deznodământ, oricare ar fi el, mă înspăimântă. Mi-e frică de orice s-ar putea întâmpl r şi, totuşi, aşa prefera oricare sfârşit febrei acesteia halucinante”.

Fiecare cuvânt îl înţelege, d-ra Marta. A recitit scrisori, şi toate sunt la fel. Obsesii, analize,

fantasme – atât de neverosimile icoanei domnului George. Dar el nu greşește; Cesare aşteaptă; rezistenţa cu care se lipeşte de monotonie, o minunează. Un singur fapt ar fi putut rupe neutralitatea obosită a lui Cesare. Domnişoara Marta îl ştie, dar e peste puterile ei să-l împărtăşească. Aşteaptă ca altcineva, mai nepăsător, sau întâmplarea, să-l descopere lui Cesare. Şi de când a aflat că el e de acum liber, cu Ma – noii, d-ra Marta e contagiată de aceeaşi febră expectativă a domnului George. Într-o zi sau alta, Cesare va afla, e fatal să afle. Nu ştie ce va face atunci, dar fără îndoială că se va arăta, tainică schimbare la faţă, mistica sufletului său. Dar d-ra Marta nu are nicio putere. Nu intervine nici nu rezistă. Aşteaptă, imobilizată într-o slăbiciune totală, abulică, asemenea domnului George. Şi nu nutreşte nicio nădejde; pentru că, într-o zi, Cesare trebuie să afle…

…Înţelege de ce el, Cesare, n-a voit să vadă, *atunci*. Era firesc, şi numai păpuşa incendiată n-a înţeles. Simte cum o pătrunde acea ameţeală amară care o năpădeşte de câte ori îşi dă seama de un fapt rămas până atunci în azuriul ipotezei sau al superstiţiei. Simte zvâcniri noi în sine, parcă ar voi să se rupă ceva. Şi, totuşi, nimic nu se rupe. Faptul se luminează tot mai plin, se apropie şi o invadează. La început, a spaimă animală îi goleşte fiinţa, îngheţând-o şi împăienjenindu-i ochii. Iar spaima lasă Ion unei ciudate păreri de rău, nedefinite, infime, care i se pare la început atât de superficială încât ar putea o scutura petrecându-şi numai mâna pe frunte şi pe creştet.

Şi cu toate acestea, Melania nu înţelesese nimic, nimic. Dacă ar fi înţeles… Dar de unde ştiu? Ea se poate preface atât de măiestru, în genunile ei se ascund atâtea, mascate de frigiditate şi biliomanie, măşti împrumutate de la alţii, ignorate chiar de ea, poate.

Vreau să-l văd, să-l văd o singură dată!… Acelaşi Iwcru l-ar fi strigat oricine. Ştie cât de greu apasă o recunoştinţă nemărturisită. Mulţumirile ajung acide dacă u se comunică, aceasta ştie d-ra Murta. Aşadar, ca să se despovăreze, ca să se elibereze de sacrificiul lui, îl chema Melania. Şi celălalt, Cesare, *evident*… Evident, orice, orice. îl aude strigând, şi recunoaşte muzica numelui pronunţat de el. îl pronunţă stângaci, timid, parcă s-ar sfii să nu-l audă Melania. Taine la ambele capete, un şi, nemărginit de întâmplări şi conversaţii, începute fără mei un rost, fără niciun înţeles, ameninţând să se încheie absurd, în întuneric, enigmatic.

În aceeaşi zi au năpădit-o toţi, unul după altul au urcat nervos scările, ciocănitul lor grăbit îl aude încă în acustica revărsată din amintiri în cameră, şi apoi îndărăt, în cutia minţii. Directorul întâi, cu atâtea amănunte asupra necunoscutului care trimite drului Weinrich cornuri, lapte, ciocolată. Dar acestea n-au nicio importanţă* desigur că nu au, recunoaşte evaziv directorul, reîntorcându-se la povestirea morţii.

„A agonizat prea mult, de aceea… în sfârşit, un lucru ciudat, foarte ciudat…”

„Nu mi-l spuneţi, d-le director?

„Desigur, desigur. Noi nu mai avem secrete…

În sfârşit, ea îşi pierduse complet, complet memoria ultimelor luni şi trăia în fiecare zi, în fiecare ceas, *aceeaşi scenă, de la capăt,* fără să-şi amintească aceasta, fără să ştie că repetă *acelaşi şi acelaşi lucru*... în sfârşit, a fost penibil pentru toţi... Nu mă înţelegeţiP Se ştie acum tot* şi când ei au aflat vinovatul, a fost prea târziu, mult prea târziu. De altfel, ea a murit de acum.

„Ce ciudat...”

Ea reflectează trist, banal. Însuşi directorul e surprins de liniştea ei. Nu răspunde şi nu întrerupe. Aşteaptă* fără niciun avans. Te minunezi, desigur, dar eu? d-le director...

Ea nu întreabă nimic. Şi totuşi el ştie acum multe, auzite de la cei ce-au asistat agonia. Ce7 ar putea fi? Multe. Poate nu atât de multe, dar adânci, spurcate, nebuneşti. Ei şi?

„Desigur, desigur d-le director...”

„Ea începea *întotdeauna cu exclamaţia lui* Manoil „după ce s-au închis în birou ei trei. Şi sfârşea *întotdeauna* cu acelaşi nume: Cesare... O singură dată a spus mai mult: Cesare, să nu mă laşi! Să mă scapi pe mine întâi, Cesare, dragule!... Dar aceasta, cum v-am spus, o singură dată. Poate şi-a închipuit, căci a spus dragule?

„Poate...”

Toate cele ştiute de director, sunt adevărate. Printr-o minune, printr-un har, dl. director ştie acum tot, tot, şi nici urmă de îndoială. Iar ceea ce ştie ea, jumătate pe jumătate cu minciună, cu închipuiri. Un singur cuvânt, şi ea va şti adevărul adevărat.

„Oh! desigur, desigur d-le director... Vă

mulţumesc atâta că v-aţi deranjat?

Dar n-a putut rămâne singură. Îndată a venit un al doilea. Acustica repetă ciocăniturile.

„Ştiţi? A murit Melania...”

„Oh! da, a murit Melania”.

Se lovesc valuri valuri cubii aerieni ai încăperii.

A murit Melania.

„... ştiu...”

„Ştiţi?”

„Mi-a spus dl. director”.

„Oh! desigur”.

Dacă aş spune *tot ce* ştiu? Şi să închei: *De mortuis nihil*... Minunat, minunat! Să fac ceva, să scap, să strig ceva. Trebuie să fac ceva, teribil, monstruos. Şi am să le spun tot, *tot ce ştiu*. Cesare, în celulă, cele ce mi-a spus el, nimeni nu ştie, nici *ea* nu ştie. Şi dacă a murit? Pentru el, pentru el – *oricare* lucru e acelaşi, Melania lui e numai o frază, sunete.

De mortius nihil nisi bene! Perfect, perfect!

„A murit, Melaxia, ştii?”

„Oh! a murit?”

„Oh! da, da, a murit Melania.

Aşadar, aşadar...

Asculta fermecată acustica încăperii. Şi ştie că ea va uita lesne, lesne, dar ceilalţi nu vor uita. Oh! da, *ceilalţi*...

XVII.

ISPITIRE

...Dacă am plecat la şase, acum trebuie să fie aproape opt. Câteva minute după şase, pentru că semnalul de la uzină l-am auzit. Apoi Manoil a

deschis uşa şi s-a oprit: „O secundă, şi iau ţigările. Aştept. Aşteptare, rezemându-se de peretele coridorului. Celălalt descuie un sertar greu cu zvonuri metalice. Cutii mari, de tablă, desigur. Fumezi prea mult... „Pedagogia şi tăcerea sunt stigmatele tale, a răspuns celălalt, probabil zâmbind iritat, ca întotdeauna. Dar prefer pe cel din urmă, adaugă el. Aşadar trebuie să tac, gândeşte Cesare înseninându-se fără motiv. Celălalt vorbeşte întruna, dar s-ar spune că nicio limbă nu-l mulţumeşte în afară de latina colocvială şi teologică, de care se foloseşte de câte ori încearcă să demonstreze o absurditate logică. Cât de curioase sunt apucăturile lui, citind tratate culinare, vorbind latineşte şi păstrând ţigările în cutii scumpe, dar într-un sertar întotdeauna descuiat... Vino!; simte braţul prietenesc şi aude bastonul numărând treptele. La treapta nouă, cuiul care ţine Covorul de muşama a ruginit. Covorul se umflă, acolo. Oricine poate aluneca dacă aşază talpa prea mult către marginea treptei... Unsprezece, douăsprezece... Acum e o lespede de piatră vânătă, (nu poate fi decât vânătă, o vede), doi paşi dacă o atinge cu dreptul, doi paşi şi jumătate cu stângul. Uşa o desahide Manoil, dar ar fi putut-o deschide tot atât de bine şi el. A fost cald astăzi, bate vânt uscat dinspre dealuri, dar în grădină e răcoare, s-au stropit florile şi trotuarul a fost spălat. Eliza. I-am spus să-şi interneze băiatul în spital, dacă are febră din mai. O febră care...

— Nu, e mai bine să umblăm pe jos...

Lui îi e ruşine cu mine, aceasta e. De aceea

opreşte întotdeauna cel dintâi taxi, pentru că îi e teamă să nu-l vadă lumea cu un orb la braţ, numărând lespezile cu bastonul. Dar aş putea umbla tot atât de corect şi fără ajutorul lui. Dacă i-aş spune…

Acum e aproape opt, vântul s-a întors şi bate dinspre mare. Valurile se înteţesc, dar nu prea înalte. Numai spuma e mai tulbyre, şi straturile adânci se ridică la suprafaţă, pentru că algele miros mai puternic acum. Aşa trebuie să fie. Miros mult mai puternic şi mai proaspăt. Ele sunt smulse din straturi unde e aproape întotdeauna întuneric. Dar acum e întuneric peste tot.

— *Quod*?

El întoarce „capul, dar nu răspunde.

— *Credo ut vos în mdlo humore estis,* vorbeşte răutăcios celălalt.

— *Sed istie înclinationes subiacent judicio rationis, cui obedit inferior appetitus*…

— *Şi voluntas în omnibus sequatur ductum intellectus, destruitur libertas*.

— *Melius pereat libertas quam pereat*…

— *Quod*?

— *Omnia Humana quibusque aliis*…

— Plagiat? zâmbeşte celălalt.

— *Et vos*?

— *Ita et quae mei sunt, Nemo cognovit, nisi tu*… Ha ha ha!… *nisi tu*!…

— Citezi greşit pe Stul Pavel, observă Cesare calm.

— *Ubi sacrilegium est, ibi ego sum,* râde nervos celălalt.

Tac amândoi. Manoil e şi el indispus astăzi.

Desigur. Şi nu dă semnalul întoarcerii, deşi ţigările sunt pe sfârşite. Iar latineasca lui e sălbatică, astăzi. De câte ori interpolează Noul Testament, e supărat, îl ştiu eu…

— Poţi ghici cât e ceasul?

— Opt şi cinci minute.

— Greşit. Opt şi unsprezece. Ţi-am spus mereu că trebuie să te antrenezi. Altminteri pierzi contactul cu realitatea, *amice*.

— Timpul nu e realitate, cască plictisit Cesare.

— Din ce în ce mai bine, din ce în ce mai bine. Gravitezi către un idealism de stânga, de extrema stângă. Şi singurul final justificat, e solipsismul. Solipsismul…

— Poate, încheie Cesare.

— *Non dubito*, *amice*, repetă Manoil, non *dubito*. Dar ţigările acestea – sunt atroce.

— Ţi-am spus eu că fumezi prea mult.

— Ascultă Cesare, sfaturile tale *quomodo sunt interpretanda, equidem me non intelligere confiteor*…

El nu ascultă. Capul îi e îndreptat spre mare; parcă ar asculta ceva, parcă s-ar trudi să vadă. Manoil suge ţigara până ce îl frige, apoi o zvârle.

— O *esca vermium, O massa pulveris*! scuipă el dezgustat.

Cesare nu-l ascultă, ci priveşte în întuneric, spre mare, spre viaţa aceea lichidă şi nemărginită care îl cheamă, risipindu-se pe nisip, întinzând braţe nevăzute ea să-l apuce, să-l surpe. E un farmec irezistibil rostogolirea aceasta de valuri, izolându-l şi chemându-l, neobosite, neintimidate.

Manoil poate declama cât va voi.

Acum e întuneric de-a binelea, opt şi şaisprezece minute. Numai de n-ar pleca acum…

— Cred că nu ţi-e foame, încă, îl cercetează Cesare.

— Te grăbeşti?

— Eu nu. Dar mă gândeam că nu vom găsi maşină, la întoarcere…

— *Nu vom*?… Ha-ha-ha! Ha-ha-ha!…

— Pari foarte bine dispus, *acum*, observă Cesare.

— Oare? *Nune*? Ha-ha-ha!… Râdeam pentru că anticipezi un plural foarte incert, *foarte incert*, repet…

Cesare încearcă să întoarcă iarăşi capul spre chemările lui, dar celălalt îi apucă braţul. El tremură, căci degetele i se înfig pe braţ parcă ar fi căutat sprijin. Cesare îl priveşte deodată, uimit.

— Amice, astăzi se va întoarce acasă numai unul din noi, numai *unul*…

Nu înţelege. O umbră, una singură, păşind tăcut pe plaja cu tuşe lunare, ea singură, îndreptându-se iar;, – iată înainte, iar în urmă umbra ei, şi altele, umbrele umbrelor, cortegiu… Tremură.

— Ţi-am spus ce ştiu de mult: că-ţi sunt povară; i-ane repetat-o de atâtea ori…

Manoil îi. lasă braţul, brusc şi înfuriat. Celălalt aşteaptă, tulburându-se. Ceea se va întâmpla, desigur. Simte răzvrătiri în adânc, de unde vin alge proaspete, r ipte. Dar nu va fi furtună, ci numai rostogoliri de valuri. Numai ele se vor fugări spărgându-se şi risipind pseudopode

efemere până la capătul adăpostului unde se afli ei doi. Şi totuşi…

— Cesare…

Eu sunt aici. De ce mă cheamă? Mă poate atinge cu braţul, mâna şi-o poate aşeza pe umărul meu, dar el strigă parcă aş fi departe.

— Ai ghicit, atunci, aproape tot, oh! *aproape* tot”.

Cesare se nelinişteşte brusc, aproape se înspăimântă: *Atunci*; el a ştiut de atunci toate cum s-au întâmplat* parcă un nor i s-ar fi ridicat de pe vederi îndată ce s-a întâlnit cu Manoil. Întrebări detunate, glasul lui. Şi celălalt, cu tacticile sfărâmate, încercând să-l irite, insinuându-i mistere şi atrocităţi.

— …fără a fi înţeles nimic, absolut nimic.

Melania…

Trupul ei e statuie, marmoră, pulpele îi sunt dezgolite şi îl strânge, îl îmbrăţişează, îl sufocă. Şi apoi, în ploaie de foc; dragule, dragule… Vârtej şi îndată înseninare umedă, obosită. Dacă el ar afla, *acum*?…

— Melania…

Glasul din întuneric se apropie, şi urechea lui ascultă înspăimântată. Braţe îl îmbrâncesc din mulţime, fluierături şi trenuri alergând pe poduri cu totul şi cu totul de oţel. Marş! Dar urechea e sclavă, sufletul lui e robit, el însuşi e fascinat, intoxicat de otrava destăinuirii pe care celălalt o picură victorios, spunând, spunând. Acum* ceasul aşteptat de ani. Pentru aflarea lui m-am născut. Ce-au *făcut* ei, ce-au făcut? Şi ea cum de n-a strigat, şi cum de s-au spus toate *lui*, stăpân pe

fecioria ei, stăpânul ternarei celui de al treilea, nepăsător de întuneric şi izvor de foc nelegiuit? Pentru ceasul acesta am trăit, visul lui l-am recunoscut pretutindeni, lacătul lui, lacătul ei. Marş! Alţii îl îmbrâncesc, şi scenele se surpă dărâmate, valuri de prai se înalţă deasupra-le, zgomotele vin de undeva şi apoi pier. Podurile se cutremură şi se încovoaie, adieri elastice, la dreapta, mai mult spre dreapta, şi mai. mult spre stânga. Trenul de oţel trece, podurile îşi echilibrează picioare de cauciuc, groase şi sferice. Melania e goală, cu desăvârşire goală. Globul gros al lămpii o luminează virginal, dar celălalt şoptește mai mult, *mai mult*. Tăcerea de atunci, când el a îmbrăţişat statuia, şi niciun muşchi n-a tresărit, nici ipocrită îmbujorire, umbră roză. Mângâierea pietrei, piatră albă şi roz, fără taine, căci degetele cunosc tot, degete împreunate. Acesta e începutul ritului, rit victorios, al celuilalt, statuia însufleţită apoi zvârlită înapoi, în balta de păcură, laolaltă cu ceilalţi – iar el înainte, înainte… Marş! marş! Vorbele lui se preling otrăvite, şi otrava nu e umiditatea buzelor pe care le ghiceşte livide şi îmbrobonate, ci văzduhul e otrăvit, e fiert în buruieni, aerul pe care îl înghite e otrăvit, ameţeli din adolescenţa bolnavă îl cuprind, dar nicio mână nu se pogoară pe frunte, ci numai vorbe ce poartă năluci cu aripi ude, şi ele plutesc fantastic peste poduri cu picioarele lor groase bălăbănir. du-se în pas de cauciuc, încercând a trece apele, spre ea, cu totul şi cu totul goală, şi niciun ţipăt, nimic, o statuie, piatră, gheaţă, şi cu cât e mai îngheţată, cu atât farmecul se va

închega, mână de mort, cenuşă şi fir de aţă roşie legat de picioarele broaştei, dar nu acestea, ci farmec de sus, de dincolo, însufleţind o statuie de piatră şi numind-o Melania…

— Melania!…

Celălalt îi aude strigătul şi se ridică ager să-l sprijine. Nu mă atinge, nu mă atinge!… Ameţeli neştiute, gieaţă de val, acum, când stă înfipt în nisip. Se leagănă. Apele l-au ţinut strâns. atunci, nu l-au lăsat să cadă. Numai când au trecut de piept, au început a-l bate tâlhăreşte, şi greaţa de atunci o simte, îl încovoaie. Dar celălalt îl sprijină. Zadarnic s-ar împotrivi, braţul celuilalt îi poartă.

Nisipul e mai vârtos, e umed.

— Melania!

Apele îi bat pe amândoi, apele se înfăşoară de-a lungul pulpelor. Braţul îl lasă. Se va împletici.

— Melania!…

Strigătul lui îl înfioară. A fost el însuşi, el a strigat „şi totuşi vedenie curată i-a trecut prin faţa ochilor.

— De-acum mergi singur, Cesare! Eroic, *amice*! Drum bun!…

El ar vrea să se repeadă în ape, dar o putere ciudată îl dezmorţeşte.

— Melania!

— Mergi singur, înainte!

Şi *atunci* tot aşa a fost, el a fost alături şi atunci. Totce-a făcut, celălalt a poruncit, întotdeauna a fost cu el>; întotdeauna. Se întoarce spre mal, cu braţele pipăind întunericul. Celălalt îi strigă, îl îndeamnă.

— Ţi-e frică, *amice*! Ţi-e frică?…

Celălalt râde, râs de nebun. Apoi încurajări „urlete războinice. Sfârşește totul, cu un singur salt, cu o singură cufundare. Mântuieşte-te Cesare, liberează-te Cesare!…

— Nu mi-e teamă! Dacă vrei, mă poţi zvârli, mă poţi cufunda, eşti mai tare.

— Crimă nu, *amice*. *Autoexter minare*, oh! da, autoexterminare!…

— Mă poţi ucide, dacă vrei…

— Tu singur, Cesare!

— Melania!

Piciorul îi alunecă, şi trupul îi cade lung, stângaci în apă. Nisipul l-a stropit pe faţă, şi mâinile anevoie le dezgroapă de pe fund. Dar se ridică şi pipăie cu piciorul tremurând malul. Celălalt strigă, îl îndeamnă. El înaintează. Plajă.

— Bestie laşă! îndrăgostit emasculat! proxenet… *Eu* am avut-o pe Melania, bestie, eu am rupt-o şi *tu o* iubeşti. Laş!…

El se scutură, obosit, gol, Năluca curată i-a trecut atunci prin priviri şi el a văzut-o.

Celălalt se apropie iar, îl îmbrânceşte. Trupul îi cade moale pe nisip, picioarele îi tremură. Primeşte loviturile nesimţitor. Picioarele celuilalt îl strivesc, tălpile lui îi calcă mâinile, îi scrijelesc obrajii. Sângele curge legănat pe sprâncene, dar nu-l simte. Nu simte nimic. Murmură numai: Melania…

— Melania? *Eu* am avut-o, ştii bine că eu am avut-o…

— Dacă vrei, mă poţi ucide. Haide, nu-mi pasă…

— Desigur, ţi-e frică, *singur*… Altul te-a făcut,

altul trebuie să te ucidă, întotdeauna altul, *altul*... Laş!

Loviturile au încetat, dar îşi simte trupul strivit, gol, bicisnic. Vorbele celuilalt le aude, dar nu-l supără. Ea n-a ţipat, nu. Ea la primit, ea, în braţe de statuie. Şi era un altul acolo, şi nici el n-a spus nimic, nici el. Manoil poate face ce vrea, e tare. Dar nu-mi pasă. Să mă omoare, dacă vrea. Nu-mi pasă nimic, nimic.

El aude râsul şi se minunează. Beate e nebun, poate *celălalt* e nebun, şi teroarea îl împietreşte. Ascultă fără să înţeleagă. El râde şi-l insultă, dar Cesare ascultă numai râsul. Apoi, fără veste, o detunătură şi nu se încet.

Eu, *eu* mor, eu, aşa mor, aşa mor toţi oamenii, un glonţ, nu-l simt, dar el e în mine, un glonţ, oţel, plumb, undeva, în inimă, şi mi se pare, dar nu e vis, ci mor, oamenii mor, odată, odată. Simte cum sângele se goleşte, iar inima aşteaptă, îngheţată, îi e teamă să-şi mişte mâinile. Mor, poate sunt deja mort. Dar inima îi bate iarăşi, se pipăie nebun, înfierbântat.

Celălalt nu vorbeşte nimic. Râsul îl aude, dar niciun cuvânt. Apoi nici râsul. Apoi îl aude iar. Vine de undeva, din minte, dar se pierde şi-l reîntorc valurile.

Se înspăimântă.

— Manoil!

El a fugit, după ce a încercat să-l ucidă, a fugit. E singur de acum. Încearcă să mişte picioarele. Câţiva paşi tremuraţi, apoi se împiedică. Manoil e acolo, nemişcat, cald. îl pipăie. Picături calde i se lipesc de palme, miros

tare şi cald, sânge, el ştie că e sânge dar nu crede, ci îl strigă, îl îmbrăţişează, Abel, fratele lui. Mâna întâlneşte revolverul în pumn strâns. îl smulge, şi îl cheamă, pe el. Înţelege, acum înţelege tot, E singur de acum, pustiu. Ştie că fără el nimicnicia îl surpă, fără Manoil. Poduri îl legau de el, şi e mort. Toate înţelesurile vin prin el. Fără el e nimic, e nimic. Fluviu de înţelesuri îl îneacă, îl poartă. Toate i se deschid, acum, toate le ştie cum s-au petrecut, lacăte.

Se înalţă, fără teamă, puternic, trist, cu degetele răşchirate pe revolver. Ridică mâna spre marea din întuneric, spre valurile care îl cheamă, şi descarcă glonţ după glonţ, în ea, în întunericul ei. Abel! Gloanţele şuieră pe deasupra apelor şi se sting. Abel!

El stă înfipt pe nisip, hotărât, şi toate spaimele s-au risipit. Ape de aur, năluca de aur, curate, curate. Niciun duh necurat în preajmă-i. Nicio teamă, în faţa lui, în marea vie din întuneric. Ultimul glonţ se stinge departe, căzut.

El aşteaptă, statornic, şi niciun gând nu-i tulbură seninătatea, nicio amintire nu întunecă prezenţa. E atât de singur, dar singurătatea lui nu-l apasă, şi niciun duh nu se zbate în priviri. Privirile se aştern calme, întuneric pe întuneric.

Zgomotele se apropie, le recunoaşte. Ei aduc lumini, desigur. Ei vin să-l prindă, desigur, ÎI caută, îl strigă, urlă, bestii cu lumini. Îi recunoaşte. Atunci purta pe braţe năluca albă, curată.

S-au apropiat şi îi apucă braţele, îl dezarmează. Răcnetele mirate, îmbrânciri, apoi un

glas, un singur glas, îl întreabă. El nu răspunde. L-au recunoscut, ceilalţi, l-au recunoscut şi îl trezesc.

— Cesare! Cesare!...

Ei ştiu tot. îl cheamă neîncetat, deşi e în mijlocul lor. Răcnesc ca şi cum ar fi departe* dar el e cu ei, alături de ei, prins.

Apoi iarăşi glasul celui ce vorbeşte şi hotărăşte. Îl întreabă toţi, şi luminile lor aleargă pe plajă, dans pentru mort. Dar, fără să le dea timp să ghicească, Cesare destăinuieşte.

— Am ucis pe fratele meu...

3930 – 1931

— SFÂRŞIT – CUPRINS

Bun de tipar: 26 august 1991

O

...„Se înalţă, fără teamă, puternic, trist, cu degetele răşchirate pe revolver. Ridică mâna spre marea din întuneric, spre valurile care îl cheamă, şi descarcă, glonţ după glonţ, în ea, în întunericul ei. Abel! Cloanţele şuieră pe deasupra apelor şi se sting. Abel!...

...„Apoi iarăşi glasul celui care vorbeşo te şi hotărăşte. îl întreabă toţi, şi luminile lor aleargă

pe plajă, dans pentru mort. Dar, fără să le dea timp să ghicească, Cesare destăinuieşte.

— Am ucis pe fratele meu...

Mircea Eliade – LUMINACE SE STINGE...

O

*